

Lucian IVAN

**ELEMENTE DE MANAGEMENT
AL NEPROLIFERĂRII ARMELOR
DE DISTRUGERE ÎN MASĂ**

- NOTE DE CURS -

**Editura SITECH
Craiova, 2023**

Lucian IVAN

**ELEMENTE DE MANAGEMENT
AL NEPROLIFERĂRII ARMELOR
DE DISTRUGERE ÎN MASĂ**

- NOTE DE CURS -

**Editura SITECH
Craiova, 2023**

Corectura aparține autorului.

© **2023 Autor**

Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate autorului. Orice reproducere integrală sau parțială, prin orice procedeu, a unor pagini din această lucrare, efectuate fără autorizația autorului este ilicită și constituie o contrafacere. Sunt acceptate reproduceri strict rezervate utilizării sau citării justificate de interes științific, cu specificarea respectivei citări.

© **2023 Author**

All rights reserved. This book is protected by copyright. No part of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, photocopying, recording or otherwise, without written permission from the copyright owner.

Editura SITECH face parte din lista editurilor românești acreditate de CNCSIS și de asemenea face parte din lista editurilor cu prestigiul recunoscut de CNCS, prin CNATDCU, pentru Panelul 4.

Editura SITECH Craiova, România

Calea Unirii, nr. 147, parter

Tel/fax: 0251/414003

E-mail: office@sitech.ro / editurasitech@yahoo.com

ISBN 978-606-11-8356-2

CUPRINS

INTRODUCERE.....	11
1. DEFINIREA ARMELOR DE DISTRUGERE ÎN MASĂ	21
2. ARMELE NUCLEARE.....	23
2.1. SCURT ISTORIC	23
2.2. PREZENTARE GENERALĂ	24
2.3. UNDA DE ȘOC.....	25
2.4. EMISIUNEA DE LUMINĂ.....	26
2.5. RADIAȚIA PENETRANTĂ.....	27
2.6. CONTAMINAREA RADIOACTIVĂ	29
2.7. IMPULSUL ELECTROMAGNETIC	30
3. ARMELE BIOLOGICE.....	31
3.1. CONSIDERAȚII GENERALE	31
3.2. SCURT ISTORIC	33
3.4. BACTERII.....	36
3.5. RICKETTSII	37
3.6. VIRUSURI	38
3.7. TOXINE	39
3.8. AGENȚI BIOLOGICI ANTIANIMALE.....	40
3.9. AGENȚI BIOLOGICI ANTIPLANTE	41
4. ARMELE CHIMICE.....	42
4.1. SCURT ISTORIC	42
4.2. CE SUNT ARMELE CHIMICE ?.....	49
4.3. CLASIFICAREA SUBSTANȚELOR TOXICE.....	51
4.3.1. Clasificarea tactică.....	51
4.3.2. Clasificarea fiziologică.....	52
4.3.3. Clasificarea conform Convenției privind interzicerea armelor chimice	52
4.4. SUBSTANȚE TOXICE VEZICANTE	53
4.5. SUBSTANȚE NEUROTOXICE.....	54
4.6. TOXINE	54
4.7. SUBSTANȚE TOXICE CU ACȚIUNE PSIHICĂ.....	56
4.8. SUBSTANȚE TOXICE SUFOCANTE	56
4.9. SUBSTANȚE TOXICE GENERALE	57
4.10. SUBSTANȚE IRRITANT-LACRIMOGENE.....	58
4.11. SUBSTANȚE IRRITANT-STRĂNUTĂTOARE	58
4.12. ARME FITOTOXICE (ERBICIDE)	59

4.12.1. Substanțe fitotoxice defoliante	60
4.12.2. Substanțe fitotoxice sterilizante.....	61
4.12.3. Acțiunea substanțelor fitotoxice asupra organismului uman.....	62
5. CONSIDERAȚII GENERALE	63
5.1. CONCEPTE ALE DREPTULUI INTERNAȚIONAL REFERITOARE LA ARMELE DE DISTRUGERE ÎN MASĂ	63
5.2. DEOSEBIRI FAȚĂ DE INSTRUMENTELE JURIDICE INTERNAȚIONALE REFERITOARE LA ARMAMENTUL CONVENȚIONAL	64
5.3. MECANISMUL INSPECȚIEI LA CERERE ÎN INSTRUMENTELE JURIDICE INTERNAȚIONALE REFERITOARE LA ARMELE DE DISTRUGERE ÎN MASĂ.....	65
6. TRATATUL CU PRIVIRE LA NEPROLIFERAREA ARMELOR NUCLEARE TRATATUL DE NEPROLIFERARE (NPT)	67
6.1. SCURT ISTORIC	67
6.2. PRINCIPALE PREVEDERI	67
6.2.1. Obligații.....	68
6.2.2. Verificare	69
6.2.3. Alte prevederi	69
6.3. APLICARE.....	69
7. TRATATUL PRIVIND INTERZICEREA EXPERIENȚELOR CU ARMA NUCLEARĂ ÎN ATMOSFERĂ, ÎN SPAȚIUL COSMIC ȘI SUB APĂ TRATATUL DE LIMITARE A EXPERIENȚELOR NUCLEARE (PTBT)	73
7.1. SCURT ISTORIC	73
7.2. PRINCIPALE PREVEDERI	74
7.2.1. Obligații.....	74
7.2.2. Alte prevederi	74
7.3. APLICARE.....	75
8. TRATATUL DE INTERZICERE COMPLETĂ A EXPERIENȚELOR NUCLEARE (CTBT).....	76
8.1. SCURT ISTORIC	76
8.2. PRINCIPALE PREVEDERI	77
8.2.1. Obligații fundamentale	77
8.2.2. Organizația Tratatului de Interzicere Completă a Experiențelor Nucleare.....	77
8.2.3. Sistemul de verificare	78
8.2.4. Alte prevederi	79

8.3. PROTOCOLUL REFERITOR LA TRATATUL DE INTERZICERE COMPLETĂ A EXPERIENȚELOR NUCLEARE	80
8.3.1. Partea I – Sistemul de supraveghere internațională și funcțiile Centrului Internațional de Date.....	80
8.3.2. Partea a II-a – Inspecțiile la fața locului	81
8.3.3. Partea a III-a – Măsuri de încredere	81
8.3.4. Anexele.....	81
9. PROTOCOLUL PRIVIND INTERZICEREA FOLOSIRII ÎN RĂZBOI A GAZELOR ASFIXIANTE, TOXICE SAU SIMILARE ȘI A MIJLOACELOR BACTERIOLOGICE DE LUPTĂPROTOCOLUL DE LA GENEVA DIN 1925.....	82
9.1. SCURT ISTORIC	82
9.2. PRINCIPALE PREVEDERI	85
9.3. APLICARE.....	85
10. CONVENȚIA CU PRIVIRE LA INTERZICEREA PERFEȚIONĂRII, PRODUCȚIEI ȘI STOCĂRII ARMELOR BACTERIOLOGICE (BIOLOGICE) ȘI CU TOXINEȘI LA DISTRUGEREA LOR (BWC)	87
10.1. SCURT ISTORIC	87
10.2. PRINCIPALE PREVEDERI	88
10.3. APLICARE.....	89
11. CONVENȚIA PRIVIND INTERZICEREA DEZVOLTĂRII, PRODUCERII, STOCĂRII ȘI FOLOSIRII ARMELOR CHIMICE ȘI DISTRUGEREA ACESTORA (CWC).....	92
11.1. SCURT ISTORIC	92
11.2. PRINCIPALE PREVEDERI	94
11.2.1. Obligații.....	95
11.2.2. Alte prevederi	95
11.2.3. Organizația pentru Interzicerea Armelor Chimice	98
3. APLICARE.....	99
12. TRATATELE ASUPRA REDUCERII ARSENALELOR STRATEGICE START – 1, START – 2 ȘI ”NEW START”	101
13. UN PROIECT DE CONVENȚIE REFERITOR LA PREVENIREA ȘI SANȚIONAREA INFRAȚIUNILOR PRIVIND ARMELE BIOLOGICE ȘI CHIMICE	109
14. CONSIDERAȚIUNI GENERALE.....	113

15. TRATATUL CU PRIVIRE LA PRINCIPIILE CARE GUVERNEAZĂ ACTIVITATEA STATELOR ÎN EXPLORAREA ȘI FOLOSIREA SPAȚIULUI EXTRAATMOSFERIC, INCLUSIV LUNA ȘI CELELALTE CORPURI CEREȘTI (OUTER SPACE TREATY).....	116
15.1. SCURT ISTORIC	116
15.2. PRINCIPALE PREVEDERI	117
15.3. APLICARE.....	118
16. TRATATUL CU PRIVIRE LA INTERZICEREA AMPLASĂRII DE ARME NUCLEARE ȘI ALTE ARME DE DISTRUGERE ÎN MASĂ PE FUNDUL MĂRILOR ȘI OCEANELOR ȘI ÎN SUBSOLUL LOR (SEABED TREATY)	119
16.1. SCURT ISTORIC	119
16.2. PRINCIPALE PREVEDERI	120
16.3. APLICARE.....	121
17. TRATATUL ASUPRA ANTARCTICII.....	122
17.1. SCURT ISTORIC	122
17.2. PRINCIPALE PREVEDERI REFERITOARE LA ARMELE DE DISTRUGERE ÎN MASĂ.....	122
17.3. APLICARE.....	123
18. TRATATUL PENTRU INTERZICEREA ARMELOR NUCLEARE ÎN AMERICA LATINĂ ȘI CARAIBE TRATATUL DE LA TLATELOLCO.....	124
19. TRATATUL PRIVIND DENUCLERIZAREA PACIFICULUI DE SUD TRATATUL DE LA RAROTONGA.....	126
20. TRATATUL AUPRA ZONEI FĂRĂ ARME NUCLEARE ÎN AFRICA TRATATUL DE LA PELINDABA.....	128
21. TRATATUL ASUPRA ZONEI FĂRĂ ARME NUCLEARE ÎN ASIA DE SUD – EST TRATATUL DE LA BANGKOK	130
22. CONSIDERAȚII GENERALE	131
22.1. RISCURILE PROLIFERĂRII ARMELOR DE DISTRUGERE ÎN MASĂ	131
22.2. CONCEPTELE NEPROLIFERĂRII	132
22.3. PRINCIPIILE CARE GUVERNEAZĂ NEPROLIFERAREA STABILITE ÎN DECLARAȚIA REUNIUNII LA NIVEL ÎNALT A CONFERINȚEI PENTRU SECURITATE ȘI COOPERARE ÎN EUROPA, DE LA BUDAPESTA, DIN 6 DECEMBRIE 1994.....	135

23. REGLEMENTĂRI ÎN DOMENIUL NEPROLIFERĂRII ARMELOR DE DISTRUGERE ÎN MASĂ	137
24. ORGANIZAȚII INTERNAȚIONALE GLOBALE CU ATRIBUȚII REFERITOARE LA NEPROLIFERAREA ARMELOR DE DISTRUGERE ÎN MASĂ	140
24.1. ORGANIZAȚIA NAȚIUNILOR UNITE	140
24.1.1. Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite	140
24.1.2. Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite.....	142
24.1.3. Secretariatul Organizației Națiunilor Unite.....	143
24.2. AGENȚIA INTERNAȚIONALĂ PENTRU ENERGIE ATOMICĂ (IAEA).....	143
24.3. CONFERINȚA PENTRU DEZARMARE DE LA GENEVA	144
25. ORGANISME INTERNAȚIONALE REGIONALE CU ATRIBUȚII REFERITOARE LA NEPROLIFERAREA ARMELOR DE DISTRUGERE ÎN MASĂ	146
25.1.ORGANIZAȚIA PENTRU SECURITATE ȘI COOPERARE ÎN EUROPA (OSCE)	146
25.2. COMUNITATEA EUROPEANĂ PENTRU ENERGIE ATOMICĂ (EURATOM).....	147
25.3. AGENȚIA PENTRU ENERGIE NUCLEARĂ (NEA)	147
25.4. ANGAJAMENTUL MENDOZA.....	147
25.5. GRUPUL RIO	148
26. REGIMURI INTERNAȚIONALE DE NEPROLIFERARE	149
26.1. GRUPUL FURNIZORILOR NUCLEARI (NSG)	149
26.2. COMITETUL ZANGGER	150
26.3. GRUPUL AUSTRALIA.....	150
26.4. ARANJAMENTUL DE LA WASSENAAR PRIVIND CONTROLUL EXPORTURILOR DE ARME CONVENȚIONALE, BUNURI ȘI TEHNOLOGII CU DUBLĂ UTILIZARE	151
26.5. REGIMUL DE CONTROL AL TEHNOLOGIILOR PENTRU RACHETE (MTCR).....	153
27. INSTRUMENTE JURIDICE INTERNAȚIONALE CU PREVEDERI REFERITOARE LA NEPROLIFERAREA ARMELOR NUCLEARE..	155
27.1. CONVENȚIA PRIVIND PROTECȚIA FIZICĂ A MATERIALELOR NUCLEARE.....	155
27.1.1. Scurt istoric.....	155
27.1.2. Principale prevederi.....	155
27.1.3. Aplicare	156
27.2. CONVENȚIA PRIVIND SECURITATEA NUCLEARĂ.....	156

27.2.1. Scurt istoric.....	156
27.2.2. Principale prevederi.....	156
28. ACORDURI BILATERALE PRIVIND NEPROLIFERAREA ARMELOR DE DISTRUGERE ÎN MASĂ.....	158
28.1. ACORDUL ARGENTINA – BRAZILIA PENTRU UTILIZAREA EXCLUSIV ÎN SCOPURI PAȘNICE A ENERGIEI NUCLEARE	158
28.2. DECLARAȚIA COMUNĂ REPUBLICA COREEA(DE SUD) – REPUBLICA POPULARĂ DEMOCRATĂ COREEANĂ (DE NORD) PRIVIND DENUCLEARIZAREA PENINSULEI COREEA	158
28.3. ACORDUL DE NEAGRESIUNE INDIA – PAKISTAN.....	159
28.4. ACORDUL INDIA – PAKISTAN ASUPRA ARMELOR CHIMICE	159
LISTA DE ABREVIERI	160
GLOSAR.....	162
BIBLIOGRAFIE.....	170

INTRODUCERE

Armele de distrugere în masă, nucleare, biologice, chimice și radiologice, încă de la apariția lor, deși nu s-au folosit decât pe scară restrânsă (cu excepția armelor chimice, la începuturile dezvoltării lor, în primul război mondial) și-au dovedit imensa capacitate de nimicire. Perfecționările aduse și amploarea stocurilor acumulate, în special de arme nucleare, în cazul unui conflict armat cu folosirea acestora, pot provoca distrugereri atât de mari încât să periclitizeze însăși existența civilizației și a umanității.

Pornind de la cele trei principii de bază consacrate în dreptul internațional umanitar¹, și anume:

- părțile în conflict armat nu au dreptul nelimitat în ceea ce privește alegerea mijloacelor și metodelor de război;
- în utilizarea mijloacelor și metodelor de război trebuie să se facă totdeauna o distincție netă între obiectivele militare, pe de o parte, populația civilă și bunurile cu caracter civil, pe de altă parte, astfel încât atacurile să nu vizeze decât pe primele;
- să se limiteze, pe cât posibil, suferințele pe care le-ar îndura combatanții și proporțiile distrugerilor;

S-au concretizat trei criterii pentru interzicerea metodelor și mijloacelor de război care:

- produc rău superflu;
- au efecte nediscriminante (afectând atât obiectivele militare, cât și populația civilă și bunurile cu caracter civil);
- au efecte extinse, grave și durabile asupra mediului natural.

Armele de distrugere în masă, nucleare, biologice și chimice, se înscriu pregnant în categoria mijloacelor și metodelor de război cu efect nediscriminant. Efectele acestora se manifestă, în aceeași măsură, asupra combatanților și obiectivelor militare, ca și asupra populației civile și bunurilor cu caracter civil.

De asemenea, armele de distrugere în masă, prin efectele lor majore asupra oamenilor, dar și asupra animalelor, vegetației, construcțiilor și altor bunuri pot fi considerate și ca mijloace și metode de război care produc rău superflu sau care au efecte extinse, grave și durabile asupra mediului natural.

Trebuie luată în considerare și o altă caracteristică a armelor de distrugere în masă și anume că efectele lor nu pot fi controlate în timp și spațiu. Mai mult, folosirea lor de către o parte angrenată în conflict ar determina riposte tot cu arme de distrugere în masă și escaladări, care ar amenința însăși existența umanității.

¹ Ionel Cloșcă, Ion Suceavă, *Dreptul internațional umanitar*, A.R.D.U., Casa de editură și presă „Șansa”, București, 1992, p. 105 – 107;

Folosirea în război a armelor de distrugere în masă nu poate fi justificată cu argumente militare, ea fiind incompatibilă cu principiile fundamentale ale dreptului internațional umanitar.

Recurgerea la folosirea armelor nucleare, ca și a celor chimice sau biologice, care prin efectele lor nu se pot încadra în limitările și interdicțiile referitoare la modul de ducere a războiului, constituie *crimă de război*. Totodată, prin urmările lor catastrofale pentru întreaga omenire sau pentru o importantă parte a acesteia, utilizarea acestor arme constituie și o *crimă împotriva umanității*, poate cea mai gravă dintre acestea².

Efectele catastrofale ale armelor nucleare, chimice și biologice nu se limitează la cadrul strict al conflictului armat, ci afectează, în mod tragic, soarta a milioane de oameni, chiar dacă aceștia nu participă la conflictul armat care a ocazionat recurgerea la folosirea armelor de distrugere în masă.

Folosirea acestor arme este contrară dreptului internațional și legilor umanității, constituind un grav pericol pentru soarta întregii omeniri. De aceea, este îndreptățită aprecierea că folosirea armelor de distrugere în masă întrunește condițiile prevăzute de reglementările internaționale în vigoare referitoare la interzicerea și sancționarea *crimelor împotriva umanității*³.

Încă de la apariția și dezvoltarea armelor de distrugere în masă în epoca modernă, alături de tendința proliferării, atât pe orizontală, cât și pe verticală, s-au făcut importante demersuri pentru limitarea și interzicerea lor.

Primele instrumente juridice convenite au abordat armele chimice și biologice din punctul de vedere al *dreptului internațional umanitar*, vizând doar *interzicerea folosirii lor în caz de conflict armat*. Între acestea, cele mai importante au fost: *Declarația privitoare la interzicerea folosirii proiectilelor care au ca unic scop de a răspândi gaze asfixiante sau vătămătoare*, adoptată în cadrul primei Conferințe Internaționale de Pace de la Haga din 1899 și *Protocolul privind interzicerea folosirii în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare și a mijloacelor bacteriologice de luptă*, semnat la Geneva la 17 iunie 1925.

Deși fiecare, la timpul său, a avut un rol important în reducerea pericolului folosirii armelor chimice, respectiv biologice, aceste instrumente nu au putut elimina pericolul folosirii. S-a dovedit clar că activitățile de dezvoltare, producere, dobândire și stocare de arme chimice și biologice, neinterzise prin instrumentele juridice menționate, au constituit o permanentă amenințare și tentație de folosire în cadrul conflictelor armate. Singura modalitate de excludere a folosirii armelor chimice și biologice în război o constituie interzicerea acestor activități și distrugerea tuturor stocurilor de arme chimice și biologice, a instalațiilor de producere a acestora. O astfel de interzicere presupune abordarea armelor chimice și biologice din punctul de vedere al *dreptului internațional public*. Interzicerea acestor activități, care conduc la dotarea cu arme chimice și

² Vasile Crețu, *Drept internațional penal*, Editura Societății Tempus România, București, 1996, p. 214;

³ Vasile Crețu, *op. cit.* p. 242;

biologice, ca și eliminarea stocurilor existente, nu constituie un scop în sine, ci creează doar premisele pentru asigurarea interzicerii folosirii armelor respective.

Pornind de la această realitate, putem considera că, în epoca actuală, dreptul internațional umanitar nu se mai poate limita doar la interzicerea folosirii unor categorii de mijloace și metode de război, precum armele de distrugere în masă, fiind necesară extinderea obiectului interzicerii și asupra activităților de dezvoltare, producere, dobândire și stocare a acestor categorii de arme, ca o garanție a respectării interzicerii folosirii lor.

Cel mai elocvent exemplu îl reprezintă convențiile privind interzicerea armelor biologice, respectiv a armelor chimice. Aceste instrumente juridice internaționale sunt documente reprezentative ale *dreptului internațional umanitar*. Pentru a se asigura de interzicerea folosirii celor două categorii de arme de distrugere în masă, aceste instrumente include în obligații atât interzicerea activităților de pregătire a capacității de atac (dezvoltare, producere, dobândire, stocare), cât și distrugerea stocurilor existente și a instalațiilor de producere a acestora.

Un aspect foarte important îl constituie interzicerea amenințării cu folosirea a armelor de distrugere în masă.

Un alt exemplu, mai recent, ni-l oferă un instrument juridic internațional din domeniul armamentului convențional: *Convenția privind interzicerea folosirii, stocării, producerii și transferului minelor antipersonal și distrugerea lor*⁴. Și acest „*acord internațional eficace și juridic obligatoriu*”, (așa cum este caracterizat în Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 51/455 din 10 decembrie 1996), care face parte din *dreptul internațional umanitar*, interzice statelor părți, în Articolul 1, pe lângă folosirea minelor antipersonal:

„*b) să pună la punct, producă, obțină sub nici o formă, stocheze, conserve sau transfere, către oricine, direct sau indirect, mine antipersonal;*

c) să ajute, încurajeze sau incite, în vreun fel, orice activitate interzisă unui stat parte la această Convenție”.

De asemenea, în Articolul 2 se prevede că „*fiecare stat parte se angajează să distrugă sau să asigure distrugerea tuturor minelor antipersonal în conformitate cu dispozițiile prezentei convenții*”⁵.

Convenția cu privire la interzicerea perfecționării, producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și la distrugerea lor, deschisă spre semnare în aprilie 1972 și intrată în vigoare la 26 martie 1975, obligă statele părți să nu perfecționeze, producă, stocheze, dobândească sau să obțină prin orice mijloc arme biologice, să distrugă sau să convertească pentru scopuri pașnice, în cel mult 9 luni, toate armele, echipamentele și mijloacele de transport la țintă, să nu transfere nimănui, să nu ajute, încurajeze sau incite alt stat, grup de state sau organizații să dobândească arme biologice.

⁴ Nicolae Vrabieschi, *O victorie a rațiunii: a fost semnată Convenția privind interzicerea minelor antipersonal*, Revista Română de Drept Umanitar, anul V, 1997, nr. 4 (18), p. 32 – 39;

⁵ *ibidem*;

De asemenea, Convenția obligă statele părți să adopte, în conformitate cu procedurile lor constituționale, toate măsurile necesare pentru interzicerea și prevenirea încălcării prevederilor sale.

De subliniat că această Convenție nu interzice folosirea armelor biologice dar, în preambulul său, reafirmă adeziunea față de scopurile și principiile *Protocolului de la Geneva* din 1925, adresând tuturor statelor chemarea la respectarea strictă a acestuia. În cadrul Grupului de lucru, care negociază în prezent, la Geneva, un protocol adițional de întărire a Convenției, se pune și problema introducerii interdicției de folosire a armelor biologice.

Convenția privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora, deschisă spre semnare la 13 ianuarie 1993 și intrată în vigoare la 29 aprilie 1997, așa cum rezultă și din denumire, interzice atât folosirea, cât și dezvoltarea, producerea și stocarea armelor chimice. De asemenea, Convenția interzice transferul acestor arme și obligă statele deținătoare să distrugă, într-un interval de cel mult 10 ani, toate stocurile de arme și instalațiile de producere.

Convenția privind armele chimice are instituit un riguros sistem de verificare a neproducerii acestor arme și al distrugerii stocurilor și instalațiilor de producere. Un sistem similar se negociază în prezent pentru a fi introdus în Protocolul de întărire a Convenției privind armele biologice. Este, deci, de așteptat ca, în măsura în care aceste două convenții vor căpăta un caracter absolut universal, până către finele primei decade a secolului XXI, omenirea să fie complet eliberată de pericolul folosirii armelor biologice și chimice.

Cu totul diferită este situația interzicerii armelor nucleare.

În dreptul internațional umanitar pozitiv nu există norme care să interzică în mod expres utilizarea armelor nucleare, ci numai unele interdicții parțiale vizând:

- proliferarea armelor nucleare:
 - ◆ *Tratatul cu privire la neproliferarea armelor nucleare*, deschis pentru semnare la 1 iulie 1968 și intrat în vigoare la 9 martie 1970;
- efectuarea experiențelor nucleare:
 - ◆ *Tratatul privind interzicerea experiențelor cu arma nucleară în atmosferă, în spațiul cosmic, și sub apă*, deschis spre semnare la 8 august 1963 și intrat în vigoare la 10 octombrie 1963;
 - ◆ *Tratatul de interzicere completă a experiențelor nucleare*, deschis spre semnare la 24 septembrie 1996. Nu a intrat încă în vigoare, nefiind ratificat de principalele state deținătoare de arme nucleare;
- existența armelor nucleare în anumite zone:
 - ◆ *Tratatul asupra principiilor ce guvernează activitățile statelor în explorarea și folosirea spațiului extraatmosferic, incluzând Luna și alte corpuri cerești*, deschis spre semnare la 27 ianuarie 1967 și intrat în vigoare la 10 octombrie 1967;

◆ *Tratatul asupra interzicerii amplasării armelor nucleare și altor arme de distrugere în masă pe fundul mărilor și al oceanelor și în subsolul lor*, deschis spre semnare la 11 februarie 1971 și intrat în vigoare la 18 mai 1972;

◆ *Tratatul asupra Antarcticii*, deschis spre semnare la 1 decembrie 1959 și intrat în vigoare la 23 iunie 1961;

◆ *Tratatul pentru interzicerea armelor nucleare în America Latină și Caraibe (Tratatul de la Tlatelolco)*, semnat la 14 februarie 1967 și intrat în vigoare la 25 aprilie 1969;

◆ *Tratatul cu privire la denuclearizarea Pacificului de Sud (Tratatul de la Rarotonga)*, semnat la 6 august 1985 și intrat în vigoare la 11 decembrie 1986;

◆ *Tratatul privind denuclearizarea Africii (Tratatul de la Pelindaba)*, deschis spre semnare în februarie 1996; nu a intrat încă în vigoare;

◆ *Tratatul privind zona liberă de arme nucleare în Asia de Sud – Est (Tratatul de la Bangkok)* semnat la 15 decembrie 1995; nu a intrat încă în vigoare;

Fără a reprezenta un scop final al procesului de dezarmare, instrumentele juridice care exclud armele nucleare, ca și celelalte arme de distrugere în masă, din diferite zone ale Globului, constituie pași importanți pentru realizarea, în viitor, a dezarmării generale și complete.

Având în vedere efectele devastatoare ale armelor nucleare, amenințarea pe care acestea o reprezintă pentru pacea și securitatea mondială, chiar pentru existența umanității, comunitatea internațională a exprimat în repetate rânduri, preocuparea pentru interzicerea acestora.

În *Declarația cu privire la interzicerea folosirii armelor nucleare și termonucleare*⁶, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. la 24 noiembrie 1961 prin Rezoluția nr. 1653(XVI) se subliniază că folosirea armelor de distrugere în masă, în primul rând a celor nucleare, ce cauzează suferințe omenești inutile, este interzisă ca fiind contrară legilor umanității și principiilor dreptului internațional prin declarații internaționale și acorduri obligatorii, precum *Declarația de la Sankt Petersburg* din 1868, *Declarația Conferinței de la Bruxelles* din 1874, *Convențiile Conferințelor de Pace de la Haga* din 1899 și 1907 și *Protocolul de la Geneva* din 1925, la care majoritatea națiunilor sunt părți. Declarația prevedea:

a) *Folosirea armelor nucleare și termonucleare este contrară spiritului, literei și scopurilor Cartei Națiunilor Unite și constituie, ca atare, o violare directă a Cartei;*

b) *Folosirea armelor nucleare și termonucleare ar depăși necesitățile de război și ar cauza umanității și civilizației suferințe și distrugerii oarbe și este, în consecință, contrară regulilor dreptului internațional și legilor umanității;*

c) *Folosirea armelor nucleare și termonucleare este îndreptată nu numai împotriva unui inamic sau unor inamici, ci este contra omenirii în general,*

⁶ Ionel Cloșcă, Ioan Suceavă, *op. cit.*, p. 117; * Adrian Năstase, *Documente fundamentale ale dreptului internațional și ale relațiilor internaționale*, vol. 1b, A.R.E.D., R. A. Monitorul Oficial, București, 1997, p. 759 – 760;

dat fiind că popoarele lumii neimplicate în război vor avea de suferit toate ravagiile cauzate de folosirea acestor arme;

d) Orice stat care folosește arme nucleare și termonucleare trebuie să fie considerat drept unul care violează Carta Națiunilor Unite, acționând cu dispreț față de legile umanității și comițând o crimă împotriva umanității și civilizației.

Teza promovată de această Declarație, conform căreia folosirea armelor nucleare cade sub incidența unor norme de drept internațional în vigoare, este dezvoltată și în valorosul tratat „*Dreptul internațional umanitar*” al reputaților profesori Ionel Cloșcă și Ioan Suceavă⁷ cu citarea argumentelor prezentate de diferiți autori de mare prestigiu internațional. Vom menționa doar unul singur: *Protocolul privind interzicerea folosirii în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare și a mijloacelor bacteriologice de luptă*, semnat la Geneva la 17 iunie 1925, exprima hotărârea părților „*de a face să se recunoască universal ca încorporată în dreptul internațional*” interzicerea „*folosirii în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare, precum și ai oricăror lichide, materii sau proceduri analoage*”. Însuși Protocolul include în această definiție și „*mijloacele bacteriologice*”, bazat pe efectele similare ale acestora asupra oamenilor.

Având în vedere similitudinea *bolii de iradiație* provocată de radiația penetrantă și de contaminarea radioactivă, a leziunilor provocate de unda de șoc și urmărilor sale sau ale arsurilor provocate de emisiunea de lumină cu intoxicațiile provocate de „*gazele asfixiante, toxice sau similare*”, este evident că armele nucleare se încadrează, fără rezerve, în formularea „*materii sau proceduri analoage*”, a căror utilizare în război este interzisă prin Protocol.

Declarația menționată apreciază, de asemenea, că folosirea armelor nucleare reprezintă o negare directă a idealurilor și obiectivelor promovate de Organizația Națiunilor Unite, de la crearea sa. Se subliniază că folosirea armelor nucleare este contrară spiritului, literei și scopurilor Cartei O.N.U. și constituie o violare directă a acesteia. De asemenea, folosirea acestor arme cauzează umanității și civilizației suferințe și distrugerii enorme și, prin urmare, contravine regulilor de drept internațional și legilor umanității.

Problematica interzicerii armelor nucleare se regăsește în numeroase declarații și rezoluții adoptate de Adunarea Generală a O.N.U.

Documentul final al celei de a X-a sesiuni speciale a Adunării Generale a O.N.U. consacrată dezarmării⁸, adoptat la 30 iunie 1978, subliniază că omeniirea este amenințată, mai mult ca oricând, cu autodistrugerea, datorită acumulării masive a celor mai distructive arme fabricate vreodată de om, arsenalele de arme nucleare existente fiind, ele singure, mai mult decât suficiente, pentru a distruge întreaga viață pe Pământ.

Între măsurile reale de dezarmare pe care le preconizează, declarația consideră că cea mai înaltă prioritate o au măsurile eficiente de dezarmare nu-

⁷ Ionel Cloșcă, Ioan Suceavă, *op. cit.*, p. 118 – 119;

⁸ Adrian Năstase, *op. cit.*, p. 761 – 778;

cleară și de prevenire a războiului nuclear. Declarația conține un program de acțiune, în care armele nucleare trebuie să constituie prioritatea negocierilor de dezarmare. Acestea urmează să vizeze realizarea unor acorduri, cu măsuri de verificare adecvate, privind:

- stoparea perfecționărilor calitative și dezvoltării unor noi sisteme de arme nucleare;
- stoparea producerii oricăror tipuri de arme nucleare, de mijloace de lansare și de material fisionabil destinat acestora;
- reducerea progresivă și echilibrată a stocurilor existente de arme nucleare și de mijloace de lansare;
- limitarea sau interzicerea, pe bază reciprocă și acceptată, a tuturor tipurilor de arme nucleare;
- încetarea experiențelor cu arme nucleare;
- acordarea de garanții de securitate statelor neposesoare de arme nucleare, de către statele posesoare de asemenea arme;
- crearea de zone fără arme nucleare;
- neproliferarea armelor nucleare în state care nu dețin astfel de arme;
- începerea de consultări în Conferința pentru Dezarmare, cu participarea statelor părți la *Tratatul privind interzicerea amplasării de arme nucleare și de alte arme de distrugere în masă pe fundul mărilor și oceanelor și în subsolul lor*, pentru examinarea unor noi măsuri care să împiedice o cursă a înarmărilor în acest mediu.

Problematika dezarmării nucleare a constituit principalul subiect al *Declarației prin care perioada 1981 – 1990 este proclamată cel de-al doilea deceniu al dezarmării*, adoptată prin Rezoluția Adunării Generale a O.N.U., nr. 35/46 din 3 decembrie 1980⁹.

La 9 decembrie 1981, Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat prin Rezoluția 36/100 „*Declarația cu privire la prevenirea unei catastrofe nucleare*”¹⁰ în care, afirmând că eliminarea completă a posibilităților folosirii armelor nucleare prin încetarea producerii lor, urmată de distrugerea stocurilor existente, reprezintă un obiectiv unanim acceptat. *Declarația proclamă solemn că statele și oamenii de stat, care vor recurge primii la folosirea armelor nucleare, vor comite cea mai gravă crimă împotriva umanității.*

Orice doctrină, care preconizează prima folosire a armelor nucleare și orice acțiune, care împinge omenirea spre o catastrofă sunt incompatibile cu standardele morale ale umanității.

Este suprema datorie și obligație directă a conducătorilor statelor care posedă arma nucleară de a elimina riscul declanșării unui conflict nuclear. Cursa înarmărilor nucleare trebuie stopată și apoi, inversat sensul ei.

⁹ Adrian Năstase, *op. cit.*, p. 787 – 794;

¹⁰ Adrian Năstase, *op. cit.*, p. 793 – 794;

Declarația prin care deceniul X este proclamat cel de-al treilea deceniu al dezarmării adoptată prin Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 45/62A din 4 decembrie 1990¹¹, subliniind premisele favorabile procesului de dezarmare determinate de îmbunătățirea relațiilor dintre state în ultima parte a anilor '80, menționează prioritățile, în continuare, pentru domeniul nuclear. Între acestea, urgentarea reducerii și, eventual, eliminării armelor nucleare, interzicerea completă a experiențelor nucleare. Pentru prevenirea proliferării armelor nucleare, Declarația încurajează statele să adopte regimul de neproliferare. Scopul comunității internaționale este de a promova cooperarea în domeniul utilizării pașnice a energiei nucleare, pe bază nediscriminatorie și sub un regim internațional de garanții.

Am menționat doar câteva din rezoluțiile Adunării Generale a O.N.U., care au vizat problematica dezarmării nucleare. Dar, în ultimele două decenii, la fiecare an a fost adoptată câte o rezoluție care proclamă caracterul ilicit al folosirii armelor nucleare. Așa cum menționează profesorii Ionel Cloșcă și Ion Suceavă¹², deși în doctrina dreptului internațional se contestă forța juridică a rezoluțiilor Adunării Generale a O.N.U., adoptarea celor referitoare la limitarea și interzicerea armelor nucleare, cu votul mării majorități a statelor, a dovedit puternica conștiință publică a caracterului ilicit al folosirii armelor nucleare. Și, ca urmare a rezoluțiilor Adunării Generale a O.N.U., au fost negociate și adoptate Tratatul de neproliferare a armelor nucleare, tratatele de limitare și de interzicere completă a experiențelor nucleare, tratatele de interzicere a amplasării armelor nucleare în spațiul extraatmosferic (inclusiv Luna și alte corpuri cerești), pe fundul mărilor, oceanelor și în subsolul acestora, în Antarctica, tratatele privind zonele fără arme nucleare în diferite regiuni ale Globului.

Și Curtea Internațională de Justiție a fost solicitată, de Organizația Mondială a Sănătății (O.M.S.) și de Adunarea Generală a O.N.U. să dea un răspuns la întrebarea „este sau nu este licită folosirea armelor nucleare?”.

La 8 iulie 1996, Curtea de la Haga a formulat două avize consultative, ca răspuns la solicitarea O.M.S. și respectiv, a Adunării Generale a O.N.U.

Primul aviz, intitulat „*Legalitatea utilizării armelor nucleare de către un stat într-un conflict armat*” nu răspunde pe fond întrebării, considerând că solicitarea O.M.S. nu punea o problemă juridică ridicată în cadrul activității acestei organizații.

Cel de-al doilea aviz, intitulat „*Legalitatea amenințării cu folosirea de arme nucleare*” este apreciat, pe drept cuvânt, una din cele mai importante decizii ale Curții Internaționale de Justiție de la Haga. Acesta face obiectul unei analize, exhaustive și de înaltă competență, a domnului consilier Constantin Poenaru¹³.

¹¹ Adrian Năstase, *op. cit.*, p. 797 – 799;

¹² Ionel Cloșcă, Ioan Suceavă, *op. cit.*, p. 118;

¹³ Constantin Poenaru, *Legalitatea armelor nucleare în dreptul internațional umanitar – Comentarii pe marginea unui aviz al Curții Internaționale de Justiție*, Revista Română de Drept Umanitar, nr. 3 (17)/1997, p. 41 – 41; nr. 4 (18)/1997, p. 40 – 42 și nr. 1 (19)/1998, p. 33 – 36;

De la început, avizul Curții a reafirmat, fără ambiguitate, că folosirea armelor nucleare este supusă dreptului internațional umanitar.

Deși și alte ramuri ale dreptului internațional ar putea să influențeze conflictele armate, Curtea a respins categoric posibilitatea de a fi ocolită acea *lex specialis* care s-a dezvoltat în acest domeniu, referindu-se, între altele, la dispozițiile generale ale dreptului mediului sau la dreptul referitor la drepturile omului.

Curtea a constatat că nu există în dreptul internațional nici un tratat sau convenție care să conțină o interdicție completă și universală referitoare la amenințarea sau folosirea armelor nucleare. În consecință, est greu de afirmat că orice posesie a armelor nucleare este interzisă. Deci, orice tentativă de excludere totală a armelor nucleare trebuie să se bazeze pe negocierea unui tratat conținând dispoziții specifice referitoare la interzicerea dezvoltării, producerii și stocării, distrugerea stocurilor, verificarea respectării prevederilor, precum și libera utilizare a energiei nucleare în scopuri pașnice. În acest sens, Curtea s-a pronunțat că există o obligație juridică internațională de a continua negocierile care să conducă la dezarmarea nucleară globală, sub un strict control internațional.

Avizul consultativ al Curții reafirmă **principiile cardinale ale dreptului internațional umanitar**: distincția între obiectivele militare și populația civilă, interzicerea armelor care lovesc fără discriminare, interzicerea cauzării de rău superflu combatanților. De asemenea, avizul subliniază faptul că statele nu au drept nelimitat în ceea ce privește alegerea armelor pe care le pot folosi în luptă. Este analizată situația amenințării și folosirii armelor nucleare în raport cu aceste principii, judecătorii Curții, exprimând poziții și argumente diferite. Între problemele care nu au întrunit adeviziunea tuturor judecătorilor Curții s-au aflat asimilarea, sub raportul efectelor otrăvitoare a armelor nucleare cu armele chimice și luarea în considerare a Rezoluțiilor Adunării Generale a O.N.U.

Așa cum subliniază domnul consilier Constantin Poenaru, poziția Curții, exprimată în aviz cu privire la aplicabilitatea dreptului umanitar în cazurile de amenințare sau folosire a armelor nucleare este inconsecventă, chiar cu exprimări contradictorii. Astfel, în paragraful 105.2 al avizului se afirmă: „*nici dreptul internațional cutumiar, nici dreptul internațional convențional nu autorizează amenințarea sau folosirea armelor nucleare*”, acestea constituind o „*interdicție completă și universală*” și că „*amenințarea sau folosirea armelor nucleare ar trebui, de asemenea, să fie compatibilă cu cerințele dreptului internațional aplicabil în conflictele armate, în special cu cele ale principiilor și regulilor de drept internațional umanitar*”.

Iar, în paragraful următor, poziția este diferită: „*Având în vedere starea actuală a dreptului internațional, ca și a elementelor de fapt de care ea dispune, curtea nu poate, totuși, concluziona definitiv că amenințarea sau folosirea armelor nucleare ar fi licită sau ilicită într-o circumstanță extremă de legitimă apărare, în care ar fi în cauză însăși supraviețuirea unui stat*”¹⁴.

¹⁴ Constantin Poenaru, *op. cit.*, nr. 1 (19)/98, p. 35;

Cu toate ambiguitățile, contradicțiile și concesiile conjuncturale pe care le conține, avizul consultativ al Curții Internaționale de Justiție din 8 iulie 1996 dă un răspuns juridic la una din cele mai arzătoare probleme politice și juridice ale lumii contemporane.

În esență, avizul consideră ilicită folosirea armei nucleare. Cu toate acestea, Curtea ia în considerare conceptul *circumstanței extreme de legitimă apărare, în care ar fi în cauză însăși supraviețuirea unui stat*. În asemenea circumstanțe, Curtea este rezervată în a declara ca ilicită amenințarea sau folosirea armelor nucleare.

Introducerea în dreptul internațional a unor norme de interzicere a folosirii și chiar a deținerii armelor de distrugere în masă a constituit o preocupare majoră a comunității internaționale timp de aproximativ un secol.

În lucrare, mi-am propus să prezint principalele instrumente juridice internaționale care au fost elaborate și reglementează regimul armelor de distrugere în masă.

Am considerat necesar ca, la început, să prezint succint cele trei categorii de arme de distrugere în masă și efectele lor nimicitoare, în primul rând asupra oamenilor, pentru a pune în evidență atât stringența și importanța elaborării reglementărilor de interzicere a acestora, cât și complexitatea procesului de negociere a măsurilor de dezarmare.

Având în vedere amenințarea majoră pe care o prezintă în ultima perioadă procesul contrar eforturilor de dezarmare, cel de proliferare a armelor de distrugere în masă, mi-am propus să prezint și organisme, tratatele și regimurile care acționează pentru neproliferarea acestor categorii de arme.

În prezentarea instrumentelor juridice de drept internațional care reglementează domeniul armelor de distrugere în masă și a regimurilor de neproliferare a acestor arme, am încercat să marchez poziția României, consecventă obiectivului interzicerii tuturor armelor de distrugere în masă, ca un element de bază al întăririi stabilității și securității la nivel regional și global.

1. DEFINIREA ARMELOR DE DISTRUGERE ÎN MASĂ

Definiția acestei categorii de arme a fost adoptată la 12 august 1948 în Comisia de armament convențional din cadrul O.N.U. și confirmată prin Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 32/84B din 12 decembrie 1977. Aceasta lua în considerare „*armele explozive atomice*¹⁵, *arme cu material radioactiv, arme letale chimice și biologice și alte arme ce vor fi dezvoltate în viitor, care vor avea caracteristici comparabile, ca efect de distrugere, cu cele ale bombei atomice, sau ale armelor menționate anterior*”¹⁶.

În esență, în dreptul internațional, sunt incluse, astăzi, în categoria armelor de distrugere în masă, *armele nucleare, armele biologice și armele chimice, precum și rachetele de transport la țintă*.

Este foarte utilizată sintagma **NBC** rezultată din asocierea inițialelor celor trei tipuri de arme de distrugere în masă. Această sintagmă a fost folosită mult timp, în sistemul NATO și în armata română, pentru a denumi armele nucleare, biologice și chimice sau chiar armele de distrugere în masă. În prezent, având în vedere schimbările produse la nivel mondial prin introducerea categoriei de „bombe murdare”, respectiv bombele care se declanșează cu exploziv convențional, însă care conțin substanțe radioactive, se folosește sintagma **CBRN**, respectiv care definește armele chimice, biologice, radiologice și nucleare.

De asemenea, în ultima perioadă mai este folosită sintagma **CNRNE**, unde sunt incluși și explozivii, respectiv armele ce conțin explozivi, inclusiv dispozitivele explozive improvizate (IED¹⁷), care produc multe

Trebuie avută în vedere și ultima parte a definiției din 1948: *alte arme ce vor fi dezvoltate în viitor, care vor avea caracteristici de distrugere, comparabile cu ale actualelor arme de distrugere în masă*. Mai multe rezoluții ale Adunării Generale O.N.U. fac referire la „*alte arme de distrugere în masă ce vor fi dezvoltate în viitor*”. Deși au existat unele păreri privind includerea în categoria altor arme de distrugere în masă a armelor incendiare, armelor radiologice și a celor bazate pe explozivi volumetrici (detonarea norilor formați din sisteme aerodisperse de combustibili), argumentele prezentate nu au putut fi convingătoare.

De asemenea, s-au exprimat opinii privind încadrarea unor *arme ecologice* în categoria armelor de distrugere în masă. Așa cum argumentează repu-

¹⁵ La apariția primelor arme nucleare (1945), acestea au fost denumite „*bombe atomice*” sau „*arme atomice*”. Având în vedere că aceste arme au la bază reacții nucleare, ulterior, au fost denumite corect „*arme nucleare*”.

¹⁶ Johan Rautenbach, *Legal Rights and Obligations under the Chemical Weapons Convention*, OPCW, Haga 1996, p. 4;

¹⁷ **I**mprovised **E**xplosives **D**evelopments.

tații profesori I. Cloșcă și I. Suceavă¹⁸ toate armele, inclusiv convenționale sau de distrugere în masă care, prin folosire, provoacă efecte întinse, grave și durabile asupra mediului natural reprezintă mijloace și metode de război care contravin unui principiu de drept internațional umanitar, și anume principiul criteriului ecologic.

Există și o altă definiție a armelor de distrugere în masă, considerată din punct de vedere militar. Astfel, se consideră că armele de distrugere în masă sunt acele tipuri de arme care produc prin folosire schimbări pe scară largă ale obiectivelor, fazelor și desfășurării acțiunilor de luptă.

¹⁸ Ionel Cloșcă, Ion Suceavă, *Dreptul internațional umanitar*, A.R.D.U., Casa de editură și presă „Șansa”, București, 1992, p. 120 – 125;

2. ARMELE NUCLEARE

2.1. SCURT ISTORIC

Istoria întrebuințării armei nucleare este, pe cât de scurtă – a durat doar 3 zile, pe atât de cutremurătoare.

Ea a început la 6 august 1945, când bombardierul american „Enola Gay” a lansat asupra orașului japonez Hiroshima prima bombă nucleară, distrugându-l în proporție de 75%. Au murit imediat 80.000 de locuitori, alte 200.000 persoane decedând de-a lungul anilor, ca urmare a bolii de iradiație.

Calibrul acestei explozii a fost de 20.000 tone echivalent trotil, deci similar cu exploziile produse de 200.000 bombe de câte 100 Kg trotil fiecare.

Trei zile mai târziu, o altă bombă nucleară a fost lansată asupra orașului Nagasaki, cu efecte aproape similare. Au murit imediat 39.000 locuitori.

Cercetările privind producerea armei nucleare începuseră imediat după descoperirea fenomenului de fisiune nucleară, în 1939, în Germania (de către, O. Hahn și F. Strassman) și în S.U.A. (de către N. Bohr, I. Frenkel și J. A. Wheller). Împrejurările războiului au blocat cercetările germane și au grăbit finalizarea celor efectuate în S.U.A.¹⁹.

Oportunitatea militară a folosirii bombelor nucleare la Hiroshima și Nagasaki, la sfârșitul războiului, cu câteva zile înaintea capitulării Japoniei, este discutabilă. Dar, efectele uriașe ale acestei noi categorii de arme au stimulat preocupările pentru realizarea de arsenale nucleare, în primul rând în S.U.A., apoi în Marea Britanie, Franța, U.R.S.S. și în China, demarând înfricoșătorul curs al înarmărilor nucleare.

Numărul (estimat) de încărcături nucleare strategice²⁰ după procesul de dezarmare START – 2²¹

Anul	S.U.A.	U.R.S.S. C.S.I./Rusia	Marea Britanie	Franța	China
1985	11.974	10.012	384	222	336
1988	13.000	10.834	384	292	323
1990	11.966	10.880	384	452	324
1991	8.772	9.537	384	436	324
2000	4.250	3.800	384	372	300
2004	3.500	3.000	384	468	300

¹⁹ J. D. Bernal, *Știința în istoria societății*, Editura Politică, București, 1964, p. 543 – 546, 587;

²⁰ ***, *Strategic nuclear weapons after START – 2*, <http://www.europarl.eu.int>

²¹ START – 2, Tratatul de limitare a armamentelor strategice, semnat de S.U.A și Rusia în ianuarie 1993;

2.2. PREZENTARE GENERALĂ

Arma nucleară este un mijloc de distrugere în masă ce se bazează pe acțiunea distructivă a imensei cantități de energie degajată în timpul exploziei nucleare. Ea produce, în timp scurt, distrugerii mari clădirilor și autovehiculelor, grave afecțiuni și chiar moartea oamenilor și animalelor.

Încărcăturile nucleare, în funcție de natura reacțiilor pe care se bazează, sunt de trei categorii:

- *încărcături nucleare de fisiune*, bazate pe reacția de fisiune (ruperea nucleelor de uraniu-235 sau plutoniu-239). Primele încărcături de acest tip s-au numit *bombe atomice*;
- *încărcături termonucleare*, bazate pe reacția de fuziune (combinare) a nucleelor de deuteriu sau tritiu (izotopi ai hidrogenului) sau a deuteriului de litiu. Primele încărcături de acest tip s-au numit *bombe cu hidrogen*;
- *încărcături nucleare combinate*, care se bazează pe succesiunea a trei reacții nucleare: fisiunea uraniului-235 sau a plutoniului-239, fuziunea deuteriului de litiu și fisiunea învelișului de uraniu-238 sub acțiunea neutronilor rapizi rezultați din treapta a doua.

O variantă a încărcăturii de fisiune de mic calibru, cu o construcție specială, la care unda de șoc este foarte mică, a fost numită *bombă cu neutroni*²².

Toate aceste tipuri de încărcături nucleare se folosesc cu diferite categorii de muniții: capete de luptă ale rachetelor, bombe de aviație, torpile, proiectile de artilerie, mine (fugase).

Puterea sau calibrul muniției nucleare nu se exprimă în mod obișnuit prin masa ori dimensiunile acesteia, ci prin echivalentul de trotil în tone, a cărui energie de explozie este egală cu energia exploziei încărcăturii nucleare respective. S-au realizat muniții nucleare cu puteri de la câteva mii de tone, cum au fost cele lansate în 1945 la Hiroshima și Nagasaki, până la câteva zeci de milioane de tone.

Exploziile încărcăturilor nucleare, în funcție de felul și disponerea obiectivelor ce se urmărește a fi distruse, pot fi: la mare altitudine, aeriene, la suprafața pământului, la suprafața apei, subterane și submarine. Efectele distructive diferă, în mare măsură, în funcție de locul exploziei nucleare. Exploziile cu cea mai mare probabilitate de producere sunt cele la suprafața pământului și cele aeriene, celelalte vizând obiective speciale. În consecință, vom prezenta, pe scurt, efectele distructive ale exploziilor la suprafața pământului și aeriene.

²² Dogaru Ștefan, *Bomba nucleară cu neutroni*, Buletinul inginerilor și tehnicienilor militari, nr. 3/1980, p. 72 – 81;

2.3. UNDA DE ȘOC

Reprezintă principalul factor distructiv al exploziei nucleare, efectele fiind mai mari decât ale celorlalți factori, iar protecția împotriva sa fiind mai greu de realizat.

În esență, unda de șoc reprezintă comprimarea bruscă a aerului, care se propagă de la centrul exploziei în toate direcțiile, cu viteză supersonică. Acțiunea distructivă a acesteia este determinată, în principal, de suprapresiunea în frontul undei de șoc și timpul de acțiune al undei de șoc. De menționat, viteza mare de deplasare a frontului undei și temperatura ridicată a aerului din acesta.

La distanțe relativ mari de centrul exploziei, la suprapresiuni în frontul undei de șoc de numai $0,3 \text{ Kg f/cm}^2$ viteza de mișcare a aerului în front este de 227 Km/oră . Dezlănțuirea unui astfel de „uragan”, a cărui durată este de câteva zecimi de secundă, până la câteva secunde, poate să producă însemnate distrugerii clădirilor, să trântescă și să rostogolească obiectele și oamenii.

Sunt ușor de imaginat efectele distructive foarte mari, la distanțe ceva mai mici de centrul exploziei. De exemplu, la suprapresiune în frontul undei de șoc de 5 Kg f/cm^2 , viteza de mișcare a aerului în acesta este de 1865 Km/oră . La o asemenea viteză a aerului, este greu de crezut că mai rămâne ceva „în picioare”.

Exploziile nucleare la suprafața pământului și cele aeriene sunt însoțite de formarea în sol a unei serii de unde seismice, care amplifică efectele distructive.

Unda de șoc acționează asupra oamenilor, fie direct, ca urmare a creșterii instantanee a presiunii aerului în momentul ajungerii undei, fie indirect, prin acțiunea de distrugere a construcțiilor, dărâmării copacilor etc.

Acțiunea directă a undei de șoc provoacă dereglări funcționale ale unor organe interne, traumatisme craniene, fracturi ale membrului etc.

În cazul vătămarilor ușoare, oamenii își pierd, de regulă, pentru timp scurt, cunoștința, după care sunt posibile amețeli, zgomote în urechi, spargeri ale timpanelor.

În cazul vătămarilor medii, pot apare traumatisme ale creierului, manifestate prin pierderea cunoștinței și vătămări ale diferitelor organe interne.

În cazul vătămarilor grave sau extrem de grave, traumatismele creierului duc la pierderea îndelungată a cunoștinței, se produc vătămări ale organelor din cavitatea toracică și abdominală, fracturi, hemoragii pe nas și urechi. Uneori poate surveni direct moartea.

În unele cazuri, în general în localități, acțiunea indirectă a undei de șoc poate avea efecte mai grave asupra oamenilor, datorită distrugerii clădirilor.

Unda de șoc constituie principalul factor distructiv al construcțiilor. Lucrările subterane, inclusiv cele de termoficare, canalizare, alimentare cu apă sau cu gaze sunt afectate de undele seismice ale exploziei nucleare.

Cele mai vulnerabile construcții sunt clădirile de locuit și cele industriale dezvoltate de verticală. Gradul de distrugere a clădirilor și a altor construcții

de către unda de șoc depinde, în mare măsură, de forma și structura acestora. Clădirile cu un număr mare de ferestre permit trecerea undei de șoc pe lângă elementele de rezistență, structura și pereții fiind distruse în mai mică măsură. În orașe, unele clădiri pot fi ecranate de altele, dispuse pe direcția undei de șoc.

2.4. EMISIUNEA DE LUMINĂ

Emisiunea de lumină este o radiație electromagnetică ce cuprinde domeniile ultraviolet, vizibil și infraroșu ale spectrului. Este generată de zona luminoasă a exploziei nucleare. Se propagă prin aer în linie dreaptă, cu viteza de 300.000 Km/s.

Energia emisiunii de lumină ce se absoarbe de materialul suprafeței pe care cade se transformă în energie termică, încălzind obiectul respectiv. Încălzirea materialelor poate fi atât de puternică, încât să producă deteriorarea, topirea, carbonizarea sau incendierea acestora.

Un efect major al emisiunii de lumină îl reprezintă incendiile ce se produc în orașe, păduri, ogoare.

Asupra ochilor și porțiunilor descoperite ale pielii se produc arsuri de diferite grade, în funcție de distanța până la locul exploziei și de timpul de expunere. Deosebit de frecvente pot fi și cazurile de orbire. De asemenea, emisiunea de lumină poate provoca arsuri, în mod indirect, ca urmare a incendiilor pe care le generează.

Arsurile pielii de sub îmbrăcăminte au loc ca urmare a încălzirii acesteia, care poate chiar să se topească (cea din fibre sintetice) sau să se aprindă. Îmbrăcămintea din bumbac sau lână oferă o protecție mai bună față de emisiunea de lumină.

În funcție de profunzimea afectării tegumentelor, se deosebesc patru grade de arsuri:

- gradul I – înroșirea pielii;
- gradul II – formarea veziculelor;
- gradul III – ulcerații;
- gradul IV – carbonizarea pielii și a celulelor subcutanate, uneori chiar a țesuturilor mai profunde.

Gravitatea vătămării persoanelor este determinată, în afară de gradul arsurii și de mărimea suprafeței afectate și de locul acesteia. Chiar arsurile de gradul I, care au cuprins o suprafață mare, pot avea urmări grave, în timp ce arsuri mai puternice, dar pe suprafețe mai mici, pot avea urmări mai ușoare.

Emisiunea de lumină afectează în mare măsură ochii persoanelor, în special dacă fac imprudența să privească spre centrul exploziei. În aceste situații, apar orbirea temporară și arsuri ale retinei.

Efectele emisiunii de lumină se pot manifesta, în funcție de calibrul încărcăturii care a provocat explozia, până la distanțe de kilometri și chiar zeci de kilometri.

2.5. RADIAȚIA PENETRANTĂ

Este un flux de radiații gama și neutroni emis din zona exploziei nucleare în mediul înconjurător. Se propagă prin aer, la sute de metri și chiar kilometri, ionizând aerul și atomii materialelor întâlnite.

Prin ionizarea atomilor din celulele țesuturilor vii se produc procese biologice care determină perturbarea funcțiilor vitale ale unor organe interne și apariția *bolii de iradiație*²³.

Radiația gama este emisă din zona exploziei nucleare timp de câteva secunde, iar fluxul de neutroni, câteva fracțiuni de secundă. În afara neutronilor instantanei, formați direct din reacțiile nucleare de fisiune sau fuziune ce se produc în zona exploziei, se formează și electroni întârziați, emiși în procesul de dezintegrare a fragmentelor de fisiune.

Efectul nociv al radiației penetrante asupra oamenilor este substanțial redus de diferite materiale (lemn, zidărie, beton) ce se interpun pe direcția de propagare. Se consideră că acele construcții care rezistă la acțiunea undei de șoc, protejează persoanele din interior și împotriva radiației penetrante.

Acțiunea distructivă a radiației penetrante asupra oamenilor este determinată de ionizarea atomilor și a moleculelor care compun organismul, ceea ce provoacă boala de iradiație.

Gravitatea bolii este determinată de doza de radiație primită, caracterul iradierii (generală sau localizată pe anumite porțiuni ale corpului), durata iradierii, precum și de starea și sensibilitatea organismului.

De subliniat că, în momentul iradierii, omul nu simte nici o senzație sau durere.

În funcție de gravitatea sa, boala de iradiație are patru grade:

Boala de iradiație de gradul I se produce la doze de radiație de 100 – 250 roengeni și se caracterizează prin simptome slabe. Acestea apar la 2 – 3 săptămâni de la iradiere: transpirație abundentă, oboseală, amețeli, grețuri ușoare, uscăciune în gură. Se produce scăderea numărului de leucocite și trombocite și creșterea VSH.

În lipsa altor vătămări, însănătoșirea se produce după un tratament de 6 – 8 săptămâni.

Boala de iradiație de gradul II apare la doze de radiație de 250 – 400 roengeni. Simptomele apar în primele ore de la iradiere și durează 24 – 72 ore. Apoi, acestea dispar și se instaurează perioada latentă a bolii, de 2 – 3 săptămâni. Persoanele iradiată se simt sănătoase și pot munci. Totuși, în această perioadă, apar modificări ale sistemului cardiovascular, creșterea frecvenței și scăderea intensității pulsului, scăderea lentă a numărului de leucocite.

²³ Sasu Arcadie, *Omul și radiațiile*, Editura Ministerului Apărării Naționale, București, 1980, 180 p;

În perioada de intensitate maximă a bolii, care durează 10 – 20 zile, se manifestă scăderea apetitului, diaree, hemoragii, căderea părului, reducerea considerabilă a leucocitelor și hematiilor, creșterea VSH.

În urma tratamentului, simptomele bolii dispar treptat. În perioada de convalescență, care durează 8 - 10 săptămâni, se refac lent funcțiile organismului, care au fost perturbate. Creșterea părului începe după 6 – 8 săptămâni.

Boala de iradiație de gradul III se instalează la doze de ordinul 400 – 600 roengeni. În prima oră de la iradiere apar simptome acute: dureri de cap, grețuri, vărsături repetate, slăbiciune generală, sete, uscăciune în gât, gust amar în gură, amețeli.

După 2 – 3 zile de la iradiere, se instalează perioada latentă a bolii, care durează de la câteva ore, până la 3 săptămâni. Starea persoanei iradiate se ameliorează, grețurile și vărsăturile se reduc și dispar. Se mențin slăbiciunea generală, oboseala rapidă, uneori, diareea.

Apoi, starea generală se înrăutățește. Se instalează perioada de maximă intensitate a bolii, cu următoarea simptomatologie: dureri de cap puternice, febră mare, somnolență, scăderea puternică a apetitului, sete, tulburări gastro-intestinale (grețuri, vărsături, diaree), sângerare, căderea părului. Se produc modificări importante ale sistemului cardiovascular (puls cu frecvență mare și intensitate scăzută, tensiune arterială mică). Scade foarte mult cantitatea de leucocite din sânge și, deci, rezistența organismului la infecții. Se reduce numărul trombocitelor, se instaurează anemia, crește VSH-ul.

Spitalizarea imediată și tratamentul adecvat pot împiedica moartea. Perioada de convalescență se poate prelungi până la 3 – 6 luni, unele sechele menținându-se multă vreme.

Boala de iradiație de gradul IV apare la doze de peste 600 roengeni.

Simptomele menționate la boala de gradul III apar în jumătate de oră de la iradiere și sunt mai accentuate. De regulă, perioada latentă a bolii nu mai apare, instalându-se imediat perioada de intensitate maximă. Au loc tulburări cardiovasculare și respiratorii acute. Moartea poate surveni în 5 – 12 zile. Internarea imediată și tratamentul intensiv pot salva de la moarte un anumit procent din cei iradiați.

La doze de radiație de circa 10.000 roengeni, moartea se produce instantaneu.

Distanțele față de centrul exploziei, la care se produc diferite grade ale bolii de iradiație depind, în primul rând, de calibrul încărcăturii nucleare. Astfel, boala de iradiație de gradul I (ușoară) o fac persoanele aflate la 900 m, în cazul calibrului de 1Kt, la 1360 m pentru 10 Kt și 1900 m pentru 1000 Kt. Pentru aceleași calibre, boala de iradiație de gradul II (medie) o fac persoanele aflate la 860 m, 1,3 Km, respectiv 1,9 Km, iar cea de gradul IV (foarte gravă) la distanțele de 0,75 Km, 1,15 Km, respectiv 1,7 km.

2.6. CONTAMINAREA RADIOACTIVĂ

Principala sursă de contaminare radioactivă a mediului înconjurător o constituie produsele radioactive ale reacțiilor nucleare. Fragmentele de fisiune reprezintă un amestec complex de substanțe radioactive, circa 200 izotopi. Acestea se dezintegrează, cu emiterea de radiații beta și gama. Ca urmare, activitatea lor scade în timp. Perioada de înjumătățire a activității radioactive variază în limite foarte largi, de la fracțiuni de secundă pentru unii izotopi, la ani și sute de ani, pentru alții.

O altă sursă de contaminare o reprezintă substanțele radioactive formate în sol și în diferite obiecte din zona exploziei, ca urmare a captării neutronilor de către nucleele elementelor chimice componente (sodiu, aluminiu, calciu etc.). Dezintegrarea acestor substanțe radioactive este însoțită de emisie beta și gama.

În cazul exploziei la suprafața pământului, se formează o coloană mare de praf, unită cu norul exploziei, așa numita *ciupercă radioactivă*. Norul este purtat de vânt până la zeci și sute de kilometri. Din el, pe timpul deplasării, se depun pe sol și obiecte particule radioactive, provocând o contaminare pe zone foarte întinse, până la zeci și chiar sute de kilometri.

Substanțele radioactive își exercită acțiunea nocivă asupra organismului uman, atât de la distanță, prin iradiere externă, cât și prin depunerea pe piele sau pătrunderea în organism (inhalare, ingerare, contactul cu rănilor deschise).

O particularitate a substanțelor radioactive este faptul că sunt lipsite de miros și de gust, prezența lor putând fi pusă în evidență doar cu ajutorul aparatului specializat, numită *aparatură dozimetrică*.

Substanțele radioactive formate în urma exploziei nucleare sunt surse de radiații alfa, beta și gama.

Radiațiile alfa și beta au capacitate de pătrundere mică în materiale, chiar și în aer, de aceea pot acționa asupra organismului uman doar la contactul substanțelor radioactive cu pielea sau prin pătrunderea în organism, o dată cu aerul, apa și alimentele.

Radiațiile gama, mult mai penetrante, pot acționa din exterior, provocând boala de iradiație, ca și în cazul radiației penetrante. Gravitatea îmbolnăvirii este determinată de doza de radiație primită și de timpul de staționare în terenul contaminat radioactiv.

La pătrunderea substanțelor radioactive în organism, boala de iradiație, cu tabloul clinic prezentat, are unele particularități. Astfel, la ingerarea substanțelor radioactive, vătămarea traiectului digestiv, dereglarea sistemului hematogen, și afectarea glandei tiroide se produc mai rapid.

În cazul depunerii substanțelor beta-radioactive pe piele, se produce înroșirea acesteia, urmată de descumare, pigmentație, formarea de vezicule și ulcerații.

2.7. IMPULSUL ELECTROMAGNETIC

Fluxurile de electroni generate la explozia nucleară, precum și ionizarea atomilor din mediu ca urmare a emisiunilor de neutroni și radiații gama, generează câmpuri electrice și magnetice de scurtă durată, care constituie *impulsul electromagnetic al exploziei nucleare*. Acesta acționează distructiv pe distanțe de câțiva kilometri în jurul centrului exploziei, dar perturbă comunicațiile radio și funcționarea diferitelor tipuri de aparatură electronică pe distanțe mult mai mari.

Impulsul electromagnetic nuclear, inducând tensiuni electrice în liniile de cabluri, poate provoca străpungerea izolației acestora, scoaterea din funcțiune a transformatoarelor, releelor, semiconductoarelor, condensatoarelor, topirea siguranțelor fuzibile.

Cele mai expuse sunt sistemele de comunicații radio și TV.

3. ARMELE BIOLOGICE

3.1. CONSIDERAȚII GENERALE

Spre deosebire de alte categorii de arme convenționale sau de distrugere în masă, armele biologice au unele caracteristici specifice:

- efectul asupra organismului uman nu este instantaneu. Simptomele îmbolnăvirii apar după o perioadă de incubație, de la câteva ore la câteva săptămâni;
- cantitățile de agenți biologici necesare producerii efectelor de scoatere din activitate (luptă) a personalului, sunt foarte mici;
- bolile provocate de armele biologice sunt, în general, infecțioase, transmisibile, putând îmbolnăvi un număr mult mai mare de persoane decât cele cu care au venit inițial în contact.

Folosirea armelor biologice asupra unei ținte locale (restrânse) poate genera epidemii majore, întinse, atât din punct de vedere geografic cât și în timp;

- armele biologice afectează numai organismele vii (oameni, animale, plante), fără a produce avarii sau distrugerii construcțiilor, tehnicii militare, echipamentelor;
- permit folosirea „acoperită”, victimele nefiind în măsură să suspecteze și să dovedească faptul că s-au îmbolnăvit ca urmare a folosirii armelor biologice;
- nu fac deosebire între efectivele militare și populația civilă, zona de întindere a epidemiei fiind, de regulă, imposibil de controlat.

În război, armele biologice sunt deosebit de eficiente în perioada premergătoare declanșării acțiunilor militare, putând afecta mobilizarea și concentrarea efectivelor, paraliza economia și sistemul medical, diminuând considerabil capacitatea de apărare.

În timpul acțiunilor militare, sunt vizate, cu prioritate, puncte de comandă, baze și poziții fortificate, cu mare capacitate de rezistență la armamentul convențional, diferite grupări sau formațiuni cu rol mai important.

Atacurile extinse cu arme biologice ar putea paraliza zone foarte mari. Populația civilă va fi puternic afectată, ca și personalul militar, ceea ce ar putea avea ca urmare un colaps al organizării sociale. Asistența medicală corespunzătoare ar putea fi acordată numai unui număr limitat de victime. Multe persoane în vârstă, copii sau bolnavi ar muri, chiar dacă agentul biologic folosit are o rată de mortalitate redusă. Efectul psihologic al epidemiei este considerabil și ar putea facilita o invazie a atacatorului, care ar întâlni o rezistență substanțial diminuată.

Există și factori care pot determina și chiar au determinat rețineri în folosirea armelor biologice:

- deși tratatele internaționale în materie – *Protocolul privind interzicerea folosirii în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare și a mijloacelor*

bacteriologice de luptă, semnat la Geneva la 17 iunie 1925 și *Convenția cu privire la interzicerea perfecționării, producției și stocării de arme bacteriologice (biologice) și cu toxine și la distrugerea lor*, semnată la Londra, Moscova și Washington la 10 aprilie 1972 – nu au fost pe deplin respectate, ele au reprezentat, totuși un puternic factor de reținere;

- riscul ripostei, în special atunci când atacatorul are mari densități și aglomerații de populație, constituie un factor important de reținere în utilizarea deschisă, pe scară largă a armelor biologice;

- imprevizibilitatea evoluției unei epidemii și menținerea timp îndelungat a contaminării trebuie să fie luată în considerare în luarea unei decizii de atac cu arme biologice.

Influența acestor factori de reținere crește odată cu amploarea atacului cu arme biologice, ceea ce poate determina orientarea comandanților militari către acțiuni de mai mică anvergură și, pe cât posibil, acoperite.

În raportul anual (1998) asupra proliferării, intitulat *Proliferarea: amenințare și răspuns*²⁴, Pentagonul a menționat apariția a noi toxine, nerealizabile tehnologic cu 10 ani în urmă. În acest sens, metodele de bioinginerie prezintă o amenințare deosebită.

Tipurile potențiale de noi agenți biologici (microorganisme), care pot fi produse prin tehnica ingineriei genetice, sunt:

- microorganisme benigne, modificate pentru a produce o toxină sau un bioregulator;

- microorganisme rezistente la antibiotice, vaccinuri standard și terapeutică;

- microorganisme cu capacitate sporită de aerosolizare și stabilitate în mediul înconjurător;

- microorganisme modificate imunologic, capabile să facă inoperante metodele de identificare standard, de detecție și de diagnostic;

- combinații ale acestor 4 tipuri de microorganisme cu sistemele de diseminare.

Exemplu de un nou agent patogen, nu în mod necesar agent biologic de luptă, este *Streptococcus pneumoniae S 23 F*, rezistent la cele mai comune 6 antibiotice.

În scopul reducerii amenințării armelor biologice, comunitatea internațională a considerat necesară consolidarea *Convenției cu privire la interzicerea perfecționării, fabricării și stocării de arme bacteriologice (biologice) și cu toxine și la distrugerea lor*. La a treia conferință de revedere a eficienței Convenției, din 1991, s-a stabilit constituirea unui grup de lucru care negociază în

²⁴ *** - *Chemical and Biological Weapons – New Era in NBC Weapons*, <http://home.student.utwente.nl/p.c.floor/MegaRisk/Chembio.html>;

prezent, la Geneva, noi proceduri de verificare a respectării Convenției. Aceasta urmează să se concretizeze printr-un *protocol de consolidare* a Convenției.

3.2. SCURT ISTORIC

Provocarea deliberată a bolilor a fost, din cele mai vechi timpuri, una din metodele de slăbire a inamicului. În literatura veche, greacă, romană și arabă sunt menționate astfel de acțiuni. În războiul ruso-suedez din 1710, trupele ruse asediatoare au declanșat o epidemie de ciumă în rândul trupelor suedeze, la Reval, aruncând cadavre ale unor bolnavi de ciumă peste zidurile orașului.

În 1763, la Fort Pitt (statul Ohio), o pătură și un cearceaf de la spitalul cu pacienți bolnavi de variolă, trimise în tabăra indienilor, au provocat în rândul acestora o epidemie foarte extinsă.

În timpul primului război mondial au existat doar cazuri izolate de epidemii, care s-a presupus a fi produse de folosirea mijloacelor biologice de luptă. De altfel, aceste evenimente au atras atenția asupra armelor biologice și au determinat inițierea demersurilor în vederea interzicerii folosirii lor, dar și cercetări pentru dezvoltarea lor.

În Japonia, în 1935, a fost lansat un program de cercetare și producere a armelor biologice. A fost construită o fabrică în Manciuria și au fost făcute experiențe la Pinfan. Au fost testate în atacuri limitate, asupra unor sate chineze, diferite tipuri de agenți biologici și sisteme de dispersare a acestora.

Se consideră că și cercetarea sovietică în domeniul armelor biologice a început în anii '30, fiind pregătită întrebuințarea mijloacelor de producere a epidemiilor de ciumă.

În Marea Britanie, cercetările privind armele biologice au început în 1940, la Porton Down. Au fost realizate experimentări cu bacilii antraxului pe ovine, în insula Gruinard din nord-vestul Scoției, ceea ce a condus la punerea în funcțiune, începând din 1943, la Camp Detrick, a unei instalații de producere a bombelor de 2 Kg cu agenți biologici de luptă. De menționat, că solul insulei a rămas contaminat mulți ani, în 1979 luându-se măsura decontaminării acesteia²⁵. Abia în 1988, insula a fost declarată decontaminată de antrax.

De asemenea, în timpul celui de al doilea război mondial și Germania a desfășurat cercetări și teste secrete cu arme biologice.

Deși s-au făcut cercetări și investiții serioase în principalele țări combătute, în cel de al doilea război mondial armele biologice nu au fost folosite. Au existat doar acuzații reciproce, fără, însă, a fi confirmate. La sfârșitul războiului s-a constatat că arsenalele biologice realizate, încorporând tehnici de dispersare a aerosolilor, ar fi putut declanșa mari epidemii.

După cel de al doilea război mondial, preocupările privind dezvoltarea armelor biologice au continuat în multe țări (între care, Uniunea Sovietică și

²⁵ Pentru dezinfecție s-au folosit 283 tone formaldehidă;

Statele Unite). Acestea erau considerate, atât o alternativă, cât și o completare a armelor nucleare.

Spre exemplu, programul de arme biologice al SUA, dezvoltat până în 1969, cuprindea următorii agenți:

- *Bacillus anthracis* (provoacă boala antrax);
- *Francisella tularensis* (bruceloză);
- *Coxiella burnetii* (febra Q);
- Virusul VEE (encefalita cabalină venezueliană);
- *Pilicularya orizae* (spărtura orezului);
- *Puccinia graminis tritici* (rugina neagră).

Asemenea programe au continuat și în Uniunea Sovietică. În 1980, declanșarea unei epidemii de antrax la Sverdlovsk (astăzi, Ecaterinburg) a fost pusă pe seama dezvoltării de către U.R.S.S. a programului de arme biologice. Au murit peste 60 persoane. Deși, pe moment, autoritățile sovietice au justificat apariția epidemiei prin consumul de carne infectată, procurată de pe piața neagră, după dezințegrarea Uniunii Sovietice, administrația Elțân a recunoscut că epidemia s-a datorat unui accident la un laborator militar. În context, Rusia a anunțat, în 1992, sistarea programului de dezvoltare a armelor biologice, început încă din 1946.

La sfârșitul anului 1999, un nou scandal legat de programul rusesc de dezvoltare a armelor biologice a ajuns în presă. Se știa că în perioada războiului rece, programul a fost dezvoltat în cadrul complexului „Biopreparat”, ce cuprindea peste 40 centre de cercetare și producție, în care lucrau peste 60.000 de persoane, din care aproximativ 30.000 oameni de știință.

După dezvoltările făcute de președintele Elțân în 1992, unele organisme americane au finanțat programe rusești din domeniul cercetărilor biologice în scopuri pașnice. Astfel, în 1995, NASA²⁶ a acordat 1,6 milioane dolari unor institute rusești pentru cercetări biologice în spațiul cosmic. De asemenea, în 1997, U.S. Agency for International Development²⁷ a finanțat, cu 6 milioane dolari, proiectul de colaborare dintre societatea farmaceutică Searle din Minesotta și un institut din Rusia. Ulterior, americanii și-au dat seama că institutele finanțate făceau parte din rețeaua Biopreparat și au început să se îndoiască de sinceritatea declarațiilor rusești cu privire la abandonarea programului de înarmare biologică.

După 1930 au fost numeroase situații în care s-a reclamat utilizarea armelor biologice, dar acestea nu au fost dovedite²⁸.

²⁶ National Aeronautics and Space Administration (Administrația Națională pentru Aeronautică și Spațiul Cosmic a SUA);

²⁷ Agenția pentru Dezvoltare din S.U.A.;

²⁸ ***, A Briefing Book on Biological Weapons, FOA – National Defence Research Establishment, Umea, Suedia, 1999, p. 6 – 12;

- În perioada 1939 – 1945, Japonia a fost acuzată de a fi folosit arme biologice (purici infectați cu ciumă, antrax) asupra trupelor și populației chineze.
- Egiptul a acuzat „sioniștii” că au provocat o epidemie de holeră în 1947.
- În perioada 1951 – 1953, Statele Unite au fost acuzate de către U.R.S.S., China și Coreea de Nord de a fi utilizat, în ultimele două țări, mijloace de luptă biologice.
- În 1964, Cuba a exprimat suspiciuni privind experimentarea de către Statele Unite a armelor biologice împotriva populației sale.
- În 1970, Republica Coreea (de Sud) a acuzat Republica Populară Democrată Coreeană (de Nord) de provocare a unei epidemii de holeră.
- În 1979, s-a presupus utilizarea de către U.R.S.S. a unor toxine fungice în Laos și Cambogia.

3.3. DEFINIREA ȘI CLASIFICAREA ARMELOR BIOLOGICE

Armele biologice sunt definite de două elemente, considerate separat sau împreună:

- ◆ materiale conținând agenți biologici sau toxine, indiferent de originea lor sau de metoda de producere, de tipuri și în cantități care nu se justifică pentru scopuri profilactice, de protecție sau alte scopuri pașnice;
- ◆ armament, dispozitive sau mijloace de dispersare destinate întrebuințării agenților biologici sau toxinelor pentru scopuri ostile sau în conflicte armate²⁹.

Agenții biologici sunt definiți ca microorganisme sau alte organisme, indiferent dacă sunt naturale sau modificate genetic, care pot cauza moartea, îmbolnăvirea și / sau incapacitatea la om și animale sau care pot cauza moartea, îmbolnăvirea sau vătămarea la plante.

Toxinele sunt compuși toxici produși de microorganisme, animale sau plante, indiferent de metoda de producere și dacă sunt naturale sau modificate, care provoacă moartea, îmbolnăvirea sau alte vătămări ființelor umane, animalelor sau plantelor.

Agenții biologici pot fi clasificați după natura lor biologică, după destinație, după efectele tactice și după acțiunea fiziologică.

Din definiția agenților biologici rezultă că ei pot fi microorganisme sau alte organisme. Microorganismele care produc moartea, îmbolnăvirea sau incapacitatea (vătămarea) se definesc ca *agenți patogeni*. Aceștia includ:

- *bacterii*;
- *rickettsii*;

²⁹ Grupul de lucru al statelor părți la Convenția cu privire la interzicerea perfecționării, producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și la distrugerea lor – *Raportul sesiunii a XV-a*, Geneva, 28 iunie – 23 iulie 1999, document BWC/Ad Hoc Group/46 din 30 iulie 1999, p. 16 – 17;

- *fungii*;
- *virusuri*.

Toxinele au fost inițial obținute prin separare din mediul organic în care au fost produse. Astăzi, este posibilă obținerea unora dintre acestea prin sinteză organică sau prin procese biochimice. Este motivul pentru care unele toxine (ricina, saxitoxina) sunt considerate și arme chimice, fiind prevăzute ca atare în *Convenția privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora*.

Din punctul de vedere al destinației, agenții biologici pot fi clasificați în:

- *antipersonal* – cu efecte directe asupra ființei umane;
 - *antianimale* – cu efecte indirecte asupra oamenilor, prin limitarea resurselor de hrană;
 - *antiplante* – cu efecte indirecte asupra oamenilor, prin reducerea resurselor alimentare;
 - *antimateriale* – degradează sau distrug unele categorii de materiale.
- Fungii, în anumite condiții de temperatură și umiditate, au acțiune distructivă asupra recoltelor, asupra produselor din cauciuc și din piele (îmbrăcăminte, încălțăminte), produselor alimentare.

Din punct de vedere tactic, agenții biologici pot fi clasificați:

- *letal* – cei care au o rată a mortalității foarte mare;
- *incapacitanți* – cauzează infecții sau îmbolnăviri, fără a produce, de regulă, moartea;
- *transmisibili* - vizează declanșarea de epidemii, prin transmiterea de la persoană la persoană.

Clasificarea după acțiunea fiziologică vizează, în principal, toxinele. Acestea pot fi:

- *neurotoxine* – afectează transmiterea influxului nervos;
- *citotoxine* – produc distrugerii celulare sau interferează cu procesele metabolice, precum sinteza proteinelor.

3.4. BACTERII

Bacteriile sunt microorganisme monocelulare de diferite forme: sferice (coci), cilindrice (bacili), spiralate (vibrioni și spirili), cu nucleu neindividualizat. Se înmulțesc prin diviziune directă. Sunt răspândite pretutindeni (în sol, în apă, în aer etc.) și au un însemnat rol în natură și în viața practică (industria alimentară, a antibioticelor).

Bacteriile patogene sunt cele care produc diferite boli la oameni, la animale sau la plante.

Bacillus anthracis produce boala numită **antrax**. Aceasta are o perioadă de incubație de 1 – 6 zile și o evoluție de 1 – 2 zile, cu următoarea simptomatologie: febră, senzație de oboseală, urmată deseori de o ușoară revenire, apoi se declanșează tulburări respiratorii grave, pneumonie; moartea poate surveni în 2 – 3 zile.

Boala este tratabilă cu antibiotice, dacă acestea se administrează înainte de declanșarea simptomelor. Rata mortalității este foarte ridicată.

Vaccinarea poate preveni îmbolnăvirea.

Yersinia pestis provoacă **ciuma (pesta)**, având o perioadă de incubație de 2 – 10 zile și o evoluție de 1 – 2 zile.

Simptomatologia: stare generală de rău, febră ridicată, leziuni ale pielii, hemoragii, tulburări circulatorii și moartea.

Tratamentul cu antibiotice poate da rezultate doar dacă este aplicat din prima zi de la apariția simptomelor.

Vaccinarea poate preveni îmbolnăvirea.

Brucella suis provoacă boala numită **bruceloză**. Perioada de incubație este foarte mare, de la 5 zile până la 2 luni.

Boala se manifestă prin următoarele simptome: febră, frisoane, dureri de cap, lipsa apetitului, depresie nervoasă, stare de oboseală puternică, dureri în articulații, transpirație abundentă, tulburări gastrointestinale.

Tratamentul cu antibiotice poate fi eficace; rata mortalității este foarte mică.

Nu există vaccin.

Pasturella (sau francisella) tularensis produce boala numită **tularemie** sau **febra iepurelui**.

Perioada de incubație este de 1 – 10 zile, apoi evoluția bolii poate dura 1 – 3 săptămâni.

Se manifestă prin febră, stare generală de rău și disconfort, tuse iritativă, scădere în greutate.

Boala este tratabilă cu antibiotice, dacă acestea se administrează imediat; poate fi prevenită prin vaccinare.

Alte bacterii care pot fi luate în considerare ca potențiali agenți biologici de luptă sunt: **Blukbolderia (Pseudomonas) maltei**, **Blukbolderia (Pseudomonas) pseudomaltei**, **Cholmidia psittaci**, **Brucella abortus**, **Brucella melitensis**, **Clostridium botulinum**, **Salmonella typhi**, **Stigella cholerae**

3.5. RICKETTSII

Rickettsii reprezintă un grup de microorganisme intermediare între bacterii și virusuri, având însușiri comune atât cu bacteriile (dimensiune, structură

morfologică, sensibilitate față de antibiotice), cât și cu virusurile (parazitism obligatoriu, capacitatea de a fi cultivate numai în celule vii și filtrabilitate la unele specii). Produc, la om și animale, boli numite **rickettsioze**.

Coxiella burnetti produce boala numită **febra Q**. Perioada de incubație este de 2 zile – 2 săptămâni.

Se manifestă prin tuse, dureri de cap, febră, durere în coșul pieptului, pneumonie.

Febra Q se tratează eficient cu antibiotice, rata mortalității fiind de ordinul 1%.

Vaccinul poate preveni boala.

Alte rickettsii, potențiali agenți biologici de luptă sunt: **Rickettsia prowazekii**, **Rickettsia rickettsii** și **Bartonella quintana (Rickettsia quintana)**

3.6. VIRUSURI

Virusurile reprezintă cele mai simple forme de viață, incomplet organizate, lipsite de vacuole (cavități situate în citoplasma celulelor), adeseori lipsite de membrană; la majoritatea virusurilor este imposibil de pus în evidență existența nucleului. Au dimensiuni foarte mici (de ordinul 8 – 10 până la 250 – 500 micrometri). Se înmulțesc numai în celule vii, în organism sau în medii de cultură care conțin asemenea celule.

Constituie agenții patogeni ai bolilor numite generic **viroze**. În general, virusurile conferă imunitate.

Virusul variolei provoacă **variola** sau **vărsatul**. Are o perioadă de incubație de 12 zile, apoi o evoluție de lungă durată (câteva săptămâni).

Simptomele apar în 2–3 zile: stare de rău general, febră, vomă, dureri de cap.

Boala este tratabilă dacă a fost administrat, în prealabil, vaccinul. În caz contrar, se poate ajunge la o rată de mortalitate de circa 35%.

Virusul encefalitei cabaline venezueliene (VEE) declanșează boala după o perioadă de incubație de 1 – 5 zile. Evoluția acesteia durează 1 – 2 săptămâni.

Simptomele sunt: febră, dureri puternice de cap și musculare, grețuri, vomă, tuse, dureri în gât și diaree.

Boala este tratabilă, vaccinul o poate preveni.

Virusul febrei galbene declanșează boala după o perioadă de incubație de 3 – 6 zile, cu evoluție de 1 – 2 săptămâni.

Simptomele sunt: febră mare, dureri de cap, tuse, grețuri, vomă, complicații vasculare (hemoragii ușoare, hipotensiune).

Boala este tratabilă, rata mortalității fiind mică. Vaccinul este eficient.

Alte virusuri considerate potențiali agenți biologici de luptă sunt: **Virusul febrei hemoragice Congo Crimean**, **Virusul encefalitei cabaline estic**, **Virusul encefalitei cabaline vestic**, **Virusul Ebola**, **Virusurile febrei Lassa, Rift și Donga**, **Virusul Machupo**, **Virusul Marburg**, **Virusul Chikungunya**, **Virusul Hantaan**, **Virusul Junin**, **Virusul variolei maimuței**, **Virusul encefalitei transmise prin căpușe (Virusul encefalitei de primăvară – vară rusă)**, **Virusul variolei albe**.

3.7. TOXINE

Toxinele sunt substanțe toxice, în general de natură proteică (substanțe chimice naturale cu structură macromoleculară care se găsesc în toate celulele vii), produse de bacterii, de unele animale (de ex. veninul de șarpe sau de scorpion) sau de plante (de ex. ricina, existentă în semințele de ricin). Unele toxine bacteriene pot fi transformate prin tratament adecvat, în anatoxine (toxină care, sub acțiunea combinată a formolului și a căldurii, își pierde toxicitatea, păstrându-și capacitatea imunizantă, folosindu-se ca vaccin) sau antitoxine (tip de anticorpi, care au proprietatea de a neutraliza acțiunea toxinei sub influența căreia au apărut).

Saxitoxina³⁰ este produsă de o specie de alge. Efectele apar în câteva minute, până la câteva ore după intoxicarea cu numai 0,7mg. Acestea sunt: amețeli, paralizia sistemului respirator, moartea survenind în câteva minute.

Toxina botulinică este produsă de o bacterie *Clostridium botulinum*. Provoacă boala numită **botulism**. Efectele apar în prima, cel mult a doua zi după contaminare: senzație de slăbiciune, amețeli, senzație de uscăciune în gură și în gat, vedere neclară, slăbiciune musculară progresivă, întreruperi în transmisia nervoasă, paralizie. Moartea survine prin stop respirator.

Rata mortalității este apreciată la 65%.

Botulismul poate fi tratat cu antitoxină, administrată imediat. Vaccinul poate preveni declanșarea bolii.

Ricina³¹ este conținută în boabele de ricin. Este extrem de toxică la doze foarte mici, de ordinul 0,2 – 0,3 mg.

Simptomele apar în câteva ore: slăbiciune puternică, febră, tuse, edem pulmonar, stop respirator.

Nu există nici antitoxină nici vaccin; are o rată de mortalitate ridicată.

Enterotoxina stafilococică B este produsă de *Stafilococcus aureus*. Efectele apar în 3 – 12 ore: febră, frisoane, dureri de cap, grețuri, tuse, vomă și diaree.

³⁰ Este considerată și agent chimic de luptă (Subcapitolul 4.6.);

³¹ *Ibidem*;

Micotoxina tricotecene este numită și **T2**. Au existat suspiciuni privind folosirea acesteia sub numele de „ploaia galbenă” în Afganistan, la începutul anilor '80. Este produsă de mucegaiurile tip *fusarium*.

Provoacă iritarea pielii la contactul cu zonele descoperite ale corpului. Acționează asupra intestinelor, măduvei osoase și glandelor limfatice, conducând la leucemie și atrofierea măduvei.

Produce tulburări la nivelul sistemului nervos central, sistemului respirator și sistemului reproducător. Se manifestă prin conjunctivită, rinită, dermite, leucopenie, fibroză pulmonară, tahicardie, hemoragii interne.

Doze de ordinul 35 mg sunt mortale.

Primul ajutor impune administrarea pe cale digestivă a unor absorbante (cărbune activ, bentonită) care să reducă absorbția substanței prin intestine. Tratatamentul vizează ameliorarea funcțiilor cardio-vasculare.

Alte toxine, potențiale arme biologice: **Anatoxina A**, **Shigatoxin** (provoacă dizenterie), **Clostridium tetani** (provoacă tetanosul), **Tetrodotoxine**, **Conotoxine**, **Verotoxine**, **Alfatoxine**, **Microcystine (cyanoginosine)**.

3.8. AGENȚI BIOLOGICI ANTIANIMALE³²

Aspergillus este provocată de *Aspergillus fumigatus* și constă în îmbolnăvirea păsărilor de curte. Cauzează letargie, lipsa apetitului și paralizie.

Boala piciorului și gurii este foarte contagioasă, afectând animalele cu copite despicate (bovine, porcine, ovine, caprine). Determină o mortalitate de 50% la animalele tinere și o reducere dramatică a producției animalelor adulte. Perioada de incubație este de 2 – 8 zile. Se manifestă prin febră, scăderea apetitului, întreruperea producției de lapte, bășicuțe în jurul gurii și pe picioare.

Este considerată una din cele mai periculoase boli ale animalelor, datorită gradului mare de contagiozitate și numărului mare de specii afectate.

Apa la inimă este provocată de rickettsia *Cowdria ruminantium*. Afectează bovinele, ovinele, caprinele și căprioarele, fiind transmisă prin căpușe. Se manifestă prin scăderea apetitului și tulburări respiratorii. Rata mortalității este foarte ridicată, 40 – 100%. Nu există vaccin sau tratament eficient.

Afecțiunea Newcastle este foarte contagioasă asupra păsărilor de curte, provocând tulburări gastro-intestinale, respiratorii și nervoase. Poate atinge o

³² Stimson's web page – www.stimson.org/cwc/bwagent.html * Grupul de lucru al statelor părți la *Convenția cu privire la interzicerea perfecționării, producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și la distrugerea lor – Raportul sesiunii a XV-a*, Geneva, 28 iunie – 23 iulie 1999, document BWC / Ad Hoc Group / 46 din 30 iulie 1999, p. 18 – 21;

rată a mortalității de 100%. Perioada de incubație este de 5 –6 zile dar, în cazuri grave, moartea poate surveni după 1 – 2 zile.

Vaccinul poate preveni îmbolnăvirea.

Molima bovinelor este o boală foarte contagioasă la bovine. Se transmite prin contact direct sau prin consumarea apei contaminate. Se manifestă prin febră, salivație spumoasă, diaree.

Boala poate fi prevenită prin vaccinare.

3.9. AGENȚI BIOLOGICI ANTIPLANTE³³

Spărtura orezului (*Pyilicularia oryzae*) provoacă leziuni ale frunzelor, putând scădea recolta cu 60%.

Rugina tulpinii afectează recoltele de cereale (grâu, orz etc.) producând pătarea frunzelor și tulpinelor, putând cauza însemnate pierderi de recoltă.

Virusul încrețirii vârfului sfeclei de zahăr cauzează chircirea frunzelor și umflarea nervurilor. Poate fi transmis de insecte la mari distanțe, afectând și alte culturi.

Poate fi controlat cu insecticide.

Virusul mozaic al tutunului afectează dezvoltarea plantelor, cauzează pătarea frunzelor în mozaic, oprind din creștere plantele tinere.

³³ Stimson's web page – www.stimson.org/cwc/bwagent.html * Grupul de lucru al statelor părți la *Convenția cu privire la interzicerea dezvoltării, producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și la distrugerea acestora – Raportul sesiunii a XV-a*, Geneva, 28 iunie – 23 iulie 1999, document BWC / Ad Hoc Group / 46 din 30 iulie 1999, p. 18 – 21;

4. ARMELE CHIMICE

4.1. SCURT ISTORIC³⁴

Începuturile armelor chimice sunt mult mai vechi decât descoperirea armelor de foc. Încă din timpul războaielor antice, în condițiile în care apărarea se organiza în cetăți, mijloacele de atac aveau o eficacitate foarte mică, fortărețele putând fi cucerite fie prin foame, după asedii prelungite, fie prin șiretenii de război. Între acestea, literatura veche menționează otrăvirea hranei sau a surselor de apă și folosirea fumurilor irespirabile, înecăcioase sau urât mirositoare.

Demostene menționează folosirea de către spartani a gazelor sulfuroase în războiul din Peloponez (431-404 î. Hr.).

La rândul său, Tucidide povestește că asediatorii orașului atenian Platée, la 428 î. Hr., au ars sub fortificații lemne impregnate cu sulf și smoală, în speranța de a sufoca apărătorii. Aceștia au fost salvați de o ploaie puternică care a stins cărbunii, ca și incendiul ce se propaga în oraș. Tot el evocă asediul orașului Delion în anul 424 î.Hr., în care atacatorii au folosit un ingenios generator de fum toxic, amplasat pe o căruță. Într-un recipient ardea cărbune de lemn, sulf și smoală. Arderea era susținută de tirajul de aer ce se realiza prin intermediul unui trunchi de copac, scobit la interior și fixat pe recipient.

Titus-Liviu citează utilizarea fumurilor otrăvitoare și sufocante pentru respingerea ofensivei romanilor în timpul asediului Ambraciei (187 î. Hr.).

Însuși Leonardo da Vinci (1452-1519) sugera folosirea fumurilor conținând arsenic și alte otrăvuri pentru combaterea inamicului adăpostit după zidurile fortărețelor.

Pe măsura răspândirii armelor de foc, cetățile și castelele întărite și-au pierdut din importanța militară. Marile bătălii s-au purtat în epoca modernă în câmp deschis, războaiele având caracter de mișcare, în care armele chimice nu își mai dovedeau eficiența. Și totuși, unele informații privind folosirea armelor chimice au apărut din această perioadă. În 1456 apărătorii Belgradului folosesc fumuri cu arsen împotriva atacatorilor turci.

În „Letopisețul Țării Moldovei”, Ion Neculce, descriind pregătirea luptei de la Stănilești (1711), arată că Petru cel Mare a vrut să folosească fumuri toxice, de care făcuse uz cu mult succes în lupta de la Poltava.

Apariția, încă de la începutul primei conflagrații mondiale, a războiului de poziție, caracterizat prin construirea de tranșee și fortificații, în care balanța atac – apărare era înclinată net în favoarea ultimei, a pus din nou problema găsiirii unui mijloc care să anihileze lucrările genistice și să scoată din luptă inamicul adăpostit în acestea.

³⁴ Ștefan Dogaru, Horia Dogaru – *Convenția privind interzicerea armelor chimice și legea internă de aplicare a prevederilor acesteia*, Revista Română de Drept Umanitar, Anul VII, 1999, nr. 1 (25), p. 14 – 17;

Astfel, armele chimice s-au născut ca o consecință firească a războiului de tranșee, dar și ca urmare a dezvoltării industriei chimice la începutul secolului XX.

Și totuși, în epoca modernă, înainte de folosirea substanțelor toxice ca agenți de luptă, acestea au fost utilizate pentru combaterea criminalității³⁵. În Parisul anului 1912, membrii bandei Bonnet, după jafuri armate, susțineau aprige lupte de stradă cu polițiștii și se retrăgeau în refugii întărite. În fața acestei situații inedite, directorul laboratorului prefecturii de poliție a avut ideea de a recurge la o substanță iritantă cu efect lacimogen, bromacetatul de etil. Polițiștii au fost dotați cu grenade lacrimogene ce conțineau aproape 20 grame bromacetat de etil și care puteau fi lansate cu ajutorul puștilor. Efectul obținut a fost deosebit, ceea ce a impus bromacetatul de etil în arsenalul chimic al armatei franceze pentru războiul care se apropia.

Substanțele iritante au fost de mai multe ori folosite la începutul primului război mondial.

Războiul chimic a început la 22 aprilie 1915, ora 18.00 când, pe frontul din Flandra, în localitatea Ypres, Regimentul 35 Pionieri german a lansat asupra pozițiilor franceze un val de clor, conținând 180 tone din acest gaz toxic. Emisiunea de clor asupra pozițiilor franceze, care a durat 15 minute, a reprezentat actul de naștere al războiului chimic modern.

Efectul produs de acest atac a fost foarte mare. Chiar după primele momente haosul era de nedescris. Mulți soldați rățăceau îngroziți, cu uniforme descheiate, ducându-și mâinile la gât în căutarea unei „guri de aer” sau scuipând sânge. Alții se zvârcoleau în agonie la pământ, pradă morții, iar cei mai mulți își aruncau armele și părăseau pozițiile fugind spre spatele frontului, cuprinși de o panică nebună.

Surse ale vremii au menționat că aliații au avut în total 15.000 „gazați”, din care aproape 5.000 morți și 5.000 prizonieri, cei mai mulți făcând parte din divizia franceză de trupe coloniale. Infanteria germană, care a înaintat în urma valului de clor, a împins frontul, având o lățime de 6 km, pe o adâncime de 4 km.

După acest prim atac, importanța armelor chimice a fost luată în considerare de ambele tabere, ceea ce a determinat o rapidă dezvoltare a acestora și numeroase situații de folosire până la sfârșitul primului război mondial.

Au urmat alte atacuri germane cu clor: în noaptea de 19/20 octombrie 1915 la Reims, când au fost utilizate 500 tone clor și la 29 iunie 1916, pe platoul Doberdo, când și-au pierdut viața peste 5.000 soldați italieni.

Prima ripostă cu clor a britanicilor a fost dată la 25 septembrie 1915 la Loos, cu efecte deosebite. Francezii au dat primul atac cu valuri de clor în februarie 1916, iar rușii, în octombrie 1916. De altfel, britanicii (împreună cu americanii) au desfășurat, până la sfârșitul războiului, cel mai mare număr de atacuri cu valuri: 301, germanii circa: 50, francezii: aproximativ 20.

³⁵ Horia Dogaru, *Întrebuințarea de către subunitățile de jandarmi a substanțelor pentru combaterea dezordinilor publice*, Sesiunea de referate și comunicări științifice a studenților din Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, București, 19 – 20 mai 1999;

Imediat după atacul cu clor de la Ypres, când a fost recunoscută importanța armei chimice, chimiștii din toate țările Antantei au început o muncă febrilă, nu numai pentru a asigura trupelor mijloace de protecție, dar și pentru a găsi metode și noi substanțe toxice în vederea unei riposte pe măsură la atacul german.

Din campania „chimică” a anului 1916 mai este de remarcat folosirea de către ruși, în luna mai, a proiectilului cu cloropicrină. Această substanță străbătea relativ ușor măștile umede din acea perioadă, fiind adoptată imediat și de către ceilalți beligeranți.

Anul 1917 se caracterizează prin generalizarea folosirii armelor chimice în luptă. Tactica utilizării lor se dezvoltă și se introduc noi substanțe toxice în arsenalul chimic.

Cea mai toxică substanță folosită în primul război mondial a reprezentat-o iperita, denumită astfel de francezi, după numele localității Ypres unde a fost folosită prima dată de germani. În noaptea de 12/13 iulie 1917, în aceeași localitate în care cu doi ani și trei luni înainte fusese început războiul chimic, tot germanii au introdus în practica acestuia iperita și au deținut exclusivitatea folosirii ei aproape un an.

Primul război mondial, care a coincis cu perioada inițială de dezvoltare a armei chimice, a permis și o primă evaluare a acestui nou mijloc de luptă. Au fost utilizate în diferite acțiuni militare aproximativ 35 substanțe toxice, dar în cantități mari (de peste 1.000 tone) doar 10 dintre acestea. În total, s-au folosit circa 113.000 tone substanțe toxice, din care, de către trupele germane: 52.000 tone, franceze: 26.000 tone, britanice: 14.000 tone, austro-ungare: 7.900 tone, italiene: 6.300 tone, ruse: 4.700 tone, americane: 1.000 tone.

Numărul victimelor este destul de controversat, diferite surse avansând cifre de la 800.000 la 1.300.000 oameni.

Deși procentul celor scoși din luptă de către gaze (3,23%) și al morților datorati gazelor (0,91%) în raport cu totalul victimelor, respectiv morților din război sunt relativ mici, bilanțul rămâne cutremurător. Trebuie avută în vedere proporția mică a folosirii armelor chimice în raport cu celelalte arme, chinurile groaznice și panica provocate de substanțele toxice și, nu în ultimul rând, faptul că au fost numeroase victime și în rândul populației civile.

Întrebuințarea armei chimice s-a făcut de către trupele germane și pe frontul român.

Pentru prima dată, la 17 aprilie 1917, armata germană a lansat un atac chimic asupra Regimentului 1 Vânători din Divizia 1 Infanterie, ce se afla în sectorul Irești – Putna. Atacul, amplasat între Batalioanele 1 și 2 și pe Compania din rezerva Regimentului, a provocat moartea a 35 militari și evacuarea a încă 50. Efectul nu a fost exploatat de germani, dar a atras atenția comandanților români asupra pericolului atacului chimic, asupra gradului insuficient de dotare și instruire pentru protecția împotriva „gazelor de luptă”.

Un alt atac german cu proiectilele toxice a fost lansat la 5 iulie 1917 asupra Regimentului 24 Artilerie din Divizia 14 Infanterie, care ocupa o poziție pe un front de 3 km, lângă confluența Râmnicului cu Siretul. Din fericire, germanii nu au reușit să realizeze concentrații letale, astfel că efectele au fost slabe.

Ulterior, germanii au mai folosit proiectilele toxice doar foarte rar, în timpul cât a durat pregătirea de artilerie (9-11 iulie 1917) a ofensivei române de la Mărăști, în scopul neutralizării bateriilor noastre.

De asemenea, germanii au mai executat un atac chimic la 23/24 iulie 1917 pe frontul Diviziei 34 Infanterie rusă, în zona pădurii Neagra, sud Mărășești. În urma acestui atac, infanteria rusă a părăsit pozițiile iar, din cauza morții cailor, nu au mai putut fi retrase nici tunurile.

Atacurile chimice lansate de trupele germane în iulie 1917 au determinat luarea unor măsuri de apărare contra gazelor, care au culminat cu înființarea Serviciului de gaze în armata română, la 26 octombrie 1917 și care avea să funcționeze până la sfârșitul războiului.

Bilanțul armelor chimice în primul război mondial a determinat două concluzii și acțiuni contradictorii. Pe de o parte, războiul chimic a fost considerat pe cât de producător de suferințe îngrozitoare, pe atât de ineficient, chiar inutil. Acest curent de opinie, de condamnare a războiului chimic, a determinat încheierea Protocolului de la Geneva din 1925, care interzicea „*utilizarea în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare*”.

Pe de altă parte, experți militari și ai industriei chimice din multe țări, supralicitând „avantajele” armelor chimice, între care: puternicul efect psihologic, capacitatea de a pătrunde în tranșee și alte adăposturi, simplitatea obținerii și accesibilitatea materiilor prime, producerea de suferințe mai mici în raport cu muniția explozivă, au susținut utilitatea acestor arme într-un viitor război.

Și astfel, la numai câțiva ani de la încheierea ostilităților primului război mondial, se lansează noi programe de cercetări și de fabricație a armelor chimice în Germania, SUA, Franța, Marea Britanie, Japonia.

Perioada dintre cele două războaie mondiale a fost marcată și de întrebuintarea armelor chimice, de către Japonia și Italia împotriva unor inamici incapabili de apărare și ripostă, China, respectiv Abisinia (Etiopia). În perioada 1937-1939, forțele japoneze au lansat 93 de atacuri asupra trupelor chineze slab protejate. În războiul pentru cucerirea Abisiniei din 1936, forțele expediționare mussoliniene au lansat 19 atacuri chimice. Utilizarea iperitei, în condițiile temperaturilor foarte ridicate, asupra unor luptători lipsiți de mijloace de protecție și desculți, a avut efecte dezastruoase pentru zeci de mii de oameni.

Perioada interbelică a fost deci caracterizată în evoluția armelor chimice prin pregătiri susținute, în special în Germania, crearea de "servicii chimice" în multe armate, introducerea în arsenalele chimice a unor substanțe cu toxicitate foarte ridicată, dar și eliminarea multor substanțe cu eficiență militară redusă. Această evoluție, precum și pregătirile pe linia protecției trupelor și a populației

civile preconizau utilizarea masivă a armelor chimice în războiul ce se apropia cu pași repezi. Și totuși, unul dintre paradoxurile celui de-al doilea război mondial a fost nefolosirea armelor chimice.

Începutul ostilităților acestei confrăcării a găsit Germania bine pregătită pentru desfășurarea unui război chimic. Ea dispunea de stocuri mari de arme chimice, între care substanțele supertoxice tabun și sarin, pentru care deținea exclusivitatea în acel moment. De asemenea, dotarea cu mijloace de protecție, atât a trupelor, cât și a populației civile, precum și pregătirea specifică a acestora, erau în măsură să limiteze pierderile în eventualitatea unor riposte cu arme chimice.

Pe parcursul desfășurării campaniilor celei de-a doua confrăcării mondiale au fost mai multe situații în care comandamentul suprem al Wehrmachtului a fost aproape de decizia declanșării războiului chimic.

Și totuși, de ce nu au recurs trupele germane la folosirea armelor chimice? Răspunsul la această întrebare ar putea fi argumentat cu unele ipoteze.

În prima parte a războiului, când succesele militare confirmau strategia „campaniilor fulger”, folosirea armelor chimice nu era necesară.

În partea a doua a războiului, când trupele germane erau în defensivă pe ambele fronturi, aliații aveau o superioritate aeriană zdrobitoare asupra teritoriului german sau controlat de trupele Axei, ceea ce ar fi permis o ripostă chimică majoră la orice atac cu arme chimice. Temerea comandanților germani era justificată. Americanii produseseeră de la începutul războiului circa 146.000 tone substanțe toxice, din care 86.000 tone iperită. La rândul lor, englezii au ajuns în 1945 la stocuri de ordinul a 35.000 tone substanțe toxice de luptă. Dar, această temere a fost amplificată de credința, discret întreținută de englezi, că trupele aliate ar dispune de substanțe supertoxice de tipul tabunului și sarinului.

Deși nu au fost folosite în al doilea război mondial, armele chimice au rămas în actualitate, perioada postbelică cunoscând numeroase acțiuni de perfecționare și chiar de folosire a acestora.

Cercetările pentru descoperirea de noi substanțe toxice, pentru producerea și introducerea lor în arsenalele militare se intensifică.

Pe lângă substanțele supertoxice letale se preconizează folosirea unor substanțe cu acțiune incapacitantă, care să determine scoaterea din luptă a militarilor, fără a provoca moartea acestora. În acest sens, rețin atenția substanțele cu acțiune psihică, similară cunoscutului drog LSD-25, precum BZ, fabricat în SUA, la Pine Bluff Arsenal (statul Arkansas).

De asemenea, au revenit în actualitate substanțele cu puternică acțiune iritantă. Astfel, CS-ul a fost larg utilizat în Vietnam de către trupele americane pentru a contracara forțele vietnameze, care acționau din adăposturi, sisteme de tunele și galerii.

În anii '50, în condițiile „războiului rece”, a antagonismului dintre cele două blocuri militare, NATO și Tratatul de la Varșovia, armele chimice au fost considerate indispensabile pentru viitor. Nici S.U.A. și nici U.R.S.S. nu au fost dispuse să abandoneze în favoarea celeilalte părți supremația în domeniul răz-

boiului chimic. De ambele părți s-au desfășurat ample programe de producere a armelor chimice, prioritate având substanțele supertoxice organofosforice (sarin, soman, VX).

Preocupări privind producerea substanțelor toxice au fost și în Franța și Marea Britanie.

În multe armate s-au perfecționat structurile organizatorice ale trupelor chimice, precum și sistemele și mijloacele de protecție.

Anul 1968 a fost marcat de un nefericit eveniment, care a determinat S.U.A. să renunțe la supremația stocurilor de arme chimice, cel puțin din punct de vedere cantitativ. În primăvara aceluși an, în deșertul Utah, lângă centrul de experiențe de la Dugway s-a produs un accident, în urma căruia s-au împrăștiat în atmosferă circa 80 litri de substanță toxică organofosforică (sarin). Din fericire, condițiile meteorologice nu au determinat deplasarea norului toxic spre zone populate, dar acesta a surprins și omorât circa 6.400 ovine, aflate la 40 km de locul accidentului.

Evenimentul a determinat Pentagonul să sisteze fabricarea substanțelor toxice de luptă (sistare care a durat aproape 20 de ani) și să interzică experiențele cu astfel de substanțe în aer liber. De asemenea, s-a lansat un ambițios program de cercetări și apoi de fabricație a armelor chimice binare. Spre deosebire de munițiile chimice „clasice”, încărcate cu substanțe toxice, munițiile binare conțin două containere încărcate cu substanțe chimice practic lipsite de toxicitate, numite precursori sau componente binare. La lansare, componentele binare sunt puse în contact și amestecate rapid, formând, în general, pe traiectorie, substanța toxică care, la explozia muniției, este dispersată în aer și pe teren³⁶.

Perioada de după al doilea război mondial a fost marcată și de numeroase situații de folosire a armelor chimice, în conflicte locale.

Sunt menționate utilizarea iperitei de către Egipt în conflictul din Yemen în 1963 – 1967 și a mai multor substanțe toxice în Laos și Cambodgia în războiul din 1978 – 1983.

De asemenea, s-au făcut afirmații despre folosirea în Laos, Cambodgea și Afganistan a „ploii galbene”, extract brut de toxine din ciuperci, denumite micotoxine. Deși folosirea micotoxinelor nu a putut fi confirmată de experții O.N.U., multe laboratoare au trecut la studierea lor în vederea includerii în arsenalul armelor chimice.

O escaladare a războiului chimic s-a produs în timpul conflictului dintre Iran și Irak (1980-1988), în care Irakul a folosit în diferite acțiuni iperită și tabun, provocând pierderi importante trupelor iraniene. În prima perioadă (1980 – 1983) armele chimice au fost folosite de către Irak pe scară redusă. Deși Consiliul de Securitate al O.N.U. a adoptat o rezoluție care condamna orice utilizare a armelor chimice, Irakul a continuat să lanseze atacuri de artilerie și aviație cu astfel de arme. Numeroase atacuri chimice au fost confirmate de comisiile de experți O.N.U., care au efectuat investigații la fața locului în 1986, 1987 și 1988.

³⁶ Dogaru Ștefan, *Armele chimice binare*, Buletinul de tehnică militară, nr. 3/1982, p. 60 – 68;

Un moment de război chimic intens mediatizat, care a sensibilizat opinia publică internațională, l-a constituit utilizarea de către Irak a substanțelor toxice la Halabja (1988), care a provocat numeroase victime din rândul populației civile, în special copii și femei.

Fără să fi fost utilizate în războiul din Golf (1991), armele chimice au constituit o permanentă amenințare. În anii '80 Irakul reușise să dezvolte o capacitate de atac chimic impresionantă, deținând la începutul conflictului circa 50.000 lovituri chimice de diferite calibre și câteva mii de tone de substanțe toxice de luptă: 13.000 obuze 155 mm cu iperită, 12.000 obuze 122 mm cu sarin și ciclohexilsarin, câteva mii de bombe de avion cu diferite încărcături toxice, 20.000 bombe de aruncător cu o substanță iritantă.

Pericolul folosirii armelor chimice în război a obligat forțele coaliției să ia măsuri de protecție deosebite, privind atât antrenarea trupelor și a populației din zonă, cât și dotarea cu mijloace de protecție.

Războiul din Golf a evidențiat dimensiunile amenințării cu folosirea armelor chimice și a determinat creșterea eficienței negocierilor din Conferința pentru Dezarmare de la Geneva în vederea finalizării convenției privind interzicerea acestor arme.

Înfrânt în război, Irakul a fost supus unor severe sancțiuni stabilite de comunitatea internațională, până la eliminarea completă a capacității sale privind armele de distrugere în masă și mijloacele de transport la țintă. Prin rezoluții ale Consiliului de Securitate al O.N.U. s-a constituit o comisie specială, (UNSCOM)³⁷, mandată să identifice și să urmărească eliminarea capacităților privind armele de distrugere în masă, între care cele chimice și să supravegheze respectarea obligațiilor de a nu redobândi aceste capacități.

Recent, armele chimice (ex. sarinul, clorul) au fost folosite în Siria de către forțele armate ale regimului Al-Assad împotriva populației civile, fiind semnalate utilizări repetate ale armelor chimice. În consecință, având în vedere faptul că Siria este stat membru al Convenției privind interzicerea armelor chimice, Secretariatul Tehnic al O.I.A.C. a dispus măsuri pentru investigarea acestor atacuri cu arme chimice, fiind identificate ca responsabile forțele armate siriene. Decizia echipei de investigații a S.T. al O.I.A.C. a fost contestată de către Siria, Federația Rusă și Republica Islamică Iran.

Un episod aparte îl reprezintă folosirea substanțelor toxice de luptă în acțiuni teroriste³⁸.

În dimineața zilei de 20 martie 1995, la o oră de vârf, japonezii ce călătoreau cu metrourile din Tokyo au trăit momente dramatice. Întâi în stația Kasumigasami și, aproape simultan, în încă 15 stații de metrou s-a răspândit un

³⁷ Înlocuită în 1999 cu UNMOVIC (vezi *Cap. 24.1.2*);

³⁸ Ștefan Dogaru, Horia Dogaru, *Convenția privind interzicerea armelor chimice și legea internă de aplicare a prevederilor acesteia*, Revista Română de Drept Umanitar, Anul VII, 1999, nr. 1 (25), p. 14 – 17;

nor de gaz otrăvitor, care a provocat intoxicarea a peste 5.500 de persoane, din care 12 și-au pierdut viața.

Cercetările efectuate imediat au stabilit că atacul a fost deliberat și a vizat uciderea unui număr cât mai mare de persoane, folosindu-se în acest scop substanța toxică de luptă numită sarin, dizolvată în solvenul acetonitril. Amplele investigații efectuate de poliția niponă au pus în evidență implicarea sectei religioase Aum Shinoi Kyo (Adevărul suprem) în organizarea cumplitei acțiuni criminale.

Desigur, regimurile de control prevăzute de *Convenția privind armele chimice*, pentru substanțele chimice care ar putea fi folosite ca substanțe toxice de luptă sau ca precursori la producerea acestora, au în vedere cantități cu semnificație militară, corespunzătoare acestor scopuri. Totuși, producerea unor cantități mici de substanțe toxice, fără semnificație militară, dar care ar putea servi scopurilor teroriste, nu rămâne în afara regimului de control, ansamblul măsurilor prevăzute de *convenție* limitând accesul la substanțele toxice și precursorii pentru astfel de scopuri.

4.2. CE SUNT ARMELE CHIMICE ?

Armele chimice reprezintă o categorie de arme de distrugere în masă, care au fost folosite pe larg în primul război mondial apoi, în diferite războaie locale, ultima dată în deceniul trecut, în conflictul Iran – Iraq.

Efectele cumplite ale acestor arme asupra luptătorilor, dar și asupra populației civile din zona operațiunilor, au impus reglementări în dreptul internațional vizând interzicerea folosirii acestor arme (declarațiile de la Haga din 1899 și 1907, *Protocolul de la Geneva* din 1925) și chiar a eliminării totale a acestora (*Convenția privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora*, deschisă spre semnare în 1993).

Convenția definește *armele chimice*³⁹ prin următoarele trei elemente, luate împreună sau separat:

(1) *substanțe chimice toxice și precursorii lor*, cu excepția celor destinate unor scopuri neinterzise, atât timp cât tipurile și cantitățile sunt conforme cu asemenea scopuri;

(2) *muniții și dispozitive* concepute special pentru a provoca moartea sau alte vătămări, prin acțiunea toxică a substanțelor definite în primul element, care ar fi puse în libertate ca urmare a folosirii unor asemenea muniții și dispozitive;

(3) orice *echipament conceput special* pentru a fi utilizat în legătură directă cu folosirea munițiilor și dispozitivelor (definite la al doilea element).

³⁹ ***, *Convenția privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora*, Monitorul Oficial al României, partea I, anul VI, nr. 356 – 356 bis, 22 decembrie 1994; * Marius Petrescu, Ștefan Dogaru, Vladimir Boboc, Horia Dogaru – *Managementul și protecția informațiilor în sistemul convenției privind interzicerea armelor chimice*, Editura Institutului Național de Informații, București, 1999, p. 19;

Prin *substanță chimică toxică* se înțelege orice substanță, care prin acțiunea sa chimică asupra proceselor biologice, poate cauza moartea, incapacitatea temporală sau vătămări permanente la om sau animale, indiferent de originea sa sau de metoda de producere și indiferent dacă se obține în instalații, mușonii binare sau în altă parte.

Precursor înseamnă orice reactant chimic care participă, în orice fază, la producerea, prin orice metode, a unei substanțe chimice toxice, inclusiv orice component de bază al unui sistem chimic binar sau multicomponent.

Convenția cuprinde, într-o anexă, trei liste de substanțe toxice și precursori, grupați în funcție de nivelul de risc pentru obiectul și scopul Convenției și de măsura în care au utilizări industriale și comerciale. Conform definiției, aceste substanțe nu sunt considerate arme chimice dacă sunt destinate pentru scopuri neinterzise de Convenție (industriale, agricole, de cercetare, medicale, farmaceutice, de protecție, scopuri militare care nu au legătură cu utilizarea armelor chimice și nu depind de utilizarea proprietăților toxice ale substanțelor ca metodă de război, asigurarea respectării legilor, inclusiv combaterea dezordinilor publice) și numai dacă tipurile și cantitățile respective sunt corespunzătoare acestor scopuri.

Spre exemplu, *azotiperita*, dacă este utilizată pentru scopuri medicale sau farmaceutice, ea având acțiune citostatică, în cantități corespunzătoare acestor scopuri, de ordinul sutelor de grame, nu este considerată armă chimică. Dacă este produsă în cantități de tone, zeci sau sute de tone, *azotiperita* este armă chimică.

Alte substanțe toxice, precum fosgenul sau clorcianul și precursori, precum trietanolamina și oxiclorigenul de fosfor, chiar dacă se produc în cantități mari, nu sunt considerate arme chimice dacă se folosesc la sinteza altor substanțe cu destinație pașnică, folosire desigur supravegheată prin declarații și inspecții la fața locului.

Definiția substanței chimice toxice, ca element al armei chimice, exclude din această categorie de arme, alte mijloace chimice, precum cele *incendiare*, efectele acestora având la bază energia termică, *fumigene* a căror acțiune toxică nu este scopul principal al conceperii și utilizării acestora și *erbicidele*, a căror acțiune nu vizează, în primul rând omul sau animalele, ci plantele. De asemenea, *substanțele pentru combaterea dezordinilor publice*, deși se încadrează în definiția substanțelor chimice, nu sunt cuprinse în cele trei liste datorită faptului că dezvoltarea, producerea și stocarea lor nu este interzisă. Conform prevederilor Convenției, folosirea acestor substanțe este permisă pentru combaterea dezordinilor publice, dar interzisă ca metodă de război.

În acest sens, *substanța pentru combaterea dezordinilor publice* este definită ca orice produs chimic, necuprins în cele trei liste anexă la Convenție, care poate produce rapid, la om, o iritație senzorială sau incapacitate fizică, efecte ce dispar la scurt timp după terminarea expunerii⁴⁰.

⁴⁰ Horia Dogaru, *Întrebuințarea de către subunitățile de jandarmi a substanțelor pentru combaterea dezordinilor publice*, Sesiunea de referate și comunicări științifice a studenților din Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, București, 19 – 20 mai 1999;

4.3. CLASIFICAREA SUBSTANȚELOR TOXICE

Pe măsura dezvoltării armelor chimice s-au elaborat diferite clasificări ale substanțelor toxice de luptă.

Majoritatea clasificărilor au preferat criteriul utilizării practice în luptă în raport cu cel al compoziției chimice al acestor substanțe.

La actuala dezvoltare a armelor chimice, trei clasificări sunt de luat în considerare: clasificarea tactică (din punctul de vedere al persistenței în mediu), clasificarea fiziologică și clasificarea conform Convenției (sub raportul gradului de risc pentru întrebuințarea ca armă chimică).

4.3.1. Clasificarea tactică

Grupează substanțele toxice după criteriul duratei lor în mediul câmpului de luptă.

Acest important element tactic depinde, în principal, de caracteristicile substanței toxice: proprietățile fizice (starea de agregare, temperatura de fierbere, volatilitatea, densitatea vaporilor sau aerosolilor în raport cu aerul etc.) și chimice (stabilitatea termică, reactivitatea, capacitatea de hidroliză etc.) ale acesteia.

Dar, el este influențat, într-o mare măsură, de condițiile concrete de întrebuințare: modul de dispersare (mărimea particulelor), natura suprafețelor din mediu (caracteristicile solului, gradul de vegetație, porozitatea materialelor etc.), precum și de condițiile meteorologice (temperatură, umiditate, curenți de aer).

Substanțele toxice trecătoare au tensiuni de vapori (volatilitate) ridicate și temperaturi de fierbere scăzute (de regulă, până la 150°C), răspândindu-se în atmosferă sub formă de gaze, vapori și micropicături.

Reprezentantul principal al categoriei de substanțe trecătoare este sariul. De asemenea, cloropicrina este o substanță considerată trecătoare.

Tot în această categorie se includ și substanțele solide (cu temperaturi de fierbere foarte ridicate), care se dispersează în atmosferă sub formă de aerosoli: benzilatul de 3-chinuclidinil (BZ), cloroacetofenona, ortoclorobenzilidenmalononitrilul (CS), dibenzoxazepia (CR), arsinele, precum și toxinele: ricina și saxitoxina (chiar dacă se dispersează sub formă de microcapsule).

Substanțele toxice semipersistente au tensiuni de vapori și temperaturi de fierbere medii (între 150°C și 190°C, la presiune normală). În această categorie se înscriu levizitele, somanul și tabunul.

Persistența acestor substanțe în teren este de ordinul orelor.

Substanțele toxice persistente au tensiuni de vapori relativ scăzute și temperaturi de fierbere ridicate (peste 190°C la presiune normală). Aceste substanțe, dispersate sub formă de picături sau micropicături, contaminatează terenul, tehnica de luptă, alte suprafețe, echipamentul luptătorilor, persistența lor fiind de ordinul orelor vara, a zilelor și chiar a săptămânilor, iarna.

4.3.2. Clasificarea fiziologică

Clasificarea substanțelor toxice de luptă cea mai utilizată până în prezent are în vedere gruparea acestora după acțiunea fiziologică principală asupra organismului și după manifestările toxicologice.

Pe baza acestui criteriu, pot fi luate în considerare 8 grupe de substanțe toxice și anume: vezicante, neurotoxice, cu acțiune psihică, sufocante, toxice generale, lacrimogene, strănutătoare, toxine.

Unii autori includ substanțele lacrimogene și strănutătoare într-o grupă mai mare, a substanțelor incapacitante fizice și, împreună cu incapacitante psihice, în clasa substanțelor incapacitante.

4.3.3. Clasificarea conform Convenției privind interzicerea armelor chimice

O altă clasificare, adoptată de *Convenția privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora*, are în vedere gradul de risc pentru obiectul și scopul Convenției, precum și măsura în care substanțele toxice se produc în industrie pentru scopuri comerciale, neinterzise de Convenție. De subliniat că această clasificare vizează diferențierea măsurilor de verificare în raport cu acest grad de risc.

Astfel, substanțele toxice, dar și precursorii acestora, se împart în trei categorii, specificate în trei liste cuprinse în „*anexa privind substanțele chimice*” a Convenției.

Prima categorie, specificată în **lista 1**, cuprinde substanțele toxice care:

- au fost dezvoltate, produse, stocate sau folosite ca armă chimică;
- constituie un risc deosebit pentru obiectul și scopul Convenției, având o toxicitate letală sau incapacitantă, care le-ar permite să fie utilizate ca arme chimice;
- sunt utilizate puțin sau deloc pentru scopuri comerciale, neinterzise de Convenție.

În această categorie intră substanțele vezicante (iperitele, levizitele, azotiperitele), substanțele neurotoxice (sarinul, somanul, tabunul, VX-ul), precum și două toxine (saxitoxina și ricina).

A doua categorie, specificată în **lista 2**, cuprinde substanțele toxice care:

- constituie un risc semnificativ pentru obiectul și scopul Convenției, având o toxicitate letală sau incapacitantă, care le fac capabile să fie utilizate ca arme chimice;
- nu sunt fabricate în cantități industriale mari pentru scopuri neinterzise de Convenție.

În această categorie intră două substanțe cu toxicitate foarte ridicată: amitonul (folosit ca pesticid) și PFIB (perfloroizobutenă - produs secundar inevitabil la fabricarea teflonului), precum și BZ-ul (benzilat de chinuclidinil - substanță incapacitantă cu acțiune psihică).

A treia categorie, specificată în **lista 3**, cuprinde substanțe toxice industriale, care:

- au fost fabricate, stocate sau folosite ca arme chimice;
- constituie un risc pentru obiectul și scopul Convenției, având o toxicitate mare, care le fac capabile de a fi utilizate ca arme chimice;
- pot fi fabricate în cantități industriale mari, pentru scopuri comerciale, neinterzise prin Convenție.

În această categorie intră fosgenul, cloropicrina, acidul cianhidric și clorocianul.

Listele cu cele trei categorii de substanțe din anexa la Convenție cuprind, pe lângă substanțele toxice menționate și *precursori* ai substanțelor toxice din listele 1 și 2.

De remarcat că această clasificare, conform Convenției, nu cuprinde substanțele iritante destinate combaterii dezordinii publice, lacrimogene și strănutătoare, a căror utilizare este interzisă în război, fiind permisă de Convenție numai în scopul definit prin denumire.

4.4. SUBSTANȚE TOXICE VEZICANTE

Principalele substanțe din această categorie sunt: **iperita, azotiperita și levizita**.

Convenția privind interzicerea armelor chimice include în lista 1, alături de aceste substanțe și alți omologi ai lor.

Substanțele toxice vezicante sunt lichide uleioase, cu volatilitate foarte mică. Ele au, asupra organismului uman, efecte vezicante și toxice generale, acționând sub formă de vapori, ceață sau picături.

Efectele vezicante se manifestă prin afecțiuni ale pielii, ochilor și căilor respiratorii. Perioada de latență, până la declanșarea efectului local, variază de la două ore (la ochi), până la 12 ore (pe piele).

La acțiunea asupra pielii, apar, pe părțile descoperite și în special în locurile mai sensibile, eriteme apoi, după câteva ore, până la 2 – 3 zile, vezicule mici, care tind să se unească între ele. După spargerea veziculelor apar ulcerații profunde, extrem de dureroase, care se pot infecta ușor. Vindecarea este de lungă durată (1 – 2 luni), locul respectiv rămânând marcat de cicatrice. La doze de ordinul 1,5 – 2g moartea se instalează înaintea dezvoltării fenomenelor vezicante.

Acțiunea asupra ochilor se manifestă prin lăcrimare, conjunctivită, fotofobie, iar în cazuri mai grave, opacizarea corneei și, în final, orbirea.

Afectarea căilor respiratorii prin inhalarea vaporilor și aerosolilor (ceții) de substanțe toxice vezicante se manifestă prin senzație de uscăciune în gât,

tuse puternică, rinofaringită, răgușală progresivă, până la pierderea vocii, iar în cazuri mai grave, bronșite și edem pulmonar.

Efectele toxice generale ale substanțelor vezicante apar după o perioadă de latență și prezintă următoarele simptome: grețuri, cefalee, senzație de apăsare toracică, slăbiciune generalizată, febră. Din punct de vedere clinic, se constată modificări ale compoziției sângelui, insuficiență cardiacă, afecțiuni renale și ale sistemului nervos central.

Esențial pentru reducerea efectelor substanțelor toxice vezicante este decontaminarea imediată a locului unde acestea au venit în contact cu pielea, primul ajutor și tratamentul medical adecvat.

4.5. SUBSTANȚE NEUROTOXICE

Sunt numite și substanțe organofosforice deoarece conțin în moleculă un atom de fosfor legat de un radical organic. Au ca reprezentanți principali: **sarinul, somanul, tabunul și VX-ul**. În aceeași categorie se consideră și amitonul, un pesticid cu toxicitate foarte ridicată.

Sunt lichide; sarinul are volatilitate mare, tabunul și somanul medie, iar VX-ul este foarte puțin volatil.

Acționează asupra organismului uman pe cale respiratorie, sub formă de vapori sau aerosoli (ceață), pe cale cutanată, cât și pe cale digestivă, la ingerare cu apa sau alimentele.

Simptomele intoxicației sunt: mioză puternică, hipersalivație, hiperexcitabilitate urmată de stare depresivă, dificultăți de vorbire, tulburări de echilibru, spasm laringian și bronhic, hipersecreție bronhială și nazală, colici abdominale, grețuri și vărsături, bradicardie, variații bruște ale tensiunii arteriale, transpirație abundentă, astenie generalizată, crampe, fibrilații și convulsii musculare, paralizii care pot bloca diafragma, inima sau mușchii respiratori, instalarea stării de comă, convulsii generalizate, moartea.

Șansele de supraviețuire în cazul intoxicării cu substanțe neurotoxice, deși minime, sunt determinate de rapiditatea cu care se decontaminează locul în care acestea au venit în contact cu pielea și se administrează (de regulă, cu seringă de autoinjectare) un antidot, reactivator de colinesterază⁴¹.

4.6. TOXINE

Convenția privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora cuprinde în lista 1 două toxine: **ricina și saxitoxina**.

⁴¹ Victor Voicu, Radu Macovei, Liviu Miclea, *Ghid de toxicologie clinică*, Editura medicală AMALTEA, București, 1999, p. 59 – 61;

Ricina este o proteină extrem de toxică, conținută în boabele de ricin (*Ricinus Communis*), plantă erbacee sau arborescentă originară din Africa. *Ricinus Communis* se cultivă pe scară întinsă (Brazilia, China, India, C.S.I., S.U.A.) pentru obținerea uleiului de ricin, un produs cu multiple întrebuințări (plastifiant pentru lacuri și vopsele, pentru obținerea de elastomeri și adezivi, agenți de suprafață, lichide hidraulice, lubrifianți industriali și pentru motoare de înaltă performanță, produși izolatori electrici, săpunuri și coloranți, în cosmetică – rujuri, în farmaceutică – laxativ).

Toxina se găsește în endospermul (țesutul vegetal situat împrejurul embrionului, în care se înmagazinează rezerva de substanțe necesare creșterii acestuia) bobului de *Ricinus Communis*.

Ricina se obține din turtele rezultate în urma presării la rece printr-o tehnologie complexă. Este solubilă în apă, stabilă la temperatura camerei, dar sensibilă la temperaturi ridicate.

Toxicitatea ricinei este extrem de mare. Se consideră că cinci boabe de ricină ingerate sau câteva firicele de ricină pulbere, în contact cu o zgârietură a pielii, ajunse în ochi sau în nas, sunt suficiente pentru a provoca moartea unui om. Tabloul simptomatologic al intoxicației cu ricină este următorul: după o perioadă de latență de câteva ore apare inapetența, apoi senzație puternică de oboseală, edeme, diaree sanguinolentă puternică, inflamații ale rinichilor și ficatului. După o perioadă scurtă de ameliorare aparentă se produce moartea, cel mai adesea, datorită coagulării intravasculare.

Saxitoxina este o neurotoxină sintetizată de o microalgă numită *Gonyaulax*, care trăiește, în special, pe coasta de vest a Americii de Nord și pe coastele atlantice ale Europei și ale Americii de Nord.

Această toxină se găsește foarte frecvent și în moluștele și peștii care o preiau din microalgele *Gonyaulax*. Consumul acestor moluște sau pești este cauza intoxicațiilor în anumite zone marine. Ingestia unui singur file de pește de stâncă este suficientă pentru a produce moartea unui om.

Se prezintă ca o substanță albă, solubilă în apă, stabilă la temperatură; este rapid inactivată în mediu alcalin. Mecanismul intoxicației cu saxitoxină are la bază blocarea influxului nervos, în special la nivel muscular. La ingestia produselor contaminate cu saxitoxină sau inspirarea aerosolilor conținând saxitoxină, după o perioadă de latență de la câteva minute la câteva ore, se produc următoarele simptome: senzații parestetice (furnicături, înțepături, amorțeală) la nivelul buzelor, limbii și în jurul gurii, senzație de cădere a dinților, salivatie puternică, greață, diaree, dureri abdominale, vărsături, tulburări de echilibru și vizuale, cefalee, hipotensiune arterială și tahicardie. Moartea survine prin stop cardiac sau stop respirator, datorită paraliziei musculaturii organelor respective.

4.7. SUBSTANȚE TOXICE CU ACȚIUNE PSIHICĂ

Acționează asupra sistemului nervos central, perturbând activitatea normală a acestuia pe o perioadă de câteva ore, până la câteva zile. Nu produc leziuni permanente și, la dozele obișnuite, nu pun viața în pericol.

Cel mai important reprezentant al acestei clase este **BZ**, cu denumirea chimică benzilat de chinuclidinil, prevăzut pe lista 2 a *Convenției privind interzicerea armelor chimice*.

Se prezintă sub formă de praf alb, cristalin, puțin solubil în apă, stabil la căldură.

Acționează asupra transmiterii nervoase în sistemul nervos periferic, creier și măduva spinării. Cantități de ordinul 2 mg provoacă intoxicație cu următoarea simptomatologie: somnolență, senzație de oboseală, accelerarea ritmului cardiac, uscăciunea pielii și a buzelor, dilatarea pupilelor. La doze mai mari, simptomele sunt: tahicardie, amețeli, vomă, uscăciunea gurii, tulburări vizuale, confuzii, dificultăți de deplasare, reducerea capacității de reacție, comportament imprevizibil.

Alături de BZ, și alte substanțe cu acțiune *depresivă* asupra sistemului nervos sunt considerate ca posibil a fi folosite în scopuri militare: tetrahidrocarbinolii și tranchilizantele pe bază de fenotiazină.

O altă subgrupă de substanțe cu acțiune psihotropă este luată în considerare, cea de *stimulanți* ai sistemului nervos central. Principalii reprezentanți sunt: **LSD-25**, **psilocibina** și **mescalina**.

LSD-25, care este dietilamida acidului lisergic, se prezintă ca o pulbere albă, insolubilă în apă. Transformat în sare, LSD-25 devine foarte solubil în apă, putând contamina sursele de apă potabilă.

Exercită asupra creierului un efect de alarmă și de excitație, diminuând capacitatea acestuia de a filtra și integra percepțiile senzoriale. Este afectată facultatea acestuia de a trata informațiile în mod selectiv și logic.

După jumătate de oră de la ingerarea unei cantități de numai 0,1 – 0,2 mg apar tulburări neurovegetative și psihice: tulburări de vedere, midriază, amețeli, astenie, grețuri, somnolență, perceperea alterată a formelor, culorilor, distanțelor, pozițiilor relative și a fenomenelor sonore, schimbări bruște ale stării de dispoziție, depersonalizare și halucinații. Această perioadă de maximă manifestare a intoxicației, în lipsa unui tratament specific, durează de ordinul 5 – 8 ore, apoi, intoxicatul revine treptat la starea normală.

4.8. SUBSTANȚE TOXICE SUFOCANTE

Această categorie de substanțe toxice este reprezentată de **fosgen** și **difosgen**, care au fost utilizate în primul război mondial. De asemenea, **cloropicrina**, inclusă în categoria substanțelor iritant-lacrimogene, are și o puternică acțiune sufocantă, în special la concentrații mai mari. Și ea a fost folosită în primul război mondial.

La temperatura obișnuită, fosgenul este gaz, iar difosgenul și cloropicri-na sunt lichide, cu volatilitate medie.

Tabloul clinic al intoxicației cu substanțe toxice sufocante cuprinde trei faze.

În faza inițială, de sufocație, care durează aproximativ jumătate de oră, apar simptome iritative: usturime în gât și la ochi, senzație de arsură și constricție faringiană, precum și senzație de sufocare, apăsare în cavitatea toracică, respirație neregulată, un sentiment de teamă accentuată.

Urmează o fază de remisie a simptomelor, în care fenomenele de iritație se reduc considerabil, creând impresia restabilirii organismului. Această fază durează câteva ore, chiar jumătate de zi.

Faza de asfixie, care urmează, se caracterizează prin apariția edemului pulmonar. Intoxicatul are fața și extremitățile corpului reci și cianozate, transpiră abundent. Venele gâtului devin proeminente, respirația este superficială și foarte accelerată. Tusea devine dureroasă și însoțită de expectorație spumoasă, de culoare roz. Edemul pulmonare evoluează mai rapid sau mai lent până la șase zile. Apare insuficiența cardiacă, scăderea tensiunii arteriale, reducerea oxigenării sângelui.

Convalescența este de lungă durată, existând pericolul unor complicații (bronhopneumonie, infecții pulmonare).

Forma medie a intoxicației, care se produce atunci când persoana a fost expusă un timp limitat la acțiunea unei concentrații mici de substanță toxică, se limitează doar la primele două faze ale bolii.

Forma ușoară a intoxicației se manifestă doar prin usturimi la nivelul căilor respiratorii superioare, amețeli, accelerarea pulsului. Intoxicatul își poate reveni după câteva ore de odihnă, la cald, în aer curat.

4.9. SUBSTANȚE TOXICE GENERALE

Principalele substanțe din această categorie, numite și toxice ale sângelui, sunt **acidul cianhidric, clorocianul, și PFIB.**

Sunt lichide foarte volatile, transformându-se total în vapori la 25°C, 15°C și respectiv 8°C; pătrund în organism, de regulă, pe cale respiratorie, dar și pe cale cutanată.

Forma supraacută a intoxicației se declanșează instantaneu cu senzație de strangulare, amețeli, convulsii, paralizia mușchilor. Moartea survine în 1 – 2 minute prin paralizia centrului respirator.

Forma gravă prezintă următoarea simptomatologie: amețeli, cefalee, grețuri, constricție faringiană, apăsare toracică, respirație și puls accelerate, răcirea extremităților corpului, pierderea cunoștinței, convulsii generalizate, comă. Moartea intervine în 30 – 50 minute.

Forma ușoară a intoxicației se manifestă prin amețeli, grețuri, vărsături, senzație de sufocare, cefalee, mers nesigur, gust metalic în gură, uneori, afecțiuni psihice.

4.10. SUBSTANȚE IRITANT-LACRIMOGENE

Substanțele reprezentative din această categorie sunt⁴²:

- **CS**, cu denumirea chimică orto-clorobenzalmalononitril;
- **CN** – cloroacetofenonă;
- **CR** – dibenzoxazepină.

Mai sunt în dotarea unor forțe de poliție:

- **CA** – cianura de brombenzil;
- **BA** – bromoacetona.

Cu excepția BA, care este lichid uleios, celelalte substanțe se prezintă sub formă de pulbere puțin solubilă în apă.

Acționează asupra terminațiilor nervoase ale mucoaselor oculare și ale căilor respiratorii. Simptomele sunt: senzație de corp străin în ochi, usturime, clipiri repetate și, apoi, imposibilitatea menținerii ochilor deschiși, lăcrimare, fotofobie. Marginile pleoapelor se inflamează.

La rămânerea un timp mai îndelungat în atmosfera contaminată, se produce și o iritare a căilor respiratorii superioare, manifestată prin tuse și dureri în gât.

De regulă, după ieșirea din atmosfera contaminată, simptomele iritative se diminuează, iar la dispariția acestora persoanele contaminate pot să-și reia activitatea, neprezentând sechele.

Tratamentul medical, care nu este indispensabil, facilitează o restabilire mai ușoară.

4.11. SUBSTANȚE IRITANT-STRĂNUTĂTOARE

Denumite și substanțe vomitive, sunt substanțe organice conținând un atom de arsen în moleculă. În afară de acțiunea iritant-strănutătoare, atunci când pătrund în organism cu apa sau alimentele contaminate, provoacă și o intoxicare specifică arsenului.

Principali reprezentanți sunt:

- **Adamsita** sau **DM**, cu denumirea chimică difenilaminocloroarsină;
- **DA** – difenilcloroarsină;
- **DC** – difenilcianoarsină.

Sunt substanțe solide, sub formă de pulbere, puțin solubile în apă. Se dispersează în aer sub formă de aerosoli.

La inhalarea aerului contaminat, se produce o senzație de arsură a foseilor nazale și gâtului, hipersalivație, rinoree, tuse, strănuturi violente, grețuri și vomă. Sinusurile sunt iritate și pline de secreție. Durerea iradiază în tot corpul.

⁴² Horia Dogaru – *Întrebuințarea de către subunitățile de jandarmi a substanțelor pentru combaterea dezordinilor publice*, Sesiunea de referate și comunicări științifice a studenților din Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, București, 19 mai 1999;

În cazuri mai grave, apar dureri digestive, vezicații și edem pulmonar.

În situațiile obișnuite, la ieșirea din atmosfera contaminată, simptomele specifice se reduc și apoi dispar, fără a lăsa sechele.

Inhalarea unui amestec volatil (conținând 10 ml eter etilic, 5 ml clorofom, 5 picături amoniac, în 85 ml alcool etilic) atenuază simptomele și grăbește dispariția lor.

4.12. ARME FITOTOXICE (ERBICIDE)

Conform *Convenției privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora*, armele fitotoxice, numite curent *erbicide*, nu se încadrează în definiția armelor chimice. Aceasta consideră arme chimice „*substanțele chimice toxice care prin acțiunea lor chimică asupra proceselor biologice, pot cauza moartea, incapacitatea temporară sau vătămări permanente la om sau la animale*”⁴³. Deci, nu sunt incluse în definiție și plantele.

Dar, în preambulul său, Convenția subliniază „*recunoașterea interzicerii, cuprinsă în acordurile și principiile de drept internațional în materie, privind utilizarea erbicidelor ca metodă de război*”⁴⁴.

Totuși, erbicidele sunt tratate de multe lucrări de specialitate alături de armele chimice sau chiar în cadrul acestora⁴⁵.

Ele pot fi folosite în scopuri militare, în mod similar armelor chimice.

În perioada 1944 – 1945, specialiști militari din SUA au preconizat distrugerea orezăriilor japoneze cu ajutorul armelor fitotoxice.

În timpul războiului din Vietnam, trupele americane au utilizat, prin pulverizare din avion, peste 80.000 tone substanțe fitotoxice, afectând o zonă vastă de 20.000 Km².

De asemenea, în 1965 – 1969, în Laos au fost folosite substanțe fitotoxice, dar pe o scară mai redusă (600 Km²).

Folosirea în scopuri tactice a substanțelor fitotoxice vizează privarea adversarului de acoperirea naturală oferită de vegetație și reducerea posibilităților de aprovizionare cu alimente.

⁴³ *** - *Convenția privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora*, Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 356 – 356 bis din 22 decembrie 1994, p. 3;

⁴⁴ *ibidem*, p. 2;

⁴⁵ Siegfried Franke – *Lehrbuch der Militarchemie*, Band 1, Deutscher Militärverlag, Berlin, 1967, p. 417 – 471; * Ion Ganea – *Substanțe toxice de luptă*, Editura Academiei Militare, București, 1971, p. 319 – 326; * Gheorghe Mitru, Alexandru Deneș, Ionel Bulete, Mihai-Ștefan Dogaru – *Substanțe chimice de luptă, (manualul C-12)*, Editura Militară, București, 1971, p. 414 – 421; * Jean Meunier, Jean – Marie Schmit, Yves Lemontey – *Defense contre les armes chimiques*, Val-d-Grace, 1977, p. 119 – 134; * ***, *F.O.A. Briefing Book on Chemical Weapons*, Sundbyberg, Sweden, 1992, p. 20 – 21;

Utilizate de mult timp în agricultură, substanțele fitotoxice, erbicidele, sunt astăzi, alături de insecticide și fungicide, indispensabile unei agriculturi moderne. De subliniat că erbicidele utilizate în agricultură sunt selective, ele urmărind distrugerea vegetației spontane (buruieni), fără a vătăma culturile.

În condițiile normale de utilizare din agricultură, aceste produse sunt puțin toxice pentru om și animale.

Din contră, în scopuri militare se utilizează, prin pulverizare masivă, mari cantități de erbicide neselective, cât mai active, care să determine distrugerea totală a vegetației din zonă. De altfel, selectivitatea produselor fitotoxice este relativă. Ea se manifestă doar la cantități mici. La cantități mai mari, aceleași produse pot distruge și culturile.

Produse fitotoxice, care în mod normal nu afectează omul, animalele și echilibrul biologic, utilizate masiv în scopuri militare pot genera fenomene toxice pe termen scurt, mediu sau lung, datorate atât acțiunilor directe, cât și a unor impurități. Este cunoscut efectul deosebit de toxic al dioxinei, impuritate prezentă în erbicidul 2,4,5-T.

Armele fitotoxice prezintă caracteristici similare armelor chimice:

- pot fi produse în cantități mari în industrie, chiar din timp de pace;
- sunt stabile la depozitare;
- au un preț accesibil;
- se dispersează ușor, sub formă de emulsie sau aerosoli.

După modul de acțiune asupra plantelor, substanțele fitotoxice (erbicidele) se clasifică în patru categorii: defoliante, desecante, regulatori de creștere și sterilizante ale solului⁴⁶.

Cele mai utilizabile ca arme fitotoxice sunt defoliantele și sterilizantele.

4.12.1. Substanțe fitotoxice defoliante

Derivații acidului 2,4 – D (2,4 diclorofenoxiacetic) sunt erbicide selective, foarte active, cu o lungă durată de acțiune (8 – 12 luni).

Derivații acidului 2,4,5 – T (2,4,5 triclorofenoxiacetic) sunt erbicide mai puțin selective, dar mai active decât derivații 2,4 – D. adesea, sunt însoțite de o impuritate tehnologică, extrem de toxică, dioxina, în cantități de 0,02 până la 1 p.p.m.⁴⁷.

Fitohormoni. În cantități mici, favorizează creșterea plantelor, acționând asupra sistemelor enzimatică ale acestora. În cantități mai mari, acțiunea lor este inversă, provocând defolierea plantelor, oprirea procesului de vegetație și distrugerea acestora.

⁴⁶ Ion Ganea – *Substanțe toxice de luptă*, Editura Academiei Militare, București, 1971, p. 319 – 326; * Gheorghe Mitru, Alexandru Deneș, Ionel Bulete, Mihai-Ștefan Dogaru – *Substanțe chimice de luptă, (manualul C-12)*, Editura Militară, București, 1971, p. 414 – 421;

⁴⁷ părți per milion;

Derivații de arsen sunt săruri de sodiu ale acidului dimetilarsenic sau ale acidului cacodilic. Într-un climat umed, precum cel subtropical, acești derivați pun în libertate anhidrida arsenioasă, foarte toxică. procesul are loc în plante și fructe, sol și apă, chiar în organismele animale.

4.12.2. Substanțe fitotoxice sterilizante

Acționează asupra plantelor, întârziind sau blocând creșterea acestora. Cele mai reprezentative sterilizante sunt:

- **D.N.O.C.** (4,6 dinitro-ortocrezol);
- **Monuron** (diclorouree);
- **Bromacil** (derivat bromurat al uracilului).

Utilizarea substanțelor fitotoxice în scopuri militare, vizând efecte cât mai puternice, a determinat realizarea unor amestecuri sinergetice. Astfel, trupele americane au folosit în Vietnam, ca arme fitotoxice, următoarele amestecuri⁴⁸:

- **Agentul orange**

50% ester n-butilic al acidului 2,4 – D;

50% ester n-butilic al acidului 2,4,5 – T;

Soluția 50% s-a folosit în cantitate de 30 Kg/ha.

Datorită conținutului său în dioxină, agentul orange a fost interzis de către Administrația S.U.A., în 1970.

- **Agentul blank**

10% triizopropanolamină de picloram;

40% triizopropanolamină de acid 2,4 – D;

50% ingredient.

Soluția 35%, la un consum de 7 Kg/ha, produce o defoliere forestieră de lungă durată.

- **Agentul purple**

50% ester n-butilic al acidului 2,4 – D;

30% ester n-butilic al acidului 2,4,5 – T;

20% ester izobutilic al acidului 2,4,5 – T.

Provoacă o defoliere generală a pădurilor, crângurilor, hățișurilor și a plantelor cu frunze mari.

- **Agentul bleu**

27% cacodilat de sodiu;

5% acid cacodilic;

68% soluție apoasă de clorură de sodiu (sare de bucătărie).

Utilizat, în special, pentru distrugerea orezăriilor; la un consum de 10 Kg/ha, produce o defoliere rapidă pe termen scurt.

⁴⁸ Jean Meunier, Jean – Marie Schmit, Yves Lemontey – *Defense contre les armes chimiques*, Val-d-Grace, 1977, p. 125 – 127;

4.12.3. Acțiunea substanțelor fitotoxice asupra organismului uman

Toxicitatea acestor substanțe asupra organismului uman este relativ scăzută, în special în cazul manipulării cantităților mici ce se folosesc în agricultură.

Totuși, în cazul unor intoxicații acute, pot să apară reacții alergice, tulburări digestive, edem pulmonar, afecțiuni neuromusculare și ale miocardului, hipertensiune, fibrilații și chiar moartea. Acidul 2,4 – D și derivații săi provocă și afecțiuni hepato-renale.

Efectele pe termen lung ale substanțelor fitotoxice sunt și mai periculoase. Consumate odată cu alimentele vegetale sau animale, cu apa sau laptele, ele se acumulează în organism, provocând o intoxicație cronică cu evoluție negativă.

Dioxina, existentă ca impuritate în acidul 2,4,5 – T și derivații acestuia, este deosebit de toxică. Ea determină afecțiuni dermatologice extrem de violente: acnee, tumori foliculare, hiperkeratoză, infecții purulente, furunculoză. Determină grave leziuni ale ficatului, rinichilor și splinei: ciroză, necroză, polinevrite, precum și leziuni neurologice. De asemenea, dioxina are și un pronunțat efect cancerigen⁴⁹.

Acțiunea toxică a dioxinei este insidioasă, tulburările putând apare după câteva luni, chiar câțiva ani, ca urmare a mării sale stabilități chimice.

Efectele dioxinei, ca urmare a utilizării agentului orange în Vietnam, au fost constatate și după zece ani: creșterea numărului de avorturi spontane, copii născuți cu malformații sau cu microencefalie.

Sub aspectul toxicității, unele substanțe fitotoxice, în special acidul 2,4,5 – T și derivații săi, care conțin dioxină, atunci când sunt utilizați ca agenți de luptă, pot fi încadrați în definiția armelor chimice.

⁴⁹ Jean Meunier, Jean – Marie Schmit, Yves Lemontey – *Defense contre les armes chimiques*, Val-d-Grace, 1977, p. 131 – 132;

5. CONSIDERAȚII GENERALE

5.1. CONCEPTE ALE DREPTULUI INTERNAȚIONAL REFERITOARE LA ARMELE DE DISTRUGERE ÎN MASĂ

Dreptul internațional include astăzi în categoria armelor de distrugere în masă: armele nucleare, armele biologice, armele chimice, precum și legat de acestea, mijloacele de transport la țintă, respectiv rachetele.

Așa cum s-a arătat (*capitolul 1*), definiția armelor de distrugere în masă, adoptată în cadrul O.N.U., are în vedere și „*alte arme ce vor fi dezvoltate în viitor, care vor avea caracteristici comparabile ca efect de distrugere cu cele ale armelor nucleare sau ale armelor biologice sau chimice*”.

Instrumentele juridice de drept internațional care vizează limitarea și eliminarea armelor de distrugere în masă utilizează și alte concepte: dezarmare, controlul armamentelor, neproliferare, măsuri de întărire a încrederii.

Termenul de *dezarmare* a apărut încă din perioada primului război mondial. El semnifică o limitare a capacității militare, în scopul prevenirii războiului și creării condițiilor pentru instaurarea păcii la nivelul considerat. Practic, dezarmarea cuprinde măsuri ce vizează reducerea sau eliminarea unor categorii de armamente, a forțelor armate (efectivelor militare) și a capacităților industriale din domeniul producției de tehnică militară (armamente).

Dezarmarea poate fi universală, regională sau globală, completă sau parțială, controlată sau necontrolată.

Termenul *controlul armamentelor*, utilizat în S.U.A. încă de la sfârșitul anilor '50, a fost preluat ulterior în documente de drept internațional. El are în vedere măsuri de prevenire a conflictelor armate cauzate de accidente, greșeli de calcul sau atacuri surpriză.

Controlul armamentelor vizează limitarea tipurilor și cantităților de arme și de forțe armate, prin stabilirea unor plafoane, precum și reducerea efectelor distructive prin stabilirea unor limite asupra calibrelor și altor caracteristici care determină potențialul de distrugere. De asemenea, se vizează limitarea producerii armamentului din timp de pace, pentru a reduce riscul declanșării unor conflicte armate cauzate de accidente, greșeli de calcul sau atacuri surpriză.

În sistemul O.N.U., controlul armamentelor este considerat ca un segment al conceptului de dezarmare.

Prevenirea folosirii în conflicte armate, dar și în acțiuni teroriste a armelor de distrugere în masă a determinat apariția conceptului referitor la *neproliferarea armelor de distrugere în masă*. Acesta se referă la restricționarea transfe-

rului de arme de distrugere în masă, ca și a tehnologiilor, componentelor, precursorilor, echipamentelor, cunoștințelor (*know how*) care ar putea servi la producerea armelor respective. Acordurile și regimurile de neproliferare a armelor de distrugere în masă stabilesc măsuri de control pentru transferurile de tehnologii, componente, precursori și echipamente cu dublă destinație, civilă (pașnică) și militară (producerea de arme). În această situație se pretind garanții din partea statului importator, că tehnologiile și produsele respective nu vor avea altă destinație decât cea civilă (pașnică).

În *subcapitolul 22.2.* sunt detaliate și celelalte concepte legate de neproliferarea armelor de distrugere în masă și anume *deproliferarea* și *contraprolierarea*.

În sfârșit, un alt concept întâlnit în documente de drept internațional cu referire la armele de distrugere în masă este cel privind *măsuri de întărire a încrederii*. Termenul a fost introdus la sfârșitul anilor '50 de președintele S.U.A. Eisenhower și a constituit subiect al multor acțiuni diplomatice.

Pornind de la faptul că instrumentele de drept internațional (tratate, convenții, protocoale, acorduri) din domeniul dezarmării și controlului armamentelor pot fi aplicate efectiv numai dacă fiecare stat implicat își îndeplinește integral obligațiile asumate, conceptul de întărire a încrederii vizează includerea în aceste instrumente a unor mecanisme și proceduri de verificare, cel mai adesea, prin declarații obligatorii și inspecții la fața locului.

5.2. DEOSEBIRI FAȚĂ DE INSTRUMENTELE JURIDICE INTERNAȚIONALE REFERITOARE LA ARMAMENTUL CONVENȚIONAL

Între regimurile stabilite de actele juridice internaționale referitoare la armele de distrugere în masă, respectiv la armele convenționale, există o diferență esențială: primele, vizează interzicerea unei categorii întregi de arme (de exemplu, convențiile privind armele biologice sau chimice), ori a mijloacelor de producere a acestora (de exemplu, *Tratatul de limitare a materialelor fisionabile*⁵⁰), în timp ce ultimele (de exemplu, *Tratatul cu privire la forțele armate convenționale în Europa*⁵¹) vizează doar limitarea cantitativă și calitativă a deținerii unor anumite tipuri de arme, care în ansamblu nu sunt interzise.

O asemenea deosebire determină și o diferență de interpretare a posibilităților încălcări. Deținerea unei substanțe toxice de luptă din categoria armelor chimice sau a unui agent patogen din categoria armelor biologice, destinate utilizării în război, este considerată o încălcare deosebit de gravă a convențiilor

⁵⁰ Pe agenda Conferinței pentru Dezarmare de la Geneva.

⁵¹ Adrian Năstase – *Documente fundamentale ale dreptului internațional și ale relațiilor internaționale*, vol. 1b, Asociația Română pentru Educație Democratică, R.A. „Monitorul Oficial”, București, 1997, p. 475 –488;

respective, în timp ce deținerea câtorva tancuri sau avioane peste limitele stabilite, poate fi apreciată ca o încălcare mai puțin gravă.

Această diferență de interpretare explică preocupările unor state, care participă la negocierea actelor juridice internaționale în domeniul armelor de distrugere în masă, de a nu fi acuzate de încălcări, precum și reținerea lor de a accepta unele proceduri de verificare⁵². Desigur, aceste preocupări mai pot fi motivate de grija privind asigurarea confidențialității datelor comerciale, precum și de cea legată de securitatea națională.

5.3. MECANISMUL INSPECȚIEI LA CERERE ÎN INSTRUMENTELE JURIDICE INTERNAȚIONALE REFERITOARE LA ARMELE DE DISTRUGERE ÎN MASĂ

Unele instrumente juridice internaționale care vizează domeniul armelor de distrugere în masă conțin o procedură de verificare prin *inspecții la cerere* considerată una din cele mai eficiente măsuri de întărire a încrederii, atât a statelor părți față de regimurile respective, cât și între ele.

Acest concept nu este nou. El a fost adoptat inițial în cadrul regimurilor de control al armamentelor din domeniul convențional (Documentul de la Stockholm – 1986, Documentul de la Viena – 1994).

În domeniul armelor de distrugere în masă, acest concept și-a găsit consacarea în *Convenția privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora*, care are prevederi clare referitoare la desfășurarea acestei proceduri.

Obiectivele de bază ale procedurii inspecției la cerere în regimurile privind armele de distrugere în masă sunt: demascarea, amânarea sau stoparea programelor ilegale vizând dezvoltarea, producerea, dobândirea, stocarea acestor arme, inclusiv prin creșterea costurilor acestor programe determinată de eforturile suplimentare de ascundere a lor.

În esență, orice stat parte are dreptul să solicite o inspecție la cerere, la fața locului, pe teritoriul altui stat parte, cu unicul scop de a clarifica și rezolva orice probleme privind posibila nerespectare a prevederilor instrumentului respectiv.

Solicitarea inspecției la cerere trebuie menținută în limitele prevederilor instrumentului respectiv, evitându-se cererile neîntemeiate sau abuzurile.

Statul parte pe teritoriul căruia s-a solicitat inspecția la cerere are dreptul și obligația să facă orice efort rezonabil pentru a demonstra că respectă prevederile instrumentului respectiv și, în acest scop, să permită echipei de inspecție să-și îndeplinească mandatul. Inspecția se execută imediat (de regulă, începe în 12 ore după notificare), de către o echipă internațională a organizației care asigură aplicarea instrumentului juridic internațional respectiv⁵³.

⁵² Foreign and Commonwealth Office, Non-Proliferation Department – *Challenge Inspectins in the Cheamical Weapons Convention*, document EC-XVII/NAT2/2 decembrie 1999;

⁵³ *** - *Convenție privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora*, Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 356 – 356 bis, din 22 decembrie 1994, p. 11, 41 –46;

Procedura *inspecției la cerere* se mai regăsește în: *Tratatul de interzicere completă a experiențelor nucleare* și s-a negociat pentru a fi introdusă în *Protocolul de întărire a Convenției cu privire la interzicerea perfecționării, producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și la distrugerea lor (BTWC)*.

Din păcate, protocolul adițional la BTWC care prevedea măsuri de verificare la facilitățile biologice a încetat a fi negociat la Geneva în anul 2001, industria farmaceutică și biologică având un rol important în stoparea acestui proces. În viitor este necesar să se reia procesul de negociere a protocolului, având în vedere riscul producerii și utilizării armelor biologice.

6. TRATATUL CU PRIVIRE LA NEPROLIFERAREA ARMELOR NUCLEARE TRATATUL DE NEPROLIFERARE (NPT)⁵⁴

6.1. SCURT ISTORIC

Tratatul cu privire la neproliferarea armelor nucleare, denumit curent și *Tratatul de neproliferare*, a fost negociat și elaborat în cadrul Conferinței pentru Dezarmare de la Geneva, în perioada 1965 – 1967 și adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. la 12 iunie 1968⁵⁵.

A fost deschis pentru semnare în capitalele statelor depozitare: Londra, Moscova și Washington **la 1 iulie 1968**.

Tratatul a fost semnat la 1 iulie 1968 de către cele trei mari puteri nucleare, depozitarele sale: Uniunea Sovietică (în prezent, Federația Rusă), Marea Britanie și Statele Unite ale Americii.

Tratatul a intrat în vigoare la 9 martie 1970.

Uniunea Europeană a semnat Tratatul la 5 aprilie 1972, intrând în vigoare pentru ea, la 21 februarie 1977.

În prezent, Tratatul de neproliferare are 188 state părți, fiind instrumentul juridic internațional din domeniul dezarmării cu cea mai largă sferă de aplicare, aproape întreaga comunitate internațională.

România a semnat Tratatul la 1 iulie 1968 și l-a ratificat, prin Decretul Consiliului de Stat al R.S. România nr. 21 din 30 ianuarie 1970⁵⁶.

A depus instrumentele de ratificare în cele trei capitale ale statelor depozitare (Londra, Moscova și Washington) la 4 februarie 1970, moment în care a devenit stat parte.

Textul în limba română este publicat în Buletinul Oficial al R.S. România nr. 3 din 31 ianuarie 1970 și în culegerea prof. univ. dr. Adrian Năstase⁵⁷.

6.2. PRINCIPALE PREVEDERI

Tratatul de neproliferare cuprinde un preambul și 11 articole.

În preambul se subliniază premisele și scopul Tratatului: ținând seama de consecințele distrugătoare pe care le-ar avea pentru întreaga omenire un război nuclear, este necesară depunerea tuturor eforturilor pentru a preîntâmpina

⁵⁴ Denumit în limba engleză: Treaty of the Non-Proliferation of Nuclear Weapons – Non-Proliferation Treaty;

⁵⁵ Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 2373(22) din 12 iunie 1968;

⁵⁶ Buletinul Oficial al R. S. România, nr. 3 din 31 ianuarie 1970;

⁵⁷ Adrian Năstase – *op. cit.*, p. 384 – 392;

pericolul izbucnirii unui asemenea război și de a adopta măsuri pentru a garanta securitatea popoarelor.

Se afirmă dezideratul ca Tratatul să contribuie la promovarea destinderii încordării internaționale, precum și la întărirea încrederii între state, în scopul de a facilita încetarea producției de arme nucleare, lichidarea tuturor stocurilor existente și eliminarea armelor nucleare și a mijloacelor de transport al acestora din arsenalele statelor.

Este reiterat principiul potrivit căruia avantajele utilizării pașnice a tehnologiei nucleare, ce pot fi obținute de statele posesoare de arme nucleare, să fie accesibile pentru scopuri pașnice tuturor părților, atât posesoare, cât și neposesoare de arme nucleare.

De asemenea, se specifică obiectivul final al eforturilor de dezarmare și anume, un tratat de dezarmare generală și totală, sub un control internațional strict și eficient.

6.2.1. Obligații

- *Pentru statele posesoare de arme nucleare:*
 - ◆ să nu transfere arme nucleare sau controlul asupra unor asemenea arme sau dispozitive explozive nucleare;
 - ◆ să nu ajute, încurajeze sau incite vreun stat neposesor de arme nucleare să fabrice sau să obțină în alt mod arme nucleare sau alte dispozitive explozive nucleare sau controlul asupra unor astfel de arme sau dispozitive.
- *Pentru statele neposesoare de arme nucleare:*
 - ◆ să nu accepte transferarea de arme nucleare și dispozitive explozive nucleare sau controlul asupra unor astfel de arme sau dispozitive;
 - ◆ să nu fabrice și să nu dobândească în alt mod arme nucleare sau dispozitive explozive nucleare, să nu caute să obțină sprijin pentru fabricarea acestora.
- *Pentru toate statele părți:*
 - ◆ să faciliteze și să participe la schimbul de echipamente, materiale, informații științifice și tehnologice pentru folosirea în scopuri pașnice a energiei nucleare;
 - ◆ să continue cu *bună credință* negocierile asupra unor măsuri eficiente referitoare la încetarea cursei înarmărilor nucleare și la dezarmarea nucleară, precum și cu privire la un tratat de dezarmare generală și totală, sub un control internațional strict și eficient;
 - ◆ să nu furnizeze materii prime sau fisionabile speciale sau echipamente ori materiale special destinate prelucrării, utilizării sau producerii de materiale fisionabile speciale nici unui stat neposesor de arme nucleare, dacă aceste materii prime sau materiale fisionabile speciale nu sunt supuse garanțiilor prin *Agencia Internațională pentru Energie Atomică (A.I.E.A.)*.

6.2.2. Verificare

Statele neposesoare de arme nucleare trebuie să încheie, individual sau în grup, acorduri cu A.I.E.A. prin care să accepte sistemul de garanții al acestei Agenții, în scopul exclusiv de a verifica îndeplinirea obligațiilor asumate de statele respective în termenii Tratatului.

6.2.3. Alte prevederi

Prevederile Tratatului nu afectează dreptul vreunui grup de state de a încheia tratate regionale pentru eliminarea totală a armelor nucleare de pe teritoriile respective.

Orice stat parte la Tratat poate propune amendamente. Acestea pot fi acceptate prin votul majorității statelor părți, inclusiv al tuturor statelor posesoare de arme nucleare și al tuturor statelor membre ale Consiliului Governorilor al A.I.E.A.

La 5 ani după intrarea în vigoare a Tratatului și, apoi, din 5 în 5 ani, dacă majoritatea statelor părți solicită, se vor desfășura conferințe de examinare a modului de aplicare a Tratatului, cu scopul de a se asigura că obiectivele din preambul și prevederile Tratatului se îndeplinesc.

Tratatul intră în vigoare după ratificarea sa de către statele depozitare (Marea Britanie, Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică) și de încă 40 de state.

După intrarea sa în vigoare, Tratatul rămâne deschis spre aderare și altor state. Pentru acestea, el intră în vigoare la data depunerii instrumentelor de aderare.

Tratatul nu prevede expres durata de valabilitate dar, în articolul X al acestuia, se precizează că la 25 de ani de la intrarea sa în vigoare se va convoca o conferință în scopul de a se hotărî dacă acesta va rămâne în vigoare pe termen nedefinit sau va fi prelungit pe o perioadă sau mai multe perioade suplimentare. O astfel de hotărâre va putea fi adoptată cu votul majorității statelor părți. La Conferința de examinare și extindere a Tratatului, desfășurată la sediul O.N.U. din New York între 17 aprilie și 12 mai 1995, statele părți au acceptat menținerea în vigoare a acestuia pe termen nedefinit.

Tratatul de neproliferare este însoțit de Rezoluția Consiliului de Securitate al O.N.U. nr. 255(1968) asupra garanțiilor de securitate pentru statele neposesoare de arme nucleare.

6.3. APLICARE

În conformitate cu prevederile articolului VII, până în prezent s-au desfășurat 5 conferințe de examinare a modului de îndeplinire a Tratatului, în 1975, 1980, 1985, 1990, 1995^{58, 59}. Cea de a șasea conferință este prevăzută a se desfășura în perioada 24 aprilie – 19 mai 2000 la New York⁶⁰.

⁵⁸ Adrian Năstase, *op. cit.*, p. 385 – 386;

Prima Conferință a statelor părți a avut loc la Geneva, în perioada 5 – 30 mai 1975.

Declarația, adoptată prin consens, stabilea următoarele direcții de acțiune pentru asigurarea aplicării Tratatului:

- garanții de securitate acordate de A.I.E.A: pentru transferurile de materiale fisionabile importate;
- prevenirea accidentelor și furtului materialelor fisionabile;
- accelerarea negocierilor dintre cele două mari puteri nucleare (Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii) pentru limitarea și controlul armamentelor strategice;
- negocieri pentru restricționarea la minimum a experiențelor nucleare subterane și, în final, pentru interzicerea completă a tuturor experiențelor cu asemenea arme;
- crearea de zone fără arme nucleare.

De remarcat că trei state părți, posesoare de arme nucleare, (China, Franța și India) nu au participat la conferință.

A doua Conferință de examinare s-a desfășurat tot la Geneva, în perioada 11 august – 7 septembrie 1980.

Este interesantă evaluarea directorului general al A.I.E.A. privind dimensiunile arsenalelor nucleare: *50.000 încărcături nucleare cu o putere de explozie totală echivalentă cu de un milion de ori puterea primei explozii nucleare, produsă la Hiroshima în 1945.* El a mai precizat că 95% din instalațiile nucleare aflate în state neposesoare de arme nucleare, părți sau nu la Tratat, sunt sub controlul A.I.E.A. De asemenea, Agenția, a acordat garanții de securitate, în conformitate cu articolul III al Tratatului, pentru 69 state neposesoare de arme nucleare.

Deși nu s-a putut conveni încheierea unui document final, în cadrul conferinței s-a reafirmat susținerea participanților pentru neproliferarea armelor nucleare, pentru întărirea măsurilor de securitate în vederea prevenirii abuzului în exporturile de tehnologie nucleară și asigurarea folosirii acesteia numai în scopuri pașnice.

Alte probleme ridicate de statele neposesoare, dar asupra cărora nu s-a obținut consensul pentru a fi înscrise în declarație:

- încetarea imediată a tuturor experiențelor nucleare și negocierea tratatului cu acest obiectiv;
- onorarea de către Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii a obligațiilor ce le revin prin *Tratatul de limitare a armelor strategice (SALT)*⁶¹;

⁵⁹ *** - *Inventory of Non-Proliferation Organizations and Regimes*, Center for Non-Proliferation Studies, Monterey Institute for International Studies, Edition 1996 – 1997, p. 31 - 32;

⁶⁰ *Ibidem*;

⁶¹ **Strategic Arms Limitation Treaty** (Tratatul asupra limitării armamentelor strategice) – negociat între Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică, vizând limitarea producerii rachetelor strategice capabile să transporte arme nucleare. Primele acorduri cunoscute ca SALT I și SALT

- încetarea cooperării nucleare cu Israelul și Africa de Sud;
- invitația adresată și altor state nedeținătoare de arme nucleare să adere la Tratat.

A *III-a Conferință* a avut loc în perioada 27 august – 21 septembrie 1985. Documentul final convenit cu acest prilej cerea:

- Statelor Unite ale Americii, Uniunii Sovietice și Marii Britanii să finalizeze negocierile privind *Tratatul de interzicere a experiențelor nucleare*;
- Franței și Chinei să participe la aceste negocieri;

Ultima conferință, desfășurată între 17 aprilie și 12 mai 1995, cunoscută și sub denumirea de *Conferința de examinare și extindere a Tratatului*, a adoptat un pachet de trei decizii.

Prima decizie, intitulată *Întărirea procesului de examinare a Tratatului* prevedea, între altele:

- conferințele de examinare să se desfășoare în continuare, la fiecare 5 ani, următoarea astfel de conferință să aibă loc în anul 2000;
- începând din 1997, să se constituie și să lucreze în sesiuni de câte două săptămâni, Comisia Pregătitoare a Conferinței;
- scopul Comisiei Pregătitoare să fie stabilirea principiilor, obiectivelor și căilor pentru deplina implementare a Tratatului, ca și pentru asigurarea universalității sale; de a pregăti recomandările conferinței; de a face pregătirile procedurale;

- continuarea structurii actuale a Comisiei, cu trei comitete principale și cu organe subsidiare în cadrul acestora.

A doua decizie, *Principiile și obiectivele neproliferării și dezarmării nucleare*, viza implementarea efectivă a Tratatului. Ea prevedea:

- promovarea universalității aderării la Tratat;
- promovarea neproliferării nucleare, fără stânjenirea folosirii pașnice a energiei nucleare;
- continuarea dezarmării nucleare, în special pentru încheierea, până în 1996, a *Tratatului de interzicere completă a experiențelor nucleare*; începerea imediată și finalizarea în cel mai scurt timp a unui tratat privind limitarea materialelor fisionabile; continuarea eforturilor de către statele deținătoare de arme nucleare pentru reducerea globală a acestor arme;
- sprijinirea constituirii de zone libere de arme nucleare recunoscute internațional, în special în regiunea de conflict din Orientul Mijlociu;
- acordarea garanțiilor de securitate (conform Rezoluției 984 a Consiliului de Securitate al O.N.U.) și stabilirea unui instrument juridic internațional pentru aceste garanții.

II au fost semnate de cele două părți în 1972 și respectiv în 1979 și au vizat restrângerea cursei înarmărilor în ceea ce privește rachetele balistice strategice (cu rază lungă de acțiune sau inter-continente) purtătoare de arme nucleare;

A treia decizie vizează *extinderea pe timp nedefinit a valabilității Tratatului*.

Rezoluția 51/45A din 10 decembrie 1996 a Adunării Generale a O.N.U. a luat notă de deciziile statelor părți la Tratat și a stabilit desfășurarea lucrărilor comisiei pregătitoare pentru Conferința de examinare din anul 2000 în perioada 7 – 18 aprilie 1997. Sesiuni ulterioare ale aceste comisii s-au desfășurat în 27 aprilie – 8 mai 1998 la Geneva și 12 – 23 mai 1999 la New York.

A șasea Conferință de examinare s-a desfășurat în perioada 24 aprilie – 19 mai 2000 la New York, analizându-se: garanțiile de securitate pentru statele părți la Tratat; constituirea unei zone fără arme nucleare în Orientul Mijlociu; stadiul negocierii *Tratatului de limitare a materialelor fisionabile*; aplicarea prevederilor Tratatului⁶².

⁶² *** - *Inventory of Non-Proliferation Organizations and Regimes*, Center for Non-Proliferation Studies, Monterey Institute for International Studies, Edition 1996 – 1997, p. 33;

7. TRATATUL PRIVIND INTERZICEREA EXPERIENȚELOR CU ARMA NUCLEARĂ ÎN ATMOSFERĂ, ÎN SPAȚIUL COSMIC ȘI SUB APĂ TRATATUL DE LIMITARE A EXPERIENȚELOR NUCLEARE (PTBT)⁶³

7.1. SCURT ISTORIC

Evoluția în ritm tot mai intens a cursei înarmărilor nucleare, care presupune experimentarea încărcăturilor nucleare nou realizate, a determinat statele deținătoare, Marea Britanie, Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică, să acționeze pentru realizarea unui acord de interzicere a experiențelor. Negocierile între cele trei mari puteri au început în 1955 și au evoluat sinuos, în ritmul evoluției relațiilor politice dintre Est și Vest.

Ca urmare a rezoluțiilor unor sesiuni ale Adunării Generale a O.N.U., care au subliniat necesitatea stringentă a interzicerii experiențelor cu arma nucleară, în perioada octombrie 1958 – ianuarie 1962, s-a desfășurat o *conferință asupra discontinuității experiențelor cu arme nucleare*. În trei grupuri de lucru, experții au analizat modalitățile de verificare a producerii experiențelor nucleare în atmosferă (mare altitudine), respectiv în subteran, precum și de cercetare seismică⁶⁴.

O conferință a celor trei state nucleare, desfășurată în 1962, în scopul apropierii punctelor de vedere, s-a încheiat fără rezultate. După aceasta, problematica a fost transferată Comitetului (în prezent Conferința) pentru Dezarmare de la Geneva.

Clarificările tehnice obținute, ca și compromisurile acceptate, au făcut posibilă desfășurarea, la Moscova, în perioada 15 – 25 iulie 1963 a reuniunii celor trei puteri, Marea Britanie, Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică, care au definitivat textul unui instrument juridic internațional vizând interzicerea experiențelor nucleare, în atmosferă, în spațiul cosmic și sub apă.

Tratatul a fost semnat de miniștrii de externe ai celor trei state **la 5 august 1963**, fiind **deschis spre semnare** și altor state **la 8 august, același an**.

El **a intrat în vigoare la 10 octombrie 1963**, când cele trei părți semnatare inițiale au depus instrumentele de ratificare. **Depozitare** sunt guvernele Marii Britanii, Statelor Unite ale Americii și Uniunii Sovietice (în prezent, Federația Rusă).

Până în prezent, sunt 131 de state părți la Tratat⁶⁵.

⁶³ Partial Test Ban Treaty (Tratatul de interzicere parțială a experiențelor);

⁶⁴ Adrian Năstase, *op. cit.*, p. 379;

⁶⁵ *** - *Inventory of Non-Proliferation Organizations and Regimes*, Center for Non-Proliferation Studies, Monterey Institute for International Studies, Edition 1996 – 1997, p. 34;

România a semnat Tratatul, în toate cele trei capitale ale statelor depozitare, la 8 august 1963, l-a ratificat prin Decretul nr. 686 / 1963 și a depus instrumentele de ratificare la 12 decembrie 1963. Textul oficial în limba română este publicat în Buletinul Oficial al R.P. Române, nr. 20 din 31 octombrie 1963⁶⁶.

7.2. PRINCIPALE PREVEDERI

Tratatul cuprinde un preambul și cinci articole.

În preambul, cele trei state, numite *participanți inițiali*, reafirmă că principalul lor țel este realizarea, cât mai grabnică, a unui acord de dezarmare generală și totală, sub un strict control internațional, care să pună capăt cursei înarmărilor, inclusiv nucleare.

Acest Tratat s-a convenit în scopul opririi contaminării radioactive a mediului, ca prim pas în vederea încetării pentru totdeauna a tuturor exploziilor experimentale cu arma nucleară.

7.2.1. Obligații

•interzicerea, prevenirea și neefectuarea de explozii experimentale cu arma nucleară și orice alte explozii nucleare:

◆ în atmosferă, în spațiul cosmic, sub apă, inclusiv apele teritoriale și marea liberă;

◆ în orice alt mediu, dacă sunt însoțite de căderi radioactive.

Se stipulează în mod expres că aceste prevederi nu trebuie să prejudicieze încheierea unui tratat care să ducă la interzicerea, pentru totdeauna, a tuturor exploziilor nucleare.

•abținerea de la inițierea, încurajarea sau participarea, sub orice formă, la efectuarea de explozii experimentale cu arma nucleară și a oricăror alte explozii nucleare.

7.2.2. Alte prevederi

Amendamente la Tratat pot fi propuse de orice stat parte. Ele se aprobă cu majoritatea voturilor statelor părți și intră în vigoare după depunerea instrumentelor de ratificare de către majoritatea statelor părți, inclusiv participanții inițiali.

Intrarea în vigoare a tratatului are loc după ratificarea lui de către toți participanții inițiali și depunerea de către aceștia a instrumentelor de ratificare. Tratatul rămâne deschis spre semnare și, după intrarea sa în vigoare, spre aderare, tuturor statelor.

Durata de valabilitate a Tratatului este nelimitată. Retragerea din Tratat este posibilă în împrejurări excepționale legate de conținutul acestuia, care pun în pericol interesele supreme ale țării respective.

⁶⁶ Adrian Năstase, *op. cit.*, p. 381 – 383;

De menționat că Tratatul nu conține prevederi referitoare la măsuri de verificare.

7.3. APLICARE

După 1988, cele trei state depozitare, semnatare inițiale, au primit mai multe propuneri vizând, în principal, extinderea Tratatului asupra întregului ambiant. O primă *conferință de amendare a Tratatului* s-a desfășurat la New York, între 7 și 18 ianuarie 1991, vizând transformarea acestui Tratat într-unul pentru interzicerea completă a experiențelor nucleare.

Întrunirea specială a statelor părți la Tratat, care s-a desfășurat la 10 august 1993, a stabilit continuarea negocierilor pentru interzicerea completă a experiențelor nucleare, în cadrul Conferinței pentru Dezarmare de la Geneva.

Prin semnarea, în septembrie 1996, a *Tratatului privind interzicerea completă a experiențelor* (nucleare), care interzice toate testele cu arme nucleare și alte explozii nucleare, în toate mediile, pentru totdeauna, pe măsura ratificării acestuia, Tratatul de limitare a experiențelor nucleare cade în desuetudine⁶⁷.

Totuși, în conformitate cu principiile dreptului internațional al tratatelor, statele care nu semnează *Tratatul privind interzicerea completă a experiențelor* sau se retrag din acesta, dar sunt state părți la *Tratatul de limitare a experiențelor nucleare*, rămân obligate să respecte prevederile primului tratat care sunt comune și celuilalt.

⁶⁷ *** - *Inventory of Non-Proliferation Organizations and Regimes*, Center for Non-Proliferation Studies, Monterey Institute for International Studies, Edition 1996 – 1997, p. 35;

8. TRATATUL DE INTERZICERE COMPLETĂ A EXPERIENȚELOR NUCLEARE (CTBT)⁶⁸

8.1. SCURT ISTORIC

Tratatul este o dezvoltare firească a *Tratatului privind interzicerea experiențelor nucleare în atmosferă, în spațiul cosmic și sub apă (PTBT)*, fiind solicitat cu insistență în conferințele de examinare a acestuia. O întrunire specială a statelor părți la PTBT, care s-a desfășurat la 10 august 1993, a stabilit continuarea negocierilor pentru interzicerea completă a experiențelor nucleare, în cadrul Conferinței pentru Dezarmare de la Geneva.

Textul Tratatului a fost finalizat în acest forum de negocieri în 1996 și adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. prin Rezoluția nr. A/50/1027.

A fost deschis pentru semnare la 24 septembrie 1996 la New York, **depozitar** fiind Secretarul General al O.N.U.

Până în prezent a fost semnat de 154 de state, dar ratificat doar de 24, între care Franța și Marea Britanie. Tratatul poate intra în vigoare doar după ratificarea sa de către 44 state și nu oricare, ci toate cele care au sau pot dezvolta capacități nucleare, specificate în Anexa 1 a acestuia.

Recent (octombrie 1999), Senatul S.U.A. a respins proiectul de lege propus de administrația Clinton pentru ratificarea Tratatului. Deși motivațiile fac referire la insuficiența sistemului de supraveghere, neobținerea majorității de două treimi de voturi necesare ratificării se datorește, în primul rând, structurii Senatului, în care democrații lui Clinton sunt în minoritate, precum și disputelor politice în perspectiva apropiatei campanii electorale⁶⁹.

Celelalte puteri nucleare (China, Federația Rusă) și alte state din lista de 44, care condiționează intrarea în vigoare a Tratatului, așteaptă, desigur, o decizie pozitivă din partea S.U.A., unul dintre statele care au contribuit direct la elaborarea acestuia.

România a semnat Tratatul la 24 septembrie 1996, dar nu l-a ratificat până în prezent. De menționat că țara noastră face parte din cele 44 state care, prin ratificare, condiționează intrarea în vigoare a Tratatului.

Textul original al Tratatului se regăsește în publicațiile O.N.U.⁷⁰

⁶⁸ **Comprehensive Test Ban Treaty**;

⁶⁹ în Reuters M2 Presswire, 14 octombrie 1999, www.reuters.com;

⁷⁰***, *Etat des accords multilatéraux en matière de désarmement et de contrôle des armements*, Nations Unies, New York, 1998, p. 232 – 308;

8.2. PRINCIPALE PREVEDERI

Tratatul cuprinde un preambul, 17 articole, 2 anexe și un protocol adițional.

În preambul se subliniază satisfacția cu privire la progresele obținute, în ultimii ani, în direcția reducerii arsenalelor militare și a prevenirii proliferării nucleare sub toate aspectele sale, dar și necesitatea continuării eforturilor pentru reducerea armelor nucleare la scară mondială, interzicerea tuturor exploziilor experimentale cu arme nucleare, care vizează dezvoltarea și perfecționarea acestor arme sau crearea de noi tipuri de arme nucleare și mai evolute. Se exprimă speranța ca Tratatul să contribuie eficient la dezarmarea nucleară și la neproliferare, sub toate aspectele.

De asemenea, preambulul menționează dorința exprimată de statele părți la *Tratatul de limitare a experiențelor nucleare (PTBT)* de a extinde interdicția efectuării acestora în toate mediile.

Tratatul urmează să contribuie la protecția mediului înconjurător, precum și la procesul de dezarmare nucleară, de întărire a păcii și securității internaționale.

8.2.1. Obligații fundamentale

- neefectuarea de explozii experimentale cu arme nucleare sau de alte explozii nucleare, interzicerea și împiedicarea efectuării, tuturor exploziilor de această natură în toate locurile de sub jurisdicția sau controlul statelor părți;

- abținerea de la provocarea sau încurajarea efectuării sau participării, de orice manieră, la efectuarea oricărei explozii experimentale cu arme nucleare sau oricăror alte explozii nucleare.

8.2.2. Organizația Tratatului de Interzicere Completă a Experiențelor Nucleare

În vederea realizării obiectivului și scopului Tratatului, inclusiv a verificării respectării sale, statele părți constituie **Organizația Tratatului de Interzicere Completă a Experiențelor Nucleare**, cu sediul la Viena.

Toate statele părți au calitatea de membru al Organizației. Aceasta cuprinde următoarele organe:

- **Conferința Statelor Părți**

Este compusă din câte un reprezentant al fiecărui stat parte, însoțit de supleanți și consilieri.

Prima sesiune ordinară urmează să se desfășoare în termen de 30 zile de la intrarea în vigoare a Tratatului, iar sesiunile ulterioare, anual.

Principalele sale atribuțiuni sunt: (a) stabilirea măsurilor necesare pentru asigurarea respectării Tratatului și pentru redresarea și corijarea tuturor situațiilor-

lor care contravin dispozițiilor sale; (b) alege membrii Consiliului Executiv și numește directorul general al Secretariatului Tehnic.

- **Consiliul Executiv**

Este organul executiv al organizației, compus din 51 membrii dintre statele părți, repartizați astfel: Africa – 10, Europa de Est – 9; America Latină și Caraibe – 9; Orientul Mijlociu și Asia de Sud – 7; statele din America de Nord și Europa Occidentală – 10; Asia de Sud-Est, Pacific și Extremul Orient – 8.

Durata unui mandat corespunde intervalului dintre sfârșitul sesiunii Conferinței Statelor Părți în care statul parte a fost ales membru și sfârșitul celei de a doua sesiuni ordinare următoare. În alegerea noilor membrii se aplică principiul rotației, cu respectarea numărului stabilit pentru fiecare grup regional.

Între atribuțiile principale ale Consiliului Executiv menționăm:

- a) asigură aplicarea efectivă a respectării dispozițiilor Tratatului;
- b) supervizează activitățile Secretariatului Tehnic;
- c) prezintă recomandări Conferinței Statelor Părți, inclusiv asupra propunerilor vizând realizarea obiectului și scopului Tratatului;
- d) cooperează cu autoritățile naționale ale statelor părți și facilitează schimbul de informații, consultările și clarificările între acestea;
- e) examinează cererile de inspecții la fața locului, precum și rapoartele de inspecție.

- **Secretariatul Tehnic**

Ajută statele părți în aplicarea prevederilor Tratatului, Conferința Statelor Părți și Consiliul Executiv în îndeplinirea funcțiilor lor.

Are atribuții deosebite pe linia verificării respectării dispozițiilor Tratatului:

- a) supervizează și coordonează funcționarea sistemului de supraveghere internațională;
- b) exploatează Centrul Internațional de Date;
- c) primește, tratează și analizează cu regularitate datele furnizate de sistemul de supraveghere internațională;
- d) furnizează asistență și ajutor tehnic pentru stațiile de supraveghere.

- **Centrul Internațional de Date**

Centralizează informațiile furnizate de sistemul de supraveghere internațională și informează Secretariatul Tehnic asupra eventualelor evenimente

8.2.3. Sistemul de verificare

Acesta asigură verificarea respectării Tratatului și cuprinde următoarele patru elemente:

- sistemul de supraveghere internațională;
- consultare și planificare;

- inspecții la fața locului;
- măsuri de încredere.

Articolul IV al Tratatului cuprinde dispoziții detaliate cu privire la toate aceste elemente ale sistemului de verificare și, în special, cu privire la inspecțiile la fața locului.

8.2.4. Alte prevederi

Amendamente la Tratat pot fi propuse de orice stat parte. Ele se adoptă numai de către *Conferința de Amendare*, cu majoritate de voturi, dar fără nici un vot contra.

Modificările intră în vigoare după 180 de zile de la data notificării lor de către directorul general, dacă nu se stabilește un alt termen de către Conferința Statelor Părți, la propunerea Consiliului Executiv.

Conferința pentru examinarea funcționării și eficienței Tratatului este prevăzută să se desfășoare la 10 ani după intrarea sa în vigoare. Ea urmează să analizeze în ce măsură se realizează obiectivele și scopurile enunțate în preambul, dispozițiile Tratatului, ținând cont și de noutățile științifice și tehnologice care au legătură cu Tratatul. În continuare, conferințele de examinare vor avea loc la intervale de 10 ani și, dacă aceasta este cerută de majoritatea statelor părți, chiar și mai des.

Tratatul are o durată de valabilitate nelimitată.

Orice stat parte, în virtutea suveranității sale, se poate retrage din Tratat în situația unor evenimente extraordinare în raport cu obiectul Tratatului, care compromit interesele sale supreme. Retragerea devine efectivă după un preaviz de 6 luni.

Intrarea în vigoare a Tratatului este prevăzută în Articolul XIV. Ea are loc după 180 de zile de la data depunerii instrumentelor de ratificare de către toate statele indicate în Anexa 2 la Tratat, dar nu mai devreme de doi ani de la data deschiderii spre semnare.

Dacă Tratatul nu intră în vigoare în 3 ani după data aniversării deschiderii spre semnare, depozitarul – Secretarul General al O.N.U. – convoacă, la cererea majorității statelor care au depus instrumentele de ratificare, o conferință cu participarea acestor state și a celor semnatare, ca observatori. Conferința va determina în ce măsură condițiile pentru intrarea în vigoare a Tratatului sunt îndeplinite și se va pronunța, prin consens, asupra măsurilor în conformitate cu dreptul internațional, ce pot fi luate pentru accelerarea procesului de ratificare. Această procedură poate fi repetată până la intrarea în vigoare a Tratatului.

După intrarea în vigoare, alte state pot deveni părți la Tratat în 30 de zile după depunerea instrumentelor de aderare.

Atât Tratatul cu anexele sale, cât și Protocolul cu anexele acestuia nu lasă loc pentru rezerve.

Anexa 1 cuprinde lista statelor lumii, împărțite pe 6 zone geografice. Acestea se iau în considerare la alegerea membrilor Consiliului Executiv, în vederea asigurării unei repartiții geografice echitabile.

Anexa 2 cuprinde lista a 44 state care condiționează, prin depunerea instrumentelor de ratificare, intrarea în vigoare a Tratatului.

La întocmirea acestei liste au fost luate în considerare statele membre ale Conferinței pentru Dezarmare la 18 iunie 1996, care au participat oficial la lucrările sesiunii din 1996 ale acestui organism, și figurează pe situațiile Agenției Internaționale pentru Energie Atomică că posedă reactoare nucleare de putere⁷¹ și/sau reactoare nucleare de cercetare⁷².

România este inclusă pe lista celor 44 de state prevăzută în Anexa 2 a Tratatului.

8.3. PROTOCOLUL REFERITOR LA TRATATUL DE INTERZICERE COMPLETĂ A EXPERIENȚELOR NUCLEARE

Protocolul cuprinde detalii tehnice referitoare la sistemul de verificare internațională a respectării prevederilor Tratatului. Are trei părți și două anexe.

8.3.1. Partea I – Sistemul de supraveghere internațională și funcțiile Centrului Internațional de Date.

Sistemul cuprinde următoarele rețele de supraveghere:

- rețeaua primară, formată din 50 stații seismice;
- rețeaua auxiliară, formată din 120 stații seismice;
- rețeaua de supraveghere a radionuclizilor din atmosferă, formată din 80 stații;
- rețeaua de 16 laboratoare pentru studiul radionuclizilor;
- rețeaua de 11 stații hidroacustice;
- rețeaua de 60 stații de detectare a infrasunetelor.

De menționat că aceste rețele acoperă întreaga suprafață a planetei.

Protocolul cuprinde prevederi referitoare la cele 4 sisteme de supraveghere a neproducerii experiențelor nucleare:

- supravegherea seismologică;
- supravegherea radionuclizilor în atmosferă;
- supravegherea hidroacustică;
- schimbul internațional de date în acest domeniu.

De asemenea, sunt precizate atribuțiile și funcțiile Centrului Internațional de Date. În esență, acesta primește, prelucrează, analizează și arhivează datele provenite de la sistemul de supraveghere.

⁷¹ IAEA – Nuclear Power Reactors in World, april 1996;

⁷² IAEA – Nuclear Research Reactors in World, decembre 1995;

8.3.2. Partea a II-a – Inspecțiile la fața locului

Această procedură de verificare se execută în zonele în care s-au produs evenimente, indiferent de statele al căror teritoriu intră în zona de inspecție.

Sunt stipulate prevederi detaliate referitoare la desemnarea inspectorilor, privilegiile și imunitățile acestora, particularitățile „*inspecțiilor la cerere*”, intrarea pe teritoriul statului parte inspectat, activitățile la punctul de intrare și deplasarea în zona de inspecție, modalitățile, inclusiv tehnicile de desfășurare a inspecției.

8.3.3. Partea a III-a – Măsuri de încredere

Se prevede notificarea prealabilă, la Secretariatul Tehnic, a tuturor exploziilor chimice cu o cantitate de exploziv echivalent a cel puțin 300 tone trotil (TNT)⁷³, cu precizarea coordonatelor geografice ale locului exploziei și a naturii activității în cadrul cărora se produc exploziile, frecvența acestora.

Se recomandă invitarea reprezentanților Secretariatului Tehnic sau ai altor state părți să viziteze locurile respective.

8.3.4. Anexele

Anexa 1 cuprinde:

- lista a 50 stații sesismologice care constituie rețeaua primară;
- lista a 120 astfel de stații din rețeaua auxiliară.

În această rețea, figurează și stația MLR Muntele Roșu din județul Prahova.

- lista a 80 stații și 16 laboratoare de supraveghere a radionuclizilor din aer;
- lista a 11 stații hidroacustice;
- lista a 60 de stații de detecția a infrasunetelor.

Anexa 2 cuprinde lista parametrilor caracteristici pentru filtrarea standard a evenimentelor de către Centrul Internațional de Date.

⁷³ Trinitrotoluen;

9. PROTOCOLUL PRIVIND INTERZICEREA FOLOSIRII ÎN RĂZBOI A GAZELOR ASFIXIANTE, TOXICE SAU SIMILARE ȘI A MIJLOACELOR BACTERIOLOGICE DE LUPTĂ PROTOCOLUL DE LA GENEVA DIN 1925⁷⁴

9.1. SCURT ISTORIC

Preocupările pentru interzicerea folosirii în război a armelor chimice sunt foarte vechi. De altfel, procesul de dezvoltare a armelor chimice a fost continuu însoțit de eforturi și negocieri pentru interzicerea lor.

Încă din 27 august 1675 s-a încheiat între francezi și germani, la Strasbourg, primul acord privind limitarea folosirii substanțelor toxice în luptă, care interzicea utilizarea proiectilelor „otrăvitoare”.

În 1868, 18 state între care Austro-Ungaria, Marea Britanie, Franța, Prusia, Rusia și Confederația Germaniei de Nord au semnat „Declarația de la Sankt Petersburg”, în care se obligau ca, în situația intrării în război, să nu folosească arme care ar agrava în mod inutil suferințele oamenilor scoși în afara luptei sau ar face moartea lor inevitabilă.

În 1874, convenția încheiată la Bruxelles asupra legilor războiului interzicea, între altele, „folosirea otrăvurilor și armelor chimice”.

În mai și iulie 1899 s-au desfășurat la Haga mai multe reuniuni în cadrul primei Conferințe Internaționale de Pace. În actul final, încheiat la 29 iulie, se menționa semnarea a trei convenții și trei declarații, între care cea „privitoare la interzicerea folosirii proiectilelor, care au ca unic scop de a răspândi gaze asfixiante sau vătămătoare”⁷⁵.

Statele semnatare, în număr de 25, între care Austro-Ungaria, Franța, Germania, Italia, Olanda, **România**, Rusia se obligau între ele să nu folosească în război astfel de arme. Interdicția nu mai era obligatorie dacă în războiul dintre state contractante, un stat necontractant s-ar alia cu unul dintre beligeranți. Declarația a intrat în vigoare la 4 septembrie 1900. Marea Britanie și Statele Unite ale Americii nu au semnat această Declarație.

În **România**, ratificarea Declarației s-a făcut de către Adunarea Deputaților și Senat la 27, respectiv 30 martie 1900, legea de ratificare fiind promulgată prin Decretul regal nr. 2150 din 9 aprilie 1900⁷⁶.

Nesemnarea Declarației de către o parte dintre beligeranții primului răz-

⁷⁴ Horia Dogaru, 2000 – an de referință pentru eliminarea armelor biologice, Revista română de drept umanitar;

⁷⁵ Textul Declarației se află publicat în: Ionel Cloșcă, Ion Suceavă, *Dreptul internațional umanitar al conflictelor armate – Documente*, A.R.D.U., Casa de editură și presă „Șansa”, București, 1993, p. 13 – 15;

⁷⁶ Monitorul Oficial al României, nr. 68 din 26 iunie/8 iulie 1900;

boi mondial, între care Marea Britanie și S.U.A., precum și limitele sale, au făcut ca aceasta să nu fie respectată.

Este totuși interesant de menționat că primul atac cu „gaze”⁷⁷ a fost lansat de germani la 22 aprilie 1915 din butelii cu clor, fără folosirea proiectilelor, deci fără încălcarea Declarației.

În iunie – octombrie 1907 a avut loc o a doua Conferință Internațională de Pace la Haga. Actul final, încheiat cu acest prilej, pe care l-a semnat și Marea Britanie, reiterează declarațiile din 1899 și convine alte 14 convenții privind regulile războiului.

Acestea au fost singurele reglementări din dreptul internațional, dinaintea primului război mondial privitoare la armele chimice. Interdicțiile cuprinse în *Declarațiile de la Haga din 1899* și în *Convenția de la Haga din 1907* nu erau obligatorii pentru părțile contractante, decât dacă toți beligeranții deveneau semnatar ai acestora. Cum cele două acorduri internaționale nu au fost semnate de Serbia și Muntenegru, ele nu aveau nici o valoare pentru beligeranții războiului ce urma să înceapă în 1914. Întreaga evoluție a armelor chimice în primul război mondial a constituit o violare a *Convenției de la Haga din 1907*, care s-a dovedit total ineficientă.

După încheierea războiului, alături de concluzia specialiștilor militari privind inevitabilitatea folosirii și eficiența armelor chimice într-un viitor conflict armat, s-a manifestat tot mai pregnant, în special în opinia publică, părerea că aceste arme sunt inumane, barbare, producând chinuri îngrozitoare. Acest curent de opinie a determinat și acțiuni concrete în vederea interzicerii războiului chimic.

O primă măsură în acest sens a reprezentat-o includerea în textul Tratatului de la Versailles, din 28 iunie 1918, pentru statele învinse (Germania, Austria, Ungaria, Bulgaria și Turcia), a interdicțiilor cuprinse în *Convenția de la Haga din 1907*, precum și a transferurilor de agenți chimici de luptă.

Utilizarea armelor chimice și, doar sporadică, a armelor biologice, în primul război mondial, a atras atenția asupra celor două categorii de arme și a determinat discutarea problemei la Conferința de la Washington din 1922⁷⁸.

Protocolul a fost elaborat în cadrul Societății Națiunilor și semnat la Geneva la 17 iunie 1925 de reprezentanții a 38 state⁷⁹. Conform prevederilor sale, Protocolul a intrat în vigoare, pentru fiecare stat, la data depunerii de către acesta a instrumentelor de ratificare sau de aderare la depozitar, Guvernul Franței⁸⁰.

⁷⁷ Așa erau numite substanțele toxice de luptă în perioada de început a primului război mondial;

⁷⁸ Adrian Năstase, *Documente fundamentale ale dreptului internațional contemporan și ale relațiilor internaționale vol 1b*, A.R.E.D., R.A. „Monitorul Oficial”, București 1997, p. 376;

⁷⁹ Statele semnatare originare au fost: Anglia, Austria, Belgia, Brazilia, Bulgaria, Canada, Cehoslovacia, Chile, Danemarca, Egipt, Elveția, Estonia, Etiopia, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, India, Italia, Iugoslavia, Japonia, Letonia, Lituania, Luxemburg, Nicaragua, Norvegia, Olanda, Polonia, Portugalia, **România**, Salvador, Siam (Tailanda), Spania, S.U.A., Suedia, Turcia, Uruguay; Venezuela;

⁸⁰ Ionel Cloșcă, Ioan Suceavă, *Dreptul internațional umanitar al conflictelor armate. Documente*, A.R.D.U., Casa de editură și presă „Șansa”, București, 1993, p. 53 –54;

În prezent, sunt 135 state părți⁸¹. De remarcat că unele state, chiar semnatare originare, au devenit state părți la aproximativ 50 ani de la semnare: Japonia – 1970, S.U.A. – 1975; Nicaragua – 1990⁸². Având în vedere caracterul limitat al Protocolului, multe dintre statele semnatare (19) au formulat de la început rezerve, în sensul că obligațiile ce le revin încetează față de statele care nu respectă aceste obligații, menținându-și dreptul la ripostă⁸³.

România a ratificat Protocolul la 23 august 1929, prin Decretul regal nr. 3050 din 6 septembrie 1929⁸⁴.

Remarcăm faptul că în legislația română și în lucrările de specialitate, Protocolul se regăsește cu nu mai puțin de șase denumiri diferite⁸⁵.

La ratificarea Protocolului, România a formulat următoarele rezerve: (1) *Protocolul nu obligă Guvernul român decât față de statele care l-au semnat și*

⁸¹ ***, *Inventory of International Nonproliferation Organizations and Regimes*, Monterey Institute of International Studies, Monterey, S.U.A., 1997, p. 37;

⁸² ***, *Etat des accords multilatéraux en matière de désarmement et de contrôle des armements*, Nation Unies, New York, 1998, p. 5 – 16;

⁸³ Ștefan Dogaru, Horia Dogaru, *Convenția privind interzicerea armelor chimice și legea internă de aplicare a prevederilor acesteia*, Revista română de drept umanitar, Anul VII, 1999, Nr. 1 (25), p. 17;

⁸⁴ *Monitorul Oficial al României*, nr. 218 din 1 octombrie 1929;

⁸⁵ Textul original în limba franceză are titlul **Protocole concernant la prohibition d'emploi à la guerre de gaz asphyxiants, toxiques ou similaires et de moyens bactériologiques**.

La data ratificării de către România (1929), acesta s-a tradus: **Protocol privitor la interzicerea gazelor înăbușitoare, otrăvitoare sau similare și a mijloacelor bacteriologice**. Acest titlu a fost folosit la textul publicat în *Monitorul Oficial al României*, nr. 218 din 1 octombrie 1929 și în Adrian Năstase, *op. cit.*, p. 376 – 378.

În culegerea de documente Ionel Cloșcă și Ioan Suceavă, *Dreptul Internațional Umanitar al conflictelor armate*, Asociația Română de Drept Umanitar, Casa de editură și presă „Șansa”, București, 1993, p. 53 – 54, titlul acestui instrument juridic a fost **Protocol referitor la prohibiția întrebuințării în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare și a mijloacelor bacteriologice**.

În preambulul *Convenției cu privire la interzicerea perfecționării, producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și la distrugerea lor*, publicată în *Buletinul Oficial al R.S. România*, nr. 57 din 7 iulie 1979 se subliniază importanța **Protocolului cu privire la interzicerea folosirii în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare și a metodelor bacteriologice de luptă**.

În textul oficial al *Convenției privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora*, publicat în *Monitorul Oficial al României*, nr. 356 din 22 decembrie 1994, în preambul se face referire la **Protocolul privind interzicerea folosirii în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare și a mijloacelor bacteriologice de luptă**. Această denumire este conformă versiunii engleze a *Protocolului: Protocol for the Prohibition of the Use in War of Asphyxiating, Poisonous or Other Gases and Bacteriological Methods of Warfare*.

În Legea nr. 39/1991 și în Decretul nr. 12/1991 pentru retragerea rezervei formulate de România la Protocol, publicat în *Monitorul Oficial al României*, nr. 125 din 6 iunie 1991, acesta este denumit: **Protocol relativ la prohibirea întrebuințării în război a gazelor asfixiante, toxice sau altele similare și a mijloacelor bacteriologice**.

ratificat sau care vor adera la el definitiv; (2) Protocolul va înceta să fie obligatoriu pentru Guvernul român față de orice stat inamic ale cărui forțe armate sau ai cărui aliați de drept și de fapt nu vor respect interdicțiile care fac obiectul Protocolului⁸⁶.

Aceste rezerve au fost retrase prin Legea nr. 39 din 1 iunie 1991⁸⁷, instrumentele fiind depuse Guvernului Franței, la 16 iulie 1991⁸⁸.

9.2. PRINCIPALE PREVEDERI

Statele semnatare pornesc de la constatarea că *folosirea în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare, precum și a oricăror lichide, materii sau proceduri analoage a fost pe drept condamnată de opinia generală a lumii civilizate [...] și își exprimă hotărârea de a face să se recunoască universal ca încorporată în dreptul internațional această interzicere, care se impune conștiinței și practicii națiunilor*⁸⁹.

Statele semnatare, recunoscând inexistența unui tratat care să interzică folosirea în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare, recunosc această interzicere și acceptă să o extindă la mijloacele bacteriologice. De asemenea, părțile au declarat că vor face toate eforturile pentru a determina celelalte state să adere la Protocol.

Acest instrument de drept internațional, al cărui volum nu depășește o pagină, nu cuprinde niciun element de verificare.

9.3. APLICARE

Interzicând numai folosirea armelor biologice și chimice, fără a limita dezvoltarea, producerea și stocarea acestora, Protocolul nu a fost în măsură să oprească pregătirea unor arsenale de luptă biologice și chimice.

Totuși, el a fost, în general, respectat de principalii beligeranți ai celui de al doilea război mondial, deși dețineau importante stocuri de astfel de arme⁹⁰. Cu excepția unor încălcări reduse, Protocolul a avut un rol deloc neglijabil în reducerea pericolului folosirii armelor biologice și chimice.

Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat două rezoluții nr. 2162B (XXI) din 5 decembrie 1966 și nr. 2454A (XXIII) din 20 decembrie 1968 prin care chema toate statele să se conformeze strict principiilor și obiectivelor Protocolului⁹¹.

⁸⁶ ***, *Etat des accords multilatéraux en matière de désarmement et de contrôle des armements*, Nation Unies, New York, 1998, p. 16; * Ionel Cloșcă, Ioan Suceavă, *op. cit.*, p. 53; * Adrian Năstase, *op. cit.*, p. 377;

⁸⁷ *Monitorul Oficial al României*, nr. 125 din 6 iunie 1991;

⁸⁸ ***, *Etat des accords multilatéraux en matière de désarmement et de contrôle des armements*, Nation Unies, New York, 1998, p. 16;

⁸⁹ *Monitorul Oficial al României*, nr. 218 din 1 octombrie 1929;

⁹⁰ Ștefan Dogaru, Horia Dogaru, *op. cit.*, p. 14 – 17;

⁹¹ Adrian Năstase, *op. cit.*, p. 377;

Mai mult, atât *Convenția cu privire la interzicerea perfecționării, producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și la distrugerea lor*, cât și *Convenția privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora* în preambulurile lor reafirmă principiile și obiectivele Protocolului și subliniază că aplicarea prevederilor acestor convenții completează obligațiile asumate prin Protocolul de la Geneva din 1925.

În acest mod sunt precizate raporturile dintre cele două convenții și Protocol, ca însemnate documente de drept internațional în domeniul controlului armamentelor și dezarmării.

10. CONVENȚIA CU PRIVIRE LA INTERZICEREA PERFEȚIONĂRII, PRODUCȚIEI ȘI STOCĂRII ARMELOR BACTERIOLOGICE (BIOLOGICE) ȘI CU TOXINEȘI LA DISTRUGEREA LOR⁹² (BWC)⁹³

10.1. SCURT ISTORIC

Continuarea programelor de dezvoltare a armelor biologice, ca și a celor chimice, a pus în evidență faptul că singura modalitate de excludere a războiului biologic, respectiv chimic, îl reprezintă interzicerea tuturor activităților de pregătire a arsenalelor de astfel de arme și distrugerea stocurilor existente.

Două rapoarte întocmite de experți O.N.U. „*Armele chimice și bacteriologice (biologice) și efectele posibilei lor folosiri*” (1969) și respectiv de către Organizația Mondială a Sănătății „*Aspecte medicale ale folosirii armelor chimice și biologice*” (1970) au argumentat, între altele, necesitatea interzicerii armelor biologice, având un rol important în negocierile de interzicere a celor două categorii de arme de distrugere în masă, în cadrul Comitetului (apoi Conferinței) pentru Dezarmare de la Geneva⁹⁴.

După ce Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat o rezoluție privind elaborarea Convenției de interzicere a armelor biologice, separat de cea referitoare la armele chimice și după ce S.U.A. au anunțat, în 1969, abținerea unilaterală de la stocarea și folosirea armelor biologice, negocierile au intrat într-o fază mult mai eficientă, ceea ce a permis finalizarea textului Convenției la începutul anului 1972.

Ea a fost **deschisă spre semnare, la 10 aprilie 1972**, la Londra, Moscova și Washington, capitalele statelor depozitare. Convenția a **intrat în vigoare al 26 martie 1975**, când au fost depuse instrumentele de ratificare de către 22 state, între care cele trei depozitare, conform prevederilor art. XIV al acesteia. În prezent sunt 158 state părți⁹⁵.

România a semnat Convenția în cele trei capitale la 10 aprilie 1972, a ratificat-o prin Decretul Consiliului de Stat nr. 253 din 6 iulie 1979⁹⁶ și a depus instrumentele de ratificare la Washington – 25 iulie 1979, Londra – 26 iulie 1979 și Moscova – 27 iulie 1979⁹⁷.

⁹² Horia Dogaru, 2000 – *an de referință pentru eliminarea armelor biologice*, Revista română de drept umanitar nr. 1 (31)/2000;

⁹³ **Biological Weapons Convention**;

⁹⁴ Ștefan Dogaru, Horia Dogaru, *op. cit.*, p. 18;

⁹⁵ ***, *Inventory of International Nonproliferation Organizations and Regimes*, Monterey Institute of International Studies, Monterey, S.U.A., 1997, p. 36;

⁹⁶ *Buletinul Oficial al R.S. România*, nr. 51 din 7 iulie 1979;

⁹⁷ ***, *Etat des accords multilatéraux en matière de désarmement et de contrôle des armements*, Nation Unies, New York, 1998, p. 133;

În legislația română și în lucrările de specialitate, Convenția are mai multe denumiri⁹⁸.

10.2. PRINCIPALE PREVEDERI

Convenția cuprinde un preambul și 15 articole.

În preambul se subliniază scopul Convenției: interzicerea perfecționării, producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) și distrugerea lor, prin măsuri eficace, care să contribuie la eliminarea tuturor tipurilor de arme de distrugere în masă, la realizarea dezarmării generale și complete, sub control internațional strict.

Se recunoaște însemnătatea *Protocolului de la Geneva din 1925*, a rolului pe care acesta l-a jucat și continuă să îl joace la diminuarea ororilor războiului. Reafirmând adeziunea față de scopurile și principiile Protocolului, aceasta adresează tuturor statelor chemarea la respectarea strictă a acestora. Menționăm că interzicerea folosirii armelor biologice nu este prevăzută de Convenție, ci numai de Protocol.

Principalele obligații prevăzute de Convenție, pentru statele părți la aceasta, sunt:

(1) să nu perfecționeze, producă, stocheze, dobândească și să nu obțină prin nici un mijloc:

a) agenți microbieni sau alți agenți biologici sau toxine, oricare ar fi proveniența sau metoda de producere, de tipuri și în cantități care nu pot fi justificate pentru scopuri profilactice, de protecție sau alte scopuri pașnice;

b) arme, echipament auxiliar și mijloace de transport la țintă destinate special folosirii, în scopuri ostile sau în conflicte armate, a unor asemenea agenți sau toxine;

⁹⁸ În Decretul de ratificare, publicat în *Buletinul Oficial al R.S. România* nr. 51 din 7 iulie 1979, aceasta este denumită **Convenție cu privire la interzicerea perfecționării, producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și la distrugerea lor**.

În textul oficial al *Convenției privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora*, publicat în *Monitorul Oficial al României* partea I, nr. 356 din 22 decembrie 1994, în preambul se face referire la **Convenția privind interzicerea perfecționării, fabricării și stocării de arme bacteriologice (biologice) și cu toxine și distrugerea acestora**.

În culegerea de documente Ionel Cloșcă și Ioan Suceavă, *Dreptul Internațional Umanitar al conflictelor armate*, Asociația Română de Drept Umanitar, Casa de editură și presă „Șansa”, București, 1993, p. 88, titlul acestui instrument juridic este **Convenție cu privire la interzicerea perfecționării, producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) sau a toxinelor și asupra distrugerii lor**.

În culegerea prof. univ. dr. Adrian Năstase, *Documente fundamentale ale dreptului internațional contemporan și ale relațiilor internaționale vol 1b*, A.R.E.D., R.A. „Monitorul Oficial”, București 1997, p. 399, în denumirea **Convenției asupra interzicerii, perfecționării, producerii și stocării armelor bacteriologice (biologice) și toxice și asupra distrugerii lor** s-a strecurat o regretabilă eroare, în loc de **toxine**, făcându-se referire la **toxice**, noțiune total diferită.

Diferențele de denumiri se datorează, în primul rând, diferențelor dintre versiunile engleză și franceză ale Convenției, care au fost folosite pentru traducere;

(2). să distrugă, cât mai curând posibil, dar nu mai târziu de 9 luni de la intrarea în vigoare a Convenției sau să convertească pentru scopuri pașnice toți agenții biologici, toxinele, toate armele, echipamentul și mijloacele de transport la țintă aflate în posesia sau sub jurisdicția sau controlul statului parte respectiv;

(3). să nu transfere nimănui, direct sau indirect sau să nu ajute, să nu încurajeze sau să nu incite, în nici un mod, alt stat, grup de state sau organizații internaționale să producă sau să dobândească în orice alt mod, agenți biologici, toxine, arme, echipament sau mijloace de transport la țintă;

(4) să adopte, în conformitate cu procedurile sale constituționale, toate măsurile necesare pentru interzicerea și prevenirea încălcării obligațiilor de la punctul (1).

De asemenea, statele părți se obligă să se consulte și să colaboreze în rezolvarea problemelor care pot să apară în legătură cu îndeplinirea prevederilor Convenției, să acorde ajutor, la cerere, oricărui stat parte, dacă Consiliul de Securitate decide că acesta a fost expus unui pericol ca urmare a violării Convenției.

Convenția obligă statele părți să faciliteze schimbul de echipamente, materiale, informații științifice și tehnologice cu privire la folosirea în scopuri pașnice a agenților biologici și a toxinelor. Statele sunt chemate să coopereze la perfecționarea și aplicarea descoperirilor științifice în domeniul bacteriologiei (biologiei), pentru prevenirea maladiilor sau pentru alte scopuri pașnice.

Convenția are o durată nelimitată. Ea nu conține prevederi referitoare la verificarea aplicării sale.

În articolul XII se prevede ca la 5 ani de la intrarea în vigoare și, în continuare, la același interval, să se desfășoare conferințe ale statelor părți pentru examinarea eficienței Convenției.

10.3. APLICARE

Cu toată importanța sa, fiind primul instrument juridic internațional care interzice o întregă categorie de arme de distrugere în masă, Convenția prezintă și o mare slăbiciune: prevederile privind măsurile de încredere dintre statele părți, precum cele privind verificarea sunt total insuficiente⁹⁹.

Încă de la cea de de-a doua Conferință de examinare, desfășurată în septembrie 1986, s-a convenit stabilirea unor măsuri pentru schimburi de date în scopul creșterii încrederii între statele părți și al colaborării în domeniul biotehnologiei¹⁰⁰.

A treia conferință de examinare, desfășurată în 1991, a stabilit constituirea unui grup de experți și oameni de știință, care să identifice posibile măsuri de verifi-

⁹⁹ *Buletinul Oficial al R.S. România* nr. 51 din 7 iulie 1979; * Martin Schütz, Heiner Staub, *Prospects for the Effective Implementation of the Biological and the Chemical Weapons Conventions*, AC-Laboratorium Speiz, Elveția, 1999, p. 19 – 21, 24 – 27;

¹⁰⁰ Tibor Toth (președintele Grupului special de la Geneva pentru elaborarea Protocolului), *Intervenție la sesiunea Comitetului I (Dezarmare și Securitate Internațională) al O.N.U. din 22 octombrie 1999*, The CBW Conventions Bulletin nr. 46, decembrie 1999, p. 1 –3;

care a respectării Convenției, denumit VEREX. Acest grup, după patru reuniuni desfășurate în perioada 1992 – 1993, a reușit să identifice și să propună un pachet de 21 măsuri de verificare, menite să contribuie la creșterea eficienței Convenției¹⁰¹.

Pe baza concluziilor raportului VEREX, o conferință specială a statelor părți pentru examinarea măsurilor de verificare, desfășurată în septembrie 1994, a stabilit constituirea unui Grup special, deschis participării tuturor statelor părți. Acesta a primit mandatul de a negocia măsurile de verificare necesare înțării Convenției, care să fie concretizate într-un instrument juridic obligatoriu, sub forma unui protocol.

Grupul special și-a început activitatea la Geneva, în ianuarie 1995, parcurgând până în prezent trei etape.

Din ianuarie 1995, până la mijlocul anului 1997, activitatea grupului special a avut un caracter preliminar, fiind direcționată pe analiza raportului VEREX și identificarea elementelor Protocolului.

Sesiunea de lucru a Grupului special, din iulie – august 1997, a marcat începutul etapei a II-a, elaborându-se așa numitul „text evolutiv” al proiectului de Protocol. Au fost introduse noi concepte, căutându-se formulări care să satisfacă cerințele tuturor statelor părți. Aceasta s-a concretizat în formulări alternative, marcate între paranteze pătrate. La sfârșitul etapei a II-a, care a coincis cu finele anului 1998, textul evolutiv conținea 3200 perechi paranteze pătrate.

În ultima etapă a negocierilor din Grupul special, începută în ianuarie 1999, s-au făcut progrese considerabile pentru finalizarea proiectului Protocolului. A fost redus numărul formulărilor alternative și al repetărilor din text, rezultând o mai mare coerență a acestuia. S-a progresat și în concretizarea unor probleme controversate, precum definițiile sau vizitele în cadrul sistemului de verificare.

La sfârșitul anului 1999, mai erau unele probleme de rezolvat, peste care s-a trecut în sesiunile anterioare, precum:

- definirea unor termeni de bază și a așa numitelor „criterii obiective”;
- concordanța dintre scopul declarațiilor și vizitele de verificare;
- procedurile de investigare a cazurilor de încălcare a Convenției și luarea deciziei în aceste situații;
- aranjamentele de control al transferurilor de materiale ce intră sub incidența Convenției.

Soluționarea chestiunilor rămase în suspensie este de natură politică, existând posibilitatea finalizării Protocolului în scurt timp.

La cea de-a IV-a Conferință de examinare, desfășurată în 1996, s-a solicitat finalizarea lucrărilor Grupului special înainte de deschiderea celei de-a V-a Conferință de examinare, prevăzută a se desfășura în anul 2001.

Ar trebui parcurși, în continuare, următorii pași: finalizarea proiectului Protocolului de către Grupul special; adoptarea acestuia de către o conferință specială a statelor părți; convocarea unei conferințe de semnare a Protocolului.

¹⁰¹ Adrian Năstase, *Documente fundamentale ale dreptului internațional contemporan și ale relațiilor internaționale vol 1b*, A.R.E.D., R.A. „Monitorul Oficial”, București 1997, p. 401;

România a participat la negocierea textului Convenției în Conferința pentru Dezarmare de la Geneva, precum și la negocierea, în Grupul de lucru, a Protocolului de întărire a Convenției, acest proces fiind suspendat *sine die* în anul 2001. De asemenea, țara noastră respectă prevederile Convenției. *Menționăm, totuși, că până în prezent, nu a fost adoptată o lege internă de aplicare, așa cum s-a procedat în cazul Convenției privind interzicerea armelor chimice. Considerăm oportun ca, odată cu ratificarea Protocolului de întărire a Convenției, să se adopte și legea internă de aplicare.*

11. CONVENȚIA PRIVIND INTERZICEREA DEZVOLTĂRII, PRODUCERII, STOCĂRII ȘI FOLOSIRII ARMELOR CHIMICE ȘI DISTRUGEREA ACESTORA (CWC¹⁰²)

Convenția privind interzicerea armelor chimice este apreciată ca un prim instrument juridic, cu vocație universală, care vizează eliminarea unei întregi categorii de arme de distrugere în masă, *sub un strict control internațional*, constituind un real progres pentru securitatea regională și globală.

11.1. SCURT ISTORIC

Limitele Protocolului de la Geneva din 1925 au determinat comunitatea internațională să susțină încheierea unor tratate care să excludă posibilitatea războiului chimic sau biologic, Protocolul interzicând doar folosirea în război a armelor chimice și a mijloacelor bacteriologice de luptă.

S-a dovedit clar că activitățile de dezvoltare, producere, dobândire și stocare de arme chimice, neinterzise prin Protocol, constituie o permanentă amenințare și tentație de folosire în conflicte armate, cu influențe negative în desfășurarea acestora. Singura modalitate de excludere a războiului chimic este interzicerea acestor activități și distrugerea stocurilor existente de arme chimice.

Ca prime acțiuni putem nota întocmirea, la cererea Adunării Generale O.N.U., de către un grup de experți, a raportului intitulat „*Armele chimice și bacteriologice (biologice) și efectele posibilei lor folosiri*” (iunie 1969), precum și raportul promovat de Organizația Mondială a Sănătății „*Aspecte medicale ale armelor chimice și biologice*” (1970).

Prezentând efectele armelor chimice, ca și a celor biologice și argumentând necesitatea interzicerii acestora, cele două rapoarte au avut un rol important pentru pregătirea începerii negocierilor de dezarmare în domeniile respective. Și astfel, problematica interzicerii armelor chimice și biologice a fost inclusă pe ordinea de zi a Conferinței pentru Dezarmare de la Geneva.

Negocierile privind interzicerea armelor chimice au început în 1972, când, în cadrul Conferinței pentru Dezarmare de la Geneva, a fost constituit Comitetul special asupra armelor chimice. La negocieri au participat reprezentanți ai 40 de state, membre ale Conferinței, între care și România, precum și ai unor state cu statut de observator.

În contextul tensiunii dintre cele două blocuri militare, negocierile s-au derulat greoi, cu acuze reciproce de cele două părți privind pregătirea războiului chimic și amplexarea stocurilor deținute de S.U.A. și U.R.S.S. Negocierile purta-

¹⁰² Chemical Weapons Convention – Convenția privind interzicerea armelor chimice;

te până în 1979 au avut un caracter mai mult general, putând fi caracterizate drept discuții exploratorii.

Un prim proiect de convenție, similar *Convenției privind interzicerea armelor biologice*, a fost propus în 1972 de către delegațiile unui grup de țări est-europene. Au urmat alte propuneri, care au adus noi contribuții.

Începând din 1980, în activitatea Comitetului special privind armele chimice și a celor trei grupuri de lucru din componența sa, a fost luat în considerare „textul evolutiv” al proiectului Convenției, care cuprindea prevederile convenite și care se completa cu rezultatele negocierilor de la sfârșitul fiecăreia dintre cele două sesiuni anuale ale Conferinței pentru Dezarmare.

În 1984, S.U.A. au prezentat un proiect de convenție, în care au încorporat multe din aspectele discutate și convenite. Cu toate acestea, negocierile au evoluat anevoie, dezvoltările textului evolutiv fiind minore.

După 1987, negocierile din Comitetul special au continuat cu intensitate, cele 40 de delegații membre și altele, cu statut de observator, făcând eforturi pentru convenirea tuturor aspectelor politice și tehnice deosebit de complexe. Între acestea: procedeu de inspecție la cerere, cu o puternică funcție de descurajare a menținerii sau proliferării armelor chimice; ritmul de distrugere echilibrată a stocurilor existente; regimurile unor substanțe pentru a preveni folosirea lor în scopurile armelor chimice, fără însă a stânjeni utilizarea acestora în activități neinterzise, etc.

În paralel cu negocierile multilaterale din Conferința pentru Dezarmare, în diferite etape (1978 – 1980 și 1986 – 1991) s-au desfășurat și negocieri bilaterale sovieto-americane, ce au abordat și lămurit unele probleme care, prezentate Comitetului special privind armele chimice, au facilitat includerea acestora în textul evolutiv al Convenției.

Un episod important pentru obținerea de progrese substanțiale în negocierea textului Convenției l-a constituit prezentarea, în noiembrie 1989, a informațiilor asupra stocurilor sovietice de arme chimice la poligonul militar de la Șichany. Această acțiune, precum și acceptarea de către diplomația sovietică a procedurii inspecției la cerere, a reprezentat o deschidere cu influențe benefice însemnate.

Un alt moment remarcabil pentru atmosfera favorabilă încheierii Convenției l-a constituit Conferința internațională de la Paris, din 7-11 ianuarie 1989, convocată de Franța în calitate de depozitar al Protocolului de la Geneva din 1925. Cele 149 state participante au reafirmat actualitatea Protocolului din 1925 și angajamentul de sporire a eforturilor în vederea definitivării textului Convenției. Cu ocazia conferinței, încă 12 state au declarat că vor adera la Protocolul de la Geneva din 1925.

Textul „*Convenției privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora*” a fost finalizat și adoptat de Conferința pentru Dezarmare de la Geneva la 3 septembrie 1992.

Pin rezoluția nr. 47/39 din 16 decembrie 1992¹⁰³, Adunarea Generală a O.N.U. a cerut Secretarului General, ca depozitar al Convenției să o deschidă pen-

¹⁰³ ***, *OPCW: The Legal Texts* – T.M.C., Asser Press, The Hague, 1999, p. 521 – 522;

tru semnare la 13 ianuarie 1993 la Paris și a chemat toate statele să o semneze și să întreprindă demersurile conforme prevederilor lor constituționale pentru a deveni state părți. De asemenea, rezoluția a chemat toate statele pentru aplicarea efectivă a acestui acord multilateral de dezarmare, global, complet și verificabil.

Conferința statelor semnatare ale Convenției, desfășurată cu ocazia ceremoniei de semnare, la Paris, la 13 – 15 ianuarie 1993, a adoptat o rezoluție prin care se stabilește constituirea Comisiei Pregătitoare a Organizației pentru Interzicerea Armelor Chimice. Aceasta și-a început activitatea la Haga în februarie 1993. Obiectivul Comisiei Pregătitoare a fost elaborarea procedurilor necesare pentru aplicarea efectivă a Convenției. Ea și-a desfășurat activitatea, cu participarea statelor semnatare, până la data intrării în vigoare a Convenției, 29 aprilie 1997, când a luat ființă *Organizația pentru Interzicerea Armelor Chimice (O.I.A.C.)*.

România a semnat Convenția în prima zi de la deschiderea spre semnare (13 ianuarie 1993) și a ratificat-o la 9 decembrie 1994 prin Legea nr. 125/1994¹⁰⁴.

A depus, la Secretarul General al O.N.U. instrumentele de ratificare la 15 februarie 1995¹⁰⁵.

11.2. PRINCIPALE PREVEDERI

Convenția cuprinde un preambul, 24 articole și 3 anexe.

În preambul se reafirmă dezideratul dezarmării generale și complete, sub control internațional strict și eficace, inclusiv al interzicerii și eliminării tuturor tipurilor de arme de distrugere în masă. Convenția este considerată o etapă necesară și un progres efectiv în această direcție.

Reamintind că Adunarea Generală a O.N.U. a condamnat în repetate rânduri acțiunile contrare principiilor și obiectivelor Protocolului de la Geneva din 1925, se reafirmă aceste principii și obiective, apreciindu-se că, prin aplicarea prevederilor Convenției sunt completate obligațiile asumate prin Protocol.

De asemenea, Convenția reafirmă principiile, obiectivele și obligațiile asumate prin *Convenția privind interzicerea armelor biologice*.

În preambul se recunoaște interzicerea, cuprinsă în acordurile și principiile de drept internațional în materie, privind utilizarea erbicidelor ca metodă de război.

¹⁰⁴ Monitorul Oficial al României, nr. 356 din 22 decembrie 1994; * Textul în limba română al Convenției este publicat în Monitorul Oficial al României nr. 356 și anexele în nr. 356 bis din 22 decembrie 1994;

¹⁰⁵ ***, *Etat des accords multilatéraux en matière de désarmement et de contrôle des armements*, Nation Unies, New York, 1998, p. 140;

11.2.1. Obligații

Articolul I (obligații generale) precizează obiectivul de bază al Convenției, care este interzicerea generală a tuturor armelor chimice. Convenția interzice atât folosirea acestor arme, cât și dezvoltarea, producerea, dobândirea, stocarea și transferarea lor. De asemenea, Convenția prevede obligațiile statelor de a distruge armele chimice proprii aflate pe teritoriul lor, pe cele abandonate pe teritoriul altor state, cât și instalațiile de producere a armelor chimice. În plus, statele se angajează să nu utilizeze substanțele destinate combaterii dezordinilor publice ca mijloace de război.

11.2.2. Alte prevederi

În articolul II (definiții și criterii) sunt definite armele chimice, precum și alte noțiuni cu care operează Convenția.

Convenția definește *armele chimice* prin următoarele trei elemente, luate fiecare în parte sau împreună:

(1) *substanțe chimice toxice și precursorii lor*, cu excepția celor destinate unor scopuri neinterzise, atât timp cât tipurile și cantitățile sunt conforme cu aceste scopuri;

(2) *muniții și dispozitive* concepute special pentru a provoca moartea sau alte vătămări, prin acțiunea toxică a substanțelor chimice toxice (definite în primul element), care ar fi puse în libertate ca urmare a folosirii unor asemenea muniții și dispozitive;

(3) *orice echipament conceput special* pentru a fi utilizat în legătură directă cu folosirea munițiilor și dispozitivelor (definite la al doilea element).

Prin *substanță chimică toxică* se înțelege orice substanță care, prin acțiunea sa chimică asupra proceselor biologice, poate cauza moartea, incapacitatea temporară sau vătămări permanente la om sau animale, indiferent de originea sa sau de metoda de producere și indiferent dacă se obține în instalații, în muniții binare sau în altă parte.

Precursor înseamnă orice reactant chimic care participă, în orice fază, la producerea, prin orice metode, a unei substanțe chimice toxice, inclusiv orice component de bază al unui sistem chimic binar sau multicomponent.

De subliniat că, substanțele chimice și precursorii nu sunt considerate arme chimice dacă sunt destinate unor scopuri neinterzise și dacă tipurile și cantitățile sunt conforme cu asemenea scopuri.

Articolul III al Convenției prevede *declarațiile* pe care trebuie să le facă fiecare stat în termen de 30 de zile de la intrarea în vigoare a acesteia și apoi anual, cu privire atât la activitățile desfășurate în anul precedent, cât și la cele preconizate pentru anul următor. Între declarațiile inițiale se numără cele referitoare la deținerea sau nedeținerea de arme chimice și de instalații de producere a

acestora, la instalațiile de producere a substanțelor chimice din liste, la substanțele chimice deținute pentru combaterea dezordinilor publice.

Articolele IV și V cuprind dispoziții detaliate și riguroase referitoare la *distrugerea armelor chimice*, respectiv a *instalațiilor de producere* a acestora într-un interval de 10 ani, sub un regim sistematic de verificare prin inspecții la fața locului și supraveghere cu aparatură.

Articolul VI se referă la *activitățile neinterzise prin Convenție*. Pentru a preveni folosirea unor substanțe în scopurile armelor chimice, fără însă a stănjeni utilizarea acestora în activități neinterzise, Convenția stabilește un regim global de supraveghere internațională.

Substanțele chimice cuprinse în prevederile Convenției se întind de la agenții chimici de luptă propriu-ziși, la precursorii cheie (pentru faza finală de obținere) și la precursorii din faze anterioare. În funcție de nivelul de risc pentru producerea armelor chimice și de măsura în care au utilizări industriale și comerciale legitime, aceste substanțe chimice sunt cuprinse în cele trei liste din prima anexă la Convenție.

Substanțele din fiecare listă sunt supuse unor regimuri diferite privind declararea datelor și inspecțiile, astfel structurate încât compușii cei mai relevanți pentru producerea armelor chimice să fie supuși celor mai stricte controale.

Convenția prevede, de asemenea, declararea capacităților care produc, peste anumite limite, așa-numitele *substanțe organice definite* (toate substanțele organice cu excepția hidrocarburilor și a explozivilor), considerându-se că instalațiile respective ar putea fi utilizate pentru fabricare agenților chimici de luptă sau a precursorilor acestora.

Deci, un număr important de producători chimici, ca și de utilizatori ai produselor chimice, sunt puși în fața obligațiilor de a face declarații și de a primi inspecții.

În articolul VII (măsuri naționale de aplicare) se prevede ca fiecare stat parte să întreprindă măsurile necesare pentru a se achita de obligațiile ce-i revin, să desemneze o *autoritate națională* care să asigure aplicarea prevederilor Convenției pe plan național și să asigure o legătură eficace cu organizația internațională (O.I.A.C.) și cu alte state membre ale acesteia.

În țara noastră, autoritatea națională, în conformitate cu art. 4 din Legea nr. 56/1997, este Agenția Națională de Control al Exporturilor Strategice și al Interzicerii Armelor Chimice, organ de specialitate al Guvernului României.

Articolul IX (consultări, cooperare și constatarea faptelor). Pentru lămurirea situațiilor considerate ambigue sau îngrijorătoare în legătură cu respectarea Convenției, acesta prevede consultări între statele părți. În cazul în care suspiciunile nu pot fi înlăturate pe bază bilaterală, orice stat parte poate solicita o *inspecție la cerere* la orice instalație sau amplasament aparținând unui alt stat parte. Inspecția la cerere debutează într-un interval de timp foarte scurt după anunțarea statului respectiv și se efectuează de către o echipă de inspectori in-

ternaționali ai O.I.A.C., care trebuie să respecte un număr de condiții în scopul protejării intereselor statului parte inspectat.

Procedul inspecției la cerere are o funcție de descurajare puternică asupra menținerii sau proliferării armelor chimice și asigură, totodată, prevenirea unor inspecții cu caracter inutil, abuziv sau birocratic.

Articolul IX al Convenției subliniază că *„prevederile acesteia vor fi aplicate de o manieră care să evite împiedicarea [...] cooperării internaționale în domeniul activităților pentru scopuri neinterzise prin Convenție, inclusiv schimbul internațional de substanțe chimice și echipament pentru fabricarea, producerea sau folosirea substanțelor chimice în scopuri neinterzise”*.

De asemenea, se precizează că *„statele părți se vor angaja să faciliteze și vor avea dreptul să participe la schimbul cel mai complet posibil de substanțe și nu vor menține între ele nici o restricție [...] care ar putea restrânge sau împiedica comerțul [...] în domeniul chimiei, în scopuri neinterzise”*.

În articolul X (asistența și protecția împotriva armelor chimice), Convenția conține prevederi referitoare la asistența și protecția contra armelor chimice, care se acordă statelor părți prin intermediul O.I.A.C., în cazul folosirii sau amenințării cu folosirea armelor chimice, reprezentând reale garanții de securitate față de aceste pericole.

Articolul XI (dezvoltarea economică și tehnologică). Sistemul Convenției de interzicere a armelor chimice este de natură să promoveze comerțul internațional, dezvoltarea tehnologică și cooperarea economică în sfera industriei chimice. Statele părți se angajează să nu aplice între ele restricții în acest domeniu.

În articolul XII, Convenția cuprinde măsuri de redresare a situațiilor de încălcare și măsuri de garantare a respectării prevederilor sale. Aceste dispoziții constituie principala garanție pentru protejarea statelor părți față de orice violare a Convenției. O.I.A.C. poate cere unui stat parte să ia măsuri pentru redresarea unei situații de încălcare a Convenției și poate să-i aplice sancțiuni dacă acesta nu se conformează. În situații de risc grav, O.I.A.C. poate sesiza Consiliul de Securitate și Adunarea Generală ale O.N.U.

Celelalte 12 articole ale Convenției se referă la relațiile acesteia cu alte acorduri internaționale, reglementarea disputelor, amendamente, durata de valabilitate nelimitată și dreptul de retragere, statutul anexelor, semnarea și ratificarea, aderarea, depozitarul (Secretarul General O.N.U.) și textele autentice.

Anexa privind substanțele cuprinde cele trei liste de substanțe toxice și precursori.

Anexa privind aplicarea și verificarea cuprinde dispoziții detaliate privind modalitatea întocmirii și transmiterii declarațiilor, precum și modul de desfășurare a inspecțiilor la fața locului.

Anexa privind confidențialitatea cuprinde prevederi referitoare la protecția informațiilor confidențiale conținute în declarațiile statelor sau obținute cu ocazia inspecției la fața locului¹⁰⁶.

¹⁰⁶ Marius Petrescu, Ștefan Dogaru, Vladimir Boboc, Horia Dogaru, *Managementul și protecția informațiilor în sistemul Convenției privind interzicerea armelor chimice*, Editura Institutului Național de Informații, București, 1999, p. 37 – 92;

11.2.3. Organizația pentru Interzicerea Armelor Chimice

Pentru realizarea obiectivelor și scopurilor și pentru asigurarea aplicării prevederilor sale, Convenția a stabilit înființarea Organizației pentru Interzicerea Armelor Chimice (O.I.A.C.), cu sediul la Haga (Regatul Olandei) și având ca membri toate statele părți.

Aceasta este mandată să asigure să nu se producă arme chimice pe teritoriul vreunui stat parte și să supravegheze distrugerea capacităților existente din domeniul armelor chimice.

Organizația este compusă din trei organe: Conferința Statelor Părți, Consiliul Executiv și Secretariatul Tehnic, activitatea sa fiind asistată de alte organe subsidiare: Comisia plenară, Comisia de verificare a împuternicirilor, Comisia privind confidențialitatea, Consiliul științific consultativ, Consiliul consultativ asupra problemelor administrative și financiare.

Conferința Statelor Părți este organul principal al Organizației pentru Interzicerea Armelor Chimice, fiind primul responsabil pentru aplicarea și promovarea Convenției. Ea este constituită din reprezentanții tuturor statelor părți (însoțiți de supleanți și consilieri). Își desfășoară activitatea în sesiuni ordinare, de regulă anual și în sesiuni extraordinare, atunci când ea consideră necesar, la cererea Consiliului Executiv sau a o treime din membrii săi.

Consiliul Executiv, așa cu arată și numele, este organul executiv al Organizației pentru Interzicerea Armelor Chimice.

Este compus din 41 membri, aleși pe termen de câte doi ani, reprezentând cele 5 grupuri regionale existente: Africa (9), Asia (9), Europa de Est (5), America Latină și zona Caraibelor (7), Europa Occidentală și alte state (10). Încă un loc este ocupat, prin rotație, de state din grupurile Asia, respectiv America Latină și zona Caraibelor.

Pentru a se asigura rotația anuală a jumătate din numărul membrilor Consiliului Executiv, la prima alegere (mai 1997), un număr de 20 membri, respectându-se proporțiile stabilite între grupurile regionale, au fost aleși pe o perioadă de numai un an.

Consiliul Executiv se întrunește în sesiuni ordinare de 4 - 6 ori pe an și, în sesiuni extraordinare, ori de câte ori este nevoie.

El răspunde în fața Conferinței Statelor Părți și, în afara împuternicirilor și funcțiilor atribuite prin Convenție, acționează în conformitate cu recomandările, deciziile și directivele acesteia, asigurând aplicarea lor continuă.

Secretariatul Tehnic este responsabil de îndeplinirea, zi de zi, a aplicării Convenției și a sarcinilor O.I.A.C., sprijinind Conferința Statelor Părți și Consiliul Executiv în exercitarea funcțiilor lor. De asemenea, el răspunde de aplicarea măsurilor de verificare stabilite de Convenție.

Secretariatul Tehnic centralizează și verifică informațiile furnizate de statele părți în declarațiile inițiale și cele anuale.

El este compus dintr-un director general, ales de Conferința Statelor Părți la recomandarea Consiliului Executiv pe o perioadă de 4 ani, din inspectori, funcționari și alt personal. În total, el cuprinde 530 de posturi, din care 207 inspectori și asistenți de inspecție.

3. APLICARE

Convenția privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora a fost deschisă spre semnare la Paris, la 13 ianuarie 1993, fiind semnată de 130 de state, între care și România.

În articolul XXI al Convenției se precizează că aceasta intră în vigoare la 180 de zile după data depunerii, la Secretarul General al O.N.U., a celui de-al 65-lea instrument de ratificare.

Depunerea instrumentelor de ratificare a demarat chiar în ianuarie 1993, desfășurându-se la început în ritm lent, în funcție și de prevederile constituționale specifice diferitelor state apoi, de la mijlocul anului 1994 într-un ritm mai rapid.

Cel de-al 65-lea instrument de ratificare a fost depus la Secretarul General O.N.U. la 31 octombrie 1996, ceea ce a determinat intrarea în vigoare a Convenției la 29 aprilie 1997.

Până în primăvara anului 2000, Convenția a fost ratificată de 135 de state, care au devenit state părți, alte 36 de state semnatare urmând să o ratifice. Este evidentă tendința spre universalitate a Convenției privind interzicerea armelor chimice, cel mai important instrument juridic internațional din domeniul controlului armamentelor și dezarmării.

Trebuie precizat că prevederile Convenției „penalizează” țările care nu au aderat la aceasta, prin împiedicarea accesului acestora la anumite substanțe chimice controlate de mecanismul Convenției. Deoarece aceste substanțe chimice, care pot fi utilizate pentru realizarea de arme chimice, au întrebuițări multiple în industria chimică și în alte domenii, statele rămase în afara Convenției vor fi stimulate, atât politic cât și economic, să adere la aceasta.

Aplicarea în țara noastră a Convenției a necesitat, în primul rând, asigurarea unui cadru legislativ adecvat. Respectarea obligațiilor și exercitarea drepturilor ce revin României, în calitate de stat parte la Convenție au fost posibile numai prin reglementarea pe plan intern a obligațiilor și drepturilor ce revin persoanelor fizice și juridice, inclusiv autorităților publice care desfășoară activități în domenii care fac obiectul tratatului¹⁰⁷.

Legea, care transpune la nivel național prevederile Convenției și stabilește sancțiuni pentru fapte care contravin acestora, a fost adoptată de Parlamentul României la 24 martie 1997. Intitulată „*Lege pentru aplicarea prevederilor*

¹⁰⁷ Ștefan Dogaru, Horia Dogaru, *op. cit.*, p. 21; * Horia Dogaru, *Eliminarea armelor chimice – de la deziderat la realitate*, Revista Română de Drept Umanitar, nr. 3 (27)/1999, p. 28;

Convenției privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora”, aceasta poartă numărul 56 din 15 aprilie 1997¹⁰⁸.

Legea stabilește, în conformitate cu prevederile Convenției, activitățile interzise oricăror persoane fizice sau juridice aflate pe teritoriul României, inclusiv autorități publice. Se precizează că aceleași interdicții se aplică și persoanelor fizice române aflate în afara teritoriului național, în concordanță cu normele de drept internațional.

¹⁰⁸ Monitorul Oficial al României, nr. 67 din 17 aprilie 1997;

12. TRATATELE ASUPRA REDUCERII ARSENALELOR STRATEGICE¹⁰⁹ START – 1, START – 2 ȘI ”NEW START”¹¹⁰

Tratatul START – 1 a fost semnat la Moscova, la 31 iulie 1991, de către președinții S.U.A. și U.R.S.S.

La 23 mai 1992, la Lisabona, trei foste republici sovietice¹¹¹ deținătoare de arsenale nucleare, rămase în posesia lor în urma dezmembrării U.R.S.S., au semnat alături de Rusia un protocol anexat textului Tratatului, cu privire la accesul la START – 1.

Tratatul a intrat în vigoare în decembrie 1994, după o perioadă de incertitudine privind viitorul său și perspectiva *Tratatului START – 2*.

Obiectivul său este limitarea și reducerea arsenalelor strategice ofensive ale celor două puteri nucleare. Protocolul de la Lisabona, din mai 1992, a prevăzut dezafectarea arsenalelor nucleare ale celor trei țări, restituirea acestora Rusiei și aderarea lor la *Tratatul de neproliferare a armelor nucleare (NPT)* ca state nedeținătoare de arme nucleare. Ultimele încărcături nucleare au fost restituite de Ucraina în aprilie 1995.

Eficiența *Tratatului START – 1* este dovedită de faptul că, în perioada 1990 – 1996, numărul încărcăturilor nucleare ale statelor părți a fost redus de la 80.000 la 40.000.

Intrarea în vigoare a *Tratatului START – 1* a constituit o condiție pentru finalizarea și intrarea în vigoare a *Tratatului START – 2*.

Tratatul START – 2 a fost semnat de S.U.A. și Federația Rusă la 3 ianuarie 1993 și a prevăzut eliminarea lansatoarelor de rachete cu încărcături nucleare multiple¹¹², precum și limitarea forțelor strategice nucleare de ambele părți¹¹³. Astfel, Rusia ar urma să rămână în anul 2003 cu 3500 încărcături nucleare iar S.U.A. cu 3000, față de circa 10.000 fiecare, înainte de începerea negocierilor.

La 10 mai 1995, președinții S.U.A. și Rusiei au semnat o declarație comună asupra transparenței și ireversibilității procesului de reducere a arsenalelor nucleare, incluzând măsuri specifice de transparență, precum schimbul regulat de informații detaliate asupra stocurilor de arme și materiale nucleare sau supravegherea reciprocă a silozurilor cu încărcături nucleare. Măsurile cuprinse

¹⁰⁹ ***, *Strategic Arms Reduction Treaties (START – I & II)*, <http://www.europarl.eu.int>;

¹¹⁰ **Strategic Arms Reduction Treaty**;

¹¹¹ Belarus, Kazahstan și Ucraina;

¹¹² Rachetele rusești SS – 18 și SS – 24 cu un total de 3.520 încărcături nucleare și rachetele americane MX – Peacekeeper și Minuteman cu un număr de 2.000 încărcături nucleare;

¹¹³ Ambele părți reduc câte 1.450 încărcături nucleare dispuse pe submarine din cele 2696 câte deținea Rusia și 3.840 S.U.A. în 1992;

în această declarație au fost concretizate în înțelegeri adiționale acordurilor tehnice de aplicare a Tratatului.

Senatul american a ratificat *Tratatul START – 2* la 26 ianuarie 1996, cu formularea unor clauze privind garanții referitoare la structura producției de arme nucleare.

Duma Federației Ruse a ratificat *Tratatul START – 2* la 14 aprilie 2000. Legea de ratificare, prevede însă posibilitatea încălcării Tratatului „în cazurile de forță majoră, în funcție de interesele și suveranitatea națională”, și anume:

- încălcarea de către S.U.A. a clauzelor *Tratatului START – 2*, susceptibilă a crea o amenințare pentru securitatea națională a Rusiei;
- retragerea S.U.A. din *Tratatul ABM* privind sistemele de rachete antibalistice¹¹⁴;
- încălcarea de către S.U.A. a *Tratatului ABM* și a acordurilor aferente acestuia;
- o amenințare periculoasă pentru securitatea națională prin dezvoltarea armamentelor strategice ofensive; chiar dacă acestea nu fac obiectul *Tratatului START – 2*.

De subliniat că, după intrarea în vigoare a *Tratatului START – 2*, în procesul de dezafectare a arsenalelor nucleare, S.U.A. acordă asistență tehnică și financiară Rusiei pentru îndeplinirea obligațiilor din Tratat.

Ratificarea de către Federația Rusă a *Tratatului START – 2* deblochează negocierile în vederea convenirii și semnării *Tratatului START – 3*, fiind apreciată, de către mediile politice, ca „sfârșitul oficial al războiului rece”.

În prezent, în urma tensiunilor la nivel global dintre S.U.A. și Federația Rusă tratatul și-a încetat efectele. În viitorul apropiat este puțin probabil să fie repus în vigoare în special pe fondul conflictului militar din Ucraina care pune pe poziții contrare principalii actori ai acestuia, precum și pe principalul susținător al Ucrainei, respectiv S.U.A.

TRATATUL ”NEW START”

Structura tratatului:

Tratatul dintre Statele Unite ale Americii și Federația Rusă privind măsurile pentru reducerea și limitarea în continuare a armelor strategice ofensive, cunoscut și sub numele de Noul Tratat START, consolidează securitatea națională a SUA prin impunerea unor limite verificabile asupra tuturor armelor nucleare cu rază de acțiune intercontinentală desfășurate de Rusia. Statele Unite ale Americii și Federația Rusă au convenit să prelungească valabilitatea tratatului până la data de 4 februarie 2026.

¹¹⁴ *Tratatul asupra limitării sistemelor de rachete antibalistice – ABM (Antiballistic Missile)* a fost semnat de U.R.S.S. și S.U.A. la 26 mai 1972, a intrat în vigoare în octombrie 1972 și a fost amendat printr-un protocol în 1974.

În esență, *Tratatul ABM* obligă cele două părți să nu realizeze un sistem național de rachete antibalistice și să limiteze dezvoltarea și amplasarea de rachete defensive (antirachetă).

Limitele ofensive strategice:

Noul Tratat START a intrat în vigoare la data de 5 februarie 2011. În temeiul tratatului, Statele Unite ale Americii și Federația Rusă au avut la dispoziție șapte ani pentru a respecta limitele centrale ale tratatului privind armele strategice ofensive (până la 5 februarie 2018) și sunt apoi obligate să mențină aceste limite atât timp cât tratatul rămâne în vigoare.

Limitele agregate

Atât Statele Unite ale Americii, cât și Federația Rusă au respectat limitele centrale ale Noului Tratat START până la data de 5 februarie 2018 și de atunci au rămas la aceste limite sau sub ele. Aceste limite sunt:

- 700 rachete balistice intercontinentale (ICBM), rachete balistice lansate de pe submarine (SLBM) și a desfășurat bombardiere grele echipate cu armament nuclear;

- 1.550 de focoase nucleare pe rachete ICBM desfășurate, rachete SLBM desfășurate și bombardiere grele desfășurate echipate pentru armament nuclear (fiecare astfel de bombardier greu este considerat ca un focos nuclear pentru această limită);

- 800 de lansatoare de ICBM desfășurate și nedepasate, lansatoare de SLBM și bombardiere grele echipate pentru armament nuclear.

Noul START limitează toate armele nucleare cu rază de acțiune intercontinentală desfășurate de Rusia, inclusiv fiecare focos nuclear rusesc care este încărcat pe o rachetă balistică cu rază de acțiune intercontinentală care poate ajunge în Statele Unite ale Americii în aproximativ 30 de minute. De asemenea, acesta limitează Avangard și Sarmat, cele două dintre noile arme nucleare cu rază lungă de acțiune ale Federației Ruse, cele mai disponibile din punct de vedere operațional, care pot ajunge în Statele Unite ale Americii. Prelungirea Noului START asigură că există limite verificabile asupra principalelor arme nucleare rusești care pot atinge teritoriul SUA pentru următorii cinci ani. La cel mai recent schimb de date, la 1 septembrie 2020, Federația Rusă a declarat 1.447 de focoase strategice desfășurate. Federația Rusă are capacitatea de a desfășura mult mai mult de 1.550 de focoase pe rachetele sale ICBM și SLBM modernizate, precum și pe bombardierele grele, dar este constrânsă să facă acest lucru de Noul START.

Structura forțelor:

Fiecare parte are flexibilitatea de a determina singură structura forțelor sale, sub rezerva limitelor centrale. Noul Tratat START oferă Statelor Unite ale Americii flexibilitatea de a desfășura și de a menține forțele nucleare strategice americane într-un mod care să servească cel mai bine interesele de securitate națională ale SUA.

Verificare și transparență:

Tratatul conține proceduri detaliate pentru punerea în aplicare și verificarea limitelor centrale privind armele strategice ofensive (discutate mai sus) și a tuturor obligațiilor din tratat. Aceste proceduri reglementează conversia și eliminarea ar-

melor strategice ofensive, crearea și funcționarea unei baze de date cu informații prevăzute în tratat, măsuri de transparență, un angajament de a nu interfera cu mijloacele tehnice naționale de verificare, schimbul de informații telemetrice, desfășurarea activităților de inspecție la fața locului și funcționarea Comisiei consultative bilaterale (BCC).

Măsuri	Descriere
<p>Inspecții la fața locului</p>	<p>Tratatul prevede 18 inspecții la fața locului pe an pentru echipele de inspecție americane și rusești: Inspecțiile de tip unu se concentrează pe siturile cu sisteme strategice desfășurate și nedeplasate (până la 10 pe an), iar inspecțiile de tip doi se concentrează pe siturile care au doar sisteme strategice nedeplasate (până la 8 pe an). Activitățile de inspecție permise includ confirmarea numărului de vehicule de reintrare de pe o ICBM sau SLBM desfășurată pentru fiecare inspecție de tip 1, numărarea armelor nucleare aflate la bordul sau atașate la bombardierele grele desfășurate, numărarea numărului de ICBM și SLBM nedistribuite, confirmarea faptului că transformările sau eliminările sistemelor de armament sunt efectuate în modul propus și confirmarea eliminărilor de instalații.</p>
<p>Ogive încărcate pe vehicule purtătoare strategice specifice</p>	<p>În timpul inspecțiilor bazelor/instalațiilor de arme strategice desfășurate, fiecare parte trebuie să comunice câte focoaase se află pe fiecare vehicul de livrare aflat în baza inspectată, iar țara care efectuează inspecția are dreptul de a inspecta încărcarea unui vehicul de livrare (ales de țara care efectuează inspecția) pentru a confirma că declarația este exactă.</p>

<p>Schimburile semestriale de date</p>	<p>Fiecare țară furnizează celeilalte o declarație privind vectorii, lansatoarele și focoasele sale strategice desfășurate, inclusiv: o defalcare a numărului de focoase desfășurate pe cele trei tipuri de vectoare; o defalcare a numărului de vectoare strategice și de focoase desfășurate în fiecare bază declarată. O cantitate substanțială de informații este, de asemenea, furnizată în perioadele dintre schimburile bianuale, prin intermediul notificărilor impuse prin tratat (a se vedea mai jos).</p>
<p>Informații telemetrice</p>	<p>Pentru a spori transparența, părțile fac schimb anual de informații telemetrice, pe bază de paritate, pentru până la cinci lansări de ICBM și SLBM pe an. Aceste măsurători ale diferiților parametri tehnici sunt efectuate pentru a monitoriza performanța rachetelor în timpul testelor de zbor ICBM și SLBM.</p>
<p>Notificări privind vehiculele de livrare strategică și lansatoarele</p>	<p>Tratatul prevede notificări permanente cu privire la statutul (de exemplu, desfășurat/ne desfășurat), precum și la baza sau la atribuirea instalațiilor tuturor vectorilor și lansatoarelor strategice. Nu sunt necesare notificări pentru dispersarea ICBM-urilor mobile și a patrulelor submarinelor cu rachete balistice (SSBN).</p>
<p>Noi tipuri, noi variante și noi tipuri de sisteme de răspundere în temeiul tratatului</p>	<p>Declararea și expunerea noilor tipuri și a noilor variante de sisteme răspunzătoare pentru tratate care intră în serviciu. Sistemul ar face apoi obiectul declarațiilor de date, notificărilor și inspecțiilor în temeiul tratatului. De asemenea, tratatul</p>

	<p>oferă ambelor părți posibilitatea de a ridica noi tipuri de arme strategice ofensive în cadrul BCC și de a solicita includerea acestora în cadrul No-ului START.</p>
<p>Comisia consultativă bilaterală</p>	<p>Tratatul instituie CBC ca organism de conformitate și de punere în aplicare care se reunește cel puțin de două ori pe an, cu excepția cazului în care se convine altfel. (Notă: din cauza COVID, părțile nu au convocat nicio reuniune a CBC în 2020, dar au continuat discuțiile privind chestiunile legate de CBC pe canale diplomatice). Întrebările privind conformitatea sau punerea în aplicare pot fi ridicate de oricare dintre părți în cadrul BCC.</p>
<p>Lansări de rachete balistice</p>	<p>Tratatul prevede notificări prealabile lansării de rachete balistice responsabile în temeiul tratatului (acest lucru este, de asemenea, în conformitate cu obligațiile ambelor părți în temeiul Acordului de notificare a lansării rachetelor balistice din 1988).</p>
<p>Neinterferența cu mijloacele tehnice naționale (NTM)</p>	<p>Tratatul permite utilizarea mijloacelor tehnice naționale de verificare (de exemplu, sateliții) într-un mod compatibil cu dreptul internațional și conține dispoziții explicite care interzic interferențele cu NTM și utilizarea măsurilor de disimulare care pot împiedica monitorizarea de către NTM.</p>

Identificatori unici	Fiecărui ICBM, SLBM și bombardier greu i se atribuie un identificator unic, care este inclus în notificările aplicabile și care poate fi confirmat în timpul inspecțiilor.
----------------------	--

Dispozițiile de verificare ale Noului Tratat START permit Statelor Unite ale Americii să evalueze respectarea tratatului de către Rusia și ne oferă o oportunitate în ceea ce privește cunoașterea forțelor și operațiunile nucleare cu rază de acțiune intercontinentală ale Rusiei. Fără măsurile de verificare ale Noului Tratat START, ar exista o scădere a cunoștințelor SUA cu privire la forțele nucleare rusești.

Schimburi de date și notificări:

Părțile fac schimb de date privind numărul, locația și caracteristicile tehnice ale sistemelor și instalațiilor de armament care fac obiectul tratatului și își transmit reciproc notificări și actualizări periodice. Aceste notificări generează o perspectivă unică asupra forțelor nucleare ale Federației Ruse, care altfel nu ar fi disponibilă. În lipsa tratatului, Statele Unite ale Americii ar fi mai puțin conștiente și ar avea mai puține informații fiabile despre ICBM-urile, SLBM-urile și bombardierele grele ale Federației Ruse.

Informații schimbate în temeiul noului tratat START

<i>Tipul informațiilor</i>	<i>New START</i>
Noi rachete care intră în dotarea forțelor armate	Fiecare parte oferă un preaviz de 48 de ore înainte ca o ICBM cu combustibil solid să părăsească o instalație de producție.
Locația de amplasare a rachetelor care fac obiectul tratatului	Fiecare parte notifică baza sau instalația sa asociată

Schimbare de statut pentru rachete	Fiecare parte transmite o notificare atunci când rachetele sunt sau nu sunt desfășurate și trimise la instalațiile declarate.
Notificarea prealabilă a exercițiilor strategice majore	Fiecare parte transmite o notificare cu cel puțin două săptămâni înainte de un exercițiu strategic major care implică bombardiere grele și o notifică din nou în termen de două zile de la încheierea exercițiului.
Eliminare și conversie	Notificarea eliminării sistemelor răspunzătoare în temeiul tratatului sau conversia la statutul de sisteme nenucleare sau neresponsabile. De exemplu: îndepărtarea combustibilului de la ICBM-uri și lăsarea sistemului eliminat la vederea NTM timp de 60 de zile.

Implementarea:

Informațiile furnizate prin punerea în aplicare a tratatului contribuie la reducerea riscului de surpriză strategică, de neîncredere și de erori de calcul care pot rezulta din secretizarea excesivă sau din decizii bazate pe cele mai pesimiste ipoteze. De la intrarea în vigoare a Noului Tratat START, începând cu 1 februarie 2023, cele două părți au desfășurat:

- 328 de inspecții la fața locului;
- 25 272 de notificări schimbate;
- 19 reuniuni ale Comisiei consultative bilaterale;
- 42 de schimburi bianuale de date privind armele strategice ofensive care fac obiectul tratatului.

13. UN PROIECT DE CONVENȚIE REFERITOR LA PREVENIREA ȘI SANȚIONAREA INFRAȚIUNILOR PRIVIND ARMELE BIOLOGICE ȘI CHIMICE

Așa cum am prezentat anterior, în dreptul internațional sunt în vigoare, în momentul de față, trei acte juridice care interzic armele biologice și chimice, și anume:

(a) *Protocolul privind interzicerea folosirii în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare și a mijloacelor bacteriologice de luptă*, semnat la Geneva la 17 iunie 1925 (vezi capitolul 9);

(b) *Convenția cu privire la interzicerea perfecționării, producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și la distrugerea lor*, semnată la Londra, Moscova și Washington la 10 aprilie 1972 (vezi capitolul 10);

(c) *Convenția privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora*, deschisă spre semnare la Paris, la 13 ianuarie 1993 (vezi capitolul 11)¹¹⁵.

Protocolul de la Geneva a interzis doar folosirea în război a armelor biologice și chimice. Dezvoltarea, producerea și stocarea acestor arme au rămas în afara interdicției, ceea ce a permis realizarea, în anumite perioade, a unor importante arsenale de atac biologic și chimic, reprezentând o tentație, dar și un pericol de utilizare a lor.

Cele două convenții prevăd interzicerea dezvoltării, producerii și stocării armelor biologice, respectiv chimice și distrugerea, într-un interval de timp precizat, a stocurilor existente. În plus, Convenția privind armele chimice reiterează interzicerea folosirii acestor arme.

Aceste convenții vizează, în primul rând, acțiunea statelor. Responsabilitatea individuală, în cazul încălcării respectivelor norme juridice internaționale, este tratată într-o măsură limitată.

Astfel, *Convenția privind armele biologice* prevede la articolul IV: „Fiecare stat parte la prezenta convenție va adopta, în conformitate cu procedurile sale constituționale, toate măsurile necesare pentru interzicerea și prevenirea perfecționării producerii, stocării, dobândirii sau deținerii agenților, toxinelor, armelor, echipamentului și mijloacelor de transport la țintă specificate la articolul I al convenției, pe teritoriul acestui stat, sub jurisdicția sau controlul său în orice altă parte.”

De asemenea, *Convenția privind armele chimice* în articolul VII, intitulat *Măsuri naționale de aplicare* prevede:

¹¹⁵ Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 356 – 356 bis din 22 decembrie 1994;

„1. Fiecare stat parte, în conformitate cu procedurile sale constituționale, va adopta măsurile necesare pentru a îndeplini obligațiile care îi revin prin prezenta convenție. În special:

(a) va interzice persoanelor fizice și juridice, în orice loc de pe teritoriul său sau în oricare alt loc de sub jurisdicția sa, recunoscută de dreptul internațional, să desfășoare orice activitate interzisă unui stat parte prin prezenta convenție, inclusiv promulgarea unei legislații penale referitoare la o asemenea activitate;

(b) nu va permite, în nici un loc de sub controlul său, nici o activitate interzisă unui stat parte prin prezenta convenție;

(c) va aplica legislația penală promulgată conform subparagrafului (a), la orice activitate interzisă unui stat parte prin prezenta convenție, desfășurată în orice loc de persoane fizice, având naționalitatea sa, în conformitate cu dreptul internațional.

2. Fiecare stat parte va coopera cu alte state părți și va acorda o formă adecvată de asistență juridică pentru a facilita aplicarea obligațiilor în conformitate cu paragraful 1.”

În țara noastră, *Legea pentru aplicarea prevederilor Convenției privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora*, nr. 56 din 16 aprilie 1997¹¹⁶ transpune interdicțiile prevăzute în articolul 1 al Convenției la persoanele fizice și juridice aflate pe teritoriul României, inclusiv la autoritățile publice, precum și la persoanele fizice române aflate în afara teritoriului național, în conformitate cu dreptul internațional. De asemenea, legea definește infracțiunile privind armele chimice și stabilește pedepse corespunzătoare, ce merg până la închisoare de la 15 la 25 ani sau chiar detențiune pe viață.

În afara prevederilor menționate, cele două convenții nu definesc încălcarea interdicțiilor, formulate în primul articol al fiecăreia, drept infracțiuni internaționale. Prin urmare, statele părți nu sunt determinate să prevadă în legislația lor interzicerea acestor acte indiferent de locul în care ele se săvârșesc sau de naționalitatea infractorului. De asemenea, cele două convenții nu conțin prevederi referitoare la extrădarea făptuitorilor.

Nici prevederile aplicabile armelor biologice sau chimice din *Convenția pentru interzicerea atacurilor teroriste cu bombe*¹¹⁷ deschisă spre semnare în ianuarie 1998 și din *Statutul Curții Penale Internaționale*¹¹⁸, semnat la Roma în iulie 1998, nu acoperă aceste goluri. De altfel, documentele juridice internaționale menționate se limitează la actele privind folosirea armelor biologice și chimice, fără extindere la cele privind dezvoltarea, producerea și stocarea arme-

¹¹⁶ Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 67 din 17 aprilie 1997;

¹¹⁷ În Revista Română de Drept Umanitar nr. 2 (20)/1998 p. 32 – 37;

¹¹⁸ Nicolae Uscoi, Gabriel Oprea, *Considerații privind Statutul Curții Penale Internaționale*, în Revista Română de Drept Umanitar nr. 5 – 6 (23 – 24)/1998, p. 28 – 35;

lor respective. În plus, *Convenția pentru interzicerea atacurilor teroriste cu bombe* nu se aplică acțiunilor forțelor armate și nici actelor interne.

Față de aceste considerente, Matthew Meselson și Julian Perry Robinson, directori ai Programului Harvard – Sussex asupra armelor biologice și chimice¹¹⁹ consideră necesar un nou tratat, care să definească în mod specific actele referitoare la armele biologice și chimice, în categoria infracțiunii internaționale¹²⁰, așa cum sunt considerate pirateria sau deturnarea avioanelor.

Tratatele care definesc infracțiunile internaționale se bazează pe conceptul că anumite infracțiuni sunt deosebit de periculoase, amenințând comunitatea internațională, prezentul și viitorul generațiilor și că toate statele au dreptul și obligația de a le combate. Aceste tratate obligă statele să întreprindă anchete judiciare sau să extrădeze infractorii sau presupușii infractori existenți pe teritoriul lor.

Efectele întreprinderii celor două tipuri de arme de distrugere în masă, biologice și chimice, determină încadrarea actelor respective, a celor vizând dezvoltarea, producerea și stocarea acestor arme, ca infracțiuni internaționale.

Matthew Meselson și Julian Perry Robinson, cu concursul unor reputați specialiști în drept internațional¹²¹ au elaborat un proiect de convenție. Aceasta, consideră infracțiune pentru orice persoană, chiar cu poziție oficială, dispunerea directă sau tacită, participarea sau acordarea de asistență substanțială în dezvoltarea, producerea, achiziționarea, deținerea, transferul folosirea armelor biologice sau chimice, amenințarea cu folosirea acestor arme, precum și realizarea de instalații destinate producerii lor. Orice persoană care comite oriunde, oricare din aceste acte interzise este pasibilă de a fi reținută, cercetată și sancționată ori extrădată, dacă se află pe teritoriul sau în altă parte sub jurisdicția oricărui stat parte la convenția propusă.

Similar altor instrumente juridice internaționale care sancționează infracțiunile internaționale¹²², convenția propusă prevede **obligațiile** fiecărui stat parte:

- de a adopta legi cu privire la infracțiunile specificate, aplicabile tuturor persoanelor de pe teritoriul său, indiferent de locul unde acestea au fost comise și de cetățenia infractorului;
- de a cerceta sau de a extrăda orice asemenea infractor aflat pe teritoriul său sau în orice alt loc aflat sub jurisdicția sa;

¹¹⁹ The C.B.W. Convention Bulletin, nr. 42, Decembrie 1998, p. 1 – 5;

¹²⁰ Vasile Crețu, *Drept internațional penal*, Editura Tempus, București, 1996, p. 139 – 146, 190 – 194; Marțian I. Nicu, *Drept internațional public*, Editura Servosat, Arad, 1997, p. 134 – 165;

¹²¹ James Crawford de la Universitatea Cambridge, John Dugard de la Universitatea Leiden, Philip Heymann de la Universitatea Harvard;

¹²² *Convenția pentru reprimarea capturii ilicite de aeronave*, Haga – 1970; *Convenția pentru reprimarea actelor ilicite îndreptate împotriva securității aviației civile*, Montreal – 1971; *Convenția cu privire la prevenirea și reprimarea infracțiunilor contra persoanelor care se bucură de o protecție internațională, inclusiv agenți diplomatici*, New York – 1973; *Convenția contra luării de ostatici*, New York – 1979; *Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante*, New York – 1984; *Convenția pentru reprimarea actelor ilicite împotriva siguranței navigației maritime*, Roma – 1988 etc.;

- de a coopera cu alte state și de a acorda asistență juridică în investigația sau judecarea infractorilor.

Autorii propun și o modalitate de adoptare a convenției. Un grup de state, care își însușesc proiectul de convenție, să îl prezinte Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite. După analizarea și convenirea unui text negociat în cadrul Comitetului Juridic și apoi, după adoptarea recomandării Adunării Generale, convenția poate fi deschisă spre semnare și ratificare, ceea ce va determina intrarea sa în vigoare.

Se consideră că adoptarea unei convenții în genul celei propuse de Programul Harvard – Sussex va consolida interzicerea armelor biologice și chimice. Aplicarea dreptului internațional penal în actele ce implică aceste arme de distrugere în masă va descuraja potențialii infractori și va facilita cooperarea internațională în eliminarea activităților interzise.

14. CONSIDERAȚIUNI GENERALE

În practica relațiilor internaționale, statele au creat prin tratate internaționale, pe teritorii aflate sub suveranitatea lor sau situate dincolo de suveranitatea națională, unele zone cu regimuri juridice speciale (fără arme nucleare, fără arme de distrugere în masă, demilitarizate).

Unele dintre aceste zone cuprind spații terestre, maritime și aeriene aflate sub suveranitatea statelor, spații maritime cu regim special, altele cuprind spații situate dincolo de jurisdicția națională, având caracter internațional, precum Antarctica și spațiul extraatmosferic.

Zonele fără arme nucleare, numite și zone libere de arme nucleare sau zone denuclearizate¹²³ reprezintă o instituție relativ nouă în dreptul internațional, concretizând hotărârea unor state de a interzice existența, experimentarea și folosirea armelor nucleare în regiunile respective.

Regimul zonelor fără arme nucleare este aplicabil unor teritorii mai întinse, cuprinzând, total sau parțial, teritoriile mai multor state sau chiar continente întregi.

Denuclearizarea constituie, de fapt, o dezarmare limitată la o anumite categorie de arme de distrugere în masă, armele nucleare, care reprezintă amenințarea cea mai mare pentru viitorul omenirii.

Stabilirea zonelor denuclearizate în diferite regiuni ale lumii a fost considerată ca o măsură importantă, care poate contribui în modul cel mai eficient la limitarea armelor nucleare, la implementarea *Tratatului cu privire la neproliferarea armelor nucleare*.

Tratatul asupra Antarcticii, semnat la Washington la 1 decembrie 1959, a instituit pentru prima oară în practica internațională o zonă cu statut de totală denuclearizare și demilitarizare, inclusiv fără arme de distrugere în masă.

Tratatul pentru interzicerea armelor nucleare în America Latină și Caraibe, numit și *Tratatul de la Tlatelolco*, semnat în februarie 1967 a pus în evidență faptul că o cale deosebit de eficientă pentru dezarmarea nucleară globală o reprezintă crearea de zone libere de arme nucleare în tot mai multe regiuni ale Globului.

Adunarea Generală a O.N.U., începând din 1978, a consacrat acest concept: „Procesul creării unor asemenea zone în diferite părți ale lumii ar trebui încurajat, având drept obiectiv final o lume lipsită complet de arme nucleare. În procesul creării acestor zone ar trebui să se țină seama de particularitățile fiecărei regiuni”¹²⁴.

Ideea zonelor fără arme nucleare s-a extins, fiind consfințită prin tratate sau rezoluții ale Adunării Generale a O.N.U.: denuclearizarea Pacificului de

¹²³ Denumirea de *zone denuclearizate*, deși mai des folosită, este mai puțin corectă, presupunând că zonele respective au deținut arme nucleare și că acestea au fost eliminate.

¹²⁴ Documentul final al celei de a X-a Sesiuni Speciale a Adunării Generale a O.N.U. consacrată Dezarmării, adoptat la 30 iunie 1978 – Adrian Năstase, *op. cit.*, p. 768 – 769;

Sud (Tratatul de la Rarotonga – august 1985), Africii (Tratatul de la Pelindaba – iunie 1995), Asiei de Sud – Est (Tratatul de la Bangkok – decembrie 1995), Orientului Mijlociu (Rezoluția nr. 3263 din 9 decembrie 1974), Asiei de Sud (Rezoluția nr. 3265B din 9 decembrie 1974), Atlanticului de Sud (Rezoluția nr. 49/84 din 15 decembrie 1994).

Dintre zonele fără arme nucleare definite doar prin rezoluții ale Adunării Generale, în cadrul Comitetului I (Dezarmare și Securitate Internațională) se preconizează încheierea de tratate care să vizeze Orientul Mijlociu și Asia de Sud. De asemenea, se apreciază posibil un tratat de denuclearizare a Europei Centrale.

Regimul juridic internațional al zonelor fără arme nucleare se instituie pe bază de tratate internaționale, prin două modalități:

- încheierea unor tratate speciale, care reglementează statutul zonelor respective, ca lipsite de arme nucleare;
- includerea regimului de interdicere a armelor nucleare în cuprinsul unor tratate care stabilesc regimul juridic general al unor teritorii.

Pe baza practicii de până acum, reputații profesori Dumitra Popescu și Adrian Năstase¹²⁵ sintetizează principiile în materie:

Principii privind zona fără arme nucleare:

- obligațiile prin stabilirea zonei libere de arme nucleare pot fi asumate atât de grupuri restrânse, cât și de grupuri mari de state;
- inițiativa creării zonei libere de arme nucleare trebuie să aparțină statelor din regiune;
- participarea statelor la zona liberă de arme nucleare se face pe bază voluntară;
- aranjamentele referitoare la zonele fără arme nucleare trebuie să asigure inexistența acestor arme în zonă.

Obligațiile statelor cuprinse în zona fără arme nucleare:

- să nu experimenteze, să nu dezvolte, să nu producă, să nu posede arme nucleare, direct sau indirect;
- să nu achiziționeze sau să primească sub orice formă, arme nucleare;
- să interzică și să prevină experimentarea, instalarea, amplasarea și stocarea de arme nucleare aflate sub controlul statelor din afara zonei;
- să nu admită transportul și tranzitul armelor nucleare prin zonă;
- să interzică și să prevină depozitarea deșeurilor radioactive în zonă.

Obligațiile menționate nu pot fi interpretate ca limitând dreptul statelor din zonă de a folosi energia nucleară în scopuri pașnice, în condiții de siguranță nucleară.

Principii aplicabile statelor posesoare de arme nucleare:

¹²⁵ Dumitra Popescu, Adrian Năstase, *Drept internațional public*, Casa de editură și presă „Șansa”, București, 1997, p. 179 – 180;

Aceste state, care se află în afara zonei, trebuie să se angajeze să respecte și să garanteze statutul de zonă fără arme nucleare, având următoarele obligații:

- interzicerea folosirii sau amenințării cu folosirea armelor nucleare împotriva statelor din zonă;
- interzicerea instalării, amplasării sau stocării armelor nucleare în zonă; dacă au fost instalate sau amplasate, obligația retragerii lor;
- dacă posedă baze militare în zonă, să dea asigurări și să probeze că acestea nu dețin arme nucleare;
- interzicerea de a furniza statelor din zonă orice fel de ajutor pentru dezvoltarea, fabricarea sau achiziționarea de arme nucleare.

Unele zone fără arme nucleare au instituit, prin tratatele respective, organizații ale statelor membre, care asigură aplicarea și verificarea respectării prevederilor sale. Spre exemplu, Tratatul de la Tlatelolco, care instituie zonă liberă de arme nucleare în America Latină și Caraibe a înființat Agenția pentru Interzicerea Armelor Nucleare în America Latină (OPANAL).

Statutul de zonă fără arme nucleare impune instituirea unui sistem internațional de supraveghere și control, care se realizează atât de către organizațiile speciale ale zonelor respective, cât și prin aplicarea garanțiilor asupra tuturor activităților nucleare de către Agenția Internațională pentru Energie Atomică.

Principiul utilizării în scopuri pașnice a spațiului extraatmosferic, inclusiv a Lunii și a celorlalte corpuri cerești a fost consacrat în dreptul internațional prin *Tratatul asupra principiilor ce guvernează activitățile statelor în explorarea și folosirea spațiului extraatmosferic, incluzând Luna și celelalte corpuri cerești*. Acesta obligă statele părți de a nu amplasa pe orbită nici un obiect purtător de *arme nucleare sau de orice alt tip de arme de distrugere în masă* și de a nu instala astfel de arme pe corpurile cerești, de a nu amenaja baze și instalații militare, precum și de a nu executa manevre militare.

De asemenea, un alt instrument internațional care elimină armele nucleare, ca și alte tipuri de arme de distrugere în masă de pe o porțiune importantă a suprafeței Globului și anume, fundul mărilor și oceanelor, o reprezintă *Tratatul cu privire la interzicerea amplasării de arme nucleare ca și alte arme de distrugere în masă pe fundul mărilor și al oceanelor și în subsolul lor*.

Realizarea de instrumente juridice internaționale care să excludă armele nucleare, ca și alte arme de distrugere în masă, din diferite zone ale Globului, fără a reprezenta un scop final al procesului de dezarmare, constituie pași importanți pentru realizarea, în perspectivă, a dezarmării generale și complete.

15. TRATATUL CU PRIVIRE LA PRINCIPIILE CARE GUVERNEAZĂ ACTIVITATEA STATELOR ÎN EXPLORA- REA ȘI FOLOSIREA SPAȚIULUI EXTRAATMOSFERIC, INCLUSIV LUNA ȘI CELELALTE CORPURI CEREȘTI (OUTER SPACE TREATY)¹²⁶

15.1. SCURT ISTORIC

Proiectul Tratatului a fost elaborat în cadrul Comitetului O.N.U. pentru folosirea în scopuri pașnice a spațiului extraatmosferic și adoptat de către Adunarea Generală a O.N.U. la 11 decembrie 1966¹²⁷. A fost deschis pentru semnare la Londra, Moscova și Washington la 27 ianuarie 1967.

Principiile cuprinse în Tratat reflectă, în general, tendința de dezvoltare progresivă a dreptului internațional contemporan. În acest sens, el constituie o etapă importantă în elaborarea și codificarea dreptului internațional cosmic.

Prevederile sale, referitoare la interzicerea plasării pe orbită în jurul Pământului a oricărui obiect purtând arme nucleare sau alte tipuri de arme de distrugere în masă, instalării sau experimentării unor asemenea arme pe corpuri cerești, au făcut ca Tratatul să fie inclus în categoria actelor juridice internaționale din domeniul controlului armamentelor și dezarmării¹²⁸.

A intrat în vigoare la 10 octombrie 1967, odată cu depunerea instrumentelor de ratificare, conform prevederilor articolului XIV, de către cinci state, inclusiv cele trei deponitoare, Marea Britanie, Statele Unite ale Americii și Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice (astăzi, Federația Rusă).

România a semnat Tratatul în cele trei capitale, în prima zi de la deschiderea spre semnare (27 ianuarie 1967), l-a ratificat prin Decretul nr. 74 din 2 februarie 1968¹²⁹ și a depus instrumentele de ratificare la 9 aprilie 1968¹³⁰.

¹²⁶ Tratatul privind spațiul extraatmosferic;

¹²⁷ Rezoluția nr. 2222 (XXI) din 11 decembrie 1966;

¹²⁸ ***, *Inventory of International Nonproliferation Organizations and Regimes*, Monterey Institute of International Studies, Monterey, S.U.A., 1997; * ***, *Etat des accords multilatéraux en matière de désarmement et de contrôle des armements*, Nation Unies, New York, 1998;

¹²⁹ Buletinul Oficial al R. S. România, nr. 10 din 2 februarie 1968;

¹³⁰ ***, *Etat des accords multilatéraux en matière de désarmement et de contrôle des armements*, Nation Unies, New York, 1998, p. 41;

15.2. PRINCIPALE PREVEDERI

Tratatul cuprinde un preambul și 17 articole.

În preambul se subliniază interesul întregii omeniri pentru progresul explorării și folosirii spațiului extraatmosferic în scopuri pașnice și se menționează rezoluțiile Adunării Generale a O.N.U. asupra materiei. Între acestea, Rezoluția, nr. 1884 (XVIII) din 17 octombrie 1963, care cheamă statele să se abțină să plaseze pe orbită în jurul Pământului orice obiecte purtătoare de arme nucleare sau orice alte feluri de arme de distrugere în masă sau să instaleze asemenea arme pe corpuri cerești.

Spațiul extraatmosferic, inclusiv Luna și celelalte corpuri cerești, poate fi explorat și folosit liber de către toate statele, fără nici o discriminare, în conformitate cu dreptul internațional, spre binele și în interesul tuturor țărilor, indiferent de gradul dezvoltării lor economice și științifice.

Spațiul extraatmosferic, inclusiv Luna și celelalte corpuri cerești, nu este susceptibil de a apropiatiune națională proclamarea suveranității, prin folosință sau ocupație, sau orice alt mijloc.

Obligațiile referitoare la armele de distrugere în masă sunt stipulate în articolul IV:

- neplasarea pe orbită, în jurul Pământului a nici unui obiect purtător de arme nucleare sau de orice alte feluri de arme de distrugere în masă, neinstalarea de asemenea arme pe corpurile cerești, neplasarea de astfel de arme în spațiul extraatmosferic în orice alt mod;

- interzicerea stabilirii de baze, instalații și fortificații militare, experimentării oricărui tip de arme și efectuării de manevre militare pe corpurile cerești. Nu este interzisă folosirea personalului militar pentru cercetări științifice sau pentru orice alte scopuri pașnice.

Alte prevederi. Statul parte la Tratat, în al cărui registru este înscris un obiect lansat în spațiul extraatmosferic, păstrează jurisdicția și controlul asupra obiectului și personalului atât timp cât acesta este în spațiul extraatmosferic sau pe un corp ceresc.

În explorarea și folosirea spațiului extraatmosferic, inclusiv Luna și celelalte corpuri cerești, statele părți își vor desfășura toate activitățile în acest spațiu, ținând seama de interesele corespunzătoare ale tuturor celorlalte state părți.

Sunt stipulate prevederi referitoare la promovarea cooperării internaționale în explorarea și folosirea pașnică a spațiului extraatmosferic.

Amendamentele la Tratat pot fi propuse de orice stat parte. Acestea vor intra în vigoare, pentru fiecare stat parte care acceptă amendamentele, după acceptarea lor de către majoritatea statelor părți și ulterior, pentru fiecare dintre celelalte state părți, la data la care acesta acceptă amendamentele.

Retragerea din Tratat a unui stat parte poate fi notificată numai după cel puțin un an de la intrarea sa în vigoare și devine efectivă după un an de la primirea notificării de către guvernele depozitare.

15.3. APLICARE

Tratatul nu prevede desfășurarea unor conferințe de examinare a eficienței sale.

Nu au fost semnalate situații care să fie considerate încălcări ale Tratatului.

16. TRATATUL CU PRIVIRE LA INTERZICEREA AMPLASĂRII DE ARME NUCLEARE ȘI ALTE ARME DE DISTRUGERE ÎN MASĂ PE FUNDUL MĂRILOR ȘI OCEANELOR ȘI ÎN SUBSOLUL LOR (SEABED TREATY¹³¹)

16.1. SCURT ISTORIC

În cadrul măsurilor de reducere a cursei înarmărilor și de dezarmare, comunitatea internațională a dorit să prevină extinderea acestei curse pe teritoriile submarine și în subsolul lor. În acest sens, la 18 decembrie 1967, Adunarea Generală a O.N.U. a hotărât crearea unui comitet special, care să studieze metodele de folosire a fundului mărilor și oceanelor în scopuri pașnice, conform Cartei Națiunilor Unite și să elaboreze proiectul unui instrument juridic internațional.

Pornind de la *Convenția de la Geneva privind marea teritorială și zona contiguă* din 1958, Comitetul Special a purtat intense negocieri, timp de peste doi ani, reușind să elaboreze proiectul Tratatului.

Acesta a fost adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. la 7 decembrie 1970¹³².

Textele autentice ale Tratatului, în limbile chineză, engleză, franceză, rusă și spaniolă au fost depuse guvernelor depozitare, ale Marii Britanii, Statele Unite ale Americii și Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste.

Tratatul a fost **deschis pentru semnare** la Londra, Moscova și Washington la **11 februarie 1971** și a **intrat în vigoare la 18 mai 1972**¹³³. În prezent sunt 119 state părți¹³⁴.

România a semnat Tratatul, în cele trei capitale, la 11 februarie 1971 și l-a ratificat prin Decretul nr. 141 din 19 aprilie 1972¹³⁵. A depus instrumentele de ratificare la 10 iulie 1972¹³⁶.

¹³¹ Tratatul privind fundul mărilor;

¹³² Rezoluția nr. 2260 (XXV) din 7 decembrie 1970;

¹³³ ***, *Etat des accords multilatéraux en matière de désarmement et de contrôle des armements*, Nation Unies, New York, 1998, p. 113;

¹³⁴ ***, *Inventory of International Nonproliferation Organizations and Regimes*, Monterey Institute of International Studies, Monterey, S.U.A., 1997, p. 36;

¹³⁵ Buletinul Oficial al R. S. România nr. 48 din 8 mai 1972.

¹³⁶ ***, *Etat des accords multilatéraux en matière de désarmement et de contrôle des armements*, Nation Unies, New York, 1998, p. 110;

16.2. PRINCIPALE PREVEDERI

Tratatul cuprinde un preambul și 11 articole.

În preambul se reafirmă interesul comun al omenirii în progresul explorării și folosirii în scopuri pașnice a fundului mărilor și oceanelor și, în acest sens, se consideră că prevenirea cursei înarmărilor în acest mediu servește cauzei păcii mondiale, reduce tensiunea internațională și întărește relațiile de prietenie dintre state.

Se reafirmă că Tratatul, care constituie un pas în direcția unui acord de dezarmare generală și completă, sub un control internațional strict și eficace, promovează scopurile și principiile Cartei Națiunilor Unite de o manieră compatibilă cu principiile dreptului internațional, fără a aduce atingere libertății mării libere.

Obligațiile stipulate în articolul I sunt:

- interzicerea instalării sau amplasării pe fundul mărilor sau al oceanelor sau în subsolul lor, dincolo de limita exterioară a zonei fundului mărilor¹³⁷ de arme nucleare sau orice alte tipuri de arme de distrugere în masă, precum și structuri, instalații de lansare sau orice alte tipuri de instalații destinate, în mod special, stocării, experimentării sau folosirii unor asemenea arme. Interdicția nu se aplică fundului mărilor situat sub apele teritoriale ale statului suveran;
- interdicția de a ajuta, încuraja sau incita vreun alt stat să întreprindă sau să participe la activitățile interzise prin Tratat.

Alte prevederi. Fiecare stat parte are dreptul să verifice, prin observare, activitățile altor state părți pe fundul mărilor și oceanelor și în subsolul lor, cu condiția ca această observare să nu stânjenească asemenea activități. Dacă după această observare persistă îndoieli întemeiate privind respectarea Tratatului, sunt prevăzute consultări între cele două state în scopul eliminării îndoielilor.

Articolul III prevede, în continuare, proceduri de consultare și de verificare pentru înlăturarea îndoielilor și, în final, sesizarea Consiliului de Securitate, care poate întreprinde măsuri conforme Cartei O.N.U. Operațiunile de verificare nu trebuie să împiedice activitățile altor state părți, urmând a fi executate în conformitate cu drepturile cunoscute de relațiile internaționale.

Amendamentele la Tratat pot fi propuse de orice stat parte. Ele intră în vigoare, pentru fiecare stat parte care acceptă aceste amendamente, după acceptarea lor de către majoritatea statelor părți la Tratat și apoi, pentru orice stat parte, la data acceptării de către acesta.

La cinci ani de la intrarea în vigoare este prevăzut a se desfășura la Geneva o conferință a statelor părți, de examinare a modului de îndeplinire a prevederilor Tratatului și în care să se stabilească oportunitatea desfășurării ulterioare a unor alte conferințe de examinare.

¹³⁷ 12 mile, conform *Convenției asupra mării teritoriale și a zonei contigue*, semnată la Geneva la 29 aprilie 1958;

Orice stat parte, în exercitarea suveranității sale naționale, se poate retrage din tratat, dacă hotărăște că evenimente extraordinare legate de conținutul Tratatului au pus în pericol interesele sale supreme. Retragerea trebuie notificată, cu trei luni înainte, tuturor statelor părți și Consiliului de Securitate.

Tratatul intră în vigoare după ratificarea sa de către 12 state între care și cele trei state depozitare, Marea Britanie, Statele Unite ale Americii și Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice (astăzi, Federația Rusă).

16.3. APLICARE

Conform prevederilor articolului VII al Tratatului, între 20 iunie și 1 iulie 1977 s-a desfășurat la Geneva prima Conferință de examinare a modului de aplicare. Statele părți au concluzionat că acesta și-a dovedit eficacitatea.

Conferințele de examinare ulterioare, desfășurate în 1983, 1989 și 1996 au subliniat că Tratatul este eficient, că el reprezintă, în continuare, o măsură importantă și efectivă în domeniul controlului armamentelor și dezarmării¹³⁸.

¹³⁸ Adrian Năstase, *op. cit.*, p. 394

17. TRATATUL ASUPRA ANTARCTICII

Deși obiectivul său vizează conservarea mediului și ecosistemelor Antarcticii, Tratatul este considerat în cadrul documentelor fundamentale ale dreptului internațional din domeniul controlului armamentelor și dezarmării¹³⁹.

Aceasta deoarece obligațiile prevăzute în Tratat precizează folosirea Antarcticii numai pentru scopuri pașnice; orice măsuri de natură militară, inclusiv experiențe cu orice tipuri de arme, orice explozii nucleare și folosirea deșeurilor radioactive în Antarctica, sunt interzise.

17.1. SCURT ISTORIC

Cu ocazia Conferinței desfășurată la Washington, la 15 octombrie – 1 decembrie 1959, în cadrul Anului Geofizic Internațional (1957 – 1958), cele 12 state participante: Africa de Sud, Argentina, Australia, Belgia, Chile, Franța, Japonia, Marea Britanie, Noua Zeelandă, Norvegia, S.U.A. și U.R.S.S., de fapt, cele care desfășurau cercetări științifice pentru studierea mediului în Antarctica au negociat și încheiat acest instrument juridic internațional.

Tratatul asupra Antarcticii **a fost semnat** de cele 12 state părți originale la **1 decembrie 1959**, fiind deschis spre semnare și altor state. El **a intrat în vigoare la 23 iunie 1961**. Depozitar este Guvernul S.U.A. În prezent sunt 43 state părți.

România a aderat la Tratat prin Decretul nr. 255 din 21 iulie 1971¹⁴⁰, cu următoarea declarație: *Consiliul de Stat al R. S. România declară că prevederile articolului XIII, pct. 1 din Tratatul asupra Antarcticii nu sunt în concordanță cu principiul conform căruia tratatele multilaterale al căror obiect și scop interesează comunitatea internațională în ansamblul său trebuie să fie deschise participării universale.*”

17.2. PRINCIPALE PREVEDERI REFERITOARE LA ARMELE DE DISTRUGERE ÎN MASĂ

Interdicțiile prevăzute de Tratat, care vizează armele de distrugere în masă sunt înscrise în articolul I: „În Antarctica sunt autorizate numai activi-

¹³⁹ ***, *Etat des accords multilatéraux en matière de désarmement et de contrôle des armements*, Nation Unies, New York, 1998; * ***, *Inventory of International Nonproliferation Organizations and Regimes*, Monterey Institute of International Studies, Monterey, S.U.A., 1997; * ***, *Arms Control and Disarmament Agreements - Texts and Histories of the Negotiations*, United States Arms Control and Disarmament Agency, Washington D. C., 1990; * Adrian Năstase, *Documente fundamentale ale dreptului internațional și ale relațiilor internaționale*, vol. 1b, A.R.E.D., R.A. Monitorul Oficial, București, 1997;

¹⁴⁰ Buletinul Oficial al R. S. România, nr. 91 din 31 iulie 1971;

tățile pașnice. Sunt interzise [...] experimentările de arme de orice fel.” și în articolul V: „Orice explozie nucleară în Antarctica, precum și deversarea în această regiune a deșeurilor radioactive sunt interzise.”.

În vederea asigurării respectării Tratatului, articolul VII prevede instituirea unui sistem reciproc de control și inspecții, terestre și aeriene, prin observatori desemnați de statele părți.

17.3. APLICARE

După 1961, și în special după 1980 au fost efectuate peste 100 inspecții de către Argentina, Australia, Chile, Franța, Germania, Marea Britanie, Noua Zeelandă, Rusia, și Statele Unite¹⁴¹.

În scopul prevenirii unor activități care ar produce daune mediului sau ecosistemelor Antarcticii sau ar afecta climatul la nivel regional sau global, Tratatul a fost completat de *Convenția privind reglementarea activităților asupra resurselor minerale din antarctica* semnată în iunie 1988 la Wellington și de *Protocolul asupra mediului din zona Antarcticii*, semnat la Madrid în octombrie 1991.

¹⁴¹ ***, *Inventory of International Nonproliferation Organizations and Regimes*, Monterey Institute of International Studies, Monterey, S.U.A., 1997, p. 60;

18. TRATATUL PENTRU INTERZICEREA ARMELOR NUCLEARE ÎN AMERICA LATINĂ ȘI CARAIBE TRATATUL DE LA TLATELOLCO¹⁴²

La 14 februarie 1967 la Tlatelolco, în Mexic, 13 state¹⁴³ au semnat Tratatul care a intrat în istorie cu numele localității respective, luându-și angajamentul de a utiliza materialul și instalațiile nucleare exclusiv în scopuri pașnice, de a interzice sub ori ce formă armele nucleare pe teritoriile lor.

Obligațiile asumate prin Tratat se referă la:

- interzicerea și prevenirea testării, folosirii, prelucrării, producerii sau dobândirii pe orice cale, a oricărui fel de arme nucleare, de către părți, direct sau indirect, sau în numele altcuiva sau pe alte căi;
- interzicerea și prevenirea primirii, stocării, instalării, desfășurării sau altor forme de deținere a oricăror arme nucleare, direct sau indirect, de către părți sau în numele altcuiva sau pe alte căi;
- neangajarea în încurajarea sau autorizarea direct sau indirect sau în participarea la testarea, folosirea, prelucrarea, producerea, deținerea sau controlul oricăror arme nucleare.

Tratatul consemnează dreptul părților de a utiliza instalațiile nucleare, inclusiv de a efectua explozii cu dispozitive nucleare în scopuri pașnice. Totodată, el instituie un sistem de control privind respectarea prevederilor prin încheierea unor acorduri cu A.I.E.A. privind aplicarea garanțiilor acordate statelor părți.

Tratatul este completat de două protocoale adiționale.

Protocolul I este adresat statelor din afara zonei geografice care face obiectul Tratatului, de a se angaja să respecte prevederile acestuia pe teritoriile care le aparțin, *de jure* și *de facto* în zona de aplicare a Tratatului. Statele respective, Franța, Marea Britanie, Olanda și S.U.A. au aderat la Protocol.

Protocolul II este adresat statelor posesoare de arme nucleare și consemnează angajamentul acestora de a respecta statutul denuclearizat al zonei, de a nu contribui în nici un fel la producerea unor acte care ar constitui o violare a Tratatului, de a nu recurge la folosirea armelor nucleare sau la amenințarea cu folosirea acestora contra statelor părți. Cele 5 puteri nucleare, China, Franța,

¹⁴² Textul original în limba franceză în: Adrian Năstase, *op. cit.*, p. 714 – 732;

¹⁴³ Bolivia, Chile, Columbia, El Salvador, Ecuador, Guatemala, Haiti, Honduras, Mexic, Nicaragua (pe 15 februarie, același an), Panama, Peru, Uruguay - ***, *Inventory of International Nonproliferation Organizations and Regimes*, Monterey Institute of International Studies, Monterey, S.U.A., 1997, p. 57;

Marea Britanie, S.U.A. și U.R.S.S. (astăzi Federația Rusă) au aderat la acest Protocol.

Tratatul a instituționalizat *Agenția pentru Interzicerea Armelor Nucleare în America Latină (OPANAL)*, cu sediul în Ciudad de Mexico. Aceasta are ca obiectiv controlul îndeplinirii obligațiilor ce recurg din Tratat, organizarea consultărilor între statele membre, încheierea acordurilor cu statele membre, cu alte organizații și organisme internaționale (inclusiv A.I.E.A.).

Organul suprem al OPANAL este *Conferința Generală*, compusă din toate statele părți, care se întrunește la fiecare 2 ani.

Activitatea permanentă este desfășurată de un *Consiliu*, constituit din 5 state membre, alese pe o perioadă de 4 ani.

Secretariatul OPANAL este condus de un *Secretar General*, ales pentru o perioadă de 4 ani.

Tratatul de la Tlatelolco a avut un impact pozitiv deosebit asupra procesului de creare a zonelor fără arme nucleare în diferite părți ale lumii, asupra procesului general de dezarmare nucleară. Semnificativ este și faptul că artizanalul său, diplomatul mexican Garcia Robles a primit premiul Nobel pentru Pace.

19. TRATATUL PRIVIND DENUCLEARIZAREA PACIFICULUI DE SUD TRATATUL DE LA RAROTONGA¹⁴⁴

Tratatul a fost convenit de statele Forumului Pacificului de Sud, având 16 membri: Australia, Cook (insulele), Fiji, Kiribati, Micronezia (Federația), Marshall (insulele), Nauru, Niue, Noua Zeelandă, Palau, Papua Noua Guinee, Samoa de Vest, Solomon (insulele), Tuvalu și Vanuatu și șapte parteneri de dialog: Canada, China, Coreea (de Sud), Franța, Japonia, Marea Britanie, Uniunea Europeană.

A fost semnat la 6 august 1985 la Rarotonga, în insulele Cook, și a intrat în vigoare la 11 decembrie 1986.

Tratatul cuprinde un preambul, 16 articole, 4 anexe și 3 protocoale adiționale. Articolul 1 definește zona Pacificului de Sud¹⁴⁵, ilustrată în Anexa 1, precum și alți termeni folosiți în textul Tratatului.

Principalele obligații ale statelor părți, prevăzute în Tratat:

- de a nu dezvolta, produce, poseda sau deține controlul asupra oricărei arme nucleare, oriunde în interiorul sau în exteriorul zonei;
- de a nu solicita sau primi asistență în acest domeniu;
- de a nu asista sau încuraja producerea sau achiziționarea oricărei arme nucleare;
- de a nu furniza materiale fisionabile speciale sau echipamente statelor nepesoare de arme nucleare sau statelor posesoare de arme nucleare în afara garanțiilor A.I.E.A.;
- de a preveni staționarea pe teritoriul lor a oricărei arme nucleare;
- de a preveni experimentarea oricărei arme nucleare;
- de a nu deversa deșeuri radioactive și alte materiale radioactive în ocean și în apele teritoriale ale statelor părți.

Verificarea se realizează prin rapoarte, schimburi de informații, consultări și prin aplicarea garanțiilor A.I.E.A. asupra activităților nucleare.

Tratatul lasă la decizia statelor părți aprobarea vizitării porturilor și aeroporturilor, tranzitarea spațiului aerian și apelor teritoriale de către nave și aeronave străine care transportă arme nucleare.

Tratatul are valabilitate nelimitată.

Conform articolului 10, se instituie, ca organ al Tratatului, Comitetul Consultativ, condus de un director. Anexa 3 a Tratatului detaliază atribuțiile acestui organ.

¹⁴⁴ ***, *Inventory of International Nonproliferation Organizations and Regimes*, Monterey Institute of International Studies, Monterey, S.U.A., 1997, p. 59; * Adrian Năstase, *op. cit.*, p. 733 - 747;

¹⁴⁵ SPNFZ – South Pacific Nuclear Free Zone;

Celelalte două anexe, 2 și 4, se referă la garanțiile A.I.E.A. ce se stabilesc pe baza acordurilor semnate de fiecare stat parte cu Agenția, respectiv procedura de introducere a plângerilor.

Protocolul 1 prevede obligațiile Franței, Marii Britanii și S.U.A. de a nu produce, staționa sau testa orice dispozitiv nuclear exploziv pe teritoriul zonei. Toate cele trei state au aderat la Protocol abia în martie 1996.

Protocolul 2 prevede obligațiile Chinei, Franței, Marii Britanii, Rusiei și S.U.A. de a nu folosi sau amenința cu folosirea oricărui dispozitiv nuclear exploziv împotriva statelor părți la Tratat. Toate aceste state, posesoare de arme nucleare, au aderat la Protocol.

Protocolul 3 prevede obligațiile Chinei, Franței, Marii Britanii, Rusiei și S.U.A. de a nu efectua experiențe cu dispozitive nucleare explozive în interiorul zonei. Toate cele cinci state au aderat la Protocol în martie 1996.

20. TRATATUL AUPRA ZONEI FĂRĂ ARME NUCLEARE ÎN AFRICA TRATATUL DE LA PELINDABA¹⁴⁶

La 24 noiembrie 1961, Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat o rezoluție¹⁴⁷ prin care chema statele membre să considere și să respecte continentul Africii ca o zonă fără arme nucleare.

Organizația Unității Africane a elaborat în 1964 o declarație în același sens și, cu sprijinul O.N.U., a constituit un grup de experți în vederea elaborării proiectului de tratat. Acesta s-a reunit în aprilie 1991 la Addis Abeba și și-a continuat activitatea la Lome în 1992, Harare în 1993, Windhoek și Addis Abeba în 1994.

La reuniunile din 1994 de la Windhoek (martie) și Adsis Abeba (mai), Grupul de experți a elaborat textul Tratatului, *ANWFZ Treaty*¹⁴⁸, care a fost finalizat la reuniunile acestui grup de la Johannesburg și Pelindaba în mai și iunie 1995 și aprobat de șefii de state africane la Pelindaba, la 23 iunie 1995.

Textul Tratatului a fost aprobat și de Adunarea generală a O.N.U. în sesiunea ordinară din 1995.

Tratatul de la Pelindaba a fost semnat de 43 state la 11 aprilie 1996, fiind semnat ulterior de încă 11 state.

Tratatul urmează să intre în vigoare după ratificarea sa de către 28 state semnatare.

Textul Tratatului cuprinde un preambul, 22 articole, o anexă cu harta zonei și două protocoale adiționale.

Obligațiile statelor părți sunt:

- de a nu cerceta, dezvolta, produce, stoca sau dobândi orice dispozitiv nuclear exploziv;
- de a nu solicita sau furniza asistență pentru cercetarea, dezvoltarea, producerea, stocarea sau dobândirea ori posesia oricărui dispozitiv nuclear exploziv;
- de a nu întreprinde nici o acțiune care să ajute sau încurajeze în cercetarea, dezvoltarea, producerea, stocarea, dobândirea sau posesia oricărui dispozitiv nuclear exploziv;
- de a interzice staționarea pe teritoriul său a oricărui dispozitiv nuclear exploziv;

¹⁴⁶ ***, *Inventory of International Nonproliferation Organizations and Regimes*, Monterey Institute of International Studies, Monterey, S.U.A., 1997, p. 56; * Adrian Năstase, *op. cit.*, p. 748 - 758;

¹⁴⁷ Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 1652 (XVI) din 24 noiembrie 1961 – *Declarația cu privire la considerarea Africii ca zonă denuclearizată*, Adrian Năstase, *op. cit.*, p. 800 – 801;

¹⁴⁸ *Africa Nuclear Weapons Free Zone Treaty*

- de a nu testa nici un dispozitiv nuclear exploziv;
- de a interzice, pe teritoriul său, testarea oricărui dispozitiv nuclear exploziv;
- de a nu ajuta sau încuraja testarea oricărui dispozitiv nuclear exploziv, oriunde, de către orice stat;
- de a declara capacitatea sa de a produce dispozitive nucleare explozive;
- de a demonta sau distruge orice dispozitiv nuclear exploziv produs înainte de intrarea în vigoare a Tratatului;
- de a distruge instalațiile de producere a dispozitivelor nucleare explozive sau, acolo unde este posibil, a le converti pentru scopuri pașnice;
- să permită A.I.E.A. și Comisiei Africane pentru Energie Nucleară să verifice demontarea, distrugerea sau conversia dispozitivelor nucleare explozive și a instalațiilor de producere a acestora;
- de a nu întreprinde, ajuta sau încuraja orice acțiune sau atac cu arme convenționale sau alte tipuri de arme împotriva instalațiilor nucleare, pașnice din zonă.

Comisia Africană pentru Energie Nucleară este împuternicită să asigure aplicarea mecanismelor de aplicare, inclusiv prin rapoarte, schimb de informații, consultări, etc.

Protocolul I cuprinde garanțiile de securitate acordate de statele deținătoare de arme nucleare de a nu folosi sau amenința cu folosirea dispozitivelor nucleare explozive împotriva statelor părți sau a altor state din interiorul zonei.

Protocolul II obligă statele deținătoare de arme nucleare de a nu efectua experiențe nucleare în zonă.

Protocolul III cere statelor din afara zonei, dar care dețin teritorii în zonă, să respecte prevederile tratatului în aceste teritorii.

21. TRATATUL ASUPRA ZONEI FĂRĂ ARME NUCLEARE ÎN ASIA DE SUD – EST TRATATUL DE LA BANGKOK¹⁴⁹

La cea de-a cincia întrunire a Asociației Națiunilor din Asia de Sud – Est (ASEAN)¹⁵⁰, constituită din Brunei, Darussalam, Indonezia, Malaesia, Filipine, Singapore, Tailanda și Vietnam, desfășurată în 15 decembrie 1995 la Bangkok, șefii statelor membre au semnat *Tratatul asupra zonei fără arme nucleare în Asia de Sud – Est (SEANWFZ Treaty)*¹⁵¹.

Statele părți la Tratat sunt cele șapte membre ASEAN și încă trei state ce urmează să adere la acest organism: Laos (cu statut de observator, începând din 1993), Cambogia și Burma.

Ideea unui tratat SEANWFZ a apărut la 27 noiembrie 1971, când cei cinci membrii originali ai ASEAN, întruniți la Kuala Lumpur au semnat o declarație asupra unei *zone a păcii, libertății și neutralității în sud – estul Asiei (ZOPFAN)*¹⁵².

Nici unul dintre statele posesore de arme nucleare nu a semnat încă protocoalele adiționale la Tratat, datorită, în principal, obiecțiilor formulate de Statele Unite și Franța referitoare la natura neechivocă a garanțiilor de securitate și la definirea teritoriului care include zone de excusivitate economică.

A 29-a reuniune anuală a miniștrilor de externe ai statelor membre ASEAN, a dat publicității, la 21 iulie 1996, la Jakarta, o declarație. În aceasta, se adresa o chemare expresă la ratificarea tratatului SEANWFZ și interzicerea experiențelor nucleare și la aplicarea prevederilor unui tratat de interzicere completă a experiențelor nucleare¹⁵³.

¹⁴⁹ ***, *Inventory of International Nonproliferation Organizations and Regimes*, Monterey Institute of International Studies, Monterey, S.U.A., 1997, p. 52;

¹⁵⁰ Association of SouthEast Asian Nations;

¹⁵¹ SouthEast Asia Nuclear Weapons Free Zone Treaty;

¹⁵² Zone of Peace, Freedom, and Neutrality;

¹⁵³ Tratatul privind interzicerea completă a experiențelor nucleare (CTBT) a fost deschis spre semnare abia la 24 septembrie 1996;

22. CONSIDERAȚII GENERALE

22.1. RISCURILE PROLIFERĂRII ARMELOR DE DISTRUGERE ÎN MASĂ

În perioada care a urmat anilor '80, desființarea Uniunii Sovietice și a Pactului de la Varșovia a determinat schimbări importante în evoluția capacităților și echilibrelor militare de pe Glob.

Una din tendințele manifestate pregnant în această perioadă o reprezintă răspândirea, într-o măsură tot mai mare, pe Glob, a capacităților militare, incluzând arme de distrugere în masă¹⁵⁴. Cu cât statele se dezvoltă mai mult din punct de vedere economic, cu atât mai mult se manifestă aptitudinile și capacitățile de a produce arme. În afara tradiționalelor puteri nucleare (S.U.A., Rusia – succesoarea U.R.S.S., Marea Britanie, Franța), multe state posedă acum arme nucleare (Africa de Sud, China, Coreea de Nord, India, Israel, Pakistan), altele depun eforturi pentru a le achiziționa (Algeria, Irak, Libia), iar altele se plasează într-o poziție care să le permită să le achiziționeze dacă au nevoie să o facă (Japonia)¹⁵⁵.

Între cele 21 state care nu au semnat și nu dau semne că intenționează să ratifice *Convenția privind armele chimice* se numără țări care dețin arme chimice sau care doresc să-și realizeze capacități de atac cu astfel de arme (Irak, Libia, Egipt, Liban, Coreea de Nord)¹⁵⁶.

În condițiile în care regionalizarea constituie principala tendință a puterii și strategiei militare în lumea posteroară războiului rece, se produce o proliferare a armelor, inclusiv a celor de distrugere în masă, în regiuni care, până în acel moment, nu prezentau îngrijorare pentru comunitatea internațională, din punct de vedere al acumulărilor excesive de arme.

În acest climat, unele state din Asia și Africa caută să găsească căi de contrabalansare a puterii militare convenționale a statelor occidentale. Deoarece dezvoltarea capacității militare convenționale implică cheltuieli uriașe și timp, aceste state optează pentru producerea sau achiziționarea armelor de distrugere în masă și a rachetelor purtătoare de asemenea arme. În acest context, sunt de menționat eforturile făcute de state care luptă pentru principii religioase sau ideologice, precum Pakistanul, respectiv Coreea de Nord. Acestea posedă un număr mic de arme nucleare, dar au capacitatea de a le asambla rapid și își dezvoltă sau achiziționează rachete cu rază lungă de acțiune.

¹⁵⁴ Marius Petrescu, Marian Nedelea, Monica Boboc, *Proliferarea armelor convenționale și de distrugere în masă*, Buletinul neproliferării, A.N.C.E.S.I.A.C., nr. 1, trim. 3/1999, p. 7 – 10;

¹⁵⁵ ***, *Annual NBC Deffence Report to U.S. Congress*, Deptment of Deffence, Washington, 1999, <http://congress.us.com> * Harald Muller, *Nuclear Proliferation, Strategy and Nuclear Arms Control*, Strategic Arms Control in the Post START Era, Edited by Rose Gottemoeller, New York, 1999, p. 114;

¹⁵⁶ Dogaru Horia, *op. cit.*, p. 27 – 28;

Irakul are încă o capacitate semnificativă de atac chimic și a depus eforturi mari pentru achiziționarea armelor biologice și nucleare. La rândul său, Iranul este interesat de realizarea unui arsenal nuclear și și-a extins capacitatea de lansare a rachetelor.

Interesate de dezvoltarea armelor nucleare s-au mai arătat Algeria, Arabia Saudită și Libia.

Este cert că proliferarea armelor de distrugere în masă, în primul rând a celor nucleare, preocupă într-un înalt grad comunitatea internațională. În toamna anului 1994, președintele american Bill Clinton sublinia „*amenințarea neobișnuită și extraordinară pe care o prezintă pentru securitatea națională, politica externă și economia Statelor Unite ale Americii, proliferarea armelor nucleare, biologice și chimice, precum și modalitățile folosite pentru a disemina aceste arme*”¹⁵⁷.

Interesele politice ale puterilor regionale, care urmăresc să-și protejeze hegemoniile lor locale, constituie un factor de subminare. De altfel, acestea consideră măsurile și regimurile de neproliferare ca servind intereselor hegemoniei occidentale.

În condițiile în care măsurile de neproliferare întâmpină o rezistență reală, comunitatea internațională a promovat, în ultimii ani, măsuri de contraproliferare.

22.2. CONCEPTELE NEPROLIFERĂRII

Proliferarea reprezintă un proces prin care un nou tip de armament este introdus într-un stat sau într-o zonă în care, până atunci, nu a fost prezent. Conceptul se folosește, în special, pentru sistemele de armament de înaltă tehnologie și pentru armele de distrugere în masă, nucleare, biologice și chimice, ca și pentru mijloacele de transport la țintă a acestora, precum rachetele¹⁵⁸.

În dreptul internațional, conceptul de proliferare a fost introdus cu ocazia negocierii *Tratatului cu privire la neproliferarea armelor nucleare* din 1968 care, în articolele I și II definește proliferarea ca un transfer al armelor nucleare de la state posesoare de astfel de arme către state neposesoare. Tratatul prevede că proliferarea armelor nucleare prezintă un serios risc pentru securitatea internațională deoarece răspândirea acestor arme mărește considerabil pericolul unui război nuclear. În consecință, noțiunea de proliferare a căpătat o conotație negativă.

Cu ocazia războiului dintre Iran și Irak (1980 – 1988) conceptul de proliferare s-a extins și asupra armelor biologice și chimice și a rachetelor purtătoare, ca un pericol major asupra securității regionale și globale.

Cu excepția rachetelor, nu există astăzi un comerț cu arme de distrugere în masă, nucleare, biologice și chimice, așa cum există în domeniul armamentului convențional. Deci, comerțul cu arme este diferit de procesul de proliferare.

¹⁵⁷ Marius Petrescu, Marian Nedelea, Monica Boboc, *op. cit.*, p. 9;

¹⁵⁸ ***, *CBW Educational Module*, VUB Departement Politieke Wetenschappen, www.poli.vub.ac.be/;

Acesta din urmă, deși vizează obținerea armelor de distrugere în masă, are ca obiect transferul de tehnologie, echipament, cunoștințe ("know how") și bunuri strategice către țări care nu le posedă. Multe din aceste componente au dublă utilizare, atât în aplicații civile, legitime, cât și pentru producerea de arme. Pot exista unele componente care au numai utilizări militare, în domeniul armelor biologice și chimice.

Conceptul de proliferare a fost, ulterior, diversificat. Sensul inițial, referitor la transferul de tehnologie, echipament, cunoștințe și bunuri strategice către state nedeținătoare a fost preluat de noțiunea de **proliferare pe orizontală**.

În mod implicit, acțiunile vizând sporirea cantitativă și calitativă a arsenalelor existente ale statelor deținătoare au conturat noțiunea de **proliferare pe verticală**. În literatura de specialitate, noțiunea de proliferare pe verticală este sinonimă cu cea de *dinamica înarmărilor*, care definește procesul de dezvoltare, dobândire și amplasare a armelor. Noțiunea este folosită, cu precădere, în domeniul armamentului convențional.

În cadrul măsurilor de neproliferare și a politicilor de contraproliferare se impune deosebirea dintre laturile de furnizare și de necesitate a procesului.

Privită dinspre latura de furnizare (ofertă), proliferarea este înțeleasă ca fiind un transfer de tehnologie, echipament, cunoștințe și bunuri strategice de la țări care le posedă către țări cărora acestea le lipsesc. Desigur, statele furnizoare încearcă să controleze aceste transferuri prin politici de control al exporturilor sau alte acțiuni diplomatice și politice.

Privită dinspre latura de necesitate (cerere), proliferarea se ocupă cu structurarea unei dinamici a înarmărilor în interiorul țării care primește tehnologie, echipament, cunoștințe și bunuri strategice. Deci, proliferarea se produce atunci când un stat decide să achiziționeze un potențial de luptă neconvențional, în cazul în care acesta nu există, cu condiția ca decizia să fie urmată de o dinamică a înarmărilor. În eforturile de înarmare, de regulă, apar mari dificultăți în ceea ce privește asigurarea bazei științifice, tehnologice sau a bunurilor strategice necesare, precum materiile prime. Statul respectiv este în situația de a importa aceste facilități sau bunuri, de fapt, calea cea mai rapidă și ieftină de a depăși dificultățile.

Procesul complex de proliferare este reversibil, fiind însoțit de tendința de blocare sau anulare a achiziționării facilităților și bunurilor strategice. Acest proces a fost definit ca **deproliferare**.

Decizia unui stat de a adera la un tratat de dezarmare (de exemplu, convențiile asupra armelor chimice, respectiv biologice) și aplicarea prevederilor acestuia reprezintă o acțiune tipică de deproliferare¹⁵⁹.

Neproliferarea cuprinde un domeniu mai larg al strategiilor politice, care au ca scop stăvilirea răspândirii unor tipuri de arme precum cele de distrugere în masă, nucleare, biologice și chimice și rachetele purtătoare de astfel de

¹⁵⁹ ***, *CBW Educational Module*, VUB Departement Politieke Wetenschappen, www.poli.vub.ac.be/;

arme, vizând, în final, reducerea riscului de război ce ar putea fi declanșat ca o consecință a efectelor destabilizatoare a prezenței armelor respective într-o anumită zonă¹⁶⁰.

În esență, politicile de neproliferare caută să prevină sau să stopeze procesul de proliferare. Contrar proliferării, care reprezintă introducerea armelor de distrugere în masă și a rachetelor purtătoare într-un stat sau o zonă, neproliferarea caută să prevină ca acest proces să se producă sau, dacă s-a produs, să prevină acumulările ulterioare de asemenea arme.

Măsurile de neproliferare pot fi unilaterale, bilaterale sau multilaterale și se concretizează, în principal, prin controlul exporturilor de tehnologie, echipamente, cunoștințe și bunuri strategice care ar putea fi folosite pentru dezvoltarea și producerea armelor de distrugere în masă și a rachetelor purtătoare.

Contraproliferarea cuprinde activități și programe de combatere a proliferării armelor de distrugere în masă și a mijloacelor de diseminare a acestora¹⁶¹.

Spre deosebire de neproliferare, care vizează prevenirea proliferării, contraproliferarea cuprinde măsuri active de combatere a proliferării, mergând până la folosirea forței.

Între principalele acțiuni ce pot face obiectul programelor de contraproliferare a armelor de distrugere în masă se menționează¹⁶²:

- asigurarea protecției personalului față de efectele armelor de distrugere în masă;
- pregătirea măsurilor pentru diminuarea efectelor armelor de distrugere în masă, în situația în care acestea au fost folosite;
- detectarea și monitorizarea activităților altor state vizând dezvoltarea, producerea, desfășurarea și folosirea armelor de distrugere în masă;
- stabilirea vulnerabilității personalului și teritoriului propriu față de acțiunile de folosire a armelor de distrugere în masă;
- desfășurarea unei acțiuni militare (atac în forță) pentru a captura, distruge, dezafecta sau respinge capacități de atac cu arme de distrugere în masă, inclusiv a celor „acoperite”;
- acțiuni politice și diplomatice pentru descurajarea dezvoltării, producerii și folosirii armelor de distrugere în masă;
- detectarea, distrugerea, incapacitarea sau respingerea oricărui transport de arme de distrugere în masă;
- desfășurarea războiului informațional în sprijinul distrugerii, incapacitării sau respingerii armelor de distrugere în masă;
- susținerea încheierii și aplicării tratatelor internaționale vizând interzicerea armelor de distrugere în masă, a măsurilor de control al exporturilor, precum și a eforturilor politico-diplomatice în materie.

¹⁶⁰ ***, *CBW Educational Module*, VUB Departement Politieke Wetenschappen, www.poli.vub.ac.be/;

¹⁶¹ *ibidem*;

¹⁶² ***, *1998 Counterproliferation Program Review Committee Report to U.S. Congress*, <http://congress.us.org>;

Prin urmare, programele de contraproliferare cuprind, pe lângă măsurile specifice vizând asigurarea propriei protecții, lovirea capacităților de atac cu arme de distrugere în masă și măsuri specifice de deproliferare și de neproliferare.

22.3. PRINCIPIILE CARE GUVERNEAZĂ NEPROLIFERAREA STABILITE ÎN DECLARAȚIA REUNIUNII LA NIVEL ÎNALT A CONFERINȚEI PENTRU SECURITATE ȘI COOPERARE ÎN EUROPA, DE LA BUDAPESTA, DIN 6 DECEMBRIE 1994¹⁶³

Se reiterează declarația cuprinsă în Documentul de la Helsinki din 10 iulie 1992 cu privire la luarea de noi măsuri pentru a se pune capăt proliferării armelor de distrugere în masă și de intensificare a colaborării, pe o bază nediscriminatorie și echitabilă în domeniul verificării eficiente a exportului de materiale nucleare, de alte produs și tehnologii sensibile, precum și de armamente convenționale.

Statele participante consideră cu fermitate că proliferarea armelor de distrugere în masă și a rachetelor purtătoare la țintă reprezintă o amenințare la adresa păcii, securității și stabilității internaționale și afirmă angajamentul de a:

- preveni proliferarea armelor nucleare;
- preveni achiziționarea, dezvoltarea, producerea, stocarea și folosirea armelor chimice și biologice;
- controla transferul rachetelor purtătoare de arme de distrugere în masă, a componentelor și tehnologiilor de producere a acestora.

În domeniul armelor nucleare:

- aplicarea angajamentelor asumate privind dezarmarea nucleară și controlul armamentelor;
- încurajarea aderării universale la Tratatul cu privire la neproliferarea armelor nucleare (NPT);
- extinderea nelimitată și necondiționată a NPT;
- facilitarea intrării în vigoare a acordurilor de garanții ale A.I.E.A., conform prevederilor NPT, incluzând dreptul A.I.E.A. de a efectua inspecții, întărind regimul de verificare;
- sprijinirea eforturilor de întărire și modernizarea a garanțiilor A.I.E.A., în special în vederea detectării programelor clandestine de producere a armelor nucleare;
- îmbunătățirea politicilor naționale de control în domeniul exporturilor de produse nucleare; dezvoltarea directivelor Comitetului Zangger și ale Grupului Furnizorilor Nucleari, inclusiv prin verificări ale produselor cu dublă utilizare;

¹⁶³ Adrian Năstase, *op. cit.*, vol. 1a, p. 240 – 243;

- impulsionarea negocierilor din Conferința pentru Dezarmare în vederea elaborării Tratatului de interzicere completă a experiențelor nucleare (CTBT)¹⁶⁴;

- sprijinirea eforturilor pentru negocierea, în cadrul Conferinței pentru Dezarmare, a unui tratat multilateral, nediscriminatoriu și efectiv verificabil pentru interzicerea producerii materialelor fisionabile destinate fabricării armelor nucleare¹⁶⁵.

În domeniul armelor chimice și biologice:

- aderarea la Protocolul de la Geneva din 1925 privind interzicerea folosirii în război a armelor chimice și biologice (pentru țările care încă nu sunt state părți)¹⁶⁶;

- aderarea la Convenția cu privire la interzicerea perfecționării, producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și la distrugerea lor (pentru țările care nu au făcut-o¹⁶⁷) și alăturarea la eforturile vizând dezvoltarea unui regim obligatoriu, din punct de vedere juridic, în scopul respectării prevederilor Convenției;

- semnarea și ratificarea Convenției privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugere acestora (de către statele care nu au făcut-o) în vederea intrării acesteia în vigoare în timp cât mai scurt¹⁶⁸;

- sprijinirea controalelor convenite în cadrul Grupului Australia și introducerea unui sistem de licențe și proceduri efective asupra precursorilor armelor chimice, echipamentelor cu dublă utilizare (folosibile la producerea armelor chimice sau biologice) și agenți patogeni.

În domeniul tehnologiilor pentru rachete:

- sprijinirea aplicării măsurilor privind Regimul de control al tehnologiilor pentru rachete (MTCR) și angajarea în activități de control al exportului de rachete, tehnologie și echipamente;

- încurajarea eforturilor statelor interesate de a adera la MTCR.

Statele se angajează să acționeze pentru reflectarea acestor principii în sistemul normativ și în procedurile interne.

¹⁶⁴ CTBT a fost finalizat în 1996 și deschis pentru semnare la 24 septembrie 1996;

¹⁶⁵ *Convenția privind protecția fizică a materialelor nucleare*, adoptată la Viena la 3 martie 1980 și intrată în vigoare la 8 februarie 1987, vizează doar protejarea în timpul transportului internațional a materialelor nucleare pentru scopuri pașnice;

¹⁶⁶ În prezent, sunt 135 state părți;

¹⁶⁷ În prezent sunt 158 state părți;

¹⁶⁸ Intrarea în vigoare a Convenției a avut loc la 29 aprilie 1997, la 180 zile după depunerea instrumentelor de ratificare de către 65 state. În prezent, aceasta cuprinde 132 state părți;

23. REGLEMENTĂRI ÎN DOMENIUL NEPROLIFERĂRII ARMELOR DE DISTRUGERE ÎN MASĂ

Eforturile comunității internaționale pentru a preveni proliferarea armelor de distrugere în masă se concretizează prin tratate, prin activitatea unor organisme și prin regimuri internaționale de control al exporturilor.

Sistemele de control sunt instituite prin legislații naționale adoptate în conformitate cu tratatele internaționale în domeniu și în urma reglementărilor convenite în cadrul organismelor și regimurilor internaționale de control a neproliferării.

Tratatele internaționale și organizațiile instituite de acestea au fost prezentate în părțile a II-a și a III-a ale lucrării. În partea a IV-a vom prezenta alte tratate internaționale din domeniul utilizării energiei nucleare în scopuri pașnice, dar care conțin prevederi de neproliferare, organismele internaționale care au preocupări în domeniul controlului armamentelor, dezarmării și neproliferării, cu referire la armele de distrugere în masă, precum și regimurile de control în domeniul neproliferării acestor categorii de arme.

Organismele internaționale, care sunt dedicate sau au preocupări referitoare la controlul armamentelor, dezarmare și neproliferare, din punct de vedere al domeniului, pot avea caracter general sau limitate la un anumit domeniu: nuclear, biologic și/sau chimic. Din punct de vedere al ariei de cuprindere, acestea pot fi globale (*Organizația Națiunilor Unite*, cu organele sale, *Adunarea Generală*, *Consiliul de Securitate și Secretariatul*; *Agenția Internațională pentru Energie Atomică*; *Conferința pentru Dezarmare de la Geneva*) sau regionale (*Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa*; *Comunitatea Europeană pentru Energie Atomică*; *Agenția pentru Energie Nucleară*).

La rândul lor, tratatele, acordurile și regimurile internaționale de neproliferare pot viza toate categoriile de arme de distrugere în masă sau numai pe cele nucleare, biologice și/sau chimice. De asemenea, acestea pot avea arie de cuprindere globală (*Convenția privind protecția fizică a materialelor nucleare*; *Convenția privind securitatea nucleară*), regională (*Angajamentul Mendoza*; *Grupul Rio*) sau bilaterală (*Acordul Argentina – Brazilia pentru utilizarea exclusiv în scopuri pașnice a energiei nucleare*; *Declarația comună privind denuclearizarea peninsulei Coreea*; *Acordul de neagresiune India – Pakistan*; *Acordul India – Pakistan asupra armelor chimice*).

Regimurile de neproliferare sunt instituite de organisme neoficiale, fiind încorporate în dreptul intern al statelor membre. În partea a IV-a, prezentăm regimurile de neproliferare care au ca obiect armele de distrugere în masă:

- *Grupul Furnizorilor Nucleari și Comitetul Zangger* (domeniul nuclear);
- *Grupul Australia* (arme chimice și biologice);

Un alt regim de neproliferare, *Aranjamentul de la Wassenaar*, deși este destinat, în principal, armamentelor convenționale și bunurilor strategice cu du-

blă utilizare, are implicații și în ceea ce privește neproliferarea armelor de distrugere în masă și a rachetelor purtătoare. De aceea, vom face o scurtă prezentare și a acestui regim de control al exporturilor, ca și a *Regimului de Control al Tehnologiilor pentru Rachete*. Se știe că, rachetele reprezintă principalul mijloc de transport la țintă a armelor de distrugere în masă, regimul lor fiind asociat regimurilor instituite pentru armele de distrugere în masă.

România, consecventă principiilor sale de politică externă privind interzicerea și eliminarea tuturor armelor de distrugere în masă, susține plenar obiectivul neproliferării acestora. În acest spirit, ea este stat parte la toate tratatele internaționale care limitează sau interzic armele nucleare, biologice sau chimice.

Totodată, România a devenit, în ultimii ani, membru cu drepturi depline în organismele și regimurile internaționale de control al exporturilor strategice (Grupul Australia, Grupul Furnizorilor Nucleari, Comitetul Zangger, ca și în Aranjamentul de la Wassenaar). De asemenea, țara noastră a solicitat aderarea la Regimul de Control al Tehnologiilor pentru Rachete, ale cărui linii directoare le-a adoptat.

Pentru a răspunde exigențelor internaționale și angajamentelor asumate de România prin tratate și alte aranjamente, țara noastră a adoptat¹⁶⁹, încă din anul 1992, prin Hotărârea Guvernului României nr. 594 din 28 septembrie 1992¹⁷⁰, primele reglementări privind produsele și tehnologiile strategice supuse controlului, precum și cadrul instituțional necesar. Conform acestui act, a luat ființă Agenția Națională de Control al Exporturilor Strategice și al Interzicerii Armelor Chimice (A.N.C.E.S.I.A.C.), organ de specialitate al Guvernului României, care îndeplinește funcția de autoritate națională în domeniu.

Cadrul legislativ a fost lărgit și perfecționat în mai multe rânduri¹⁷¹:

- Legea nr. 93/1994¹⁷² pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 31/1994 privind regimul importurilor și exporturilor de produse strategice¹⁷³;
- Legea nr. 56/1997 pentru aplicarea prevederilor Convenției privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora¹⁷⁴;
- Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 158/1999 privind regimul exporturilor și importurilor de produse strategice¹⁷⁵.

¹⁶⁹ Marius Petrescu, *Necesitatea și importanța controlului neproliferării*, Buletinul neproliferării, A.N.C.E.S.I.A.C., nr.1, trim. 3/1999, p. 1 – 2;

¹⁷⁰ Monitorul Oficial al României, nr. 279 din 9 noiembrie 1992;

¹⁷¹ Marius Petrescu, *Perfecționarea cadrului legislativ privind controlul exporturilor, condiție importantă pentru integrarea României în structurile europene și euro-atlantice*, Buletinul neproliferării, A.N.C.E.S.I.A.C., nr. 2, trim 4/1999, p. 1-3;

¹⁷² Monitorul Oficial al României, nr. 314 din 11 noiembrie 1994;

¹⁷³ Monitorul Oficial al României, nr. 218 din 16 august 1994;

¹⁷⁴ Monitorul Oficial al României, nr. 67 din 17 aprilie 1997 * Ștefan Dogaru, Horia Dogaru, *op. cit.*, p. 21;

¹⁷⁵ Monitorul Oficial al României, nr. 519 din 26 octombrie 1999;

Alte hotărâri de guvern și norme metodologice completează regimul de control al exporturilor și importurilor de produse strategice și al neproducerii armelor chimice.

De remarcat că ultimele reglementări în domeniu au condus la alinierea legislației noastre la reglementările Uniunii Europene, în concordanță cu opțiunea României de integrare în structurile politice, economice și militare europene și euro-atlantice.

24. ORGANIZAȚII INTERNAȚIONALE GLOBALE CU ATRIBUȚII REFERITOARE LA NEPROLIFERAREA ARMELOR DE DISTRUGERE ÎN MASĂ

24.1. ORGANIZAȚIA NAȚIUNILOR UNITE

Organizația a luat ființă în 1945, având în prezent 185 state membre.

Principalele organe care se ocupă de problemele păcii și securității, controlului armamentelor, dezarmării și neproliferării sunt: Adunarea Generală, Consiliul de Securitate și Secretariatul

24.1.1. Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite

Adunarea Generală este constituită din toții membrii Organizației Națiunilor Unite.

Conform articolului 11 al Cartei O.N.U.¹⁷⁶, Adunarea Generală poate lua în considerare principiile cooperării în menținerea păcii și securității internaționale, incluzând principiile care guvernează dezarmarea și controlul armamentelor și poate face recomandări, cu privire la aceste principii, statelor membre sau Consiliului de Securitate.

Între acțiunile majore ale Adunării Generale în domeniul controlului armamentelor, dezarmării și neproliferării se menționează: aprobarea *Tratatului de neproliferare a armelor nucleare (1968)*, a *Convenției privind armele biologice (1972)*, a *Convenției privind armele chimice (1992)*, adoptarea *Tratatului de interzicere completă a experiențelor nucleare (1996)*, adoptarea *Documentului final al primei Sesiuni Speciale asupra Dezarmării (1978)*.

Adunarea Generală a ținut patru sesiuni speciale dedicate dezarmării (1978, 1982, 1988, 1999).

Conform acordului dintre O.N.U. și Agenția Internațională pentru Energie Atomică (A.I.E.A), Adunarea Generală analizează în reuniuni plenare rapoartele transmise de Agenție cu privire la problemele neproliferării nucleare.

Organele subsidiare ale Adunării Generale, cu atribuții în domeniul controlului armamentelor, dezarmării și neproliferării, sunt:

Comitetul pentru Securitate Internațională și Dezarmare (Comitetul 1) se ocupă de toate problemele dezarmării și neproliferării și pregătește proiectele de rezoluții pentru Adunarea Generală, în domeniile de responsabilitate.

¹⁷⁶ Buletinul Oficial al R.S. România nr. 5 din 30 ianuarie 1965, nr. 69 din 1 noiembrie 1966 și nr. 163 din 3 decembrie 1972; * Adrian Năstase, *op. cit.*, vol. 1a, p. 49 – 76;

Comisia Națiunilor Unite pentru Dezarmare a fost stabilită inițial în 1952 și consolidată în 1978. Este un organism specializat, deliberativ, mandatat să prezinte recomandări concrete în problemele specifice dezarmării.

Institutul Națiunilor Unite pentru Cercetări în Domeniul Dezarmării (UNIDIR¹⁷⁷) este un institut autonom în cadrul Națiunilor Unite, stabilit în 1980, cu sediul la Geneva.

Principalele sale domenii de activitate sunt:

- furnizează comunității internaționale date privind securitatea internațională, cursa înarmărilor și dezarmarea;
- promovează participarea tuturor statelor la negocierile de dezarmare;
- asistă negocierile de dezarmare, continuarea eforturilor pentru întărirea securității internaționale și scăderea progresivă a nivelului armamentelor;
- efectuează cercetări asupra dezarmării și pregătește probleme pentru stimularea de noi inițiative de negociere;
- organizează conferințe, publică lucrări și un buletin trimestrial.

Problematica abordată cuprinde următoarele domenii:

- neproliferarea armelor nucleare și a altor arme de distrugere în masă;
- transferul tehnologiilor și bunurilor cu dublă utilizare;
- dezarmarea și procesele de gestionare a crizelor;
- securitatea regională, controlul armamentelor și măsuri de creștere a încrederii.

Consiliul Consultativ asupra Problemelor Dezarmării, înființat în 1978, avizează pe Secretarul General al O.N.U. asupra problemelor generale și specifice ale dezarmării și asupra aplicării *Programului Națiunilor Unite de Informare asupra Dezarmării*.

Programului Națiunilor Unite de Informare asupra Dezarmării, instituit în 1979, este un program global de informare, educație și propagandă privind activitățile O.N.U. în domeniul dezarmării.

Asociația Națiunilor Unite pentru Dezarmare este un program de pregătire și servicii consultative, în domeniul dezarmării, stabilit în 1979.

Centre regionale pentru pace și dezarmare ființează în Asia (la Katmandu), Africa (la Lome) și America Latină (la Lima), având ca obiect de activitate promovarea cooperării regionale, cu scopul de a contribui la coordonarea activităților desfășurate în cadrul *Programului Națiunilor Unite de Informare asupra Dezarmării* și de a facilita dezvoltarea unor măsuri efective de creștere a încrederii, limitării armamentelor și dezarmării.

¹⁷⁷ United Nations Institute for Disarmament Research;

Registrul Națiunilor Unite de Arme Convenționale a fost înființat la 1 ianuarie 1992 ca urmare a Rezoluției Adunării Generale nr. 46/361 din 9 decembrie 1991, intitulată „transparență în armamente”.

Reprezintă o măsură de creștere a încrederii, universală și nediscriminatorie, destinată să prevină acumulări excesive de arme, cu caracter destabilizator.

Toate statele membre ale O.N.U. sunt invitate să furnizeze informații anuale, până la 30 aprilie ale anului următor, asupra exporturilor și importurilor din 7 categorii de armamente.

Centrul pentru Afaceri de Dezarmare al Secretariatului O.N.U: asigură funcționarea bazei de date electronice.

24.1.2. Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite

Consiliul de Securitate este format din 15 membrii, din care 5 permanenți: China, Franța, Marea Britanie, Rusia și S.U.A. și 10 nepermanenți, care se stabilesc prin rotație, pe o perioadă de câte 2 ani.

Conform articolului 26 al Cartei O.N.U.¹⁷⁸, Consiliul de Securitate are rolul de a promova stabilirea și menținerea păcii și securității internaționale. De asemenea, el este responsabil de stabilirea unui sistem de reglementare a armamentelor.

Ca organe subsidiare ale Consiliului de Securitate, funcționează:

- Comitetul militar de stat – major;
- Comitetul de sancțiuni;
- Comisia specială asupra Irakului (UNSCOM)¹⁷⁹, înlocuită în 1999 de Comisia Națiunilor Unite pentru Supraveghere, Verificări și Inspecții (UNMOVIC)¹⁸⁰.

Comitetul militar de stat – major, conform articolului 47 al Cartei O.N.U., avizează și asistă Consiliul de Securitate în menținerea păcii și securității internaționale și în problemele privind controlul armamentelor și dezarmarea.

Comitetul de sancțiuni este însărcinat cu supravegherea aplicării sancțiunilor stabilite de Consiliu.

Comisia specială asupra Irakului (UNSCOM) a fost înființată prin rezoluția Consiliului de Securitate nr. 687 (1991) din 3 aprilie 1991, în scopul verificării eliminării capacităților Irakului în domeniul armelor de distrugere în masă și a rachetelor purtătoare ale acestora (cu o rază de acțiune de peste 150 Km).

Este formată din experți din 21 state: Australia, Austria, Belgia, Canada, Cehia, China, Finlanda, Franța, Germania, Indonesia, Italia, Japonia, Marea Britanie, Nigeria, Norvegia, Olanda, Polonia, Rusia, S.U.A., Suedia, Venezuela.

¹⁷⁸ Buletinul Oficial al R.S. România nr. 5/30 ianuarie 1965, nr. 69 din 1 noiembrie 1966 și nr. 163 din 3 decembrie 1972; * Adrian Năstase, *op. cit.*, vol. 1a, p. 49 – 76;

¹⁷⁹ United Nations Special Commission on Iraq;

¹⁸⁰ United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission;

Comisia a executat sute de inspecții (misiuni) în scopul detectării și distrugerii capacităților nucleare, biologice, chimice și de rachete ale Irakului, conform rezoluțiilor Consiliului de Securitate¹⁸¹.

Ca urmare a suspiciunilor exprimate de Irak cu privire la corectitudinea activității unor membri ai UNSCOM și a disputelor provocate de acestea¹⁸², prin Rezoluția Consiliului de Securitate nr. 1284 (1999) din 17 decembrie 1999¹⁸³, în locul acestei comisii a fost înființată **Comisia Națiunilor Unite pentru supraveghere, verificare și inspecții (UNMOVIC)**¹⁸⁴. În esență, obiectivele acestui nou organism sunt similare celor ale UNSCOM-ului, și anume, verificarea respectării de către Irak a obligațiilor prevăzute în rezoluția Consiliului de Securitate 687 (1991) și alte rezoluții.

În schimbul acceptării de către Irak a UNMOVIC, Consiliul de Securitate a autorizat importul din Irak a unei cantități limitate de țiței.

24.1.3. Secretariatul Organizației Națiunilor Unite

Este constituit din funcționari internaționali proveniți din statele membre și condus de **Secretarul General**. Acesta, aprobat de Adunarea Generală, la propunerea Consiliului de Securitate, este șeful administrativ al Organizației Națiunilor Unite.

Secretariatul administrează programele și politicile Națiunilor Unite, inclusiv cele referitoare la controlul armamentelor și dezarmare.

Secretarul General este obligat să sesizeze Consiliul de Securitate asupra oricărei probleme care, în opinia sa, amenință pacea și securitatea internațională.

Centrul pentru Afaceri de Dezarmare funcționează, la sediul din New York și cu un birou la Geneva, ca parte a Departamentului de Afaceri Politice și administrează activitățile O.N.U. în domeniul neproliferării.

24.2. AGENȚIA INTERNAȚIONALĂ PENTRU ENERGIE ATOMICĂ (IAEA)¹⁸⁵

A fost constituită în 1957 pentru a încuraja și asista cercetarea, dezvoltarea și aplicațiile energiei atomice în scopuri pașnice, în întreaga lume. De asemenea, Agenția stabilește și administrează garanțiile destinate să asigure că activitățile asistate de ea nu sunt folosite pentru scopuri militare, aplică garanții activităților la cererea statelor membre, aplică conform prevederilor *Tratatului cu privire la neproliferarea armelor nucleare* și a altor tratate internaționale în materie, garanții complete statelor care nu dețin arme nucleare, părți la aceste tratate.

¹⁸¹ Rezoluțiile nr. 687, 707 și 715 din 1991;

¹⁸² Irakul a acuzat conducătorul comisiei UNSCOM, australianul Richard Butler, de facilitarea unor activități de spionaj în favoarea S.U.A. și și-a retras acceptul față de activitățile desfășurate de comisie pe teritoriul său;

¹⁸³ <http://www.un.org>;

¹⁸⁴ **United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission**;

¹⁸⁵ **International Atomic Energy Agency**;

În exercitarea funcțiilor sale, Agenția desfășoară activitățile în concordanță cu obiectivele și principiile Organizației Națiunilor Unite, de promovare a păcii și cooperării internaționale, stabilind garanțiile mondiale de dezarmare nucleară.

Sistemul de garanții al A.I.E.A. este definit în articolul XII al Statutului său și se referă la *Tratatul de neproliferare nucleară*, *Tratatul de la Tlatelolco*, *Tratatul de la Bangkok*, *Tratatul de la Pelindaba*, *Tratatul de la Rarotonga*, *Acordul Brazilia – Argentina pentru utilizarea exclusiv în scopuri pașnice a energiei nucleare*.

Principalele organe ale A.I.E.A. sunt:

- **Conferința Generală** – constituită din toate statele membre;
- **Consiliul Guvernatorilor** – format din 75 state, între care și România.

Este responsabil de aprobarea procedurilor de garanții și a acordurilor privind acordarea garanțiilor. Au fost încheiate și sunt în vigoare acorduri de garanții cu 125 state.

Se reunește de 5 ori pe an.

- **Secretariatul** – condus de un director general.

Are în componere un *Grup consultativ asupra asistenței tehnice și cooperării*, un *Grup consultativ asupra aplicării garanțiilor* și un *Departament de garanții*. Are sediul la Viena.

24.3. CONFERINȚA PENTRU DEZARMARE DE LA GENEVA

A fost constituită în 1979, după prima sesiune a Adunării Generale a O.N.U. consacrate dezarmării (1978), ca singurul forum de negocieri multilaterale.

La constituire, Conferința (numită, la acea dată, Comitetul pentru Dezarmare) a cuprins 40 membrii, între care și România. Din 1995 au fost admiși încă 23 membrii. În prezent, Conferința cuprinde 61 membrii (datorită unificării celor două Germanii și suspendării Iugoslaviei).

În Conferință au fost negociate importante instrumente juridice internaționale din domeniul controlului armamentelor, dezarmării și neproliferării:

- *Tratatul cu privire la neproliferarea armelor nucleare;*
- *Tratatul asupra interzicerii amplasării armelor nucleare și a altor arme de distrugere în masă pe fundul mărilor și oceanelor și în subsolul lor;*
- *Convenția asupra interzicerii perfecționării, producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și asupra distrugerii lor;*
- *Convenția privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora;*
- *Tratatul de interzicere completă a experiențelor nucleare;*
- *Convenția privind interzicerea utilizării în scopuri militare sau a oricăror alte scopuri ostile a tehnicilor de modificare a mediului înconjurător (ENMOD).*

În prezent, pe agenda Conferinței pentru Dezarmare figurează următoarea problematică: încetarea cursei înarmărilor nucleare și dezarmarea nucleară; prevenirea războiului nuclear; prevenirea cursei înarmărilor în spațiul extraatmosferic; garanții internaționale efective pentru statele care nu dețin arme nucleare împotriva amenințării sau folosirii armelor nucleare; noi tipuri de arme de distrugere în masă și noi sisteme de astfel de arme, inclusiv arme radiologice; program complet de dezarmare; transparență în armamente.

Pentru unele din aceste domenii, funcționează comitete speciale, în care negocierile au un caracter concret.

25. ORGANISME INTERNAȚIONALE REGIONALE CU ATRIBUȚII REFERITOARE LA NEPROLIFERAREA ARMELOR DE DISTRUGERE ÎN MASĂ

25.1. ORGANIZAȚIA PENTRU SECURITATE ȘI COOPERARE ÎN EUROPA (OSCE)¹⁸⁶

A fost creată în 1994 ca succesoare a Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, înființată la 1 august 1975, prin Actul Final al primei sesiuni la Helsinki, semnat de 35 state.

În prezent, cuprinde 53 state (participarea Iugoslaviei este suspendată).

Principalele obiective cu privire la controlul armamentelor și neproliferare, așa cum au fost evidențiate în documentul reuniunii de la Helsinki din 1992, sunt:

- impulsionează procesul de control al armamentelor, dezarmării, creșterii încrederii și securității;
- promovarea consultărilor și cooperării în materie de securitate și reducerea riscului de conflict;
- acțiuni pentru stoparea proliferării armelor, în special a celor de distrugere în masă;
- asigurarea neproliferării armelor nucleare, a tehnologiilor și expertizei legate de acestea;
- intensificarea cooperării în domeniul controlului exporturilor materialelor nucleare, armelor convenționale și altor bunuri și tehnologii sensibile.

Structura și instituțiile OSCE cuprind:

- **Reuniunea șefilor de state și guverne** – la fiecare 2 ani;
- **Consiliul ministerial** – format din miniștrii de externe ai țărilor membre. Este organul principal de luare a deciziilor;
- **Consiliul superior** – responsabil de conducerea și coordonarea activităților OSCE. Se reunește de două ori pe an și încă o dată pe an, ca Forum economic;
- **Consiliul permanent** – este responsabil cu activitățile zilnice, fiind format din reprezentanți permanenți ai statelor membre;
- **Forumul pentru cooperare în domeniul securității** – se reunește săptămânal la Viena, fiind locul negocierilor și consultărilor asupra măsurilor concrete ce vizează întărirea securității și cooperării în Europa;
- **Președintele oficiului** – responsabil cu acțiunea executivă. Funcția este îndeplinită pe timp de un an, de ministrul de externe al statului gazdă a reuniunii Consiliului ministerial.

¹⁸⁶ Organization for Security and Cooperation in Europe;

Este asistat de **troika** (care mai include fostul și viitorul președinte al oficiului), grupul special de dirijare și reprezentanți personali.

- **Secretarul general** – șeful administrativ al OSCE, este numit de Consiliul ministerial pe o perioadă de trei ani. Are în subordine **Secretariatul**, constituit din 4 departamente (Serviciul de conferințe; Administrație și buget; Aparatul de lucru al președintelui oficiului și Centrul de prevenire a conflictelor).

25.2. COMUNITATEA EUROPEANĂ PENTRU ENERGIE ATOMICĂ (EURATOM)

A fost stabilită prin Tratatul de la Roma, semnat la 25 martie 1957. A luat ființă la 1 ianuarie 1958 fiind formată din statele Uniunii Europene.

Între obiectivele sale, vizând dezvoltarea industriei nucleare a țărilor membre, este prevăzută și „*asigurarea că minereurile, sursele materiale și materialele fisionabile speciale nu sunt deturnate spre alte scopuri decât cele pentru care sunt destinate*”.

25.3. AGENȚIA PENTRU ENERGIE NUCLEARĂ (NEA)¹⁸⁷

Este un organism semiautonom al Organizației pentru Cooperare Economică și Dezvoltare.

A fost creată la 1 februarie 1958 sub numele de Agenția Europeană pentru Energie Nucleară, la 20 aprilie 1972 preluând numele actual pentru a reflecta prezența unor state neeuropene (Canada, Coreea, Japonia, Mexic, SUA). Are în prezent 27 membrii.

Scopul Agenției este promovarea cooperării între statele membre pentru siguranța și aspectele ce reglementează puterea nucleară și dezvoltarea energiei nucleare pentru a contribui la progresele economice. Statutul *NEA* conține referiri la obiectivele prevenirii proliferării dispozitivelor nucleare explozive, dar Agenția nu are responsabilități directe în domeniul neproliferării.

25.4. ANGAJAMENTUL MENDOZA

A fost semnat la 5 septembrie 1991 de Argentina, Brazilia și Chile cu obiectivul menținerii teritoriilor lor fără arme chimice și biologice.

Obligațiile aranjamentului prevăd să nu se dezvolte, producă, dobândească în orice mod, stocaze sau păstreze, transfere direct sau indirect sau să se folosească arme chimice sau biologice.

Până la intrarea în vigoare a *Convenției privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora*¹⁸⁸, și în

¹⁸⁷ Nuclear Energy Agency;

¹⁸⁸ Convenția a intrat în vigoare la 29 aprilie 1997;

conformitate cu dreptul internațional, părțile intenționează să stabilească în țările respective mecanisme de inspecție corespunzătoare pentru substanțele definite ca precursori ai agenților chimici de luptă.

25.5. GRUPUL RIO

A fost înființat în decembrie 1986. Este format din 12 state membre: Argentina, Bolivia, Brazilia, Chile, Columbia, Ecuador, Mexic, Panama, Paraguay, Peru, Uruguay și Venezuela.

Obiectivul principal al Grupului este prevenirea introducerii armelor de distrugere în masă în America Latină și Caraibe, întărirea securității și cooperării dintre statele din regiune

În iulie 1991, Peru a lansat o inițiativă pentru America Latină referitoare la neproliferarea armelor de distrugere în masă, transferul de arme, controlul tehnologiilor cu dublă utilizare și măsuri de creștere a încrederii. Inițiativa cere adoptarea graduală a trei seturi de măsuri:

- stabilirea unei zone fără arme de distrugere în masă în America Latină și Caraibe prin implementarea în regiune a *Tratatului de la Tlatelolco* și a convențiilor privind interzicerea armelor chimice, respectiv biologice;

- interzicerea oricărei achiziții, transfer sau producere de noi generații de sisteme de arme convenționale speciale (inclusiv o interzicere a tuturor transferurilor de rachete balistice cu rază de acțiune scurtă și medie, componente și tehnologii pentru acestea;

- aplicarea unui set de măsuri de creștere a încrederii și securității, inclusiv stabilirea unui centru regional pentru înregistrarea transferurilor de arme, a producției de arme din fiecare țară, și controlul transferurilor de tehnologii cu dublă destinație.

Din inițiativa Perului a fost adoptat la început primul set de măsuri vizând stabilirea zonei fără arme de distrugere în masă, prin *Declarația de la Cartagena*, semnată la 4 decembrie 1991 de Bolivia, Columbia, Ecuador, Peru și Venezuela.

Alte organisme regionale cu atribuții în domeniul controlului armamentelor, dezarmării și neproliferării sunt:

- Grupul de lucru privind controlul armamentelor și securitatea regională în Orientul Mijlociu;

- Organizația pentru dezvoltarea energetică în Peninsula Coreea.

26. REGIMURI INTERNAȚIONALE DE NEPROLIFERARE

26.1. GRUPUL FURNIZORILOR NUCLEARI (NSG)¹⁸⁹

A fost creat în noiembrie 1975 la Londra, ca o reacție la explozia nucleară executată de India în 1974.

Cuprinde, în prezent, 35 de state¹⁹⁰, între care și România.

Scopul regimului: asigurarea că exporturile nucleare sunt făcute numai în condiții corespunzătoare de siguranță și protecție fizică și de neproliferare. De asemenea, Grupul încearcă să limiteze exporturile de articole sensibile ce ar putea contribui la proliferarea armelor nucleare¹⁹¹.

Procedurile regimului: Grupul pretinde garanțiile *Agenției Internaționale pentru Energie Atomică (A.I.E.A.)* ca o condiție prealabilă a livrării cu garanții integrate, proceduri și reglementări naționale de control, protecția fizică împotriva furtului părților sensibile ale ciclului de combustibil nuclear, restrângerea instalațiilor de îmbogățire și de procesare a combustibilului nuclear, supravegherea țărilor preocupate de proliferare, liste comune de control, export limitat către regimurile de conflict și instabilitate și schimb de informații confidențiale între membrii.

În 1992, Grupul a convenit noi restricții aplicabile articolelor cu dublă utilizare, precum și materialelor și echipamentelor industriale specializate.

România este membră a grupului furnizorilor nucleari din anul 1991, participând la activitatea decizională. De asemenea, în reglementările interne privind controlul exporturilor strategice (Hotărârea Guvernului României nr. 594/1992¹⁹²; Legea nr. 93/1994¹⁹³ pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 131/1994 privind regimul importurilor și exporturilor de produse strategice¹⁹⁴; Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 158/1999 privind regimul exporturilor și importurilor de produse strategice¹⁹⁵), România a preluat directivele și listele de articole și tehnologii stabilite în cadrul Grupului.

¹⁸⁹ Nuclear Suppliers Group;

¹⁹⁰ Africa de Sud, Argentina, Australia, Austria, Belgia, Brazilia, Bulgaria, Canada, Cehia, Coreea de Sud, Danemarca, Elveția, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Japonia, Letonia, Luxemburg, Marea Britanie, Noua Zeelandă, Norvegia, Olanda, Polonia, Portugalia, **România**, Rusia, Slovacia, Spania, Suedia, S.U.A., Ucraina, Ungaria. Comisia Uniunii Europene are statut de observator;

¹⁹¹ *** - *Inventory of Non-Proliferation Organizations and Regimes*, Center for Non-Proliferation Studies, Monterey Institute for International Studies, Edition 1996 – 1997, p. 21 – 22; * Silviu Grădinaru, Ion Mihai, *Grupul Furnizorilor Nucleari – scurt istoric*, Buletinul Neproliferării, A.N.C.E.S.I.A.C., nr. 2, trim. IV/1999, p. 6 – 7;

¹⁹² Monitorul Oficial al României, nr. 279 din 9 noiembrie 1992;

¹⁹³ Monitorul Oficial al României, nr. 314 din 11 noiembrie 1994;

¹⁹⁴ Monitorul Oficial al României, nr. 218 din 16 august 1994;

¹⁹⁵ Monitorul Oficial al României, nr. 519 din 26 octombrie 1999;

Activitatea grupului se desfășoară în reuniuni plenare și în grupuri de lucru pe profil tehnic.

26.2. COMITETUL ZANGGER¹⁹⁶

A fost constituit în anul 1971 sub președinția elvețianului Claude Zangger, de la care și-a preluat și numele.

Scopul său a fost elaborarea unei liste de bază (*trigger list*) pentru:

(a) surse sau materiale speciale fisionabile;

(b) echipamente sau materiale nenucleare, special destinate sau pregătite pentru procesarea, folosirea sau producerea de materiale speciale fisionabile care, conform prevederilor articolului III al *Tratatului cu privire la neproliferarea armelor nucleare (NPT)*, constituie obiectul garanțiilor A.I.E.A., dacă furnizarea are loc de la un stat parte la NPT către orice stat care nu deține arma nucleară.

Comitetul Zangger are, în prezent, 31 state membre¹⁹⁷, între care și **România**. Uniunea Europeană are statut de observator.

Lista de bază pentru cele două categorii de materiale a fost adoptată la 14 august 1974 prin 2 documente separate.

Comitetul se reunește la Viena de două ori pe an, în mai și octombrie. În luna aprilie se face schimbul anual de rapoarte confidențiale asupra exporturilor din domeniu și asupra eliberării de licențe către state care nu dețin arma nucleară și nu sunt parte la NPT.

26.3. GRUPUL AUSTRALIA

Este o asociație consultativă de state, creată la inițiativa Australiei în 1985, după folosirea armelor chimice de către Irak în războiul cu Iranul, în condițiile în care convenția de interzicere a acestor arme era încă în stadiul de negociere.

Scopul regimului îl reprezintă limitarea extinderii armelor chimice și biologice prin controlul precursorilor armelor chimice, echipamentului pentru producerea armelor chimice și biologice, microorganismelor și a agenților pentru armele biologice.

Grupul Australia cuprinde 30 state¹⁹⁸, între care și România.

¹⁹⁶ *** - *Inventory of Non-Proliferation Organizations and Regimes*, Center for Non-Proliferation Studies, Monterey Institute for International Studies, Edition 1996 – 1997, p. 23 – 24;

¹⁹⁷ Africa de Sud, Argentina, Australia, Austria, Belgia, Bulgaria, Canada, Cehia, Coreea de Sud, Danemarca, Elveția, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Japonia, Luxemburg, Marea Britanie, Norvegia, Olanda, Polonia, Portugalia, **România**, Rusia, Slovacia, Spania, Suedia, S.U.A., Ungaria;

¹⁹⁸ Argentina, Australia, Austria, Belgia, Canada, Cehia, Coreea de Sud, Danemarca, Elveția, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Islanda, Italia, Japonia, Luxemburg, Marea Britanie, Norvegia, Noua Zeelandă, Olanda, Polonia, Portugalia, **România**, Slovacia, Spania, Suedia, S.U.A., Ungaria. La reuniunile Grupului participă și Comisia Uniunii Europene;

Fiecare țară membră a Grupului Australia a introdus controlul asupra unor substanțe chimice, agenți biologici, instalații și echipamente, în scopul asigurării că livrarea acestor produse nu va contribui la proliferarea armelor chimice și biologice¹⁹⁹.

Sunt supuse controlului 54 substanțe precursorare pentru arme chimice (care pot avea și utilizări comerciale), instalații și echipamente care pot fi utilizate în producerea armelor chimice, microorganisme și echipamente în legătură cu armele biologice²⁰⁰.

Grupul Australia desfășoară reuniuni anuale (până în anul 1994 de două ori pe an) dedicate creșterii eficienței controlului exporturilor, perfecționării procedurilor de acordare a licențelor, de natură să faciliteze comerțul legitim, armonizarea procedurilor de control stabilite de țările membre.

România aplică din anul 1992, în cadrul regimului de control al exporturilor strategice instituit prin Hotărârea Guvernului nr. 594/1992²⁰¹ recomandările stabilite în cadrul Grupului Australia, iar din 27 martie 1995 a devenit membră a Grupului. De la această dată, România a participat la toate reuniunile Grupului, contribuind la adoptarea recomandărilor și la schimbul de informații.

În octombrie 1996, s-a desfășurat la București un seminar internațional, organizat de Grupul Australia, privind controlul exporturilor în vederea neproliferării armelor biologice și chimice, cu participarea reprezentanților a 24 state.

De asemenea, în octombrie 1998, seminarul regional autorizat la București de autoritatea națională din România, împreună cu autoritățile Americane, pe tema neproliferării armelor de distrugere în masă, a analizat între altele, aplicarea și perfecționarea sistemului de control recomandat de Grupul Australia.

26.4. ARANJAMENTUL DE LA WASSENAAR PRIVIND CONTROLUL EXPORTURILOR DE ARME CONVENȚIONALE, BUNURI ȘI TEHNOLOGII CU DUBLĂ UTILIZARE

Între 1950 și 31 martie 1994 a funcționat *Comitetul de Coordonare a Controlului Multilateral al Exporturilor Strategice (COCOM)*. Acesta avea ca scop asigurarea controlului exporturilor de produse sensibile care, prin schimbarea destinației, puteau contribui în mod semnificativ la creșterea potențialului militar și la proliferarea sistemelor de arme, cu influențe directe asupra instabilității internaționale²⁰². Era compus din 17 state²⁰³.

¹⁹⁹ *** - *Inventory of Non-Proliferation Organizations and Regimes*, Center for Non-Proliferation Studies, Monterey Institute for International Studies, Edition 1996 – 1997, p. 26;

²⁰⁰ Pop Gicu, *Grupul Australia și neproliferarea armelor chimice*, Buletinul Convenției privind interzicerea armelor chimice, A.N.C.E.S.I.A.C., nr. 5, mai 1995, p. 4 și nr. 6, iunie 1995, p. 4–6;

²⁰¹ Monitorul Oficial al României, nr. 279 din 9 noiembrie 1992;

²⁰² *** - *Inventory of Non-Proliferation Organizations and Regimes*, Center for Non-Proliferation Studies, Monterey Institute for International Studies, Edition 1996 – 1997, p. 28 – 30;

La momentul creării COCOM, ținta restricțiilor o constituiau țările comuniste. După 1990, o dată cu sfârșitul războiului rece, COCOM a procedat la eliminarea treptată a restricțiilor față de țările din estul Europei, ajutându-le să adopte măsuri de control al exporturilor de materiale sensibile.

În noiembrie 1992, a fost creat *Forumul de Cooperare COCOM*, cu participarea a 42 state, care a avut ca scop tocmai relaxarea progresivă și eliminarea restricțiilor la export.

La 9 decembrie 1995 a fost creat noul organism, succesor al COCOM, cu denumirea **Aranjamentul de la Wassenaar**²⁰⁴, compus din 32 membrii, cei 17 membrii ai vechiului COCOM la care s-au adăugat: Argentina, Austria, Bulgaria, Cehia, Coreea de Sud, Elveția, Finlanda, Irlanda, Noua Zeelandă, Polonia, **România**, Rusia, Slovacia, Suedia, Ucraina și Ungaria.

Obiectivele Aranjamentului, așa cum au fost stabilite la prima sa reuniune (Viena, 11 – 12 iunie 1996) sunt²⁰⁵:

- promovarea transparenței și a unei mai mari responsabilități cu privire la transferul de arme convenționale, produse și tehnologii cu dublă utilizare, pentru prevenirea unor acumulări destabilizatoare;

- introducerea în politicile naționale a unor măsuri pentru asigurarea că transferurile respective nu vor contribui la dezvoltarea sau intensificarea capacității militare;

- întărirea regimurilor de control existente pentru armele de distrugere în masă și sistemele de întreținere a acestora, ca și a altor măsuri recunoscute pe plan internațional, destinate să promoveze transparența și o mai mare responsabilitate;

- promovarea cooperării pentru prevenirea achiziționării de armamente și produse sensibile, cu dublă utilizare, pentru scopuri finale militare, dacă situația din regiune provoacă serioase îngrijorări pentru statele participante.

Statele membre ale Aranjamentului se reunesc pentru a se asigura că transferurile de arme convenționale, de produse și tehnologii cu dublă utilizare sunt efectuate în concordanță cu cerințele sale, pentru asigurarea păcii și securității regionale și globale.

De asemenea, se face schimb de informații atât asupra transferurilor efectuate, cât și asupra refuzurilor.

În aplicarea regimului de control, se folosesc două liste: (a) de produse și tehnologii cu dublă utilizare și (b) de armamente și muniții. Aceste liste se revizuiesc periodic pentru a fi în concordanță cu dezvoltările tehnologice și evoluțiile din domeniu.

²⁰³ Australia, Belgia, Canada, Danemarca, Franța, Germania, Grecia, Italia, Japonia, Luxemburg, Marea Britanie, Norvegia, Olanda, Portugalia, Spania, S.U.A., Turcia;

²⁰⁴ Wassenaar este o localitate din Olanda, în apropiere de Haga, în care s-au desfășurat negocierile de creare a organismului. Sediul secretariatului Aranjamentului de la Wassenaar este la Viena (Austria);

²⁰⁵ Marius Petrescu, Sorin Constantinescu, Vasile Drăghici, *Aranjamentul de la Wassenaar*, Buletinul Neproliferării, A.N.C.E.S.I.A.C., nr. 2, trim. IV/1999, p. 4 – 5;

Decizia de transfer sau de refuz al transferului pentru orice articol sau tehnologie aparține fiecărui stat membru.

România a participat la prima reuniune a Forumului de Cooperare COCOM, ce a avut loc la Paris la 23 – 24 noiembrie 1992 și ca urmare a măsurilor adoptate pe linia controlului exporturilor strategice (Hotărârea Guvernului României nr. 594 din 28 septembrie 1992) a beneficiat, de la 1 ianuarie 1993 de prima fază de liberalizare a restricțiilor COCOM.

Țara noastră a fost primită ca membru fondator al Aranjamentului de la Wassenaar la reuniunea plenară inaugurală a acestuia, desfășurată la Viena la 2 – 3 aprilie 1996.

26.5. REGIMUL DE CONTROL AL TEHNOLOGIILOR PENTRU RACHETE (MTCR)²⁰⁶

A luat ființă la 16 aprilie 1987. Discuțiile oficiale asupra controlului proliferării rachetelor au început în 1983 între câteva state occidentale (Franța, Germania, Italia, Marea Britanie și S.U.A.) la care s-au adăugat în 1985 Canada și Japonia.

În cadrul discuțiilor au fost definite rachetele capabile să transporte încărcături nucleare (cele cu capacitate de peste 50 kg și rază de acțiune de peste 300 Km).

Statele Grupului G – 7²⁰⁷ (cele menționate mai sus), au convenit, la 16 aprilie 1987, constituirea **Regimului de Control al Tehnologiilor pentru Rachete (MTCR)**²⁰⁸. În prezent, din acesta fac parte 32 state²⁰⁹.

România aplică acest regim și a solicitat să fie admisă ca membru a MTCR (ca și China, Israel și Slovacia).

Regimul de Control al Tehnologiilor pentru Rachete este o asociație a guvernelor interesate în neproliferarea rachetelor și a tehnologiilor aferente acestora. Regimul se concretizează prin *linii directe* și *liste de echipamente și tehnologii* supuse controlului.

Scopul regimului este limitarea riscului armelor de distrugere în masă (nucleare, chimice și biologice) prin controlul transferurilor care pot contribui la sistemele de întreținere a acestor categorii de arme (altele decât avioanele).

²⁰⁶ **Missile Technology Control Regime;**

²⁰⁷ Grupul țărilor puternic industrializate (Canada, Franța, Germania, Italia, Japonia, Marea Britanie și S.U.A.). Grupul analizează problematica dezvoltării economice globale. Atunci când la reuniuni participă și Federația Rusă, Grupul este numit *G – 7+1*;

²⁰⁸ *** - *Inventory of Non-Proliferation Organizations and Regimes*, Center for Non-Proliferation Studies, Monterey Institute for International Studies, Edition 1996 – 1997, p. 24 – 26;

²⁰⁹ Africa de Sud, Argentina, Australia, Austria, Belgia, Brazilia, Canada, Cehia, Danemarca, Elveția, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Islanda, Irlanda, Italia, Japonia, Luxemburg, Marea Britanie, Noua Zeelandă, Norvegia, Olanda, Polonia, Portugalia, Rusia, Spania, S.U.A., Suedia, Turcia, Ucraina, Ungaria;

Liniile directe al regimului sunt:

- legi și proceduri naționale de control;
- liste comune de control pentru două categorii de articole și tehnologii;
- informarea asupra oricărui refuz;
- neîmpiedicarea programelor spațiale naționale;
- interzicerea retransferurilor neautorizate.

Listele de echipament și tehnologii cuprind:

• sisteme și subsisteme de rachete (categoria I). Transferul acestora este subiectul unor serioase prezumții de refuz;

• material cu dublă utilizare, precum componente pentru propulsie, echipament de lansare etc. (categoria a II-a). Transferul acestora este mai puțin restricționat; dar presupune certificarea utilizării finale sau verificarea corespunzătoare.

Listele sunt actualizate și completate periodic, pe baza activității grupurilor de lucru și aprobării reuniunilor plenare ale MTCR. Acestea din urmă se desfășoară anual, în organizarea diferitelor țări membre, care asigură și președinția în exercițiu pe timp de un an.

27. INSTRUMENTE JURIDICE INTERNAȚIONALE CU PREVEDERI REFERITOARE LA NEPROLIFERAREA ARMELOR NUCLEARE

27.1. CONVENȚIA PRIVIND PROTECȚIA FIZICĂ A MATERI- ALELOR NUCLEARE

27.1.1. Scurt istoric

A fost adoptată la Viena la 3 martie 1980 și a intrat în vigoare la 8 februarie 1987²¹⁰. În prezent, Convenția are 56 state părți, între care și România, precum și *Comunitatea Europeană pentru Energie Atomică (EURATOM)*.

Depozitar este Directorul general al *Agenției Internaționale pentru Energie Atomică (A.I.E.A.)*.

Convenția nu are limită în ceea ce privește durata de valabilitate.

România a semnat Convenția la 3 martie 1980 și a ratificat-o prin Legea nr. 78 din 8 noiembrie 1993²¹¹.

27.1.2. Principale prevederi

Convenția are un preambul, 23 articole și 2 anexe.

În preambul se arată că infracțiunile referitoare la materialele nucleare sunt motive de preocupare în cel mai înalt grad și că sunt necesare măsuri eficiente pentru a asigura prevenirea, descoperirea și reprimarea acestor infracțiuni.

Convenția își propune să faciliteze transferul în deplină siguranță a materialelor nucleare, protecția fizică a acestora în timpul utilizării, depozitării și transportului.

Convenția **obligă** statele părți să asigure o protecție corespunzătoare în timpul transportului internațional care traversează teritoriul lor, cu nave sau aeronave aflate sub jurisdicția lor, materialele nucleare destinate pentru scopuri pașnice (plutoniu, uraniu – 235, uraniu – 233 și combustibil iradiat).

Părțile înțeleg să nu exporte sau să nu importe materiale nucleare pe teritoriul lor decât dacă au primit asigurarea că aceste materiale vor fi protejate pe timpul transportului internațional. Statele vor face schimb de informații în caz de furt sau altă dobândire ilicită de materiale nucleare și vor coopera pentru recuperarea și protecția lor.

²¹⁰ ***, *Inventory of Non-Proliferation Organizations and Regimes*, Center for Non-Proliferation Studies, Monterey Institute for International Studies, Edition 1996 – 1997, p. 43;
* ***, *The Physical Protection of Nuclear Material*, Document A.I.E.A., INFCIR/225/Rev. 3, Viena, septembrie 1993;

²¹¹ Monitorul Oficial al României nr. 265 din 15 noiembrie 1993;

Sunt considerate infracțiuni primirea, deținerea, folosirea, cedarea, modificarea, înstrăinarea sau dispersarea, fără abilitare în acest scop, furtul simplu sau calificat de materiale nucleare, deturnarea sau orice altă însușire fără just temei de materiale nucleare prin amenințare, recurgere la forță sau orice altă formă de constrângere.

Sunt stipulate prevederi referitoare la ajutorul judiciar între statele părți în procedurile penale referitoare la infracțiunile care fac obiectul Convenției.

Convenția a intrat în vigoare în 30 zile de la data depunerii instrumentelor de ratificare de către 21 state.

Fiecare stat parte poate propune amendamente, care intră în vigoare pentru fiecare stat parte în ziua în care depune instrumentul său de ratificare, acceptare sau aprobare a amendamentului.

27.1.3. Aplicare

La 29 septembrie – 1 octombrie 1992 s-a desfășurat la Viena prima Conferință de evaluare a eficienței Convenției, cu participarea a 35 state părți.

Conferința a reafirmat că prevederile Convenției reprezintă o bază pentru protecția fizică a transportului materialelor nucleare, pentru descoperirea și restituierea oricărui astfel de material deturnat și pentru aplicarea sancțiunilor împotriva oricăror persoane care ar comite infracțiuni, implicând materiale nucleare.

S-a ajuns la concluzia că nu sunt necesare completări în textul Convenției.

27.2. CONVENȚIA PRIVIND SECURITATEA NUCLEARĂ

27.2.1. Scurt istoric

Convenția a fost adoptată la Viena la 17 iunie 1994. A fost **deschisă spre semnare la 20 septembrie 1994 și a intrat în vigoare la 24 octombrie 1996.**

A fost semnată de 65 state, dar numai 35 au ratificat-o, devenind state părți²¹². Depozitar este Directorul general al *Agenției Internaționale pentru Energie Atomică (A.I.E.A.)*.

Convenția nu are limită privind durata de valabilitate.

România a ratificat Convenția prin Legea nr. 43 din 24 mai 1995²¹³.

27.2.2. Principale prevederi

Convenția constituie, în principal, un angajament de aplicare a principiilor fundamentale de securitate pentru instalațiile nucleare și mai puțin standarde detaliate de securitate.

²¹² *** - *Inventory of Non-Proliferation Organizations and Regimes*, Center for Non-Proliferation Studies, Monterey Institute for International Studies, Edition 1996 – 1997, p. 43;

²¹³ Monitorul Oficial a României, partea I, nr. 104 din 29 mai 1995;

Ea cuprinde un preambul și 35 articole.

În preambul se afirmă importanța pentru comunitatea internațională a folosirii energiei nucleare în condiții de siguranță și nenocivă pentru mediul înconjurător.

Fiecare stat parte este **obligat** să ia, în cadrul legislației sale interne, măsuri legislative, administrative și de reglementare pentru îndeplinirea prevederilor Convenției referitoare la:

- prezentarea de rapoarte privind măsurile luate;
- securitatea instalațiilor nucleare și îmbunătățirile ce pot fi aduse;
- stabilirea și menținerea cadrului legislativ și de reglementare, care să guverneze securitatea instalațiilor nucleare;
- desemnarea unui organism de reglementare;
- evaluarea și verificarea securității;
- pregătirea pentru cazuri de urgență.

Convenția a intrat în vigoare în 90 zile de la data depunerii a 22 instrumente de ratificare, acceptare sau aprobare, cu condiția ca între acestea să fie 17 state ce posedă cel puțin o instalație care a atins criticitatea în zona activă a reactorului.

Toate părțile contractante pot propune amendamente la Convenție. Acestea se analizează într-o reuniune de examinare sau într-o reuniune extraordinară. Amendamentele pot fi adoptate prin consens sau, în lipsa acestuia, în cadrul unei conferințe diplomatice cu o majoritate de două treimi.

28. ACORDURI BILATERALE PRIVIND NEPROLIFERAREA ARMELOR DE DISTRUGERE ÎN MASĂ

28.1. ACORDUL ARGENTINA – BRAZILIA PENTRU UTILIZAREA EXCLUSIV ÎN SCOPURI PAȘNICE A ENERGIEI NUCLEARE

A fost semnat la Guadalajara, în Mexic, la 18 iulie 1991, prin care s-a stabilit constituirea *Agenției Brazilia – Argentina pentru evidența și controlul materialelor nucleare (ABACC)*.

Cele două state se angajează să folosească materialele nucleare și instalațiile de sub jurisdicția și controlul lor exclusiv pentru scopuri pașnice, să interzică și să prevină pe teritoriile lor și să se abțină de la realizarea, susținerea sau autorizarea, direct sau indirect sau prin participarea în orice fel la testarea, producerea, dobândirea de arme nucleare și să interzică primirea, stocarea, desfășurarea sau posesia, sub orice formă, a oricărei arme nucleare.

Cele două țări au stabilit *Sistemul Comun de Evidență și Control al Materialelor Nucleare*, în scopul verificării ca materialele nucleare, în toate activitățile nucleare, să nu fie deturnate spre scopuri interzise prin Acord.

Obiectivul Agenției este să administreze și să aplice *Sistemul Comun* prin efectuarea de inspecții, desemnarea inspectorilor, evaluarea rezultatelor inspecțiilor.

La 13 decembrie 1991 a fost semnat un acord cvadripartit, Argentina, Brazilia, Agenția ABACC și A.I.E.A. referitor la aplicarea garanțiilor, care a intrat în vigoare la 4 martie 1994. Conform acestuia, statele părți se obligă să accepte aplicarea garanțiilor asupra tuturor activităților nucleare desfășurate pe teritoriile lor sau sub controlul lor, în scopul verificării ca astfel de materiale să nu fie deturnate pentru armele nucleare sau alte dispozitive explozive nucleare.

La rândul său, A.I.E.A. se obligă să aplice garanțiile menționate.

Agenția ABACC aplică garanțiile sale asupra tuturor activităților nucleare și, în acest scop, cooperează cu A.I.E.A.

28.2. DECLARAȚIA COMUNĂ REPUBLICA COREEA(DE SUD) – REPUBLICA POPULARĂ DEMOCRATĂ COREEANĂ (DE NORD) PRIVIND DENUCLEARIZAREA PENINSULEI COREEA

A fost semnată la 20 ianuarie 1992 și a intrat în vigoare la 17 februarie 1992.

Conform declarației, cele două state cad de acord să folosească energia nucleară exclusiv în scopuri pașnice, să nu testeze, producă, dobândească, poșede, depoziteze, desfășoare sau să folosească arme nucleare și să nu poșede instalații pentru reprocesare nucleară și îmbogățirea uraniului. Fiecare din cele două părți va desfășura inspecții la obiectivele celeilalte părți.

La o lună după intrarea în vigoare a Declarației, a luat ființă *Comisia Comună de Control Nuclear Nord – Sud*.

Datorită continuării tensiunilor politice dintre cele două state coreene, aplicarea Declarației a fost blocată.

28.3. ACORDUL DE NEAGRESIUNE INDIA – PAKISTAN

A fost semnat în 1988 și a intrat în vigoare în ianuarie 1991.

Prevede reținerea de la producerea, încurajarea sau participarea, direct sau indirect la orice acțiune îndreptată să provoace distrugerea sau deteriorarea oricărei instalații nucleare în fiecare țară, descrierea instalațiilor nucleare și informarea asupra amplasamentului precis al instalațiilor, la 1 ianuarie pentru fiecare an calendaristic și ori de câte ori apare o schimbare.

Acordul nu prevede declarații detaliate ale activităților respective.

Începând din ianuarie 1992, anual, India și Pakistan au schimbat liste cuprinzând instalațiile lor nucleare. Fiecare stat a solicitat celelalte părți completarea listei respective.

28.4. ACORDUL INDIA – PAKISTAN ASUPRA ARMELOR CHIMICE

A fost semnat în 1992 și prevede „*completa interzicere a armelor chimice*”.

Acordul îndeamnă ambele guverne să devină semnatare ale Convenției privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora, fără, însă, a le cere să ratifice această Convenție²¹⁴.

²¹⁴ India a semnat Convenția la 14 ianuarie 1993 și a ratificat-o la 19 septembrie 1996, aceasta intrând în vigoare pentru ea la 29 aprilie 1997. Pakistanul a semnat Convenția la 13 ianuarie 1993, a ratificat-o la 28 octombrie 1997 și a intrat în vigoare pentru ea la 27 noiembrie 1997.

LISTA DE ABREVIERI

ABACC	Agenția Brazilia – Argentina pentru Evidența și Controlul Materialelor Nucleare
ABM	Tratatul asupra limitării sistemelor de rachete antibalistice (<i>Antibalistic Missile Treaty</i>)
A.I.E.A.	Agenția Internațională pentru Energie Atomică
A.N.C.E.S.I.A.C.	Agenția Națională de Control al Exporturilor Strategice și al Interzicerii Armelor Chimice
ANWFZ	Zona fără arme nucleare în Africa (<i>Africa Nuclear Weapons Free Zone</i>)
A.R.D.U.	Asociația Română de Drept Umanitar
A.R.E.D.	Asociația Română pentru Educație Democratică
ASEAN	Asociația Națiunilor din Asia de Sud – Est (<i>Association of South East Asian Nations</i>)
BWC	Convenția cu privire la interzicerea perfecționării, producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și la distrugerea lor (<i>Biological Weapons Convention</i>)
COCOM	Comitetul de Coordonare al Controlului Multilateral al Exporturilor Strategice (<i>Coordinating Committee for Multilateral Export Controls</i>)
CTBT	Tratatul de interzicere completă a experiențelor nucleare (<i>Comprehensive Test Ban Treaty</i>)
CWC	Convenția privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora (<i>Chemical Weapons Convention</i>)
ENMOD	Convenția privind interzicerea utilizării în scopuri militare sau a oricăror alte scopuri ostile a tehnicilor de modificare a mediului înconjurător (<i>Environmental Modification Convention</i>)
EUROATOM	Comunitatea Europeană pentru Energie Atomică (<i>European Atomic Energy Community</i>)
î.Hr.	înainte de Hristos (înaintea erei noastre)
MTCR	Regimul de Control al Tehnologiilor pentru Rachete (<i>Missile Technology Control Regime</i>)
NASA	Administrația Națională pentru Aeronautică și Spațiul Cosmic a S.U.A. (<i>National Aeronautic and Space Administration</i>)
NATO	Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (<i>Nord Atlantic Treaty Organisation</i>)
NBC	Nucleară, biologică și chimică (armă, protecție etc.)
NEA	Agenția pentru Energie Nucleară (<i>Nuclear Energy Agency</i>)
NPT	Tratatul cu privire la neproliferarea armelor nucleare (<i>Non-Proliferation Treaty</i>)

NSG	Grupul Furnizorilor Nucleari (<i>Nuclear Suppliers Group</i>)
O.I.A.C.	Organizația pentru Interzicerea Armelor Chimice
O.N.U.	Organizația Națiunilor Unite
OPANAL	Agenția pentru Interzicerea Armelor Nucleare în America Latină
<i>op. cit.</i>	opera citată
OSCE	Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (<i>Organization for Security and Cooperation in Europe</i>)
p.p.m.	părți per milion
PTBT	Tratatul privind interzicerea experiențelor cu arma nucleară în atmosferă, în spațiul cosmic și sub apă – Tratatul de limitare a experiențelor nucleare (<i>Partial Test Ban Treaty</i>)
SALT	Tratatul asupra limitării armamentelor strategice (<i>Strategic Arms Limitation Treaty</i>)
SEANFZ	Zona fără arme nucleare în Asia de Sud – Est (<i>South East Asia Nuclear Weapons Free Zone</i>)
SPNFZ	Zona debuclearizată în Pacificul de Sud (<i>South Pacific Nuclear Free Zone</i>)
START	Tratatul de reducere a armamentelor strategice (<i>Strategic Arms Reduction Treaty</i>)
S.U.A.	Statele Unite ale Americii
UNIDIR	Institutul Națiunilor Unite pentru Cercetări în Domeniul Dezarmării (<i>United Nations Institute for Disarmament Research</i>)
UNMOVIC	Comisia Națiunilor Unite pentru Supraveghere, Verificare și Inspecții (<i>United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission</i>)
UNSCOM	Comisia Specială asupra Irakului (<i>United Nations Special Commission in Iraq</i>)
U.R.S.S.	Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
VSH	viteza de sedimentare a hemoglobinei (vezi Glosar)

GLOSAR

<i>acțiuni militare (de luptă)</i>	ansamblul activităților și măsurilor întreprinse de diverse categorii de forțe armate cu scopul neutralizării sau anihilării capacității de luptă a inamicului (adversarului);
<i>acnee</i>	afecțiune a pielii produsă prin creșterea secreției glandelor sudoripare;
<i>afecțiuni hepato-renală</i>	afecțiuni ale ficatului și rinichilor;
<i>anemie</i>	sindrom caracterizat prin scăderea numărului de hematii;
<i>antibiotice</i>	substanțe care acționează prin distrugerea microorganismelor;
<i>antidot</i>	inhibitor al efectelor unei substanțe toxice;
<i>antitoxină</i>	substanță cu efect inhibitor asupra toxinelor;
<i>antrax</i>	boală infecțioasă gravă, în general, fatală, produsă de bacilul antrax;
<i>arsenale nucleare</i>	stocurile de arme nucleare ale diferitelor state;
<i>asfixie</i>	lipsă de aer;
<i>atrofierea măduvei</i>	diminuarea măduvei osoase hematopoetice (producătoare a celulelor sanguine);
<i>baze și poziții fortificate</i>	baze și poziții amenajate prin construcții pentru a rezista focului și mijloacelor de nimicire inamice; care nu produce modificări patologice;
<i>benign</i>	știință care se ocupă cu studiul proceselor de transformare a unei forme de bioenergie în alta, elaborând metode și tehnici de aplicare a acestora pe scară industrială;
<i>bioinginerie</i>	boli cauzate de agenți patogeni care se pot transmite de la bolnav sau de la purtător;
<i>boli infecțioase</i>	scăderea ritmului cardiac;
<i>bradicardie</i>	infecție severă respiratorie, cu afectarea plămânilor și bronhiilor;
<i>bronhopneumonie</i>	inflamația bronhiilor;
<i>bronșită</i>	formă de manifestare a materiei, caracterizată în fiecare punct prin forțele și momentele pe care le poate exercita asupra unor mici corpuri electrizate;
<i>câmp electric</i>	formă de manifestare a materiei, caracterizată în fiecare punct prin acțiunile pe care le exercită asupra corpurilor magnetizate (magneți), asupra conductoarelor străbătute de curenți electrici sau a sarcinilor electrice în mișcare;
<i>câmp magnetic</i>	

<i>cavitate abdominală</i>	cavitatea în care se găsesc organele abdominale: stomac, intestin, ficat, pancreas, rinichi, splină, organe genitale interne, vezică urinară;
<i>cavitate toracică</i>	cavitatea în care se găsesc organele toracice: inima, plămâni, esofagul, vasele mari etc.;
<i>cefalee</i>	durere de cap;
<i>celule subcutanate</i>	celule aflate sub epiderm, stratul cel mai superficial al pielii;
<i>cianoză</i>	colorarea violet – brună a tegumentelor ca urmare a scăderii cantității de oxigen;
<i>cicatrice</i>	vindecarea unei răni (plăgi) prin înlocuirea cu țesut fibros;
<i>ciroză</i>	boală cronică produsă prin fibroza generalizată a ficatului;
<i>citoplasmă</i>	componentă a celulei vegetale sau animale formată din albumină în asociație cu alte substanțe;
<i>coagulare intravasculară</i>	aparitia cheagurilor în interiorul vaselor sanguine, în lipsa unor plăgi;
<i>colici abdominale</i>	dureri de abdomen cu caracter variabil în timp;
<i>colinesterază</i>	enzimă implicată în transmiterea influxului nervos;
<i>comă</i>	diminuarea sau absența activității cerebrale, cu lipsa răspunsului la stimuli externi;
<i>concentrarea efectivelor</i>	masarea unui număr relativ mare de trupe pe o suprafață de teren limitată;
<i>conflict armat</i>	starea de confruntare între forțe armate sau grupări paramilitare;
<i>conjunctivită</i>	inflamația conjunctivei, stratul superficial care acoperă ochiul;
<i>constricție faringiană</i>	contractia mușchilor faringelui;
<i>convulsii</i>	contractii repetitive ale mușchilor;
<i>cornee</i>	înveliș exterior al ochiului;
<i>crampe</i>	dureri abdominale cu caracter constrictiv;
<i>dermite</i>	afecțiuni ale pielii;
<i>descuamare</i>	desprinderea stratului superficial al pielii;
<i>dezintegrare radioactivă</i>	transformarea spontană a nucleelor atomice ale elementelor radioactive în alte nuclee, însoțită de emisiune de electroni (dezintegrare beta) sau de nuclee de heliu (dezintegrare alfa), precum și de energie sub formă de raze gama;
<i>diafragma</i>	mușchiul care separă cavitatea toracică de cea abdominală;
<i>diaree sanguinolentă</i>	creșterea numărului de scaune de consistență semi-

<i>doză de radiații</i>	lichidă sau lichidă, asociată cu eliminare de sânge; mărirea care măsoară ionizarea produsă de radiațiile nucleare într-un mediu oarecare, inclusiv organismul uman, caracterizând efectele chimice și biologice ale acestora;
<i>edem</i>	acumulare de lichid în țesut;
<i>edem pulmonar</i>	modificare patologică a țesutului pulmonar caracterizată prin acumulare de lichid;
<i>electron</i>	particulă elementară, de 1840 ori mai ușoară decât cel mai mic atom (cel de hidrogen), având sarcină electrică negativă. Electronii gravitează în jurul nucleului atomic, determinând proprietățile optice, electrice și chimice ale atomilor și moleculelor;
<i>eritem</i>	colorarea roșiatică a pielii;
<i>fibrilații</i>	contracții extrem de frecvente ale mușchilor;
<i>fibroză pulmonară</i>	infiltrarea cu țesut fibros a țesutului pulmonar;
<i>fisiune nucleară</i>	divizarea unui nucleu greu (uraniu 235, plutoniu – 239) prin pătrunderea unui neutron, cu formarea a două nuclee mai mici (instabile, radioactive), degajarea a 2 – 3 neutroni, precum și a unei cantități mari de energie termică. Neutronii formați din reacția de fisiune a unui nucleu pot provoca fisiunea altor 2 – 3 nuclee. Procesul poate continua printr-o reacție de fisiune în lanț;
<i>fotofobie</i>	senzație dureroasă la nivelul ochilor, provocată de lumină;
<i>fragment de fisiune</i>	nuclee ale unor atomi cu masă medie, formați în urma reacției de fisiune nucleară. De regulă, sunt radioactivi;
<i>frison</i>	simptom caracterizat prin tremurături generalizate, asociate cu senzații de frig;
<i>fungii</i>	ciuperci;
<i>furunculoză</i>	boală de piele, caracterizată prin apariția mai multor furuncule (noduli inflamatori dureroși dezvoltați ca urmare a infecției cu stafilococi a rădăcinii firului de păr și a țesuturilor din jurul acesteia) în diferite regiuni ale corpului;
<i>fuziune nucleară</i>	combinarea a două nuclee atomice ușoare, sub acțiunea unor energii foarte mari (temperaturi de ordinul zecilor de milioane de grade) pentru a forma nuclee mai grele. Energia degajată este mult mai mare decât în reacțiile nucleare de fisiune;

<i>glande limfatice</i>	organe cu rol în producerea și circulația limfei și a unor celule sanguine (limfocite);
<i>glandă tiroidă</i>	glandă endocrină, situată în partea anterioară a gâtului;
<i>hematii</i>	celule sanguine, cu rol în transportul oxigenului de la plămâni la țesuturi și a bioxidului de carbon de la țesuturi la plămâni
<i>hiperexcitabilitate</i>	creșterea răspunsului la diferiți stimuli;
<i>hiperkeratoză</i>	îngroșarea stratului de keratină (stratul cel mai superficial) al epidermului (pielii);
<i>hipersalivație</i>	creșterea secreției salivare;
<i>hipotensiune</i>	scăderea tensiunii (presiunii) arteriale a sângelui;
<i>imunologic</i>	în legătură cu imunitatea organismului (capacitatea sa de apărare);
<i>inapetență</i>	scăderea poftei de mâncare;
<i>influx nervos</i>	semnal transmis prin căile nervoase;
<i>ingenierie genetică</i>	tehnică de laborator, prin care se acționează pe informația genetică a nucleului celulelor;
<i>insuficiență cardiacă</i>	incapacitatea inimii de a-și efectua normal funcția de pompare a sângelui;
<i>ionizarea atomilor</i>	transformarea unui atom în ion, încărcat pozitiv sau negativ, prin pierderea, respectiv captarea de electroni;
<i>izotopi</i>	atomi care au același număr de electroni în învelișul electronic (deci același număr de ordine în tabelul elementelor și același nume), dar diferă prin masa atomică; nucleele au același număr de protoni dar număr diferit de neutroni;
<i>încărcătură nucleară</i>	componenta de bază a armei nucleare;
<i>încărcătură nucleară de fisiune</i>	armă nucleară bazată pe procesul de fisiune;
<i>încărcătură nucleară de fuziune</i>	vezi încărcătură termonucleară;
<i>încărcătură termonucleară</i>	armă bazată pe procesul de fuziune nucleară;
<i>întreruperi în transmisia nervoasă</i>	întreruperea transmiterii semnalelor prin sistemul nervos;
<i>Kg f / cm²</i>	unitate de măsură a presiunii, egală cu presiunea exercitată de forța de 1 kilogram – forță pe suprafața de 1 centimetru pătrat;
laxativ	accelerator al tranzitului intestinal;
<i>letargie</i>	somnolență, lipsă de răspuns la stimuli externi;

<i>leucemie</i>	boală produsă de proliferarea necontrolată, clonală, a celulelor sanguine;
<i>leucocite</i>	celule sanguine, cu rol în imunitatea (apărarea) organismului;
<i>leucopenie</i> <i>lipsa apetitului</i> <i>malformație</i>	scăderea numărului de leucocite; <i>vezi</i> inapetență; anomalie morfologică congenitală a unui organ, aparat sau sistem, a unei extremități a corpului sau a acestuia în totalitate;
<i>membrană celulară</i> <i>metode de război</i>	învelișul celulei vegetale sau animale; procedee tactice, strategice sau operative, utilizate în caz de conflict armat pentru a obține victoria împotriva inamicului (adversarului) care constau în folosirea efectelor armelor, combinată cu manevra și surprinderea;
<i>microencefalie</i> <i>micron</i>	dimensiuni mici ale creierului; unitate de măsură pentru lungime, egală cu a milioana parte dintr-un metru;
<i>microorganism</i>	organism microscopic, vegetal sau animal, constituit dintr-o singură celulă;
<i>mijloace de război</i>	armele și sistemele de arme prin care se exercită, materialmente, violența împotriva inamicului;
<i>mioză</i>	micșorarea diametrului pupilei;
<i>mobilizare</i>	ansamblul activităților și măsurilor întreprinse în vederea trecerii forțelor armate de la starea de pace la starea de război, prin completarea efectivelor, armamentelor și a tehnicii de luptă
<i>necroză</i> <i>neutron</i>	moartea țesutului; particulă elementară, neutră din punct de vedere electric care, alături de proton, intră în alcătuirea tuturor nucleelor atomice, cu excepția celui de hidrogen. Neutronul liber are o durată de viață de circa 13 minute, dezintegrându-se spontan în alte particule elementare (proton + electron + neutrino);
<i>nucleu celular</i>	Componentă a celulei vegetale sau animale, de formă sferică sau ovoidă, mai consistentă decât citoplasma, care ia parte la toate procesele metabolice (de creștere și de înmulțire);
<i>omologi</i>	compuși organici dintr-o serie, care diferă între ei printr-o grupare (metil – CH ₃ , metilen = CH ₂ etc.)

<i>paralizia sistemului respirator</i>	incapacitatea de a efectua mișcările respiratorii
<i>Pentagon</i>	Sediul Departamentului Apărării al S.U.A., considerată cea mai mare construcție din lume;
<i>perioadă de incubație</i>	perioada în care agenții biologici se multiplică în organism, fără să apară manifestările bolii;
<i>perioada latentă a bolii</i>	perioada în care boala nu prezintă manifestări clinice;
<i>pigmentare</i>	colorarea închisă a pielii;
<i>pneumonie</i>	infecție respiratorie, caracterizată prin afectarea țesutului pulmonar;
<i>polinevrite</i>	inflamații ale nervilor;
<i>pozitron</i>	particulă elementară; antiparticula electronului, având aceeași masă cu electronul, dar sarcina de semn contrar, pozitivă. Când două antiparticule (electron, pozitron) interacționează, ele se anihilează, cu degajare de energie;
<i>proces biochimic</i>	transformarea unor substanțe datorită reacțiilor biochimice, care au loc în/cu participarea organismelor vii, inclusiv microorganismelor;
<i>proton</i>	particulă elementară, cu sarcină pozitivă, care constituie nucleul atomului de hidrogen. Protonii, împreună cu neutronii, constituie nucleele atomice;
<i>psihotrop</i>	cu efect asupra psihicului;
<i>punct de comandă</i>	locul din care comandantul și statul major exercită conducerea trupelor în cadrul acțiunii militare;
<i>radiație electromagnetică</i>	emitere și propagare de unde constituite dintr-un câmp electromagnetic variabil. Se propagă cu viteza de aproximativ 300.000 Km/s în vid și puțin mai încet în alte medii. Spectrul radiației electromagnetice, în funcție de lungimea de undă a acesteia, cuprinde radiații: hertziene (unde radio), infraroșii, luminoase, ultraviolete, raze X și gama;
<i>radionuclid</i>	nucleu atomic radioactiv;
<i>rată de mortalitate</i>	frecvența deceselor, exprimată în procente;
<i>raze alfa</i>	emitere și propagare de particule alfa (nuclee de heliu formate din 2 protoni și 2 neutroni). Sunt emise de unele substanțe radioactive. Reprezintă radiația cea mai puțin penetrantă, dar cu puterea de ionizare cea mai mare;
<i>raze beta</i>	emitere și propagare de particule beta (electroni

<i>raze gama</i>	sau pozitroni). Au o putere medie de penetrare în aer și diferite materiale; emitere și propagare de radiații (unde) electromagnetice, cu lungimile de undă cele mai mici, cuprinse între 10^{-9} și 10^{-12} cm. Reprezintă radiația cea mai penetrantă și cu mare putere de ionizare;
<i>retină</i>	stratul de celule situat la polul posterior al globului ocular, cu rol în recepția undelor luminoase;
<i>rinită</i>	inflamație a mucoasei nazale;
<i>rinofaringită</i>	inflamația mucoasei nazale și a faringelui;
<i>rinoree</i>	creșterea cantității de secreții nazale;
<i>roengen</i>	unitate de măsură a dozei de radiații;
<i>sinteză organică</i>	operația prin care se obține o substanță organică, pornind de la substanțe mai simple sau chiar de la elemente;
<i>sinusri</i>	cavități în oasele faciale;
<i>sistemul cardiovascular</i>	sistem alcătuit din inimă și vasele de sânge, cu rol în asigurarea circulației sanguine;
<i>sistemul hematogen</i>	sistem hematopoetic, alcătuit din totalitatea celulelor sanguine;
<i>sistemul nervos central</i>	parte a sistemului nervos constituită din creier și măduva spinării;
<i>sistemul nervos periferic</i>	parte a sistemului nervos alcătuită din căile nervoase ce pornesc de la nivelul trunchiului cerebral și a măduvei spinării;
<i>sistemul reproducător</i>	organele ce asigură reproducerea;
<i>sistemul respirator</i>	totalitatea organelor care asigură respirația (schimburile gazoase oxigen – bioxid de carbon dintre organism și mediu);
<i>spasm bronhic</i>	contractie a mușchilor bronhici;
<i>spasm laringian</i>	contractie a mușchilor laringelui;
<i>stație de detectare a infrasunetelor</i>	unitate dotată cu aparatură de detectare și măsurare a infrasunetelor (sunete cu cea mai joasă frecvență audibilă) produse de exploziile nucleare;
<i>stație hidroacustică</i>	unitate dotată cu aparatură pentru decelarea și măsurarea undelor hidroacustice, ce se transmit prin mediu lichid, precum apa mărilor și oceanelor;
<i>stație seismică (seismologică)</i>	unitate dotată cu aparatură pentru decelarea și măsurarea undelor sismice care îsoțesc mișcările tectonice (cutremure);
<i>stare depresivă</i>	tristețe, anxietate;
<i>stop respirator</i>	oprirea mișcărilor respiratorii;

<i>tahicardie</i>	accelerarea ritmului cardiac;
<i>tegument</i>	ansamblul de țesuturi care acoperă corpul (piele, peri);
<i>tensiune arterială</i>	presiunea sângelui din interiorul arterei;
<i>terapeutică</i>	tratarea bolilor;
<i>torpilă</i>	mijloc de luptă acvatic, prevăzut cu sistem de propulsie propriu și încărcătură explozivă, ce se lansează de la bordul unor nave, destinat lovirii și scufundării navelor inamice;
<i>tractul digestiv</i>	aparatul digestiv, constituit din cavitatea bucală, faringe, esofag, stomac, intestin cu rol în alimentație;
<i>trombocite</i>	fragmente celulare din sânge, cu rol în coagulare;
<i>trotiil</i>	exploziv convențional, trinitrotoluen (TNT);
<i>tulburări circulatorii</i>	manifestări datorate modificărilor apărute în sistemul cardiovascular (hipo- și hipertensiune arterială, dispnee – greutate în respirație);
<i>tulburări gastrointestinale</i>	manifestări clinice, datorate afectării stomacului sau intestinului;
<i>tulburări neurovegetative</i>	modificări ale sistemului nervos vegetativ, care inervează organele interne;
<i>tulburări psihice</i>	modificări comportamentale;
<i>tumori foliculare</i>	tumori ale foliculului pilos (baza firului de păr);
<i>ulcerații</i>	leziuni ale pielii, caracterizate prin discontinuitate, cu lipsă de substanță;
<i>unde seismice</i>	modalitate de propagare, din aproape în aproape, a mișcărilor scoarței Pământului, provocate de cutremure;
<i>vaccinuri</i>	preparate ce conțin agenți patogeni anihilați (inactivați), care stimulează reacția imună a organismului;
<i>vezicule</i>	leziuni cutanate, caracterizată prin acumularea de lichid sub epiderm;
<i>VSH</i>	viteza de sedimentare a hematiilor, cu valori crescute în infecții și inflamații;

BIBLIOGRAFIE

I. TRATATE, MONOGRAFII, LUCRĂRI DE AUTOR

1. Ionel Cloșcă, Ion Suceavă, *Dreptul internațional umanitar*, A.R.D.U., Casa de editură și presă „Șansa”, București, 1992;
2. Ionel Cloșcă, Ion Suceavă, *Dreptul internațional umanitar al conflictelor armate – Documente*, A.R.D.U., Casa de editură și presă „Șansa”, București, 1993;
3. Ion Mîzgă, *Dreptul internațional umanitar*, Editura Academiei Tehnice Militare, București, 1994;
4. Dumitra Popescu, Adrian Năstase, *Drept internațional public*, Casa de editură și presă „Șansa”, București, 1997;
5. Vasile Crețu, *Drept internațional penal*, Editura Societății Tempus România, București, 1996;
6. Adrian Năstase, *Documente fundamentale ale dreptului internațional și ale relațiilor internaționale*, A.R.E.D., R. A. Monitorul Oficial, București, 1997;
7. Ion Dragoman, *Drept internațional umanitar*, Editura Fundației Andrei Șaguna, Constanța, 1999;
8. Ioan Bârsan, *Dreptul conflictului armat*, Sibiu, 1998;
9. Marțian Niciu, *Drept internațional public*, Editura Servosat, Arad, 1997;
10. Dumitru Mazilu, *Dreptul păcii – Tratat*, Editura All, București, 1998;
11. Raluca Miga – Beșteliu, *Drept internațional – Introducere în dreptul internațional public*, Editura All, București, 1998;
12. Johan Rautenbach, *Legal Rights and Obligations under the Chemical Weapons Convention*, OPCW, Haga 1996;
13. ***, *Inventory of International Nonproliferation Organizations and Regimes*, Monterey Institute of International Studies, Monterey, S.U.A., 1997;
14. J. D. Bernal, *Știința în istoria societății*, Editura Politică, București, 1964;
15. Sasu Arcadie, *Omul și radiațiile*, Editura Ministerului Apărării Naționale, București, 1980;
16. ***, *A Briefing Book on Biological Weapons*, FOA – National Defence Research Establishment, Umea, Suedia, 1999;
17. Marius Petrescu, Ștefan Dogaru, Vladimir Boboc, **Horia Dogaru**, *Managementul și protecția informațiilor în sistemul convenției privind interzicerea armelor chimice*, Editura Institutului Național de Informații, București, 1999;
18. Victor Voicu, Radu Macovei, Liviu Miclea, *Ghid de toxicologie clinică*, Editura medicală AMALTEA, București, 1999;
19. Siegfried Franke – *Lehrbuch der Militarchemie*, Band 1, Deutscher Militärverlag, Berlin, 1967;
20. Ion Ganea – *Substanțe toxice de luptă*, Editura Academiei Militare, București, 1971;

21. Gheorghe Mitru, Alexandru Deneş, Ionel Bulete, Mihai-Ştefan Dogaru – *Substanțe chimice de luptă, (manualul C-12)*, Editura Militară, Bucureşti, 1971;
22. Jean Meunier, Jean – Marie Schmit, Yves Lemontey – *Defense contre les armes chimiques*, Val-d-Grace, 1977;
23. ***, *F.O.A. Briefing Book on Chemical Weapons*, Sundbyberg, Sweden, 1992;
24. ***, *Etat des acords multilatéraux en matière de desarmement et de contrôle des armements*, Nations Unies, New York, 1998;
25. Martin Schütz, Heiner Staub, *Prospects for the Effective Implementation of the Biological and the Chemical Weapons Conventions*, AC-Laboratorium Speiz, Elveția, 1999;
26. ***, *OPCW: The Legal Texts –T.M.C.*, Asser Press, The Hague, 1999;
27. ***, *Arms Control and Disarmament Agreements - Texts and Histories of the Negotiations*, United States Arms Control and Disarmament Agency, Washington D. C., 1990;
28. Harald Muller, *Nuclear Proliferation, Strategy and Nuclear Arms Control*, Strategic Arms Control in the Post START Era, Edited by Rose Gottemoeller, New York, 1999;
29. Steven Mataija, Lyne C. Bourque, *Proliferation and International Security: Converging Roles of Verification, Confidece Building and Peacekeeping*, Centre for International and Strategic Studies, York University, Toronto, Canada, 1993;
- 30.***, *Lexicon militar*, Ediția a II-a revăzută, Editura Saka, Chişinău, 1994;
31. ***, *CBW Eductional Module*, VUB Departament Politieke Wetenschapen, <http://www.poli.vub.ac.be/>.

II. ARTICOLE, STUDII, COMUNICĂRI ŞTIINŢIFICE

1. Ştefan Dogaru, Horia Dogaru, *Convenția privind interzicerea armelor chimice și legea internă de aplicare a prevederilor acesteia*, Revista Română de Drept Umanitar, Anul VII, 1999, nr. 1 (25), p 14 – 17;
2. Horia Dogaru, *Eliminarea armelor chimice – de la deziderat la realitate*, Revista Română de Drept Umanitar, Anul VII, 1999, nr. 3 (27), p. 27 – 28;
3. Horia Dogaru, *Întrebuințarea de către subunitățile de jandarmi a substanțelor pentru combaterea dezordinilor publice*, Sesiunea de referate și comunicări științifice a studenților din Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, Bucureşti, 19 – 20 mai 1999;
4. Dogaru Ştefan, *Armele chimice binare*, Buletinul de tehnică militară, nr. 3/1982, p. 60 – 68;
5. Tibor Toth (preşedintele Grupului special de la Geneva pentru elaborarea Protocolului adițional la BWC), *Intervenție la sesiunea Comitetului I*

(*Dezarmare și Securitate Internațională*) a O.N.U. din 22 octombrie 1999, The CBW Conventions Bulletin nr. 46, decembrie 1999, p. 1 – 3;

6. Nicolae Uscoi, Gabriel Oprea, *Considerații privind Statutul Curții Penale Internaționale*, Revista Română de Drept Umanitar nr. 5 – 6 (23 – 24)/1998, p. 28 – 35;

7. Dogaru Ștefan, *Bomba nucleară cu neutroni*, Buletinul inginerilor și tehnicienilor militari, nr. 3/1980, p. 72 – 81, p. 72 – 81;

8. Constantin Poenaru, *Legalitatea armelor nucleare și dreptul internațional umanitar – comentarii pe marginea unui aviz al Curții Internaționale de Justiție*, Revista Română de Drept Umanitar, nr. 3 (17), 1997, p. 41 – 42; nr. 4 (18), 1997, p. 40 – 42; nr. 1 (19), 1998, p. 33 – 36;

9. Nicolae Vrabieschi, *O victorie a rațiunii: a fost semnată Convenția privind interzicerea minelor antipersonal*, Revista Română de Drept Umanitar, anul V, 1997, nr. 4 (18), p. 32 – 39;

10. Marius Petrescu, Marian Nedelea, Monica Boboc, *Proliferarea armelor convenționale și de distrugere în masă*, Buletinul neoproliferării, A.N.C.E.S.I.A.C., nr. 1, trim. 3/1999, p. 7 – 10;

11. Marius Petrescu, *Necesitatea și importanța controlului neoproliferării*, Buletinul neoproliferării, A.N.C.E.S.I.A.C., nr.1, trim. 3/1999, p. 1 – 2;

12. Marius Petrescu, *Perfecționarea cadrului legislativ privind controlul exporturilor, condiție importantă pentru integrarea României în structurile europene și euro-atlantice*, Buletinul neoproliferării, A.N.C.E.S.I.A.C., nr. 2, trim. 4/1999, p. 1 – 3;

13. Pop Gicu, *Grupul Australia și neoproliferarea armelor chimice*, Buletinul Convenției privind interzicerea armelor chimice, A.N.C.E.S.I.A.C., nr. 5, mai 1995 și nr. 6, iunie 1995, p. 4 – 6;

14. Marius Petrescu, Sorin Constantinescu, Vasile Drăghici, *Aranjamentul de la Wassenaar*, Buletinul Neoproliferării, A.N.C.E.S.I.A.C., nr. 2, trim IV/1999, p. 4 –5;

15. Silviu Grădinaru, Ion Mihai, *Grupul Furnizorilor Nucleari – scurt istoric*, Buletinul neoproliferării, A.N.C.E.S.I.A.C., nr. 2, trim. IV/1999, p. 6 – 7;

16. Horia Rogoveanu, *Dicționar*, Revista Română de Drept Umanitar, nr 1 (25)/1999, p. 39;

17. ***, *START – 2*, <http://www.europarl.eu.int/>;

18. ***, *Chemical and Biological Weapons – New Era in NBC Weapons*, <http://home.student.utwente.nl/>;

19. ***, *Stimson's web page*, <http://www.stimson.org/>;

20. ***, *Reuters M2 Presswire*, <http://www.reuters.com>.

III. TRATATE, CONVENȚII, DECLARAȚII, DOCUMENTE ȘI REZOLUȚII ALE ADUNĂRII GENERALE O.N.U.

1. Declarația privitoare la interzicerea folosirii proiectilelor care au ca unic scop de a răspândi gaze asfixiante sau vătămătoare – *Monitorul Oficial al României, nr. 68 din 26 iunie / 8 iulie 1900*;
2. Tratatul cu privire la neproliferarea armelor nucleare – *Buletinul Oficial al R. S. România; nr. 3 din 31 ianuarie 1970*;
3. Tratatul privind interzicerea experiențelor cu arma nucleară în atmosferă, în spațiul cosmic și sub apă – *Buletinul Oficial al R. P. Română, nr. 20 din 30 octombrie 1963*;
4. Tratatul privind interzicerea completă a experiențelor nucleare;
5. Convenția cu privire la interzicerea perfecționării, producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și la distrugerea lor – *Buletinul Oficial al R. S. România, nr. 51 din 7 iulie 1979*;
6. Convenția privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora – *Monitorul Oficial al României, nr. 356 și 356 bis din 22 decembrie 1994*;
7. Protocolul privitor la interzicerea folosirii în război a gazelor asfixiante, otrăvitoare sau similare și a mijloacelor bacteriologice – *Monitorul Oficial al României, nr. 218 din 1 octombrie 1929*;
8. Tratatul asupra principiilor care guvernează activitățile statelor în explorarea și utilizarea spațiului extraatmosferic, inclusiv Luna și celelalte corpuri cerești – *Buletinul Oficial al R. S. România, nr. 10 din 2 februarie 1968*;
9. Tratatul cu privire la interzicerea amplasării de arme nucleare și alte arme de distrugere în masă pe fundul mărilor și oceanelor și în subsolul lor – *Buletinul Oficial al R. S. România, nr. 18 din 8 mai 1972*;
10. Tratatul asupra Antarcticii – *Buletinul Oficial al R. S. România, nr. 91 din 31 iulie 1971*;
11. Tratatul pentru interzicerea armelor nucleare în America Latină și Caraibe;
12. Tratatul privind denuclearizarea Pacificului de Sud;
13. Tratatul asupra zonei fără arme nucleare în Africa;
14. Tratatul asupra zonei fără arme nucleare în Asia de Sud – Est;
15. Convenția privind protecția fizică a materialelor nucleare – *Monitorul Oficial al României, nr. 265 din 15 noiembrie 1993*;
16. Convenția privind securitatea nucleară – *Monitorul Oficial al României, nr. 104 din 29 mai 1995*;
17. Carta O.N.U. – *Buletinul Oficial al R. S. România, nr. 5 din 30 ianuarie 1965*; nr. 69 din 1 noiembrie 1966; nr. 163 din 3 decembrie 1972
18. Tratatul cu privire la forțele armate convenționale în Europa – *Monitorul Oficial al României, nr. 61 din 8 aprilie 1992*;

19. Convenția privind interzicerea atacurilor teroriste cu bombe
20. *Declarația cu privire la considerarea Africii ca zonă denuclearizată*, adoptată prin Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 1652 (XVI) din 24 noiembrie 1961;
21. *Declarația cu privire la interzicerea folosirii armelor nucleare și termonucleare*, adoptată prin Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 1653 (XVI) din 24 noiembrie 1961;
22. Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr.2162 B (XXI) din 5 decembrie 1966;
23. Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. 2222 (XXI) din 11 decembrie 1966;
24. Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 2454 A (XXIII) din 20 decembrie 1968;
25. Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr.2373 (XXII) din 12 iunie 1968 *privind adoptarea Tratatului cu privire la neproliferarea armelor nucleare*;
26. Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 255 (1968) din 12 iunie 1968; *asupra garanțiilor de securitate pentru statele neposesoare de arme nucleare*
27. Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 2260 (XXV) din 7 decembrie 1970;
28. Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 2832 (XXVI) din 16 decembrie 1971;
29. Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 3263 (XXIX) din 9 decembrie 1974;
30. Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 3265 B (XXIX) din 9 decembrie 1974;
31. Documentul final al celei de a X-a Sesiuni Speciale a Adunării Generale a O.N.U. consacrată dezarmării, adoptat la 30 iunie 1978;
32. Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 34/88 din 11 decembrie 1979;
33. Declarația prin care perioada 1981 – 1990 este proclamată cel de-al II-lea deceniu al dezarmării, adoptată prin Rezoluția Adunării Generale a O.N.U., nr. 35/46 din 3 decembrie 1981;
34. Declarația cu privire la prevenirea unei catastrofe nucleare, adoptată prin Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 36/100 din 9 decembrie 1981;
35. Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 39/160 din 17 decembrie 1984;
36. Declarația prin care deceniul X este proclamat cel de-al II-lea deceniu al dezarmării, adoptată prin rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 45/62 A din 4 decembrie 1990;
37. Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 49/84 15 decembrie 1994;

IV. ACTE NORMATIVE INTERNE

1. Constituția României;
2. Legea nr. 39 din 1 iunie 1991 cu privire la retragerea rezervelor formulate de România la Protocolul de la Geneva din 1925 – *Monitorul Oficial al României, nr. 125 din 6 iunie 1991*;
3. Legea nr. 93/1994 pentru aprobarea Ordonanței Guvernului României nr. 31/1994 privind regimul importurilor și exporturilor de produse strategice – *Monitorul Oficial al României, nr. 218 din 16 august 1994 și nr. 314 din 11 noiembrie 1994*;
4. Legea nr. 125 din 9 decembrie 1994 pentru ratificarea Convenției privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora - *Monitorul Oficial al României, nr. 356 din 22 decembrie 1994*;
5. Legea nr. 56 din 15 aprilie 1997 pentru aplicarea prevederilor Convenției privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora - *Monitorul Oficial al României, nr. 67 din 17 aprilie 1997*;
6. Ordonanța de Urgență a Guvernului României, nr. 15/1999 privind controlul exporturilor de produse strategice - *Monitorul Oficial al României, nr. 519 din 26 octombrie 1999*;
7. Hotărârea Guvernului României nr. 594 din 28 septembrie 1992 privind controlul exporturilor de produse strategice - *Monitorul Oficial al României, nr. 279 din 9 noiembrie 1992*.

V. DOCUMENTE ALE ORGANISMELOR INTERNAȚIONALE

1. *Physical Protection of Nuclear Material*, Document IAEA: INFCIR/225/Rev3, Viena, septembrie 1993;
2. *Nuclear Research Reactors în World*, Document AIEA, Viena, decembrie 1995;
3. *Nuclear Power Reactors în World*, Document AIEA, Viena, aprilie 1996;
4. *Raportul sesiunii a XV-a a Grupului de lucru al statelor părți la Convenția cu privire la interzicerea perfecționării, producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și la distrugerea lor*, Document BWC Ad Hoc Group 46 din 30 iulie 1999;
5. *Challenge Inspections in the Chemical Weapons Convention*, Document OPCW, EC-XVII/NAT2 din 2 decembrie 1999;
6. *Annual NBC Defence Report to US Congress*, Departament of Defence, Washington, 1999, <http://congress.us.com>;
7. *1998 Counter Proliferation Program Review Committee Report to US Congress*, Washington, 1999, <http://congress.us.com>.

Tipărit în România

Craiova, Calea Unirii, nr. 147, bloc ICPM, parter
e-mail: office@sitech.ro, editurasitech@yahoo.com
tel: 0773 837 787 / 0722 216 508